

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

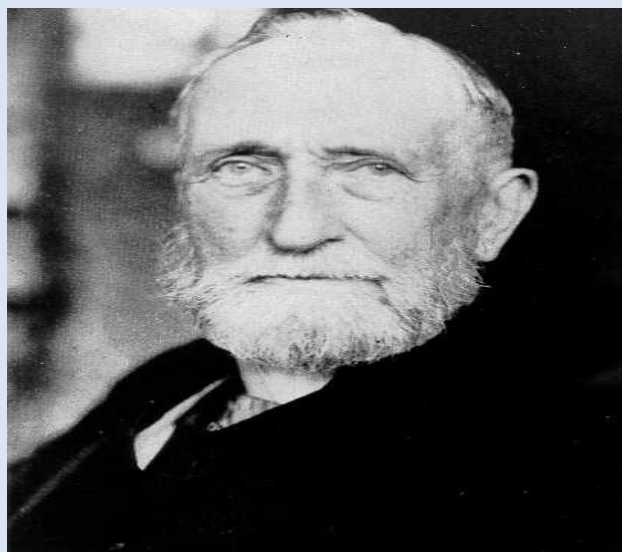
**ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ : ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ»**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ :

**«ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΚΜΗΔΕΝΙΣΗΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΞΟΥΘΕΝΩΣΗΣ
Θεωρητική Προσέγγιση- Συνδυασμένη Εφαρμογή: Ο Πόλεμος στο
Κοσσυφοπέδιο (1999) και στο Ιράκ (2003) »**

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΣ Κωνσταντίνος

Μεταπτυχιακός Φοιτητής: Κοντιζάς Φίλιππος, ΑΜ: 1210 Μ038

Hans Delbrück

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες.....σελ. 3	σελ. 3
Εισαγωγή.....σελ. 5	σελ. 5
<u>Κεφάλαιο 1:</u> Στρατηγική Εκμηδένισης και Στρατηγική Εξουθένωσης..... σελ. 10	σελ. 10
1.1. Θεωρητική Θεμελίωση.....σελ. 10	σελ. 10
1.2. Ορισμός και Σημασία Εννοιών..... σελ 14	σελ 14
1.3. Ανασκόπηση Διεθνούς και Ελληνικής Βιβλιογραφίας.....σελ. 29	σελ. 29
1.4. Μεθοδολογία..... σελ. 35	σελ. 35
<u>Κεφάλαιο 2:</u> Ο Πόλεμος στο Κοσσυφοπέδιο.....σελ. 38	σελ. 38
2.1. Εισαγωγή..... .σελ. 38	σελ. 38
2.2. Εργαλεία Εξουθένωσης.....σελ. 40	σελ. 40
2.3. Η Αεροπορική Εκστρατεία..... σελ. 44	σελ. 44
2.4. Εργαλεία Εκμηδένισης.....σελ 54	σελ 54
2.5. Συμπεράσματα.....σελ 63	σελ 63
<u>Κεφάλαιο 3:</u> Ο Πόλεμος στο Ιράκ.....σελ. 69	σελ. 69
3.1. Εισαγωγή.....σελ.69	σελ.69
3.2. Εργαλεία Εξουθένωσης.....σελ. 76	σελ. 76
3.3. Χερσαίες και Αεροπορικές Επιχειρήσεις.....σελ. 80	σελ. 80
3.4. Το Δόγμα Petraeus και οι επιχειρήσεις COIN.....σελ. 89	σελ. 89
3.5. Συμπεράσματα.....σελ 100	σελ 100
<u>Κεφάλαιο 4:</u> Οπλικά Συστήματα και οι Έννοιες Εκμηδένισης και Εξουθένωσης... ..σελ. 107	σελ. 107
<u>Κεφάλαιο 5:</u> Προς ένα μοντέλο Στρατηγικής Μηχανικής (Strategic Engineering).....σελ. 116	σελ. 116
<u>Κεφάλαιο 6:</u> Συμπερασματικές Παρατηρήσει.....σελ. 129	σελ. 129

Παράρτημα 1: Θουκυδίδης, Delbrück, Mearsheimer και Επιστημονικός Ρεαλισμός: Η οικοδόμηση Θεωρίας μέσα από την πράξη. σελ. 133
Παράρτημα:2: Ανοσοποιητικό Σύστημα: Η Στρατηγική Εκμηδένισης και Εξουθένωσης στην Φύση. σελ. 136
Παράρτημα 3: Εικόνες-Σχεδιαγράμματα-Οπλικά Συστήματα.....σελ. 138
Βιβλιογραφία.....σελ. 145
Συντομογραφίες. σελ. 165
Ενδεικτικό Ευρετήριο Βασικών Όρων-Εννοιών-Ονομάτων. σελ. 166

ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίναξ 1.....σελ. 27
Πίναξ 2.....σελ. 31
Πίναξ 3.....σελ. 67
Πίναξ 4.....σελ. 74
Πίναξ 5.....σελ. 99
Πίναξ 6.....σελ.103
Πίναξ 7.....σελ.104
Πίναξ 8.....σελ.119

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

Σχεδιάγραμμα 1.....σελ. 125
Σχεδιάγραμμα 2.....σελ. 126
Σχεδιάγραμμα 3.....σελ. 128

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ο καθηγητής μου Ιωάννης Κωνσταντόπουλος υποστηρίζει στο βιβλίο του, *Οικονομία και Κατασκοπεία, Θεωρία και Πράξη*, ότι οι ευχαριστίες είναι το λιγότερο επίπονο μέρος ενός βιβλίου, μίας διπλωματικής εργασίας ή ενός διδακτορικού, αλλά εξίσου σημαντικό με το όλον. Θα συμφωνήσω απόλυτα μαζί του. Πως μπορείς να καταγράψεις και να αποτυπώσεις στο χαρτί τα συναισθήματα που δημιουργούνται από την επαφή σου με τους ανθρώπους της γνώσης, με τους ανθρώπους από τους οποίους αποκομίζεις πολύ περισσότερα από όσα εσύ προσφέρεις.

Οφείλω ένα μεγάλο ευχαριστώ στον επιβλέποντα καθηγητή μου Κωνσταντίνο Κολιόπουλο, ο οποίος αμέσως δέχτηκε την πρότασή μου να επιβλέψει την διπλωματική μου. Τον ευχαριστώ γιατί κάθε στιγμή εύρισκε τον χρόνο να μου απαντήσει στα αιτήματα και τα ερωτήματά μου. Τον ευχαριστώ γιατί συνέγραψε μαζί με τον καθηγητή Αθανάσιο Πλατιά το βιβλίο, *Thucydides On Strategy*, που ήταν για μένα το κίνητρο για να συγγράψω αυτή την διπλωματική.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ είναι λίγο για τον καθηγητή μου Ιωάννη Κωνσταντόπουλο. Με βοήθησε παρέχοντάς μου υλικό, βιβλιογραφία και άρθρα, χωρίς τα οποία δεν θα μπορούσα να εκπονήσω την εργασία μου. Εκείνο όμως που με δίδαξε είναι η αφοσίωση που οφείλει να επιδεικνύει ο ακαδημαϊκός στην αποστολή του, στην εκπαίδευση, στην συγγραφή, στην μεταλαμπάδευση των γνώσεων. Με δίδαξε ήθος, ευγένεια και πίστη στη μελέτη. Είναι πραγματικά ευτύχημα να έχει η χώρα μας ανθρώπους και ακαδημαϊκούς του διαμετρήματός του, αυτό και μόνο με κάνει να ελπίζω για το μέλλον.

Ευχαριστώ όλους τους καθηγητές μου στο μεταπτυχιακό. Δύο ολόκληρα χρόνια μου έμαθαν πραγματικά πώς να σκέπτομαι στρατηγικά και πώς να εστιάζω στην βαθύτατη ουσία της γνώσης. Διεύρυναν τους ορίζοντες της σκέψης μου και της ζωής μου.

Ευχαριστώ τις συμφοιτήτριές μου Μαριάννα Καλογήρου και Ουρανία Μιχαλολιάκου που με βοήθησαν στην παραγγελία βιβλίων σημαντικών για την συγγραφή της διπλωματικής. Κάλυψαν κατά το καλύτερο τρόπο τα κενά και τις αδυναμίες μου με το διαδίκτυο και τον τρόπο που γίνεται η παραγγελία των βιβλίων.

Ευχαριστώ τον συμφοιτητή μου Ελευθέριο Αντουνίδη. Οι συζητήσεις μαζί του για την πορεία της εργασίας μου ήταν ωφέλιμες και ευεργετικές, η συμβολή του δε στο τρόπο σύνταξης του ευρετηρίου εννοιών καθοριστική. Θεωρώ τυχερό τον εαυτό μου που τον γνώρισα στον μεταπτυχιακό.

Ευχαριστώ την συνάδελφό μου αντεισαγγελέα Ευαγγελία Γάκη, όχι μόνο γιατί με βοήθησε και εκείνη στην παραγγελία βιβλίων, την τελευταία μάλιστα στιγμή, πριν την ολοκλήρωση της εργασίας μου, αλλά και γιατί ήταν πρόθυμη να με αντικαταστήσει στην εργασία μου και στις υπηρεσίες, όταν οι απαιτήσεις του μεταπτυχιακού και τα καθήκοντα στην Εισαγγελία του Στρατοδικείου Αθηνών συνέπιπταν και δημιουργούσαν ένα κλίμα εκρηκτικό.

Ευχαριστώ την προϊσταμένη του Τμήματος Εκτελέσεων της Εισαγγελίας του Στρατοδικείου Αθηνών Δώρα Πηγαδιώτη για την κατανόηση που έδειξε πολλές ημέρες που προτιμούσα να απουσιάζω από την εργασία και να μελετώ για το μεταπτυχιακό μεταθέτοντας την πιεστική εξέταση των δικογραφιών για εβδομάδες. Η συμπαράστασή της ήταν καθοριστική για να μπορέσω να ολοκληρώσω τις σπουδές μου.

Ευχαριστώ, επίσης, τους Προϊσταμένους μου στην Εισαγγελία, Εισαγγελείς Φώτιο Βράβα και Αργύριο Οικονόμου γιατί κατανόησαν απόλυτα το βάρος και την πίεση τόσο της εργασίας μου, όσο και του μεταπτυχιακού και με βοήθησαν στις υπηρεσίες και τις έδρες στο δικαστήριο, ώστε να μπορώ απρόσκοπτα να παρακολουθώ τα μαθήματά μου.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ στους γονείς μου που με στήριζαν ηθικά και υλικά στην απόφασή μου να συμπληρώσω τις σπουδές μου στις Διεθνείς Σχέσεις και τις Στρατηγικές Σπουδές και υπέμειναν χωρίς κανένα παράπονο την μετατροπή της οικίας μας σε μία μεγάλη βιβλιοθήκη. Χωρίς την συμπαράστασή τους δεν θα είχα πετύχει τίποτα μέχρι τώρα στην ζωή μου.

Τέλος εκτός από το αυτονόητο ότι τα λάθη και οι παραλήψεις βαρύνουν αποκλειστικά εμένα, θέλω να τονίσω ότι το ελληνικό επιστημονικό δυναμικό στο τομέα των Διεθνών Σχέσεων και των Στρατηγικών Σπουδών λαμπρύνει την χώρα μας. Ευρίσκεται στην κορυφή και στην πρωτοπορία του κλάδου και χωρίς καμία υπερβολή αποτελεί τον καλύτερο πολλαπλασιαστή ισχύος της Ελλάδος.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το 1918, με την λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, ο Βρετανός Ελληνιστής Gilbert Murray σημείωσε ότι ο Θουκυδίδης έχει την ικανότητα να βλέπει τόσο το παρόν, όσο και το παρελθόν με το ίδιο καθαρό μάτι. Τριάντα περίπου έτη αργότερα, ο στρατηγός George Marshal, Υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ, απευθυνόμενος στους φοιτητές του Πανεπιστημίου Princeton επισήμανε, ότι κανείς δεν μπορούσε να σκεφτεί με απόλυτη σοφία και βεβαιότητα σχετικά με ορισμένα από τα βασικά διεθνή ζητήματα του παρόντος, χωρίς να έχει εξετάσει το έργο του Θουκυδίδη για τον Πελοποννησιακό Πόλεμο και την πτώση της Αθήνας.¹

Η συμβολή και η σημασία του Θουκυδίδη για τις διεθνείς σχέσεις και τις στρατηγικές σπουδές με εξώθησε ήδη από τα έτη της φοιτήσεώς μου στην νομική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών να ασχοληθώ με τους συγκεκριμένους κλάδους και να συμπληρώσω τον κύκλο των σπουδών μου σε αυτά τα γνωστικά αντικείμενα. Το μεταπτυχιακό πρόγραμμα του Παντείου Πανεπιστημίου στις διεθνείς και ευρωπαϊκές σπουδές και στην κατεύθυνση των διεθνών σχέσεων και των στρατηγικών σπουδών, μου πρόσφερε την δυνατότητα της μελέτης των εννοιολογικών εργαλείων, που ο πατέρας των διεθνών σχέσεων- και κατά την άποψή μου και της στρατηγικής- μας παρέδωσε.

Μπορεί να τεθεί το ερώτημα πόσο σύγχρονο και επίκαιρο είναι να ασχοληθεί ένας νέος ερευνητής με τον πόλεμο και την στρατηγική; Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης και της υπέρβασης των συνόρων δεν καθίσταται αναχρονιστική μία τέτοια ενασχόληση; Η απάντηση είναι αυτονόητη. Από τον Ηράκλειτο έως τον Hegel η φιλοσοφική ενατένιση της ανθρώπινης ιστορίας ανέδειξε την διαπίστωση της καθολικής κυριαρχίας της ανταγωνιστικής και συγκρουσιακής πλοκής της ζωής. Εκείνο που κινεί την σκέψη είναι ο ανταγωνισμός, η σύγκρουση, ο πόλεμος, όχι η γαλήνη και η αδράνεια.²

¹ Βλ., Zagorin, Perez, *Θουκυδίδης, Μία πλήρης εισαγωγή για όλους τους αναγνώστες*, Αθήνα, Εκδ. Ποιότητα, μτφ Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, 2006, σελ. 18-20.

² Βλ., Βεΐκος, Θεόφιλος, *Εν πολέμω*, Αθήνα, 1993, σελ 14-15.

Η ενασχόληση λοιπόν με τον πόλεμο και την στρατηγική συνιστά ενασχόληση και μελέτη με καταστάσεις της ίδιας της ανθρώπινης φύσης. Ο ρόλος του στρατηγικού αναλυτή είναι να ερευνά την βαθύτερη ουσία τους, να προσδιορίζει αιτίες και αποτελέσματα και μέσα από την εξαγωγή πορισμάτων να αμβλύνει τις επιπτώσεις τους και ει δυνατόν να αναχαιτίζει την επέλευσή τους.

Ο Θουκυδίδης κατανόησε τον ιστορικό αυτό ρόλο και μας παρέδωσε λειτουργικά εννοιολογικά πλαίσια, εργαλεία άμεσης εφαρμογής σε καταστάσεις του παρόντος και του μέλλοντος. Σκόπιμα δεν θέλησε να προσδιορίσει αυστηρά το περιεχόμενό τους, ακριβώς για να έχουμε την δυνατότητα να τα προσαρμόζουμε στα σύνθετα φαινόμενα που καλούμαστε να επεξεργαστούμε.

Ο γερμανός ιστορικός Hans Delbrück έκαμε χρήση της παραπάνω μεθοδολογίας για να προσδιορίσει με μεγαλύτερη ακρίβεια τα εργαλεία ανάλυσής του, με απώτερο σκοπό να υποστηρίξει ότι ο σχεδιασμός στρατηγικής και ο πόλεμος έπρεπε να καθορίζονται από τους στόχους της κρατικής πολιτικής. Οιαδήποτε προσπάθεια αυτονόμησής τους από το πλαίσιο που ο Carl Von Clausewitz έθεσε θα οδηγούσε σε πολιτική καταστροφή.

Δύο τέτοια εργαλεία ανάλυσης υψηλής, μάλιστα, στρατηγικής στον πόλεμο έχει σκοπό να επεξεργαστεί και να προσεγγίσει θεωρητικά η παρούσα εργασία. Την στρατηγική της εκμηδένισης και την στρατηγική της εξουθένωσης. Είναι δυνατή η εφαρμογή τους στις σύγχρονες συγκρούσεις, που εισάγουν νέα δεδομένα και μετασχηματίζουν τον πόλεμο; Μπορούν να επιλεγούν ξεχωριστά και να αλληλεπιδράσουν μεταξύ τους ή είναι δυνατή η συνδυαστική εφαρμογή τους στα πλαίσια εκπόνησης ενός ολοκληρωμένου στρατηγικού σχεδίου για την επίτευξη των αντικειμενικών πολιτικών σκοπών των κρατικών κυρίως δρώντων;³ Σε αυτά τα ερωτήματα και στην όσο το δυνατό πιο τεκμηριωμένη απάντησή τους θα οικοδομήσουμε την ανάλυσή μας.

Επιλέγουμε να μελετήσουμε την αμερικανική στρατηγική σε δύο πολέμους, που σημάδεψαν για διαφορετικούς ο καθένας λόγους την μεταψυχροπολεμική εποχή. Ο πρώτος είναι ο πόλεμος του Κοσσυφοπεδίου, το 1999 και ο δεύτερος του Ιράκ το 2003. Οι Ηνωμένες Πολιτείες είναι η χώρα που μπορεί να προβάλλει την υπέρτερη, σε σχέση με τα υπόλοιπα κράτη, ισχύ της σε κάθε σημείο του πλανήτη. Για εκείνη ο πόλεμος είναι πραγματικό εργαλείο άσκησης πολιτικής και προώθησης των

³ Για τον μετασχηματισμό του πολέμου, βλ., Van Creveld, Martin, *Η μεταμόρφωση του Πολέμου*, Αθήνα, Εκδ. Τουρίκη, 2007, μτφ-επιμ Μπλέττας, Μάριος.

συμφερόντων της. Τα μέσα για την διεξαγωγή του, αλλά και η στρατηγική μεθοδολογία συνιστούν διαρκείς προτεραιότητές της, που αντανακλώνται τόσο σε μεγάλες επενδύσεις στον τομέα της έρευνας και της ανάπτυξης οπλικών συστημάτων, όσο και στην έμφαση στον κλάδο των στρατηγικών σπουδών, με την ίδρυση αντίστοιχων τμημάτων στα πανεπιστημιακά της ιδρύματα. Δεν θα μπορούσαμε, συνεπώς, να χρησιμοποιούσαμε καλύτερο παράδειγμα για να μελετήσουμε τον τρόπο διεξαγωγής του πολέμου και το πώς εφαρμόζονται στο πεδίο της μάχης τα σύγχρονα στρατηγικά και επιχειρησιακά δόγματα.

Η δομή της εργασίας μας είναι η ακόλουθη:

Το πρώτο κεφάλαιο ασχολείται με την θεωρητική επεξεργασία των δύο τύπων στρατηγικής, την οριοθέτησή τους και τον εντοπισμό των ιδιαίτερων γνωρισμάτων τους. Προβαίνουμε επίσης σε μία ανασκόπηση της διεθνούς και ελληνικής βιβλιογραφίας για να ερευνήσουμε τις προσεγγίσεις των καθηγητών εκείνων που έχουν επεξεργαστεί τις δύο έννοιες και έχουν εντάξει το περιεχόμενό τους στην σύγχρονη εποχή. Στο τμήμα της μεθοδολογίας αναπτύσσουμε με μεγαλύτερη λεπτομέρεια τους λόγους επιλογής του θέματός μας, αλλά και τους στόχους και τα επιχειρήματά μας.

Το δεύτερο και το τρίτο κεφάλαιο αναλύουν τις δύο περιπτωσιολογικές μελέτες που έχουμε επιλέξει. Για τον πόλεμο του Κοσσυφοπεδίου, εξετάζουμε τα εργαλεία εξουθένωσης που χρησιμοποίησε η αμερικανική πλευρά κατά της Γιουγκοσλαβίας, εν συνεχεία αναλύουμε την αεροπορική εκστρατεία και ιδίως το ζήτημα του εάν μόνο του το αεροπορικό όπλο κέρδισε τον πόλεμο. Τέλος, μελετάμε την εφαρμογή ή μη εργαλείων εκμηδένισης των ενόπλων δυνάμεων του αντιπάλου, ήτοι της Σερβίας. Πρέπει να σημειώσουμε, ότι σε κάθε κεφάλαιο τόσο η εισαγωγή μας, όσο και τα συμπεράσματά μας δεν έχουν το «στατικό» χαρακτήρα παρουσίασης μίας θεματικής και ανακύκλωσης των πορισμάτων που εκθέτουμε. Ο χαρακτήρας τους είναι δυναμικός, θέτει το πλαίσιο, εντός του οποίου θα κινηθούμε, αναλύει νέα ζητήματα που ανεδείχθησαν από τον ακαδημαϊκό διάλογο και δίδει απαντήσεις σε ερωτήματα που η έρευνα φέρνει στο προσκήνιο.

Για τον πόλεμο στο Ιράκ, η δομή του κεφαλαίου μας παραμένει ίδια. Αρχικά, στην εισαγωγή μας θέτουμε το κρίσιμο θέμα της διάκρισης μεταξύ τακτικής νίκης στο πεδίο των μαχών και στρατηγικής νίκης. Επετεύχθη με το τέλος της πρώτης φάσης της σύγκρουσης, που συμβατικά μπορούμε να οριοθετήσουμε την 1^η Μαΐου, όταν ο Πρόεδρος George W. Bush ανακοίνωσε το τέλος των στρατιωτικών επιχειρήσεων, ο

στρατηγικός στόχος των ΗΠΑ για την μετεξέλιξη του Ιράκ σε μία δημοκρατία πρότυπο για τον αραβικό κόσμο; Η απάντηση στο ερώτημα αυτό αίρει την ασάφεια που έχει δημιουργηθεί για το αποτέλεσμα της συγκεκριμένης σύγκρουσης. Στην δεύτερη ενότητα εντοπίζουμε τα εργαλεία εξουθένωσης του Ιράκ, που ανάγονται στην δεκαετία του 1990 και στην πρώτη σύγκρουση στο Περσικό κόλπο. Στην τρίτη ενότητα, αναλύουμε τις αεροπορικές και χερσαίες επιχειρήσεις που οδήγησαν στην πτώση του καθεστώτος Hussein. Στην τέταρτη ενότητα αντικείμενο διερεύνησης καθίσταται το δόγμα του Στρατηγού David Petraeus και οι επιχειρήσεις Counterinsurgency. Πόσο άλλαξαν την πορεία του πολέμου από το 2007 έως σήμερα; Ποια είναι η νέα διάσταση που εισάγουν και πως μπορεί να συνδυασθεί αυτή με τις έννοιες της εκμηδένισης και της εξουθένωσης; Οι απαντήσεις στα ερωτήματα αυτά ενισχύουν ή αποδυναμώνουν το δικό μας επιχείρημα.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, μελετάμε την δυνατότητα διάκρισης των οπλικών συστημάτων, των εργαλείων εκτέλεσης της στρατηγικής, σε συστήματα εκμηδένισης και εξουθένωσης. Επαναφέρουμε με τον τρόπο αυτό την συζήτηση για μία άλλη διάκριση σε επιθετικά και αμυντικά όπλα, που είχε απασχολήσει έντονα το πεδίο των στρατηγικών σπουδών και που κατά την άποψή μας θα συνεχίσει και στο μέλλον να το απασχολεί.

Στο πέμπτο κεφάλαιο, φιλοδοξούμε να ιχνηλατήσουμε την πορεία προς την οικοδόμηση μίας θεωρίας ομπρέλας για τους δύο τύπους στρατηγικής. Η αξία των θεωρητικών προσεγγίσεων είναι δεδομένη. Έχουν επιχειρηματολογήσει υπέρ αυτών προσωπικότητες, όπως ο Thomas Kuhn και ο Kenneth Waltz. Οι θεωρίες είναι τα εργαλεία μας για την συλλογή στοιχείων, την δημιουργία υποθέσεων, την ερμηνεία φαινομένων, την επιλογή μελέτης προβλημάτων. Χωρίς θεωρία είναι σαν να βάλλουμε με ένα οπλικό σύστημα που δεν διαθέτει σύστημα ελέγχου πυρός.⁴ Η προσπάθειά μας, συνεπώς, είναι να θέσουμε το πρόβλημα της ενσωμάτωσης της στρατηγικής της εκμηδένισης και της στρατηγικής της εξουθένωσης σε μία θεωρητική μήτρα που θα αποτελεί ταυτόχρονα εργαλείο στρατηγικής ανάλυσης και σχεδιασμού.

Τέλος το κεφάλαιο των συμπερασματικών παρατηρήσεων δεν θα ανακεφαλαιώσει όσα αναπτύξαμε στα πέντε προηγούμενα. Αντίθετα θα θελήσει να δώσει την δική μας

⁴ Για την αξία των θεωριών και την συμβολή τους στην επιστημονική πρόοδο, βλ. Kuhn, Thomas, *Η Δομή των Επιστημονικών Επαναστάσεων*, Αθήνα, Σύγχρονα Θέματα, Έκδ. ΙΑ, 2008. Επίσης, Waltz, N. Kenneth, *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, Αθήνα, Εκδ. Ποιότητα, 2011, μτφ Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, σελ 62-63.

οπτική, να θέσει ζητήματα και το κυριότερο να διατυπώσει ερωτήματα ως αφετηρία για νέο προβληματισμό, για νέα έρευνα.

Θα κλείσουμε την εισαγωγή μας με μία διαπίστωση που πράγματι κίνησε το ενδιαφέρον μας. Για το σύνολο της έρευνάς μας χρησιμοποιήσαμε βιβλιογραφία με τις καταθέσεις των πρωταγωνιστών των συγκρούσεων. Πολιτική και Στρατιωτική ηγεσία, μετά το τέλος του πολέμου, διατυπώνουν στο χαρτί τις σκέψεις τους, τα συμπεράσματά τους, την κριτική τους. Δεν εντοπίσαμε να κάμουν χρήση της ορολογίας και των εργαλείων που ο στρατηγικός αναλυτής έχει στο πνευματικό του οπλοστάσιο. Όταν ο στρατηγός Clark ή ο Στρατηγός Petraeus αναπτύσσουν την στρατηγική που ακολούθησαν, δεν αναφέρουν εάν εφάρμοσαν εν προκειμένω άμεση προσέγγιση ή έμμεση προσέγγιση, στρατηγική εξουθένωσης ή εκμηδένισης. Το ίδιο, ασφαλώς, ισχύει και για την πολιτική ηγεσία. Η συγκεκριμένη αναφορά θεωρείται περιττή στα πλαίσια της επαγγελματικής τριβής; Είναι κάτι δεδομένο ή αντίθετα αναδεικνύει την ιδιαίτερη αξία της στρατηγικής ανάλυσης, που η απόσταση από τα δρώμενα της δίδει το μεγάλο πλεονέκτημα του στοχασμού και της επεξεργασίας εννοιών για την περιγραφή καταστάσεων και φαινομένων. Κατά την άποψή μας είναι συνδυασμός και των δύο, γεγονός που καθιστά αναγκαία την αλληλεπίδραση και την επικοινωνία ακαδημαϊκής κοινότητας και πολιτικό-στρατιωτικής ηγεσίας για την εμπέδωση και την ενίσχυση της στρατηγικής κουλτούρας, αλλά και την επιστημονική ενδυνάμωση των στελεχών που καλούνται να εφαρμόσουν πολιτικές και στρατηγικές με σύνθετο περιεχόμενο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Στρατηγική Εκμηδένισης και Στρατηγική Εξουθένωσης.

1.1. Θεωρητική Θεμελίωση.

Το θέμα της διπλωματικής εργασίας μας εντάσσεται στο πεδίο των Στρατηγικών Σπουδών, που αποτελούν παρακλάδι των Διεθνών Σχέσεων, οι οποίες με την σειρά τους συνιστούν κλάδο των Πολιτικών Επιστημών. Επιθυμώντας να προσδιορίσουμε έτι περαιτέρω το τμήμα του πεδίου των Διεθνών Σχέσεων, στο οποίο ανήκει το θέμα με το οποίο θα ασχοληθούμε, οφείλουμε να σημειώσουμε ότι επιλέγουμε την κρατοκεντρική προσέγγιση των διεθνών σχέσεων, καθώς τα κράτη παραμένουν οι πλέον σημαντικοί δρώντες του Διεθνούς Συστήματος. Επιπλέον υιοθετούμε τις αρχές της σχολής του πολιτικού ρεαλισμού.⁵

Είναι, ωστόσο, ενδιαφέρον, προκειμένου να διαπιστώσουμε την κεντρική σημασία των εννοιών που αναδεικνύει το πεδίο των Στρατηγικών Σπουδών, να αναλύσουμε, κατά τρόπο σύντομο και περιεκτικό, την εξέλιξή τους. Όπως και οι διεθνείς σχέσεις, οι Στρατηγικές Σπουδές ανεπτύχθησαν στις ΗΠΑ, ιδιαίτερα την δεκαετία του 1950, οπότε η Στρατηγική αναδύθηκε ως τομέας με αυτόνομη ακαδημαϊκή οντότητα (independent intellectual entity), χάρη στους επιστήμονες της RAND Corporation, της Δεξαμένης Σκέψεως (think tank) που συγκρότησε μία ομάδα επιστημόνων για να στοχαστούν και να επεξεργαστούν λύσεις και ιδέες πάνω στις προκλήσεις που έθετε η ύπαρξη των πυρηνικών όπλων.⁶ Τρεις ήταν οι κορυφαίοι στρατηγικοί αναλυτές, που κινήθηκαν πέρα από τα σύνορα της καλούμενης «no man's land» περιοχής του κλάδου των διεθνών σχέσεων, ο Bernard Brodie, ο Thomas Schelling και ο Albert Wohlstetter. Και οι τρεις κλήθηκαν να εργαστούν και να δώσουν απαντήσεις σε καίρια ερωτήματα της εποχής του ψυχρού πολέμου, όπως πώς είναι δυνατό να διεξαχθεί και να κερδηθεί ένας πυρηνικός πόλεμος μεταξύ των υπερδυνάμεων; Ποια η αξία ύπαρξης των πυρηνικών οπλοστασίων εάν δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν;

Η προσπάθεια απάντησης στα ερωτήματα αυτά οδήγησε στην διερεύνηση της βαθύτερης φύσης της στρατηγικής, που ο Bernard Brodie με απόλυτη ακρίβεια

⁵ Για την σχολή του πολιτικού ρεαλισμού ή απλώς ρεαλισμού βλ. τα κλασσικά έργα του Carr, E., *Η εικοσαετής κρίση 1919-1939: Εισαγωγή στην μελέτη των διεθνών σχέσεων*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2000, μτφ. Ηρ. Στροϊκού, επ. επιμέλεια Κ. Αρβανίτοπουλος, του Morgentau, Hans, *Politics Among Nations*, New York, Alfred Knopf, 1985, καθώς και την Εισαγωγή του Αθανασίου Πλατιά με τίτλο «Ο Kenneth Waltz και ο πολιτικός ρεαλισμός», στο Waltz, Kenneth, *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2011, μτφ. Κ. Κολιόπουλου.

⁶ Για τον ρόλο της RAND και για τους επιστήμονες που συνέβαλαν στην ανάπτυξη του Κλάδου των Στρατηγικών Σπουδών βλ. το έργο του Trachtenberg, Marc, *History and Strategy*, Princeton, Princeton Studies in International History and Politics, 1991, σελ 3.

περιέγραψε μέσα από δύο επίσης θεμελιώδη ερωτήματα: Η Στρατηγική είναι η μελέτη του πώς θα κάνεις κάτι, ή καλύτερα πώς θα διεξαχθεί κάτι ολοκληρωμένα και αποδοτικά (“how to do it” , a guide to accomplishing and doing it efficiently) και ταυτόχρονα εάν η ιδέα που θα διατυπωθεί θα δουλέψει αποτελεσματικά (“Will the idea work?”)⁷.

Οι εργασίες της ομάδας των επιστημόνων της RAND, που είναι αξιοσημείωτο ότι προέρχονταν από τον χώρο των θετικών επιστημών, δημιούργησαν την ανάγκη μίας αγοράς κατηρτισμένων σε στρατηγικά ζητήματα στελεχών και κατά συνέπεια ώθησαν στην δημιουργία αντίστοιχων τμημάτων στρατηγικών σπουδών στα Πανεπιστημιακά Ιδρύματα, πάντα όμως υπό την σκέπη των Κοινωνικών Επιστημών (Social Sciences) και στα πλαίσια ερευνητικών προγραμμάτων για την διαμόρφωση της πολιτικής⁸. Είναι χαρακτηριστικό ότι η ίδρυση των τμημάτων αυτών ή καλύτερα η ενασχόληση των πανεπιστημίων της Δύσης με το συγκεκριμένο πεδίο επεκτείνονταν όσο εξελισσόταν ο ψυχρός πόλεμος.

Μπορεί οι στρατηγικές σπουδές και οι «civilian strategists» που αποτέλεσαν την πρώτη γενιά των πρωτοπόρων ερευνητών να μην κατόρθωσαν να εκμεταλλευτούν τις ευκαιρίες της ψυχροπολεμικής έντασης μεταξύ των υπερδυνάμεων και των συμμάχων τους, ώστε να ωθήσουν στην οικοδόμηση ενός ανεξάρτητου ακαδημαϊκού τομέα (independent academic discipline), ωστόσο προσέφεραν στην ακαδημαϊκή κοινότητα και στον πολιτικό στίβο μία σειρά εννοιών, που θα αποτελούσαν τα εργαλεία συγκρότησης θεωρητικού σώματος (corpus) για τον κλάδο, αλλά και εφαρμοσμένης πολιτικής. Η χρυσή εποχή των στρατηγικών σπουδών, όπως χαρακτηρίστηκαν οι δεκαετίες του 50 και του 60 (golden age of Strategic Studies) ανέδειξε έννοιες, όπως η αποτροπή, η κλιμάκωση (escalation), ο ολοκληρωτικός πόλεμος (total war) και ο περιορισμένος πόλεμος (limited war).⁹

⁷ Βλ, Gray, S. Colin, *Strategic Studies, A Critical Assessment*, London, Aldwych Press, 1982, σελ 6-13, ιδιαίτερα σελ. 8.

⁸ Βλ, Friedman, Lawrence, «Does Strategic Studies have a future?», στο συλλογικό έργο των Baylis, John, Wirtz, J. James, Gray, S. Colin, *Strategy in the Contemporary World*, Oxford, Oxford University Press, third edition, 2010, σελ 392-393.

⁹ Η βιβλιογραφία για το σύνολο των εννοιών αυτών είναι τεράστια, αναφέρουμε εν προκειμένω ενδεικτικά, Freedman, Lawrence, *The Evolution of Nuclear Strategy*, New York, St. Martin Press, 1981-1983, τα κεφάλαια για την αποτροπή και τον περιορισμένο πόλεμο, σελ 45-89 και 91 έως 119 αντίστοιχα, Morgan, M. Patrick, *Deterrence Now*, Cambridge, Cambridge Studies in International Relations:89, Cambridge University Press, 2003, το κεφάλαιο για την Αποτροπή την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, σελ 1-45, Snyder, A. Graig, *Contemporary Security and Strategy*, Daakin University, 1997, που αναλύει με σαφήνεια τις έννοιες total war-limited war, σελ 195-196 και 199 και επίσης το κλασικό έργο του Schelling Tomas, *Arms and Influence*, Westport, Connecticut, Greenwood Press, Publishers, 1976.

Ο στόχος παρέμενε πάντοτε ο ίδιος, να δημιουργηθούν τα εργαλεία εκείνα που θα έδιδαν τις κατάλληλες απαντήσεις-λύσεις στα διλήμματα που έθετε η πυρηνική εποχή (nuclear age) και κυρίως εάν ένας πυρηνικός πόλεμος ήταν εφικτός και μπορούσε να αναδείξει νικητή. Αυτή ακριβώς η προσπάθεια οδήγησε σε μία πολεμική κατά των στρατηγικών σπουδών και ιδιαίτερα της ηθικής και νομιμοποιητικής τους βάσης, καθώς συνιστούσαν τον ακρογωνιαίο λίθο της θεωρητικοποίησης (theorizing) της διαδικασίας διεξαγωγής ενός πυρηνικού πολέμου. Για πολλούς ακαδημαϊκούς ο κλάδος, συνειδητά ή ασυνειδητά, έφερε πιο κοντά το ενδεχόμενο ενός πυρηνικού πολέμου.¹⁰

Σε αυτή την κριτική απάντησε τόσο ο Hedley Bull, όσο και η δεύτερη γενιά στρατηγιστών που ακολούθησαν τους Brodie, Schelling και Wohlstetter. Ο Hedley Bull τόνισε ότι ο κλάδος δεν στοχεύει στο να κάνει εφικτή μία πυρηνική σύγκρουση, αντίθετα μέσα από την επεξεργασία εννοιών, όπως η αποτροπή, επιθυμεί να την αποκλείσει ως πιθανή συνέπεια κλιμάκωσης μίας συμβατικής (conventional conflict) σύγκρουσης.¹¹

Ωστόσο, είναι γεγονός ότι στα τέλη της δεκαετίας του 1960 οι Στρατηγικές Σπουδές ευρίσκονται αντιμέτωπες με το φάσμα της στασιμότητας. Ο Bernard Brodie σημειώνει ότι οι απαντήσεις των στρατηγικών αναλυτών στα ερωτήματα που οι ίδιοι έθεσαν σχετικά με τα ζητήματα της πυρηνικής στρατηγικής δεν είναι ικανοποιητικές. Τα προβλήματα που εκλήθησαν να επιλύσουν αποδείχτηκαν μεγάλης διανοητικής δυσκολίας (problems of terrible intellectual difficulty)¹². Όλα καταδεικνύουν ότι ο κλάδος έχει φτάσει σε αδιέξοδο, όμως για ακόμη μία φορά η δυναμική των ιδεών του συμβάλλει αποφασιστικά στην υπέρβαση της περιόδου παρακμής και στην ανάδειξη μίας νέας γενιάς στρατηγιστών, του «τρίτου κύματος» που κατά τρόπο αποφασιστικό, στα τέλη της δεκαετίας του 1970 και στις αρχές της δεκαετίας του 1980, επαναπροσδιορίζει την κατεύθυνση του.¹³ Το 1983 συνιστά το πλέον κομβικό έτος, καθώς το έργο του Barry Buzan, *People, States and Fear*, αναλύει και διευρύνει ακόμη μία καθοριστική έννοια, αυτή της ασφάλειας (Security) και συγκροτεί το πλαίσιο θεωρητικής συζήτησης, που μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου θα

¹⁰ Για την κριτική που άσκησαν συγκεκριμένοι ακαδημαϊκοί και επιστήμονες, όπως ο Anatol Rapoport και ο Phillip Green, βλ το αναλυτικό και τεκμηριωμένο κείμενο του Peoples Columba, «Strategic Studies and its Critics», στο συλλογικό έργο των Baylis, John, Wirtz, J. James, Gray, S. Colin, *Strategy in the Contemporary World*, Oxford, Oxford University Press, third edition, 2010, σελ 356-358.

¹¹ Στο ίδιο, σελ. 359.

¹² Βλ, Trachtenberg, Marc, *History and Strategy*, σελ 38-40.

¹³ Βλ, Peoples Columba, «Strategic Studies and its Critics», σελ 359, 361-362.

εμπλουτίσει τον κλάδο με νέες αναζητήσεις και νέα ερευνητικά προγράμματα πέρα από την στενή προσήλωση στην αξία και τα όρια της στρατιωτικής ισχύος (military power).¹⁴

Η αναζωογόνηση του κλάδου οδήγησε στην δημιουργία νέων πανεπιστημιακών τμημάτων υπό τον νέο τίτλο των Σπουδών Ασφαλείας (Security Studies), με εστίαση όμως στην επεξεργασία και στην χρησιμοποίηση εννοιών, για την ανάλυση των στρατηγικών φαινομένων και των προκλήσεων που η παγκοσμιοποίηση έθεσε και θέτει.¹⁵ Το μέλλον του επιστημονικού πεδίου των Στρατηγικών Σπουδών είναι διασφαλισμένο μέσα από τον συνεχή ανά-στοχασμό και επανακαθορισμό των εννοιολογικών εργαλείων του, με τα οποία καλείται να ερμηνεύσει προκλήσεις, όπως η τρομοκρατία, το ασύμμετρο πεδίο μάχης (asymmetric warfare), η επανάσταση στις στρατιωτικές υποθέσεις (Revolution in Military Affairs- RMA) και η ενδυνάμωση της στρατηγικής θεωρίας (strategic theory).¹⁶ Αυτός ο ανά-στοχασμός συνιστά την πραγματική δύναμη του κλάδου, τον πολύτιμο πνευματικό θησαυρό του, ενώ, συγχρόνως, συμβάλλει στην οικοδόμηση στρατηγικής σκέψης και στην παροχή μίας εργαλειοθήκης που θα βοηθήσει, όπως σωστά επισημαίνει ο καθηγητής Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, τους αναλυτές και τους διαμορφωτές αποφάσεων

¹⁴ Για την συμβολή του Barry Buzan, στην οριοθέτηση της έννοιας της ασφάλειας και στην διεύρυνση του περιεχομένου της με μη στρατιωτικά θέματα, όπως τις προκλήσεις που θέτουν στην νέα μεταψυχροπολεμική εποχή το περιβάλλον, η υγεία, η οικονομία, το οργανωμένο έγκλημα βλ., Williams, D. Paul, *Security Studies, An Introduction*, London and New York, Routledge, Taylor and Francis Group, second edition, 2008, σελ 2-8, ιδιαίτερα η σελ 4.

¹⁵ Για την συζήτηση σχετικά με την διαφορά μεταξύ Στρατηγικών Σπουδών (Strategic Studies) και Σπουδών Ασφαλείας (Security Studies), που η λεπτομερή ανάλυσή της εκφεύγει του σκοπού της παρούσης εργασίας, υπάρχει πλούσια αρθρογραφία και βιβλιογραφία, ενδεικτικά αναφέρουμε, Prins, Gwyn, "The four-stroke cycle in Security Studies", *International Affairs*, vol. 74, no. 4, October 1998, σελ. 781-808, Chipman, John, "The future of Strategic Studies: Beyond even Grand Strategy", *Survival*, vol. 34, no. 1, 1992, σελ 109-131, ιδιαίτερα σελ 129-132, Goach, John, "The Past of Strategic Studies", *Journal of Strategic Studies*, vol. 26, no. 1, 2003, σελ. v-ix, Walt, Stephen, "The renaissance of Security Studies", *International Studies Quarterly*, vol 35, no. 2, June 1991, σελ 211-239, ιδιαίτερα οι σελ. 212 και 213 που αφορούν στην διαφοροποίηση της οριοθέτησης των Στρατηγικών σπουδών, ως μελέτης της απειλής χρήσης, της χρήσης και του ελέγχου της στρατιωτικής ισχύος (the study of the threat of use, of use and control of military force) και των Σπουδών Ασφαλείας, που διευρύνουν την έννοια της Ασφάλειας σε μη στρατιωτικά φαινόμενα (non military phenomena) που συνιστούν απειλές για την ασφάλεια τόσο των κρατών, όσο και των πολιτών, Gray, S. Colin, "Villains, Victims, and Sheriffs: Strategic Studies and Security for an interwar period", *Comparative Strategy*, vol. 13, no. 4, 1994, σελ 353-369 και Williams, D. Paul, *Security Studies, An Introduction*, London and New York, Routledge, Taylor and Francis Group, second edition, 2008, σελ 1-12.

¹⁶ Βλ., Mahnken, G. Thomas, "The Future of Strategic Studies", *Journal of Strategic Studies*, vol. 26, issue 1, 2003, σελ x-xviii.

(policy-makers, decision-makers) στην ακριβή ανάλυση καταστάσεων και στην ορθή λήψη αποφάσεων.¹⁷

Υπό το παραπάνω πρίσμα και εντός αυτού του δυναμικού πλαισίου της ιστορικής εξέλιξης του κλάδου εξετάζουμε και τις έννοιες της εκμηδένισης και της εξουθένωσης, καλούμενοι να οριοθετήσουμε το περιεχόμενό τους και να φωτίσουμε την σημασία τους.

1.2 Ορισμός και Σημασία του Θέματος

Πατέρας των εννοιών της στρατηγικής της Εκμηδένισης (strategy of annihilation) και της στρατηγικής της Εξουθένωσης (strategy of exhaustion) είναι ο Γερμανός ιστορικός Hans Delbrück, ο οποίος στο περίφημο έργο του Ιστορία της Τέχνης του Πολέμου (History of the Art of War ο αγγλικός τίτλος- Geschichte der kriegskunst in rahmen der politischen geschichte ο γερμανικός)¹⁸ διαιρεί το σύνολο της στρατιωτικής στρατηγικής στις δύο προαναφερόμενες μορφές στρατηγικής.

Για την πρώτη μορφή πολέμου ο γερμανικός όρος είναι Niederwerfungsstrategie. Στα γερμανικά το ρήμα niederwerfen είναι μεταβατικό και σημαίνει ότι αναγκάζεις κάποιον να υποκύψει, τον ρίχνεις στο έδαφος γονατιστό ή επιπρόσθετα ότι καταστέλλεις μία εξέγερση, μία στάση (throw someone to the floor, place someone on his knees, or suppress a revolt).¹⁹ Η βαθύτερη ουσία της στρατηγικής εκμηδένισης έγκειται στην καθυπόταξη του αντιπάλου κράτους (του αντιπάλου γενικότερα) μέσα όμως από την καταστροφή των ενόπλων δυνάμεών του. Ο Delbrück τόνισε ότι η συγκεκριμένη στρατηγική βασίζεται σε ένα πόλο και αυτός είναι η αποφασιστική μάχη (Decisive Battle/Vernichtungsschlacht). Για τον στρατηγό ο κρίσιμος παράγων είναι να πληρούνται οι συνθήκες διεξαγωγής αυτής ακριβώς της μάχης, η οποία θα

¹⁷ Βλ., Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως σήμερα*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2008, σελ 11-12.

¹⁸ «Ιστορία της Τέχνης του Πολέμου, στο πλαίσιο της Πολιτικής Ιστορίας» η ακριβής μετάφραση του έργου, που καταδεικνύει την ένταξη της στρατιωτικής ιστορίας στους κόλπους της πολιτικής ιστορίας, παρά το γεγονός ότι και στους τέσσερις τόμους του έργου του ο Delbrück δεν εξετάζει την φύση της σχέσεως πολιτικής και πολέμου. Για το τελευταίο βλ., Gordon, A. Graig, «Ντελμπρύνκ: Ο στρατιωτικός ιστορικός», στο Paret, Peter, *Οι Δημιουργοί της Σύγχρονης Στρατηγικής από τον Μακιαβέλλι στην Πυρηνική Εποχή*, Νέα Ιωνία-Αθήνα, Εκδόσεις Τουρίκη, 2004, με επ. επιμέλεια Θ. Ντόκου, σελ 407.

¹⁹ Βλ., την εξαιρετική μελέτη του Redlinger, Mark, *Hans Delbrück and Clausewitz's Culminating Points*, Fort Leavenworth, Kansas, School of Advanced Military Studies, U.S. Army Command and General Staff College, May, 1988, σελ 5-6. Η εν λόγω μελέτη θα μας βοηθήσει και στην σύνδεση των δύο στρατηγικών (εκμηδένισης-εξουθένωσης) στο πέμπτο κεφάλαιο.

κρίνει αποκλειστικά το αποτέλεσμα του πολέμου (it is battle that decides the outcome of war)²⁰ .

Η φυσική αρχή της Στρατηγικής είναι η συγκέντρωση των φίλιων δυνάμεων, η αναζήτηση της κύριας δύναμης του εχθρού, η καταστροφή της και η μεγιστοποίηση των συνεπειών της νίκης έως του σημείου που ο ηττηθείς αντίπαλος θα υποκύψει στην θέληση του νικητή και θα αποδεχτεί τους όρους του. Κατά συνέπεια, η φυσική και πνευματική καταστροφή των εχθρικών ενόπλων δυνάμεων (physical and spiritual destruction of the enemy's forces) σε σημείο που να μην είναι σε θέση να συνεχίσουν τον πόλεμο, είναι ο σκοπός που πάντοτε κυριαρχεί στο σχεδιασμό του στρατηγού.²¹

Η ανάλυση του Delbrück μας ανάγει στην αντίστοιχη θεμελίωση της έννοιας της εκμηδένισης στον Clausewitz. Ο μεγάλος θεωρητικός της Στρατηγικής συνδέει την εκμηδένιση με την άμεση προσέγγιση (direct approach), ήτοι την κατεύθυνση της πολεμικής προσπάθειας κυρίως εναντίον του ισχυρότερου σημείου (κέντρου βάρους) του αντιπάλου, με αποκλειστικό άξονα και των δύο εργαλείων τις εχθρικές ένοπλες δυνάμεις. Επειδή όλες οι πολεμικές ενέργειες στοχεύουν στην εξουδετέρωσή τους (των εχθρικών δυνάμεων), η διαδικασία της μάχης μέσα από την οποία θα πραγματοποιούν αποκτά απόλυτη αξία, καθίσταται η ίδια (η μάχη) πράξη εκμηδενίσεως.²² Παράλληλα αναδεικνύεται και η μέγιστη σημασία των Ενόπλων Δυνάμεων, ως «θεσμικού ενσαρκωτή» του αντιπάλου και συμβόλου αντιστάσεώς του. Κατά λογική ακολουθία η καταστροφή τους, ή καλύτερα η περιαγωγή τους σε κατάσταση αδυναμίας διεξαγωγής ή συνέχισης των στρατιωτικών επιχειρήσεων εκπληρώνει την βαθύτερη στόχευση, εκείνη της εκμηδένισης της ελπίδας του εχθρού

²⁰ Βλ., Delbrück, Hans, *History of the Art of War, Volume IV, The dawn of Modern Warfare*, Lincoln and London, University of Nebraska Press, printed 1990, reprinted 1994, translated by Walter J. Renfro, Jr., σελ. 424.

²¹ Βλ. στο ίδιο, σελ 421.

²² Βλ., Clausewitz, Von Carl, *On War*, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1986, edited and translated by Michael Howard and Peter Paret, book four, σελ 225-275, ιδιαίτερα όμως σελ. 227, 248, 258, επίσης Κονδύλης, Παναγιώτης, *Θεωρία του Πολέμου*, Αθήνα, εκδόσεις Θεμέλιο, β' έκδοση, 1998, σελ 136-137 και Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, *Η στρατηγική σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*, σελ 160-162. Για την έννοια της άμεσης προσέγγισης και του κέντρου βάρους βλ., Clausewitz, *On War*, σελ 485-486 «A center of gravity is always found where the mass is concentrated...It represents the most effective target for a blow» (επιλέγουμε το αγγλικό κείμενο για να καταδείξουμε την ακρίβεια της οριοθέτησης του Clausewitz, έστω μέσα από την αγγλική μετάφραση), επίσης τις δύο έξοχες μελέτες του Echevarria II, J. Antulio, *Clausewitz's Center of Gravity: Changing our Warfighting Doctrine-Again*, SSI, September, 2002, <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/ssi/gravity> (ημερομηνία πρόσβασης 25-6-2012) και των Strange, L. Joseph και Iron, Richard, «Center of Gravity, What Clausewitz Really Meant», *JFQ, Issue 35*, άνευ ημερομηνίας, στο http://www.dtic.mil/doctrine/jel/jfq_pubs/0735.pdf (ημερομηνία πρόσβασης 25-6-2012).

να νικήσει.²³ Είναι λοιπόν αυτή η αιτιολόγηση που αναδεικνύει την θεμελιώδη σημασία τόσο της αποφασιστικής μάχης, όσο και των ενόπλων δυνάμεων (armed forces) για τον πυρήνα θεμελίωσης της στρατηγικής της εκμηδένισης, αλλά και την συναφή ανάδειξη της άμεσης προσέγγισης. Στο σημείο αυτό κρίνουμε απαραίτητο να σημειώσουμε ότι οι δύο έννοιες δεν ταυτίζονται. Μπορεί να προσεγγίζουν η μία την άλλη σε σημείο διασύνδεσής τους ή και επικάλυψής τους, αλλά η άμεση προσέγγιση είναι σαφώς ευρύτερη έννοια, ενσωματώνοντας το στοιχείο του γενικού, απέναντι σε αυτό του ειδικού, καλύτερα του πιο εξειδικευμένου, το οποίο εγκολπώνει η έννοια της εκμηδένισης. Αυτό το εξειδικευμένο έγκειται στο ότι το πλήγμα κατά του ισχυρότερου σημείου του αντιπάλου θα προέλθει μέσα από την καθοριστική μάχη.²⁴

Ο Delbrück εστιάζει την ανάλυσή του και σε δύο άλλα βασικά στοιχεία της στρατηγικής εκμηδένισης, που προκύπτουν από την σύγκρισή της με την έτερη μορφή στρατηγικής, αυτή της εξουθένωσης. Το πρώτο είναι ο αντικειμενικός της χαρακτήρας, το μετρήσιμο της επιτυχίας ή αποτυχίας της (element of objectivity). Το δεύτερο είναι η απλότητα του στρατηγικού σχεδίου εφαρμογής της.²⁵

Το στοιχείο της αντικειμενικότητας έχει δύο όψεις. Η πρώτη αφορά, όπως σημειώσαμε, το μετρήσιμο της επιτυχίας ή της αποτυχίας του πολέμου εκμηδένισεως. Η αποφασιστική μάχη με τις δύο αντιτιθέμενες ένοπλες δυνάμεις, από την φύση της θα δώσει νικητή και ηττημένο. Θα κρίνει ποιος επιτυγχάνει τους επιχειρησιακούς στόχους του και ποιος δεν είναι πλέον σε θέση να συνεχίσει την διεξαγωγή του πολέμου για τον απλό λόγο ότι οι δυνάμεις του έχουν καταστραφεί στην μάχη ή έχουν αιχμαλωτισθεί και τα υπολείμματα του στρατού του δεν μπορούν να αλλάξουν την κατάληξή της.

Η δεύτερη όψη αφορά τον αριθμό των δυνάμεων που πρέπει να συγκεντρώσει η κάθε πλευρά προκειμένου να υπολογίζει βάσιμα ότι θα επιβληθεί στο πεδίο της μάχης και άρα θα επιβάλλει την θέληση της στην άλλη. Στην περίπτωση της στρατηγικής της εκμηδένισης, εκ νέου η φύση της εκπλήρωσής της μέσω της αποφασιστικής μάχης, επιβάλλει την συγκέντρωση όλων των διαθέσιμων δυνάμεων ή τουλάχιστον όλων εκείνων που οδηγούν τον Διοικητή-Στρατηγό (Commander) να θεωρεί βέβαιη την νίκη (in the strategy of annihilation there is a measure... the combat forces of the

²³ Βλ., Κονδύλης, Παναγιώτης, *Θεωρία του Πολέμου*, σελ, 138.

²⁴ Βλ., Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*, σελ, 51-52.

²⁵ Βλ., Delbrück, *History of the Art of War*, vol I και vol IV, σελ 140 και 424-425 αντίστοιχα.

enemy....One must commit either all the forces that are in any way available, or at least so much that one can count with certainty on victory).²⁶

Η επισήμανση του Delbrück αποκτά ιδιαίτερη αξία, αν αναλογιστούμε ότι από τις απαρχές του πολέμου, το αποτέλεσμα της αποφασιστικής μάχης συμπυκνώνεται στον αριθμό των επιζώντων ή πιο ορθά στον αριθμό εκείνων που παραμένουν αλύγιστοι στο πεδίο της μάχης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η μάχη των Προμάχων (Θυρεατίδα, 545 π.Χ), όπου οι αντίπαλοι στρατοί Άργους και Σπάρτης θα εξοντωθούν μέχρι ενός. Οι δύο επιζήσαντες Πρόμαχοι των Αργείων θεωρούν πως η δική τους πλευρά έχει επικρατήσει, αφού μόνο ένας Σπαρτιάτης Πρόμαχος έχει επιβιώσει. Αποχωρούν όμως από το πεδίο της μάχης, για να αναγγείλουν την νίκη τους, σε αντίθεση με τον Λακεδαιμόνιο οπλίτη ο οποίος παραμένει, καθίσταται κύριος του πεδίου και οικοδομεί και τρόπαιο νίκης.²⁷

Εξίσου καταλυτική για την στρατηγική της εκμηδένισης είναι και η απλότητα του σχεδίου εκπλήρωσής της. Εφόσον η μάχη είναι ο αποκλειστικός παράγων έκβασης του πολέμου και εφόσον το κέντρο βάρους του εχθρού είναι οι Ένοπλες Δυνάμεις του²⁸, το στρατηγικό σχέδιο επικεντρώνεται απόλυτα στην επίτευξη της νίκης, μέσω της επίθεσης εναντίον των εχθρικών στρατευμάτων και της ει δυνατόν πλήρους εξουδετέρωσής τους. Επισημαίνοντας την σπουδαιότητα της ηγεσίας του Ναπολέοντα, κλασικού εκπροσώπου του πολέμου εκμηδενίσεως, ο Delbrück υποστηρίζει ότι τα στρατηγικά σχέδια του Γάλλου Αυτοκράτορα υποτάσσονταν σε μία έμφυτη αντικειμενική αναγκαιότητα (inherent objective necessity), αυτή που υπαγόρευε η ίδια η φύση της μάχης και συνιστούσε την απόλυτη προσήλωση όλων των υλικών και πνευματικών δυνάμεων στην κατατρόπωση του αντίπαλου στρατού. Επιτυγχάνοντας μία συντριπτική τακτική νίκη (overwhelming tactical victory), οι υπόλοιποι στόχοι και επιδιώξεις υπάγονταν στον προαναφερόμενο ενιαίο και υπέρτατο σκοπό (single supreme purpose). Κατά συνέπεια οι σχεδιασμοί του Ναπολέοντα χαρακτηρίζονταν από μία φυσική απλότητα (natural simplicity), δεν

²⁶ Και για τις δύο τελευταίες παραγράφους το σύνολο της ανάλυσης απορρέει από τον Delbrück, *History of the Art of War*, vol. I και IV.

²⁷ Βλ., Καμπούρης, Εμμ. Μανούσος, *Αρχαίοι Έλληνες Πολεμιστές*, Αθήνα, Εκδόσεις Επικοινωνίες Α.Ε., 2000, σελ 14.

²⁸ Κρίνουμε σκόπιμο στο σημείο αυτό να τονίσουμε ότι οι Ένοπλες Δυνάμεις αποτελούν το συνηθέστερο κέντρο βάρους του εχθρού. Η έννοια του κέντρου βάρους όμως δεν περιορίζεται μόνο σε αυτές. Στις διάφορες συγκρούσεις κέντρο βάρους μπορεί να είναι η πολιτική ηγεσία του εχθρού, η βιομηχανική του υποδομή, η πρωτεύουσά του, το πολιτικό σύστημα που εξασφαλίζει την ενότητα του λαού. Για το μεταβλητό της έννοιας του κέντρου βάρους (center of gravity) βλ., Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, *Η Υψηλή Στρατηγική της Αρχαίας Σπάρτης (750-192 π. Χ.)*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2001, σελ. 64.

υπήρχε τίποτα το πολύπλοκο στην σύλληψη και εκτέλεση τους σε κάθε εκστρατεία του (simplicity of his campaign plans and concepts) .²⁹

Η θεωρητική εμβάθυνση του Γερμανού Στρατιωτικού Ιστορικού στο παραπάνω σημείο, μας επιτρέπει δύο σημαντικές παρατηρήσεις: η πρώτη αφορά την ουσιαστική ενοποίηση, στα πλαίσια της στρατηγικής της εκμηδένισης, των διαφορετικών επιπέδων στρατηγικής, τουλάχιστον στο επίπεδο της στρατιωτικής στρατηγικής, της επιχειρησιακής τέχνης και της τακτικής. Επιβεβαιώνεται, μάλιστα, σχεδόν απόλυτα η έλλειψη στεγανοποίησης μεταξύ των επιπέδων αυτών.³⁰ Όλα αρχίζουν και καταλήγουν στην μάχη, πιο εύστοχα όλα έλκονται από εκείνην, αλλά και από την απόλυτη αξία (absolute value asset) των ενόπλων δυνάμεων ως κέντρου βάρους του εχθρού. Η δεύτερη παρατήρηση αφορά στην ουσία του δυτικού τρόπου πολέμου (The Western Way of War) και στην βαθειά επίδραση που άσκησε σε αυτόν η στρατηγική εκμηδένισης. Εφόσον συντρίβεται η αντίπαλη ένοπλη δύναμη αυτόματα καταρρέει ως σύστημα το κράτος του εχθρού. Οι πόλεις και οι επαρχίες του δεν μπορούν πλέον να αντισταθούν, καθώς δεν υπάρχουν οι οργανωμένες στρατιωτικές δυνάμεις (ο οργανωμένος ένοπλος θεσμός) για να τις υπερασπισθούν.³¹ Στην δυτική κληρονομιά και παράδοση, όταν έχουμε πόλεμο ένα μόνο ερώτημα τίθεται στον Διοικητή-Στρατηγό εάν έδωσε την αποφασιστική μάχη, εάν πολέμησε, εάν πέτυχε σε μετωπική επίθεση να συντρίψει τον εχθρό και εάν κατόρθωσε εν τέλει να τον εξαναγκάσει να υποκύψει.³²

Η κυριαρχία της στρατηγικής της εκμηδένισης από τους αρχαίους χρόνους μέχρι και το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου καθίσταται κατανοητή μέσα από τις αναρίθμητες αποφασιστικές μάχες που διεξήχθησαν. Από τις οπλιτικές μάχες μεταξύ των πόλεων-κρατών της Αρχαίας Ελλάδας, τις συγκρούσεις μεταξύ Ελλήνων και

²⁹ Βλ για το σύνολο των εκτιθέμενων στοιχείων της παραγράφου, Delbrück, *History of the Art of War* , vol. IV, σελ 421-422.

³⁰ Για τα επίπεδα της Στρατηγικής, βλ, το κλασικό πλέον έργο του Luttwak, N. Edward, *Strategy, The Logic of War and Peace*, Cambridge, Massachusetts-London, England, The Belknap Press of Harvard University Press, Revised and Enlarged Edition, 2001, Κεφ 2, σελ, 87-205, το έργο των Platas, G. Athanassios and Koliopoulos, Konstantinos, *Thucydides On Strategy , Grand Strategies in the Peloponnesian War and their Relevance Today*, New York, Columbia University Press, 2010, σελ 4-13, όπου οφείλουμε να επισημάνουμε την διαφοροποίησή τους σε σχέση με τον Luttwak για την διάκριση των επιπέδων της στρατηγικής, αλλά και για την υπογράμμιση ότι δεν πρέπει να αντιμετωπίσουμε τα επίπεδα αυτά στεγανοποιημένα και ανεξάρτητα το ένα από το άλλο.

³¹ Βλ, Hanson, Davis. Victor, *Ο Δυτικός Τρόπος Πολέμου, Η αποφασιστική μάχη στην Κλασική Ελλάδα*, Αθήνα, Εκδόσεις Κωνσταντίνου Τουρίκη, 2003, σελ 37-47, ιδιαίτερα η σελ 37.

³² Βλ το έργο- σημείο αναφοράς-του Weigley, F. Russell, *The American Way of War, A History of United States Military Strategy and Policy*, Bloomington and Indianapolis, Indiana University Press, 1973, κυρίως την Εισαγωγή, σελ xvii-xxiii.

Περσών στο Μαραθώνα, τις Πλαταιές και την αποφασιστική Ναυμαχία της Σαλαμίνας, την εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου εναντίον της Περσικής Αυτοκρατορίας, τις μάχες κατά την περίοδο των Ελληνιστικών και Ρωμαϊκών περιόδων, τους Ναπολεόντειους Πολέμους, τον Αμερικανικό Εμφύλιο Πόλεμο και τους δύο Παγκόσμιους πολέμους ο στόχος παρέμενε αμετάβλητος: η συντριβή των εχθρικών ενόπλων δυνάμεων. Η ουσία της μάχης είναι εκείνη που διαφοροποιήθηκε καταλυτικά. Δεν πρόκειται πλέον για μία αποφασιστική μάχη. Από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και μετά έχουμε διεύρυνση των συγκρούσεων σε σημείο που οι αναλυτές να ομιλούν για στρατηγικές επιχειρήσεις (strategic operations) ή για διαδοχική αλυσίδα εμπλοκών (battle is a series of engagements) που συγκροτούν την μάχη.³³ Είναι χαρακτηριστικό, όπως επισημαίνει ο Liddell Hart, ότι ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος επιβεβαιώνει ότι πλέον επιδίωξη δεν είναι η μάχη, όσο η διαμόρφωση στρατηγικής κατάστασης τόσο πλεονεκτικής, ώστε αν μόνη της δεν επιφέρει αποφασιστικό αποτέλεσμα (decisive outcome), να είναι βέβαιο ότι αυτό θα επέλθει μέσα από μία επιχείρηση ή μάχη.

Επιπρόσθετα, μία άλλη παράμετρος που δεν πρέπει να υποτιμηθεί αναδύεται μέσα από το έργο του Clausewitz και είναι η αξία των δυνητικών συμπλοκών ως «φορέων» αποφασιστικών συνεπειών και αποτελεσμάτων. Σε αυτή την περίπτωση οι δυνητικές συμπλοκές θεωρούνται ως πραγματικές. Αποφασιστικές μάχες ή αποφασιστικές επιχειρήσεις που δεν έλαβαν χώρα θεωρούνται ότι διεξήχθησαν, εφόσον επέφεραν καταλυτικές συνέπειες (Combat is the only effective force in war, its aim is to destroy the enemy's forces as a means to further end. That holds good even if no actual fighting occurs, because the outcomes rests on the assumption that if it came to fight

³³ Για την σημασία, την προετοιμασία και την ένταση της αποφασιστικής οπλικής μάχης στην Κλασική Ελλάδα βλ. το σπουδαίο έργο του Hanson, D. Victor, *Ο Δυτικός Τρόπος Πολέμου, η Αποφασιστική Μάχη στην Κλασική Ελλάδα*. Για τις αποφασιστικές μάχες του Μεγάλου Αλεξάνδρου και την ιδιοφυή στρατηγική του βλ. το έργο του Fuller, J.F.C., *Η Ιδιοφυής Στρατηγική του Μεγάλου Αλεξάνδρου*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2004, ιδιαίτερα το κεφάλαιο 6 που αναλύονται οι μεγάλες μάχες του. Για τον Αμερικανικό εμφύλιο πόλεμο, βλ. το έργο του Weigley, F. Russell, *The American Way of War, A History of United States Military Strategy and Policy*, σελ 128-152. Τέλος για την διεύρυνση της έννοιας της μάχης βλ. Liddell Hart, H. Basil, *Στρατηγική της Έμμεσης Προσεγγίσεως, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Βάνιας, 1995, σελ. 544-545, καθώς επίσης U.S. Marine Corps Warfighting laboratory and Combat Development Command, *Thoughts on the Operational Art*, Quantico, Virginia, 11 October, 2006, συλλογικό έργο, στο <http://freedownload.is/pdf/thoughts-on-the-operational-art> (ημερομηνία πρόσβασης 17-6-2012), chapter 1, by Berry, C. John, Jr, *Synopsis of the Marine Corps Doctrinal Publications*, σελ, 9 και Olsen, Andreas John and Van Creveld, Martin, *The evolution of Operational Art, From Napoleon to the Present*, Oxford, Oxford University Press, 2011, κυρίως την Εισαγωγή, αλλά και το κεφάλαιο 1 συγγραφέν υπό του Van Creveld, *Napoleon and the dawn of Operational Warfare*, σελ 9-34, σύμφωνα με το οποίο, οι απαρχές της διεύρυνσης της έννοιας της μάχης τίθενται στους Ναπολεόντειους Πολέμους.*

the enemy would be destroyed). Αν οι εχθρικές δυνάμεις αποφύγουν την μάχη που προτείνουμε, ακριβώς επειδή η στρατηγική τους θέση είναι τέτοια που θα τις οδηγούσε σε βέβαιη ήττα και αποφασίσουν αντίθετα να παραδοθούν, τότε η δυνητική αυτή μάχη είναι σαν να δόθηκε στην πραγματικότητα, είναι μία πραγματική αποφασιστική μάχη.³⁴ Κατά συνέπεια η καταστροφή των εχθρικών δυνάμεων μπορεί να «διεκπεραιωθεί» μόνο ως αποτέλεσμα μίας σειράς εμπλοκών, χωρίς να ενδιαφέρει αν αυτές όντως διεξήχθησαν ή απλά προτάθηκαν ως ανοικτή πρόκληση που δεν έγινε αποδεκτή (ορθότερα που ο αντίπαλος αρνήθηκε να αποδεχτεί, γνωρίζοντας εκ των προτέρων ότι θα ηττηθεί).

Η διεύρυνση της έννοιας της αποφασιστικής μάχης και η μετεξέλιξή της σε αποφασιστικές επιχειρήσεις (decisive operations) δεν συνιστά, ωστόσο, το μόνο θεωρητικό ζήτημα που απορρέει από την εννοιολογική «παρακαταθήκη» του Delbrück και του Clausewitz. Ένα εξίσου σημαντικό θέμα θα ολοκληρώσει την ανάλυσή μας για την στρατηγική της εκμηδένισης. Πρόκειται για την ταύτισή της με τον ολοκληρωτικό πόλεμο (total war) και τον προβληματισμό για το εάν μπορεί ή όχι να συνδεθεί με την διακριτή έννοια του περιορισμένου πολέμου (limited war).³⁵ Το έργο του μεγάλου Έλληνα φιλοσόφου Παναγιώτη Κονδύλη, *Η Θεωρία του Πολέμου*, ξεκαθαρίζει τις έννοιες και τις θέτει στο ορθό πλαίσιο θεωρητικής επεξεργασίας τους. Ο πόλεμος εκμηδένισης, όπως ο Clausewitz τον προσδιόρισε, στοχεύει στην πολιτική καθυπόταξη του εχθρού, όχι στην καταστροφή ζώων, αγαθών, πολιτισμών, στην βάση μίας καθολικής κινητοποίησης, που αργότερα ονομάστηκε ολοκληρωτικός πόλεμος. Είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα, ότι ο Moltke θεωρούσε ύψιστο επιχειρησιακό σκοπό την καταστροφή των εχθρικών δυνάμεων, όχι την καταστροφή του ανθρώπινου και οικονομικού δυναμικού του αντιπάλου, ούτε την κατάληψη της κράτους του, της γης του.³⁶

Η απόλυτη επιβεβαίωση ότι η στρατηγική εκμηδένισης δεν ταυτίζεται με τον ολοκληρωτικό πόλεμο, αλλά αντίθετα μπορεί κάλλιστα να τεθεί στην υπηρεσία του

³⁴ Βλ., Clausewitz, *On War*, book 1, ch. 2, σελ 97 και book 3, ch. 1, σελ 181, η ρήση του Clausewitz είναι χαρακτηριστική : «Possible engagements are to be regarded as real ones because of their consequences».

³⁵ Για τις έννοιες του Ολοκληρωτικού Πολέμου και του Περιορισμένου Πολέμου, βλ., Snyder, A. Craig, *Contemporary Security and Strategy*, Daakin, Daakin University, 1997,1999, σελ 195-196, Berdal ,Mats and Economides, Spyros, *Strategic Thinking* , An Introduction and Farewell, Philip Windsor, IISS Studies in International Security, Lynne Rienner Publishers, Inc, 2002, σελ 137-149, Beckett, F.W. Ian, «Ολοκληρωτικός Πόλεμος», στο Freedman, Lawrence, *Πόλεμος*, Αθήνα, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 2001, σελ 314-321, Osgood, E. Robert, «Περιορισμένος Πόλεμος και Κορέα», ομοίως στο Freedman, Lawrence, *Πόλεμος*, σελ 406-412.

³⁶ Βλ Κονδύλης, Παναγιώτης, *Περί Πολέμου*, σελ 137.

περιορισμένου πολέμου, είναι ο Γάλλο-Πρωσικός Πόλεμος του 1870/1871, όπου η αποφασιστική μάχη και η νίκη των Γερμανών στο Σεντάν το 1870 εκπλήρωνε τους περιορισμένους πολιτικούς σκοπούς του Καγκελάριου Otto Von Bismarck. Ο Γερμανός ηγέτης επιθυμούσε, μέσα από την σύγκρουση με την Γαλλία να ολοκληρώσει την ενοποίηση των Γερμανικών κρατών, να την επεκτείνει στα νότια γερμανικά κρατίδια και όχι να καταστρέψει φυσικά και πνευματικά την Γαλλική Αυτοκρατορία.³⁷

Η εφαρμογή της στρατηγικής της εκμηδένισης και για την επίτευξη των σκοπών του περιορισμένου πολέμου και η διάκρισή της από τον ολοκληρωτικό πόλεμο συμπληρώνει την συνολική της εικόνα αναφορικά με την οριοθέτηση του περιεχομένου της και της σημασίας της. Ο Delbrück χάραξε το θεωρητικό της πλαίσιο κατά τρόπο, ώστε να είναι δυνατός ο εμπλουτισμός του και η προσαρμογή του στις συνθήκες και τις συγκυρίες εκάστης εποχής, ενσωματώνοντας τα νέα δεδομένα και τις νέες εξελίξεις.

Αντίστοιχα κινήθηκε ο μεγάλος Γερμανός στρατιωτικός ιστορικός και στην οριοθέτηση της έννοιας της εξουθένωσης. Η στρατηγική της Εξουθένωσης (strategy of exhaustion- Ermattungsstrategie ο γερμανικός όρος) στην αγγλική μετάφραση του έργου του Delbrück αποδίδεται με τον όρο strategy of attrition, ο οποίος όμως δεν αντιπροσωπεύει το περιεχόμενο που εκείνος ήθελε να προσδώσει στην έννοια. Στα γερμανικά το μεταβατικό ρήμα ermatten σημαίνει «γίνομαι αδύναμος» (to become weak, weak=matt), «καθίσταμαι ανίσχυρος» (powerless=Kraftloss), ακόμα πιο εύστοχα «έχω χάσει την επιθυμία ευχαρίστησης, είμαι κουρασμένος» (without desire of pleasure, tired=mude). Πρόκειται, ουσιαστικά, για μία μορφή στρατηγικής ελιγμών (maneuver strategy), όπου ο Στρατηγός επιζητεί ένα τρόπο για να αποδυναμώσει την θέληση για μάχη των ενόπλων δυνάμεων του αντιπάλου.³⁸

³⁷ Βλ., Howard, Michael, *The Franco-Prussian War*, London and New York, Routledge, 1961, reprinted 2001, 2002, 2006, σελ 432-456, όπου αναλύονται τα βήματα για την επίτευξη ειρήνης και την αποχώρηση των Πρωσικών δυνάμεων από τα Γαλλικά εδάφη και η πολιτική του Bismarck κόντρα και στις επιθυμίες του Γενικού Επιτελείου και του Moltke, επίσης την εξαίρετη μελέτη του Αντισυνταγματάρχη Kassner, R. Kenneth, *Coercive Diplomacy: Otto Von Bismarck and Unification of Germany*, Carlisle Barracks, Pennsylvania, U.S. Army War College, Class 2012 στο <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA56> και Κονδύλης, Παναγιώτης, *Περί Πολέμου*, σελ 138.

³⁸ Για την ανάλυση του όρου Ermattungsstrategie και την διάκρισή του από τον αγγλικό όρο attrition Redlinger Mark, *Hans Delbrück and Clausewitz's Culminating Points*. Ο πόλεμος φθοράς ορίζεται ως ο πόλεμος, στον οποίο ο αντίπαλος αντιμετωπίζεται ως μία σειρά στόχων οι οποίοι θα καταστραφούν από την σωρευτική εφαρμογή υπέρτερης υλικής ισχύος και ισχύος πυρός και αντιδιαστέλλεται από τον πόλεμο των ελιγμών, όπου ο εχθρός αντιμετωπίζεται ως σύστημα και επιδιώκεται η συστημική του αποδόμηση με την επίτευξη πληγμάτων σε νευραλγικά του σημεία. Για τις έννοιες αυτές βλ.,

Στην δεύτερη αυτή μορφή πολέμου, ο Delbrück σημειώνει ότι ο ηγέτης δεν στηρίζει τις ελπίδες του στην ολοκληρωτική ήττα του εχθρού, αλλά στην σταδιακή φθορά και εξουθένωσή του (wearing him out and exhausting him) μέσα από κάθε είδους πλήγματα και σε βαθμό τέτοιο, ώστε να αποφασίσει να αποδεχτεί τους όρους του νικητή (to accept the conditions of the victor). Η έκβαση, συνεπώς, του πολέμου δεν θα κριθεί σε μία μόνο αποφασιστική μάχη, αλλά αντίθετα στο ποιος από τους αντιπάλους δεν θα αντέξει άλλο τον πόνο που του επιβάλλει η σύγκρουση (conflict).³⁹

Καθίσταται σαφές ότι η Εξουθένωση δεν βασίζεται μόνο στον πόλο της μάχης, αλλά και σε αυτόν της πρόκλησης οικονομικών ζημιών (ενδεικτικά: καταστροφή καλλιεργειών, κατάληψη εδαφών, ναυτικός αποκλεισμός, πολιορκίες). Για το λόγο αυτό ο Delbrück την αποκάλεσε και στρατηγική των δύο πόλων.⁴⁰ Το πλέον ενδιαφέρον στοιχείο της στρατηγικής αυτής είναι, ότι από την φύση της αρνείται την πιθανότητα της απόλυτης απόφασης (absolute decision). Ο Στρατηγός είναι πάντοτε επιφυλακτικός και επεξεργάζεται τα σχέδιά του, χωρίς να είναι βέβαιος ότι η απόφαση που λαμβάνει θα τον οδηγήσει στην νίκη. Προτιμά τα προσεκτικά βήματα, ικανά να επιφέρουν την σταδιακή αποδυνάμωση και φθορά του αντιπάλου (gradual attrition), παρά τις μεγάλες αποφάσεις που ενέχουν ρίσκο και υψηλό βαθμό αβεβαιότητας (not great decisions with their risks and high degree of uncertainty). Αυτή είναι και η αιτία, που στην στρατηγική της εξουθένωσης η επεξεργασία των σχεδίων της πολεμικής εκστρατείας αποκτά πολύπλοκο χαρακτήρα. Τα σχέδια αλλάζουν και αναπροσαρμόζονται, καθώς οι συνθήκες αλλάζουν και νέα δεδομένα αναφύονται.⁴¹

Επιθυμώντας να υποστηρίξει το παραπάνω επιχείρημα ο Delbrück αναφέρεται στα σχέδια εκστρατειών του Φρειδερίκου του Μεγάλου, ο οποίος τα επεξεργάζεται και τα τροποποιεί συνεχώς (again and again), αντιπαραβάλλοντας την πολυπλοκότητα αυτή με την απλότητα του στρατηγικού σχεδιασμού του Μεγάλου Ναπολέοντα. Για τον γερμανό στρατιωτικό ιστορικό δεν υπήρχε καμία αμφιβολία ότι ο Φρειδερίκος υπήρξε στρατηγιστής της εξουθένωσης (strategist of exhaustion). Η θέση του αυτή,

Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*, σελ 49 και Luttwak, N. Edward, *Strategy, The Logic of War and Peace*, σελ 113-117.

³⁹ Βλ., Delbrück, Hans, *The History of Art of War*, vol I, σελ 135-136.

⁴⁰ Βλ., Graig, A. Gordon, «Ντελμπρύνκ: Ο στρατιωτικός ιστορικός», στο Paret, Peter, *Οι Δημιουργοί της Σύγχρονης Στρατηγικής*, σελ 408.

⁴¹ Βλ., Delbrück, Hans, *The History of Art of War*, vol. I, σελ 137.

όμως, προκάλεσε την αντίδραση των συγχρόνων του ιστορικών και κυρίως του Otto Hintze που όχι μόνο απέρριψε την άποψη ότι ο Φρειδερίκος ο Μέγας ακολούθησε στρατηγική εξουθένωσης του εχθρού, αλλά και την ίδια την θεωρητική διαίρεση του Delbrück για τις δύο μορφές πολέμου.⁴²

Η διαμάχη κράτησε άνω των είκοσι ετών και η ακλόνητη θέση του Hans Delbrück για την στρατηγική του Μεγάλου Φρειδερίκου τον οδήγησε σε μία σπουδαία, για την φύση της εξουθένωσης, παρατήρηση: Όταν ο Στρατηγός-Διοικητής, όπως ο Περικλής, ο Βελισάριος, ο Φρειδερίκος ο Μέγας, καταστρώνουν το πολεμικό τους σχέδιο όχι στην βάση της ολοκληρωτικής συντριβής του εχθρού, αλλά σε εκείνη της σταδιακής αποδυνάμωσής του και εν τέλει εξουθένωσής του, δεν υπάρχει σαφής ένδειξη (no definite indication), ή καλύτερα μετρήσιμο στοιχείο για το πόση δύναμη απαιτείται για να επιτευχθεί η φθορά του εχθρού, σε ποιο ποσοστό έχει πράγματι επιτευχθεί η τελευταία και πόσος χρόνος και προβολή ισχύος (power projection) είναι ακόμη αναγκαία για την τελική επιτυχή έκβαση του πολέμου. Όλα υπάγονται στην κυριαρχία της υποκειμενικότητας (Subjectivity).⁴³ Σε αντίθεση με το αντικειμενικό και μετρήσιμο στοιχείο, λόγω της φύσης της αποφασιστικής μάχης, της στρατηγικής της εκμηδένισης, το υποκειμενικό στοιχείο είναι αυτό που επικρατεί στην εξουθένωση.

Ο Στρατηγός κρίνει αν η προσφυγή στην μάχη είναι εκείνη που θα του αποφέρει την νίκη σε δεδομένη συγκυρία ή εάν η προσφυγή σε άλλους ελιγμούς-στον δεύτερο πόλο της στρατηγικής εξουθένωσης-μπορεί να τον φέρει σε πλεονεκτική, έναντι του εχθρού, θέση. Άλλοτε οι περιστάσεις οδηγούν σε άμεσες αποφάσεις και άλλοτε σε αναμονή, σε κινήσεις μακροπρόθεσμες με μη ορατά αποτελέσματα, ελεγχόμενο όμως βαθμό διακινδύνευσης. Είναι αυτή ακριβώς η ακατανόητη αδυναμία της φύσης της εξουθένωσης (incomprehensible weakness of the nature of exhaustion) που δεν μπορεί να δεχτεί ο οπαδός της εκμηδένισης. Η μάχη είναι ένας μόνο παράγων, ανάμεσα σε πολλούς που θα καθορίσουν το αποτέλεσμα του πολέμου. Ακόμα και η

⁴² Για την μεγάλη αυτή διαμάχη, την θέση του Hintze ότι δεν ισχύει η θεωρία του Delbrück περί δύο μορφών στρατηγικής, ότι ο Φρειδερίκος εφάρμοσε την Στρατηγική της Εκμηδένισης του αντιπάλου, μέσω αποφασιστικής μάχης και την απάντηση του τελευταίου βλ., Delbrück, Hans, *The History of Art of War*, vol. IV, σελ 379-382, καθώς και την υποσημείωση 62, στο Graig, A. Gordon, «Ντελμπρүк: Ο στρατιωτικός ιστορικός», στο Paret, Peter, *Οι Δημιουργοί της Σύγχρονης Στρατηγικής*, σελ 410, όπου γίνεται αναφορά και στις επικριτικές, κατά της θεωρίας και των απόψεων του Delbrück, θέσεις των Friedrich von Bernhardi και Colmar von der Goeltz.

⁴³ Βλ., Delbrück, Hans, *The History of Art of War*, vol. I και IV, σελ 140 στον πρώτο τόμο και 375 στον δεύτερο τόμο. Επίσης σημαντικά στοιχεία στην ανάλυση αυτή συνεισφέρει και η μελέτη του Busolt, *On the War plan of Pericles*, την οποία επικαλείται ο Delbrück.

ήττα μπορεί να αντισταθμιστεί (counterbalanced) από την επικράτηση σε ένα διαφορετικό επίπεδο-πεδίο, μέσω μίας άλλης κίνησης- ελιγμού (π.χ. επιδρομή στα παράλια του εχθρικού κράτους και καταστροφή των πηγών οικονομικής του ισχύος), γεγονός επίσης ασύλληπτο για τον στρατηγιστή της εκμηδένισης.⁴⁴

Η στρατηγική της εξουθένωσης, όπως σημειώσαμε, συνδέθηκε άρρηκτα από τον Delbrück με ηγέτες όπως ο Περικλής και ο Φρειδερίκος ο Μέγας. Κυριάρχησε ωστόσο σε περιόδους όπως αυτή της υπερχλιετούς βυζαντινής αυτοκρατορίας, όπου η στρατηγική προσέγγιση της αναίμακτης, ει δυνατόν, επικράτησης, μέσω της διπλωματίας, των οικονομικών κινήτρων, της εξαγωγής πολιτισμού, της εξαγοράς των αντιπάλων ηγετών, αποτέλεσε πρωταρχική επιλογή της Βυζαντινής αυτοκρατορικής elite, προκειμένου να διασφαλίζονται τα συμφέροντά της, η εδαφική ακεραιότητα της αχανούς αυτοκρατορίας, ακόμα και η επέκτασή της.⁴⁵

Αιώνες αργότερα, η Βρετανική Αυτοκρατορία υιοθετεί με την σειρά της την στρατηγική της εξουθένωσης, τον λεγόμενο «Βρετανικό Τρόπο Πολέμου» (British Way in Warfare). Βασικά στοιχεία του: ο αποκλεισμός των ευρωπαϊκών λιμένων, οι υπερπόντιες ναυτικές επιχειρήσεις (maritime operations) εναντίον των αποικιών και των εμπορικών συμφερόντων των αντίπαλων ηπειρωτικών ευρωπαϊκών δυνάμεων, οι οικονομικές επιχορηγήσεις σε συμμαχικές δυνάμεις (economic subsidies), η αποστολή συμβολικών χερσαίων δυνάμεων στον ηπειρωτικό ευρωπαϊκό χώρο (symbolic ground forces) και οι περιφερειακές επιδρομές γύρω από τις ευρωπαϊκές ακτές για την εκμετάλλευση της ευελιξίας της θαλάσσιας ισχύος για αιφνιδιαστικούς ελιγμούς (peripheral raids around the continental littoral to exploit the flexibility of sea power for surprise maneuver).⁴⁶

⁴⁴ Βλ στο ίδιο, vol IV, σελ 372 και 424.

⁴⁵ Βλ, Κουράκης, Νέστωρ, Διαχρονικές Αρχές Βυζαντινής Στρατηγικής και Τακτικής, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2012, σελ 24-25.

⁴⁶ Για τον βρετανικό τρόπο πολέμου, βλ, Colin, S, Gray, *Strategy and History, Essays on theory and Practice*, London and New York, Routledge, 2006, σελ 64-65 και 68, με σαφή κριτική προσέγγιση, αλλά και αναφορά στην υποσημείωση 33 στους δύο υπέρμαχους Corbett και Liddell Hart του συγκεκριμένου τρόπου πολέμου και στα κλασικά πλέον έργα τους *Some principles of maritime strategy* και *The British Way in Warfare* αντίστοιχα. Επίσης Πλατιάς, Αθανάσιος, Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη, Αθήνα, Εστία, 1999, σελ 195-196 και Freedman, Lawrence, “Alliance and the British Way in Warfare”, *Review of International Studies*, vol 21, no. 2, April 1995, σελ 145-158, στο <http://w.w.w.endofcoldwarforum.org/sites/default/files/d.>, κείμενο που επίσης αντιμετωπίζει με κριτική ματιά τις θέσεις του Liddell Hart, αλλά και εξετάζει την εφαρμογή του βρετανικού τρόπου πολέμου στον μεταπυρροπολεμικό κόσμο. Ιδιαίτερα ενδιαφέρον και το άρθρο του McNeil, Daniel, “Technology, History and the Revolution in Military Affairs”, *Canadian Military Journal*, Winter 2001, στο <http://www.journal.dnd.ca/vol1/no4/doc/7-18-eng> (πρόσβαση 15-7-2012), όπου τονίζει ότι στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο το Βρετανικό Πολεμικό Ναυτικό επιδίωκε την αποφασιστική ναυμαχία και το Γερμανικό ακολούθησε εφαρμόζοντας στρατηγική εξουθένωσης!

Οι δύο Παγκόσμιοι Πόλεμοι απετέλεσαν το αποκορύφωμα της στρατηγικής της εκμηδένισης. Το γεγονός όμως της μαζικής, καθολικής κινητοποίησης των εμπολέμων, η διεύρυνση της έννοιας της μάχης και η μεταλλαγή της σε εκτεταμένες στρατηγικές επιχειρήσεις και τέλος η μετάβαση στον ολοκληρωτικό πόλεμο κατέστησε υψηλό το κόστος εφαρμογής της.

Η έλευση των πυρηνικών όπλων συνέβαλε, όπως αναλύσαμε στην πρώτη ενότητα, σε νέες συζητήσεις σχετικά με την χρήση του πολέμου, ως εργαλείου επίτευξης πολιτικών σκοπών, καθώς ένας πυρηνικός πόλεμος θα σήμαινε ολοκληρωτική καταστροφή για όλους τους εμπόλεμους. Ωστόσο και το κόστος ενός παρατεταμένου συμβατικού πολέμου μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων ήταν πλέον απαγορευτικό, λόγω του υψηλού βαθμού ανθρώπινων απωλειών, αλλά και των οικονομικών ζημιών, που αυτός θα προκαλούσε. Η επιδίωξη του συμβατικού πολέμου θα έπρεπε να συνδυαστεί με την μικρή του διάρκεια και την ταχεία επίτευξη των πολιτικών σκοπών του επιτιθέμενου.⁴⁷

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο η εκ νέου ανάδυση της στρατηγικής της εξουθένωσης θα δώσει την δυνατότητα στις μεγάλες δυνάμεις, αλλά και στους υπόλοιπους κρατικούς δρώντες να συνεχίσουν στον ανηλεή στίβο του διακρατικού ανταγωνισμού την επιδίωξη της νίκης και την εκπλήρωση των στόχων τους. Η αμερικανική στρατηγική της ανάσχεσης (containment) της Σοβιετικής Ένωσης ήταν τέτοιου είδους στρατηγική, καθώς συνδύαζε: 1) την οικοδόμηση συμμαχιών με κράτη που ευρίσκονταν στην περιφέρεια της Σοβιετικής Αυτοκρατορίας, 2) την προσπάθεια διάρρηξης της ενότητας του κομμουνιστικού στρατοπέδου (Συμμαχία ΗΠΑ-Κίνας σε βάρος της ΕΣΣΔ), 3) τον οικονομικό και τεχνολογικό αποκλεισμό της ΕΣΣΔ, μέσω της δημιουργίας της CoCom (Coordinating Committee for Multilateral Export Control), ώστε να εμποδίσει την μεταφορά κρίσιμων τεχνολογιών συνδεδεμένων με τους στρατιωτικούς εξοπλισμούς (military-related technology) από την Δύση στην Ανατολή, 4) την οικονομική ενίσχυση των Δυτικών συμμάχων της (Marshall Plan), 5) τις μεγάλες επενδύσεις στον τομέα της Άμυνας και την δημιουργία ισχυρών Ενόπλων Δυνάμεων και 6) την υπονόμευση του Σοβιετικού πολιτικού και οικονομικού

⁴⁷ Για τις συζητήσεις και τους προβληματισμούς σχετικά με τον πόλεμο ως μέσο επίτευξης πολιτικών σκοπών στην εποχή των πυρηνικών βλ., Jablonsky, David, "Why Strategy is Difficult?" στο Guertner, L. Gary, *The Search for Strategy, Politics and Strategic Vision*, Westport, Connecticut-London, Greenwood Press, published under the auspices of the Strategic Studies Institute of the U.S. Army War College, 1993, σελ 14-23. Για το ζήτημα ενός συμβατικού πολέμου και της γρήγορης επίτευξης νίκης με το λιγότερο δυνατό κόστος βλ., Mearsheimer, J. John, *Conventional Deterrence*, Ithaca and London, Cornell University Press, 1983, σελ 24 και 53-57

μοντέλου στα μάτια της διεθνούς κοινής γνώμης (διεθνής από-νομιμοποίηση της Σοβιετικής Στρατηγικής και την αντίστοιχη νομιμοποίηση της Αμερικανικής).⁴⁸

Η κατάρρευση της ΕΣΣΔ και η αντίστοιχη επικράτηση των ΗΠΑ δικάωσε αυτή την στρατηγική. Οι εθνοτικές συγκρούσεις που ξέσπασαν μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου στα βαλκάνια και οι στρατιωτικές επεμβάσεις των ΗΠΑ ενίσχυσαν την άποψη των αναλυτών, ότι η στρατηγική της εξουθένωσης θα κυριαρχήσει απόλυτα στο νέο συγκρουσιακό περιβάλλον. Ο κορυφαίος αναλυτής Edward Luttwak με δύο σημαντικά κείμενά του υποστήριξε ότι το μέλλον ανήκει στην στρατηγική της εξουθένωσης. Ο ολοκληρωτικός πόλεμος, ιδίως μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων, είναι απαρχαιωμένος, ενώ η αυξημένη ευαισθησία των δυτικών, κυρίως, κοινωνιών στις ανθρώπινες απώλειες και το κόστος που προκαλεί ο πόλεμος στην οικονομική ευημερία τους (προσβολή των βιομηχανικών τους δομών) και την καθημερινότητά τους αναδεικνύει μία μετά-ηρωική μορφή πολέμου. Η νέα αυτή μορφή συγκρούσεων θα δίδει έμφαση: α) στην χρήση του αεροπορικού όπλου, με παρατεταμένες αεροπορικές επιχειρήσεις (protracted air operations-patient air power) και επίτευξη πληγμάτων κατά στόχων, όπως τηλεπικοινωνίες, εργοστάσια παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, γέφυρες, σιδηροδρομικές γραμμές, βιομηχανίες αμυντικών εξοπλισμών και η αεράμυνα του εχθρού (enemy's air defense) , β) στον εμπορικό και οικονομικό αποκλεισμό (trade and economic embargo), γ) στο εμπάργκο όπλων (armed blockades) και δ) στην διπλωματική απομόνωση του αντιπάλου.⁴⁹ Ο Luttwak θεωρεί ότι τα παραπάνω στοιχεία θα συγκροτήσουν μία μέθοδο σύγκρουσης με ελαχιστοποιημένες, αν όχι μηδενικές, απώλειες (Casualty-free Warfare), μία μετά-ναπολεόντειο και μετά-κλαουζεβιτσιανή σύλληψη του πολέμου (a post-Napoleonic and post-Clausewitzian Concept of War), που θα ανατρέξει στο παράδειγμα της στρατηγικής της Ρώμης και των παραδόσεων των ρωμαϊκών λεγεώνων.⁵⁰

Είναι όμως η Ρώμη και η στρατηγική της το αρχετυπικό μοντέλο του πολέμου της εξουθένωσης; Προτού απαντήσουμε αναλυτικά στο ερώτημα αυτό στην επόμενη

⁴⁸ Βλ., Gaddis, Lewis, John, *Strategies of Containment, A critical appraisal of American National Security Policy during the Cold War*, Oxford, Oxford University Press, Revised and Expanded Edition, 1982, 2005, σελ 53-86 και 272-306, επίσης το εξαιρετικό βιβλίο της Kunz, B. Diane, *Butter and Guns, America's Cold War Economic Diplomacy*, New York, The Free Press, 1997, σελ 5, 29-57 και το βιβλίο του Shiffman, M. Gary, *Economic Instruments of Security Policy, Influencing Choices of Leaders*, New York, Palgrave Macmillan, 2006, σελ. 92 και 100.

⁴⁹ Βλ., Luttwak, N. Edward, "Toward Post-Heroic Warfare", *Foreign Affairs*, vol 74, no. 3, May-June, 1995, σελ 109-122, στο <http://www.jstor.org/stable/20047127> (πρόσβαση 30-4-2012) και "A Post-Heroic Military Policy", *Foreign Affairs*, vol. 75, no. 4, July-August, 1996, σελ 33-44 στο ίδιο (πρόσβαση 16-7-2012).

⁵⁰ Στο ίδιο (το πρώτο από τα δύο κείμενα του Luttwak).

ενότητα που θα αναπτύξουμε, οφείλουμε, ολοκληρώνοντας την οριοθέτηση του θέματός μας, να προβούμε σε μία σύγκριση των στοιχείων των στρατηγικών της εκμηδένισης και της εξουθένωσης.

Στρατηγική Εκμηδένισης	Στρατηγική Εξουθένωσης
Μονοπολική Στρατηγική: Καταστροφή εχθρικών ενόπλων δυνάμεων δια Αποφασιστικής Μάχης (Πραγματικής ή Δυνητικής)	Στρατηγική δύο πόλων: Μάχη-Πρόκληση οικονομικών καταστροφών (διά αποκλεισμού, καταστροφής καλλιεργειών, βιομηχανικών υποδομών του εχθρού).
Απλότητα στον στρατηγικό σχεδιασμό (simplicity)	Πολυπλοκότητα στο σχεδιασμό (complexity)
Μεγάλες Αποφάσεις-Υψηλό Ρίσκο	Θέληση και Ισχύς όχι επαρκής για την Μεγάλη Απόφαση
Αντικειμενικότητα(Objectivity)	Υποκειμενικότητα (Subjectivity)
Απόλυτη Αξία της Μάχης	Σχετική Αξία της Μάχης
Μέγας Αλέξανδρος, Ναπολέον	Περικλής, Φρειδερίκος ο Μέγας

Πίναξ 1: Συγκριτική Παράθεση Στοιχείων Εκμηδένισης-Εξουθένωσης

Η στρατηγική της εκμηδένισης είναι, όπως σημειώσαμε, στρατηγική ενός πόλου, ήτοι καταστροφή των ενόπλων δυνάμεων του αντιπάλου μέσω αποφασιστικής μάχης. Η τελευταία, είναι φυσικό, να αποκτά απόλυτη αξία. Αντίθετα η στρατηγική της εξουθένωσης είναι στρατηγική δύο πόλων. Η μάχη είναι ο πρώτος πόλος και η αξία της είναι σχετική. Ο δεύτερος πόλος συνίσταται στην πρόκληση οικονομικών βλαβών στον αντίπαλο, με μέσα όπως ο ναυτικός αποκλεισμός, οι εμπορικές κυρώσεις και η καταστροφή της αγροτικής και βιομηχανικής του βάσης.

Από άποψη στρατηγικού σχεδιασμού, στην εκμηδένιση κυριαρχεί η απλότητα, όλο το σχέδιο συμπυκνώνεται στο πως, μέσω της αποφασιστικής μάχης, θα συντριβούν οι εχθρικές δυνάμεις. Αντίθετα, στην εξουθένωση κυριαρχεί η πολυπλοκότητα των σχεδίων εκστρατείας, ευρύτερα των επιχειρησιακών σχεδίων. Τα τελευταία αναδιαμορφώνονται και αναπροσαρμόζονται με βάση τις συνθήκες και τις συγκυρίες που εκάστοτε επικρατούν. Συνέπεια αυτής της διαφοράς είναι ότι στην στρατηγική

εκμηδένισης έχουμε την μεγάλη απόφαση (great decision), που ο Στρατηγός λαμβάνει αναφορικά με το πότε είναι η κρίσιμη στιγμή για την διεξαγωγή της αποφασιστικής σύγκρουσης. Η μεγάλη απόφαση συνοδεύεται πάντα από το υψηλό ρίσκο, καθώς η αποτυχία οδηγεί στην καταστροφή. Από την άλλη πλευρά, στην εξουθένωση ο Στρατηγός είναι πιο επιφυλακτικός, υπολογίζει τις θετικές και αρνητικές συνέπειες μίας απόφασης, μέσω ουσιαστικά ανάλυσης κόστους-οφέλους (cost-benefit analysis) και προβαίνει σε πιο μετριοπαθή βήματα. Τόσο η θέληση (Will) όσο και η ισχύς (Power) δεν είναι επαρκής για την μεγάλη απόφαση στη δεδομένη χρονική συγκυρία.

Η εκμηδένιση διαπνέεται από το στοιχείο της αντικειμενικότητας (objectivity), με την έννοια ότι μπορεί να μετρηθεί, σχεδόν κατά απόλυτο τρόπο, το αποτέλεσμα της, αφού η αποφασιστική μάχη κρίνει ποια πλευρά επικρατεί και ποια ηττάται, ποια πλευρά είναι και παραμένει ισχυρή μετά την μάχη και ποια έχει απολέσει την ισχύ της, αφού έχει χάσει τις ένοπλες δυνάμεις της και την δυνατότητα διεξαγωγής ή συνέχισης του πολέμου. Η εξουθένωση, αντίθετα, διαπνέεται από την υποκειμενικότητα (subjectivity). Ο Στρατηγός είναι εκείνος που κρίνει πότε η προσφυγή στην μάχη εξυπηρετεί καλύτερα τα σχέδιά του και πότε η αποφυγή της και η υιοθέτηση ενός ελιγμού, όπως ο αποκλεισμός των πηγών της οικονομικής δύναμης του εχθρού. Επιπλέον, είναι καθαρά υποκειμενική η αντίληψη για το πόση ισχύ απαιτείται, ώστε να εξουθενωθεί ο εχθρός ή αντίστοιχα πόσο ισχυρός παραμένει εκείνος, ώστε να μπορεί να ανταπεξέλθει στα μέσα εξουθέλωσής του.

Τέλος, κορυφαίοι εκπρόσωποι της στρατηγικής της εκμηδένισης είναι ο Μέγας Αλέξανδρος, ο Ιούλιος Καίσαρ, ο Μέγας Ναπολέων. Κορυφαίοι εκπρόσωποι της στρατηγικής της εξουθέλωσης είναι ο Περικλής, ο Βελισάριος, ο Φρειδερίκος ο Μέγας. Η στρατηγική του Περικλή απεδείχθη νικηφόρα στην πρώτη φάση του Πελοποννησιακού πολέμου. Η ανάλυσή της μας παραδόθηκε κατά τρόπο εμπειρισματομένο και τεκμηριωμένο από τον μεγάλο Έλληνα ιστορικό, τον Θουκυδίδη. Απαντώντας, λοιπόν στο ερώτημα που ανωτέρω θέσαμε, σχετικά με την «πνευματική ιδιοκτησία» της στρατηγικής της εξουθέλωσης, με βεβαιότητα δηλώνουμε ότι τα αρχετυπικά μοντέλα τόσο της εξουθέλωσης, όσο και της εκμηδένισης ευρίσκονται αποτυπωμένα στο Θουκυδίδειο Έργο⁵¹.

Μέσα από την εξέταση της διεθνούς και ελληνικής βιβλιογραφίας σχετικά με τις δύο αυτές έννοιες θα αποδειχθεί η αξία και η βασιμότητα της παραπάνω θέσης μας.

⁵¹ Θουκυδίδου, Ιστορίαι, Μετάφραση Ελευθέριος Βενιζέλος, Αθήνα, Εκδόσεις Γεωργιάδη, 2001 και Θουκυδίδου Ιστορία, Αθήνα, Εστία, 1998, μετάφραση Άγγελου Βλάχου.

1.2 Ανασκόπηση Διεθνούς και Ελληνικής Βιβλιογραφίας σχετικά με τις έννοιες της Εκμηδένισης και της Εξουθένωσης.

Η βιβλιογραφία που αφορά στο έργο του Θουκυδίδη και στην συνεισφορά του στην Θεωρία των Διεθνών Σχέσεων είναι, ήδη από την δεκαετία του 1990, ιδιαίτερα σημαντική.⁵² Ωστόσο, η ανάλυση των εννοιών της Εκμηδένισης και της Εξουθένωσης ως κεντρικό ζήτημα και σημείο αναφοράς για την επικαιρότητα του Θουκυδίδη και την εφαρμογή των συμπερασμάτων του στις σύγχρονες προκλήσεις των διεθνών σχέσεων και των στρατηγικών σπουδών κυριαρχεί στο έργο των Καθηγητών Αθανασίου Πλατιά και Κωνσταντίνου Κολιόπουλου, *Thucydides on Strategy, Grand Strategies in the Peloponnesian War and their Relevance Today*. Ο γράφων δεν θεωρεί υπερβολή να επισημανθεί, ότι το έργο αυτό επαναφέρει στο προσκήνιο τους δύο τύπους στρατηγικής που προσδιόρισε ο Hans Delbrück και επιτυγχάνει να φωτίσει την συνεισφορά του Θουκυδίδη στην στρατηγική σκέψη και ανάλυση, τοποθετώντας το έργο του, *Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου*, δίπλα στα δύο κλασικά στρατηγικά κείμενα του Sun Tzu, *Η Τέχνη του Πολέμου* και του Clausewitz, *Περί Πολέμου*.⁵³

Οι δύο συγγραφείς τονίζουν την σημασία που έχει η διάκριση του Delbrück σε εξουθένωση και εκμηδένιση στην μελέτη της υψηλής στρατηγικής (Grand Strategy). Στην εποχή του γερμανού στρατιωτικού ιστορικού ο όρος υψηλή στρατηγική είχε περιορισμένο περιεχόμενο σε σχέση με σήμερα. Συγκεκριμένα, κάλυπτε μόνο την συνολική πολιτική πολέμου ενός κράτους (the overall war policy of a state). Στις μέρες μας η υψηλή στρατηγική συνίσταται στην χρήση όλων των διαθέσιμων μέσων, που έχει ένα κράτος στην διάθεσή του για την επίτευξη των πολιτικών αντικειμενικών σκοπών του απέναντι σε μία πραγματική ή δυνητική σύγκρουση. Μιλάμε για μέσα στρατιωτικά, διπλωματικά, οικονομικά, πολιτιστικά, πολιτικά (διάσταση εσωτερικής πολιτικής), καθώς και εκείνα που στοχεύουν στην διεθνή νομιμοποίηση των επιδιώξεων του κράτους, στην προσαρμογή τους δηλαδή στο πνεύμα και τις διεθνείς

⁵² Βλ., ενδεικτικά, Foster, Edith, *Thucydides, Pericles, and Periclean Imperialism*, Ohio, Ashland University, Cambridge University Press, 2010, Connor, W. Robert, *Thucydides*, Princeton-New Jersey, Princeton University Press, 1984, Hornblower, Simon, *A Commentary On Thucydides , Volumes I, II, III*, Oxford, Clarendon Press, Reprinted, 2003, De Romilly, J. , *Ο Θουκυδίδης και ο Αθηναϊκός Ιμπεριαλισμός*, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαδήμα, 2000, Kagan Donald, *Θουκυδίδης, ο Αναμορφωτής της Ιστορίας*, Αθήνα, Εκδόσεις Ωκεανίδα, 2009.

⁵³ Βλ., Platias, G., Athanasios and Koliopoulos, Constantinos, *Thucydides on Strategy*, σελ xi.

αξίες της εποχής.⁵⁴ Με βάση τα παραπάνω, σε μία Υψηλή Στρατηγική Εκμηδένισης (A Grand Strategy of Annihilation) το κράτος θα βασισθεί κυρίως στην στρατιωτική στρατηγική (military strategy) για να επιτύχει τους στόχους του. Οι υπόλοιπες διαστάσεις της υψηλής στρατηγικής (οικονομική, διπλωματική, πολιτιστική, κλπ) καθίστανται δευτερεύουσας σημασίας, ουσιαστικά επικουρικές στην πρώτη (στρατιωτική στρατηγική). Αντίθετα, μία Υψηλή Στρατηγική Εξουθένωσης (A Grand Strategy of Exhaustion) χρησιμοποιεί ταυτόχρονα όλα τα διαθέσιμα μέσα, ώστε να επιτευχθούν οι σκοποί της κρατικής πολιτικής.⁵⁵

Ο Θουκυδίδης με την ανάλυσή του, όπως υπογραμμίσαμε στην προηγούμενη ενότητα μας παραδίδει τα αρχέτυπα μοντέλα των δύο μορφών υψηλής στρατηγικής, περιγράφοντας την στρατηγική της Αθήνας του Περικλή και την στρατηγική της Σπάρτης. Η Αθήνα, υπό την ηγεσία του ευφυούς πολιτικό-στρατιωτικού ηγέτη της ακολούθησε Υψηλή Στρατηγική Εξουθένωσης, με αντικειμενικό πολιτικό στόχο την διατήρηση του status quo και άρα της αυτοκρατορίας της, ενώ η Σπάρτη Υψηλή Στρατηγική Εκμηδένισης, με σκοπό την ανατροπή του status quo και την διάλυση της Αθηναϊκής Αυτοκρατορίας. Στο επίπεδο της στρατιωτικής στρατηγικής η Αθήνα έκαμε χρήση της έννοιας της αποτροπής. Η αποτροπή της είχε δύο διαστάσεις την αποτροπή μέσω άρνησης (deterrence by denial) και την αποτροπή μέσω αντιποίνων (deterrence by retaliation). Η πρώτη αποσκοπούσε στο να εμποδίσει τον αντίπαλο, την Σπάρτη, να αποκομίσει οιοδήποτε όφελος από την δική της στρατηγική, να εμποδίσει δηλαδή την επιτυχία της. Η δεύτερη στο να επιβάλλει αντίποινα, μέσα από τις ναυτικές επιδρομές στα παράλια της Πελοποννήσου, για την καταστροφή από τους Σπαρτιάτες των καλλιεργειών και ευρύτερα των εδαφών της Αττικής.⁵⁶ Από την

⁵⁴ Βλ., Platias, G. Athanasios, Koliopoulos, Constantinos, *Thucydides on Strategy*, σελ 17. Για την υψηλή στρατηγική βλ. την εξαιρετική και λεπτομερή ανάλυση του Καθηγητή Παπασωτηρίου Χαράλαμπου, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική, 6^{ος}-11^{ος} αιώνας*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2000, σελ 13-35. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η διάκριση της έννοιας της υψηλής στρατηγικής που βρίσκεται πλησιέστερα στις στρατηγικές σπουδές, ήτοι ανάλυση των συγκρούσεων που περιλαμβάνει όχι μόνο ζητήματα στρατιωτικής στρατηγικής, αλλά και τους μη στρατιωτικούς παράγοντες που καθορίζουν την έκβαση ενός πολέμου και αυτής που βρίσκεται πλησιέστερα στη θεωρία των διεθνών σχέσεων και επεκτείνεται στις μακροσκοπικές υψηλές στρατηγικές των κρατών στον πόλεμο και την ειρήνη (σελ 15).

⁵⁵ Βλ., Πλατιάς, Αθανάσιος, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στο Θουκυδίδη*, σελ. 81.

⁵⁶ Βλ., για το σύνολο των εννοιών αυτών, Schelling, Thomas, *Arms and Influence*, σελ 1-34, ιδίως όμως 3-18 και Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*, σελ 23-24, όπου διευκρινίζεται απόλυτα ότι η αποτροπή μέσω άμυνας (deterrence by defence) αποσκοπεί στο εμποδίσει την ζημία που προκαλεί η επίθεση του αντιπάλου, ενώ η αποτροπή μέσω άρνησης (deterrence by denial) δεν εστιάζει στην ζημία που θα υποστούμε εμείς, αλλά στο πως θα εμποδίσουμε τον αντίπαλο να επιτύχει τους στόχους του και να αντλήσει πολιτικά και στρατιωτικά οφέλη.

πλευρά της η Σπάρτη παρέμεινε προσηλωμένη στην επίθεση και στην επιδίωξη στρατιωτικής εκμηδένισης της Αθήνας, μέσω αποφασιστικής μάχης στην ξηρά.

ΑΘΗΝΑ

ΣΠΑΡΤΗ

ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΣΚΟΠΟΙ ↑↓	ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ STATUS QUO- ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ	ΑΠΕΡΙΟΡΙΣΤΟΙ ΣΤΟΧΟΙ- ΑΝΑΤΡΟΠΗ STATUS QUO ΔΙΑΛΥΣΗ ΑΘΗΝΑΪΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ
ΥΨΗΛΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ↑↓	ΑΠΟΘΑΡΡΥΝΣΗ ΜΕΣΩ ΕΞΟΥΘΕΝΩΣΗΣ	ΕΝΟΠΛΗ ΠΕΙΘΩ ΜΕΣΩ ΑΠΕΙΛΟΥΜΕΝΗΣ Η ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗΣ ΕΚΜΗΔΕΝΙΣΗΣ
ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ	ΑΠΟΤΡΟΠΗ ΜΕΣΩ ΑΡΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΠΟΙΝΩΝ (deterrence by denial- retaliation)	ΕΠΙΘΕΣΗ, ΑΠΟΦΑΣΙΣΤΙΚΗ ΜΑΧΗ ΣΤΗΝ ΞΗΡΑ Offence, Decisive Battle

Πίναξ 2: Περίκλεια και Σπαρτιατική Υψηλή Στρατηγική⁵⁷

Η μελέτη των δύο καθηγητών είναι εξίσου σημαντική γιατί μας παραθέτει την αλληλεπίδραση των διαστάσεων της στρατηγικής και μας θυμίζει ότι η συμπεριφορά του ενός δρώντα επηρεάζει και διαμορφώνει την συμπεριφορά του άλλου. Αποδεικνύεται, συνεπώς, η διαλεκτική σχέση μεταξύ δύο αντιτιθέμενων θελήσεων, σχέση που συγκροτεί και καθορίζει την έννοια της στρατηγικής τέχνης.⁵⁸

Το βιβλίο προχωρά στην ανάλυση των αιτιών της ήττας της Αθήνας, μέσα από το πρίσμα της στρατηγικής υπερεξάπλωσης (strategic overextension), ένεκα της Σικελικής εκστρατείας και της εγκατάλειψης της στρατηγικής της εξουθένωσης, εστιάζει στην εμμονή της Σπάρτης στην επιδίωξη αποφασιστικής μάχης (κάτι που συνέβη στην θάλασσα, με την αποφασιστική ναυμαχία στους Αιγός Ποταμούς το 405

⁵⁷ Ο Πίνακας προέρχεται από το βιβλίο του Αθανασίου Πλατιά, *Διεθνείς Σχέσεις και Υψηλή Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, σελ 112 και το βιβλίο των Platias, G. Athanassios and Koliopoulos, Constantinos, *Thucydides on Strategy*, σελ 51, επίσης για το ευρύτερο πλαίσιο της σύγκρουσης Αθήνας-Σπάρτης και την στρατηγική τους βλ, Taylor, Martha, *Thucydides, Pericles, and the idea of Athens in the Peloponnesian War*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, σελ 29-48.

⁵⁸ Για αυτό ο ορισμός του André Beaufre αποδίδει κατά τρόπο ακριβή την φύση της Στρατηγικής, ως την τέχνη της διαλεκτικής δύο αντιτιθέμενων βουλήσεων που καταφεύγουν στην ένοπλη ισχύ για να επιλύσουν τις διαφορές τους, βλ, για τον ορισμό και την ανάλυση του Γάλλου Στρατηγού, Παρίσης, Ιωάννης, *Παράγοντες Ισχύος στο Διεθνές Σύστημα*, Αθήνα, εκδόσεις Ινφογνώμων, 2011, σελ 232.

π.Χ. και την αιχμαλωσία του αθηναϊκού στόλου από τον Σπαρτιάτη Ναύαρχο Λύσανδρο) και κυρίως μας φέρνει στο σήμερα και στην εφαρμογή των δύο τύπων στρατηγικής στις συγκρούσεις που έλαβαν χώρα στο μεταψυχροπολεμικό διεθνές περιβάλλον, ιδιαίτερα με την συμμετοχή της Αμερικανικής Υπερδύναμης.

Σημειώσαμε παραπάνω, ότι το βιβλίο των Πλατιά και Κολιόπουλου είναι αν όχι η μοναδική (η έρευνα στο διαδίκτυο και σε βιβλιοθήκες το απέδειξε αυτό), η κορυφαία τουλάχιστον μελέτη για τις δύο μορφές στρατηγικής που προσδιόρισε ο Delbrück. Στο δρόμο που οι δύο καθηγητές χάραξαν πρέπει να συμπεριλάβουμε το άρθρο των ιδίων με τίτλο «Grand Strategies Clashing: Athenian and Spartan Strategies in Thucydides' "History of the Peloponnesian War"» στο *Comparative Strategy*, vol 21, no. 5, το έτος 2002 (πρόδρομος του έργου τους), το άρθρο του Θεοδώρου Γ. Τσακίρη, με τίτλο «Thucydides and Strategy: Formations of Grand Strategy in the history of the Second Peloponnesian War (431-404 π.Χ.)», επίσης στο *Comparative Strategy*, vol. 25, no. 3, το έτος 2006 (το οποίο τον Οκτώβριο του 2006 εξεδόθη από Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων στην αγγλική γλώσσα, στα πλαίσια της σειράς THEMATA, Policy and Defence- Defence Analysis Institute), καθώς και το πολύ νεώτερο όλων αφιέρωμα στο *Etudes Helléniques/Hellenic Studies*, vol 6, no. 2, στον Θουκυδίδη, με τίτλο «Thucydides: The Classical Theorist of International Relations», (Φθινόπωρο του 1998), στο οποίο συμπεριλαμβανόταν κεφάλαιο που συνέγραψε ο καθηγητής Πλατιάς, με τον τίτλο «Thucydides On Grand Strategy: Periclean Grand Strategy During The Peloponnesian War».

Στην διεθνή βιβλιογραφία, δύο έργα ασχολούνται με τη μία από τις δύο στρατηγικές, αυτή της εκμηδένισης. Το πρώτο είναι το είναι το έργο του Thomas W. Zeiler, με τίτλο *Annihilation, A Global Military History of World War II*, που εξεδόθη το 2011 στην Οξφόρδη και στο οποίο ο συγγραφέας εξετάζει την εφαρμογή της στρατηγικής της εκμηδένισης σε όλη την διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Είναι χαρακτηριστικό ότι μέσα από τις σελίδες του έργου του ο Zeiler αναλύει την πορεία ταύτισης της εκμηδένισης με τον ολοκληρωτικό πόλεμο, στοιχείο που επεξεργαστήκαμε στην προηγούμενη ενότητα. Για εκείνον ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος δεν ήταν ένας «καλός πόλεμος» (good war), επειδή σηματοδότησε την ηγεμονία των ΗΠΑ στον κόσμο, ήταν πραγματικά μία ολέθρια σύγκρουση (an evil war όπως σημειώνει), στην οποία κυριάρχησε η επιθυμία να εξοντωθεί ο αντίπαλος φυσικά,

ιδεολογικά, πνευματικά. Εκατομμύρια στρατιώτες σκότωσαν και σκοτώθηκαν διότι αυτό επέβαλε η φύση του ολοκληρωτικού πολέμου εκμηδενίσεως.⁵⁹

Το δεύτερο έργο ανήκει στον Ισραηλινό καθηγητή της Στρατιωτικής Ιστορίας, στο Πανεπιστήμιο του Τελ-Αβίβ, Jehuda L. Wallace και έχει τίτλο, *The Dogma of the Battle of Annihilation, The Theories of Clausewitz and Schlieffen and their Impact on the German Conduct of Two World Wars*. Εξεδόθη το 1986 στα πλαίσια της σειράς μελετών: Συνεισφορά στις στρατιωτικές σπουδές, αριθμός 45. Ο Wallace εξετάζει την εφαρμογή της στρατηγικής της εκμηδένισης από το Γερμανικό Γενικό Επιτελείο και εστιάζοντας την ανάλυσή του, στον διάδοχο του Helmut Von Moltke, τον Alfred Count Von Schlieffen τον χαρακτηρίζει ως προφήτη της εκμηδένισης. Για τον γερμανό επιτελάρχη η καταστροφή των εχθρικών ενόπλων δυνάμεων μέσω της περικύκλωσης (encirclement) και της επίθεσης κατά μέτωπο, στις πτέρυγες και στα μετόπισθεν του εχθρού συνιστούσε το απόλυτο μοντέλο επιτυχούς διεξαγωγής του πολέμου. Η εμμονή του στην στρατηγική του Αννίβα και στην μάχη των Καννών (ως πεδίου εφαρμογής της) οδήγησε τον Schlieffen στην «θεοποίησης» της (Cannae Model) σε τέτοιο βαθμό, ώστε να καταστρώσει το περίφημο σχέδιό του (Schlieffen Plan) κατά τρόπο άκαμπτο και μην επιτρέποντας περιθώριο για οιονδήποτε πολιτικό ελιγμό.⁶⁰

Για τον Wallace, η ήττα της Γερμανίας και στους δύο μεγάλους πολέμους του 20^{ου} αιώνα οφείλεται στο θρίαμβο της μιλιταριστικής-τεχνικής προσέγγισης του Schlieffen επί της θέσης του Clausewitz ότι πόλεμος και πολιτική είναι άρρηκτα συνδεδεμένες σφαίρες, με την δεύτερη (την πολιτική) να είναι ο κυρίαρχος παράγων επίδρασης στην διεξαγωγή του πρώτου.⁶¹ Ο Wallace καταλήγει, χωρίς να αναφέρεται ονομαστικά σε αυτήν, ότι μία στρατηγική εξουθένωσης, με χρήση όλων των διαθέσιμων μέσων της και ιδίως των πολιτικών πρέπει να συμπληρώνει την όποια επιτυχία στο πεδίο της στρατιωτικής στρατηγικής. Η τυφλή προσήλωση στις στρατιωτικές επιχειρήσεις και η παραγνώριση της σύνδεσής τους με τους

⁵⁹ Βλ., Zeiler, W. Thomas, *Annihilation, A Global Military History of World War II*, Oxford, Oxford University Press, 2011, σελ 5-7.

⁶⁰ Το σχέδιο Schlieffen προέβλεπε την ταχύτατη καταστροφή των Γαλλικών Ενόπλων Δυνάμεων στο Δυτικό μέτωπο και εν συνεχεία την μεταφορά των Γερμανικών στρατευμάτων στο Ανατολικό μέτωπο, ώστε απερίσπαστες να αποσιωθούν στην συντριβή των Ενόπλων Δυνάμεων της Ρωσίας. Για μία ανάλυση του σχεδίου βλ., Ρότενμπεργκ, Ε. Γκύντερ, «Ο Μόλτκε, ο Σλήφεν και το δόγμα της περικύκλωσης», στο, με επιμέλεια Paret, Peter, *Οι Δημιουργοί της Σύγχρονης Στρατηγικής*, σελ. 378-383.

⁶¹ Βλ., Wallace, L. Jehuda, *The Dogma of the Battle of Annihilation, The Theories of Clausewitz and Schlieffen and their Impact on the German Conduct of Two World Wars*, Westport, Connecticut-London, England, 1986, σελ 35-60, ιδίως όμως σελ 41-42, 311-312.

απαραίτητους πολιτικούς ελιγμούς αποτελεί βέβαιη συνταγή αποτυχίας (Schlieffen Plan, Hitler).

Στην ελληνική, τέλος, βιβλιογραφία το βιβλίο του καθηγητή Αθανασίου Πλατιά, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, από τις εκδόσεις Εστία, το έτος 1999, παραμένει η μοναδική μελέτη που φωτίζει την συνεισφορά του Θουκυδίδη στις διεθνείς σχέσεις και την στρατηγική ανάλυση, με έμφαση στην «αρχετυπική» περιγραφή και σχηματοποίηση των εννοιών της εκμηδένισης και της εξουθένωσης στο επίπεδο της Υψηλής Στρατηγικής. Το έργο αυτό θεωρούμε ότι απετέλεσε την βάση και το κίνητρο για την έκδοση του *Thucydides on Strategy*, σε συνεργασία με τον καθηγητή Κολιόπουλο.

Η ανασκόπηση της διεθνούς και ελληνικής βιβλιογραφίας είναι αποκαλυπτική του υψηλού επιπέδου, του δυναμισμού και εν τέλει της παρουσίας σε διεθνές επίπεδο της ελληνικής ακαδημαϊκής/στρατηγικής σκέψης. Σε πόσα γνωστικά αντικείμενα, ιδίως στις μέρες μας, βλέπουμε να κυριαρχεί στην διεθνή βιβλιογραφία το έργο ελλήνων επιστημόνων, καθιστάμενο μάλιστα σημείο αναφοράς; Η απάντηση μπορεί να μην είναι απογοητευτική, αλλά σίγουρα δηλωτική της περιορισμένης παρουσίας στο πεδίο της επιστημονικής έρευνας και σκέψης. Στον τομέα, πάντως, της στρατηγικής ανάλυσης, το ελληνικό δυναμικό συνεχίζει να κινείται στις ράγες που έθεσε ο πατέρας των διεθνών σχέσεων και της στρατηγικής, ο Θουκυδίδης. Αυτό συνιστά και για εμάς το μεγάλο κίνητρο να επιχειρήσουμε, με τις όποιες ικανότητές μας, να συνεισφέρουμε στον προβληματισμό, την συζήτηση και την επεξεργασία βασικών θεμάτων και εννοιών της στρατηγικής.

1.3 Μεθοδολογία

Το ερέθισμα για την επιλογή του θέματος της παρούσας διπλωματικής εργασίας, ήταν η δυνατότητα που δόθηκε στον γράφοντα να παρουσιάσει στα πλαίσια του μαθήματος της Στρατηγικής Ανάλυσης, στο τρίτο εξάμηνο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου: «Διεθνείς Σχέσεις και Ευρωπαϊκές Σπουδές», στην κατεύθυνση των διεθνών σχέσεων και στρατηγικών σπουδών, του βιβλίου των καθηγητών Πλατιά και Κολιόπουλου, *Thucydides on*

Strategy. Η σκέψη να αντληθούν από την μελέτη αυτή οι έννοιες της εκμηδένισης και της εξουθένωσης και να ελεγχθεί η εφαρμογή τους στο σύγχρονο πολεμικό πεδίο, αλλά και στην διαμόρφωση της υψηλής στρατηγικής των κρατικών δρώντων ήταν η κινητήρια δύναμη για τον σχηματισμό και τον προσδιορισμό της εργασίας.

Ο πρώτος στόχος, συνεπώς, είναι ο έλεγχος της θεωρητικής διαίρεσης του Delbrück. Αναγκαστικά η μελέτη μας θα είναι και περιγραφική, αφού το εργαστήριό μας είναι η ζώσα ιστορική πραγματικότητα. Γεγονότα και συμβάντα που αποκτούν ιστορική αξία και ταυτόχρονα «γεννούν» μία ιστορική δυναμική. Μέσα από τον ιστορικό καμβά, ο ερευνητής επιχειρεί να αντλήσει διδάγματα και να αναγνωρίσει πρότυπα (patterns) επαναλαμβανόμενων συμπεριφορών και αποτελεσμάτων, με εντοπισμό των αιτιολογικών υποβάθρων τους.⁶² Αυτή είναι και η δική μας προσπάθεια. Ωστόσο, δεν αρνούμεθα και την φιλοδοξία να θέσουμε, έστω δειλά, σε συζήτηση και στοχασμό και την πρόταση για την οικοδόμηση μίας θεωρίας που θα ενοποιεί υπό την σκέπη της τις έννοιες της εκμηδένισης και της εξουθένωσης. Είναι, χωρίς αμφιβολία, ένα στοίχημα για την ερευνητική μας προσέγγιση.

Επιλογή μας, επίσης είναι, ο έλεγχος της θεωρίας να γίνει μέσα από την ανάλυση της στρατηγικής που ακολούθησαν οι ΗΠΑ σε δύο σημαντικές μεταψυχροπολεμικές συγκρούσεις, αυτή του Κοσόβου το 1999 και αυτή του δευτέρου πολέμου του Περσικού Κόλπου, στο Ιράκ το 2003. Τα ερωτήματα προκύπτουν αβίαστα: γιατί την αμερικανική στρατηγική και γιατί τις δύο συγκεκριμένες περιπτώσιολογικές μελέτες; Η απάντηση στο πρώτο ερώτημα είναι ότι οι ΗΠΑ ως η μοναδική υπερδύναμη ή ως η δύναμη με την ικανότητα προβολής ισχύος σε παγκόσμιο επίπεδο (power projection) ενσωματώνουν ό,τι πιο σύγχρονο στο πνευματικό τους οπλοστάσιο, από πλευράς δογμάτων, στρατηγικών εννοιών και μέσων εφαρμογής τους. Από την στιγμή δε που αναλυτές, όπως ο Andrew Bacevich επιχειρηματολογούν ότι για την Αμερική η διεξαγωγή των πολέμων στο μεταψυχροπολεμικό περιβάλλον αφορούσε την θεμελίωση της αυτοκρατορικής της παρουσίας στο διεθνές στερέωμα (Wars for the Imperium)⁶³, η επαλήθευση της θεωρίας και του επιχειρήματός μας δεν θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει καλύτερη οπτική-καλύτερο «καμβά» από την αμερικανική στρατιωτική στρατηγική.

⁶² Βλ., Gaddis, Lewis. John, *The Landscape of History, How Historians Map Past*, Oxford, Oxford University Press, 2002, σελ 1-16.

⁶³ Βλ., Bacevich, J. Andrew, *American Empire, The realities and Consequences of U.S. Diplomacy*, Harvard, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts-London England, 2002, σελ 225-244.

Στο δεύτερο ερώτημα η απάντηση είναι πιο σύνθετη, αλλά και πάλι ξεκάθαρη. Ο πόλεμος στο Κοσσυφοπέδιο θεωρήθηκε επιτυχές παράδειγμα της στρατηγικής της εξουθένωσης, ως θρίαμβος του αεροπορικού όπλου και απόδειξη ότι αυτό μόνο του μπορεί να επιφέρει αποφασιστικά αποτελέσματα (decisive outcomes). Για τον Edward Luttwak σηματοδοτεί την μέγιστη απόδειξη ότι το μέλλον ανήκει στην στρατηγική της εξουθένωσης και σε αυτό που ο ίδιος ονόμασε «Casualty-free Warfare». Ισχύει όμως κάτι τέτοιο; Το αεροπορικό όπλο κέρδισε μόνο του τον πόλεμο; Η εξουθένωση ήταν αυτή που κυριάρχησε ή η σκιά της εκμηδένισης ήταν πανταχού παρούσα και η άμεση προσέγγιση διαδραμάτισε τον δικό της επίσης καθοριστικό ρόλο; Στα ερωτήματα αυτά στοχεύουμε να απαντήσουμε, μέσα από την έρευνά μας για την πρώτη περιπτωσιολογική μελέτη που θα αναλύσουμε.

Ο πόλεμος στο Ιράκ το 2003 συνιστά εξίσου ενδιαφέρουσα περιπτωσιολογική μελέτη υπό το πρίσμα της εφαρμογής των σύγχρονων δογμάτων διεξαγωγής του πολέμου, όπως αυτά προσδιορίστηκαν από τον Υπουργό Άμυνας, επί Προεδρίας George W. Bush, Donald Rumsfeld και συμπυκνώθηκαν σε αυτό που ο ίδιος αποκάλεσε «επιχειρήσεις Shock and Awe» (Σοκ και Δέος). Ποιος ο ρόλος της εξουθένωσης και ποιος της εκμηδένισης και σε αυτή την πολεμική επιχείρηση; Η μικρή σε μέγεθος, αλλά με καταλυτική και φονική ισχύ πυρός δύναμη πέτυχε τον αντικειμενικό σκοπό της; Γιατί αυτό που ακολούθησε τον πόλεμο χαρακτηρίστηκε ως στρατηγική ήττα των ΗΠΑ; Ποιος ο ρόλος των δύο εννοιών που εξετάζουμε στα πλαίσια των επιχειρήσεων Counterinsurgency (COIN); Τα ερωτήματα αυτά θα μας απασχολήσουν σε αυτό το κεφάλαιο της έρευνας.

Το βασικό επιχείρημα του γράφοντος είναι ότι το μέλλον δεν ανήκει μόνο στην στρατηγική της εξουθένωσης, αλλά και στις δύο μορφές στρατηγικής. Η εξουθένωση θα παραμείνει δημοφιλής στρατηγική επιλογή, αλλά θα συμβαδίζει πάντοτε με την άμεση προσέγγιση και τον στόχο της εκμηδένισης των αντιπάλων ενόπλων δυνάμεων. Οι δύο τύποι στρατηγικής θα συζευχθούν σε μία πανοπλία εργαλείων (a panoply of instruments), η χρήση των οποίων θα επιτρέψει στους στρατηγικούς σχεδιαστές ενός κράτους την οικοδόμηση του κατάλληλου μείγματος για την επίτευξη των πολιτικών σκοπών του. Θα πρόκειται, ουσιαστικά, για μία συνέργεια εννοιών-εργαλείων αρχικά στο επίπεδο της υψηλής στρατηγικής και της στρατιωτικής στρατηγικής, εν συνεχεία δε και στα υπόλοιπα επίπεδα της στρατηγικής (Grand Strategies' Synergy, Military Strategies' Synergy).

Στο παρόν κεφάλαιο εντάξαμε την μελέτη μας στο πεδίο των στρατηγικών σπουδών, που αποτελεί παρακλάδι των διεθνών σχέσεων. Προχωρήσαμε στην οριοθέτηση των εννοιών μας, των πυλώνων στις οποίες θα βασίσουμε το αναλυτικό οικοδόμημά μας. Προέβημεν σε μία ανασκόπηση της διεθνούς και ελληνικής βιβλιογραφίας, διαπιστώνοντας την πρωτοπορία της ελληνικής στρατηγικής σκέψης. Τέλος, υπογραμμίσαμε και τον ρόλο της μεθοδολογίας, με την ανάδειξη της ιστορίας ως κύριου εργαστηρίου εξέτασης και άντλησης των θεωρητικών μας υποθέσεων, την αιτιολόγηση της επιλογής των δύο περιπτώσιολογικών μελετών μας και τέλος την προβολή του επιχειρήματος, το οποίο επιθυμούμε να στηρίξουμε μέσα από την εκπόνηση αυτής της εργασίας (master thesis).

Στα δύο κεφάλαια που ακολουθούν θα εξετάσουμε, λοιπόν, την εφαρμογή των δύο μορφών στρατηγικής στις δύο περιπτώσιολογικές μελέτες (case studies), που έχουμε επιλέξει, ήτοι τον πόλεμο στο Κοσσυφοπέδιο, το 1999 και τον πόλεμο στο Ιράκ το 2003.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Ο Πόλεμος στο Κοσσυφοπέδιο

2.1 Εισαγωγή

Ο Πόλεμος στο Κοσσυφοπέδιο, το 1999, χαρακτηρίστηκε ως η πρώτη ανθρωπιστική επέμβαση, η πρώτη σύγκρουση για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την αποτροπή μίας εθνικής εκκαθάρισης (ethnic cleansing), αυτής του Αλβανικού πληθυσμού της πρώην σερβικής επαρχίας από το Σερβικό κράτος.⁶⁴ Οφείλουμε να σημειώσουμε ότι η επέμβαση έγινε από το NATO και όχι μονομερώς από τις ΗΠΑ, όπως, όμως, τονίσαμε στην τελευταία ενότητα του προηγούμενου κεφαλαίου, την εξετάζουμε μέσα από την ανάπτυξη και εφαρμογή της υψηλής και στρατιωτικής στρατηγικής των ΗΠΑ, οι οποίες ηγήθηκαν της εκστρατείας, συνεισφέροντας σε ποσοστό άνω του πενήντα τοις εκατό σε αεροπορικά μέσα, μέσα τηλεπικοινωνιών και διοικητικής υποστήριξης (logistics), ενώ εκτέλεσαν επίσης περισσότερες από τις μισές εξόδους αεροσκαφών και ομοίως τις περισσότερες αεροπορικές επιδρομές (air raids, air strikes-strike sorties).⁶⁵

Το ιστορικό υπόβαθρο της σύγκρουσης των σέρβων με τον αλβανικό πληθυσμό της επαρχίας του Κοσόβου (Κοσσυφοπεδίου: το ιστορικό όνομα από την εποχή της Βυζαντινής αυτοκρατορίας) δεν αποτελεί αντικείμενο ανάλυσης της παρούσας διπλωματικής, ωστόσο εκείνο που πρέπει να επισημανθεί είναι το ακριβές πλαίσιο των συνθηκών που οδήγησαν στην νατοϊκή επέμβαση και που ανάγεται στην δεκαετία του 1990 με την έκρηξη των εθνικών αντιπαραθέσεων στην περιοχή των Βαλκανίων και ιδιαίτερα στην πρώην Γιουγκοσλαβία. Η νέα

⁶⁴ Βλ., για τον χαρακτηρισμό του πολέμου ως της πρώτης ανθρωπιστικής επέμβασης, αλλά και το ζήτημα της παραβίασης του διεθνούς δικαίου, Falk, Richard, "Kosovo, World Order and the Future of International Law", *The American Journal of International Law*, vol. 93, no. 4, October 1999, σελ 847-857, του ιδίου συγγραφέα το άρθρο "Reflections on the Kosovo War", *Global Dialogue*, Vol. 1, no. 2, Autumn, 1999-Weapons and War και τέλος το βιβλίο της Caldor, Mary, *New and Old Wars, Organised Violence in a Global Era*, Stanford, Stanford University Press, California, With an Afterword, January, 2001, σελ 153.

⁶⁵ Βλ., Cordesman, H. Anthony, *The lessons and not Lessons of The Air and Missile Campaign in Kosovo*, CSIS, Washington, Revised edition, 2000, σελ 17-20, « The U.S. had virtually all of NATO advanced intelligence, surveillance, electronic warfare, targeting, damage assessment, battle management. U.S. also launched over 90% of the cruise missiles and most of the actual strike sorties » (στο <http://www.csis.org/files/media/csis/pubs/kosovolessons>, ημερομηνία πρόσβασης 9-5-2012).

μορφή πολέμου, όπως την προσδιόρισε η Mary Caldor στο έργο της, *New and Old Wars, Organised Violence in a Global Era*, αφορούσε όχι τις διακρατικές συγκρούσεις, αλλά τις ένδο-κρατικές διαμάχες, που οδηγούσαν σε εμφύλιες διενέξεις και εθνοτικές συγκρούσεις ιδιαίτερα βίαιες. Μέσα σε αυτό το μεταψυχροπολεμικό σκηνικό αναδύθηκε η ανάγκη επεμβάσεων για την αποτροπή ανθρωπιστικών καταστροφών και κρίσεων (Humanitarian Crisis).⁶⁶ Η Caldor υποστηρίζει, ωστόσο, ότι η ένοπλη σύγκρουση μεταξύ των σέρβων και των αλβανών, που αποτελούσαν ήδη από την δεκαετία του 1980 την μεγάλη πλειοψηφία της ιστορικής επαρχίας, έδωσε ώθηση στον «πόλεμο θεάματος» του NATO και των ΗΠΑ, έναν πόλεμο που διεξήχθη με όρους ψυχρού πολέμου, με ενσωμάτωση όμως των νέων τεχνολογιών και των επαναστατικών εξελίξεων στις στρατιωτικές υποθέσεις (NATO'S spectacle war).⁶⁷

Για την δυτική συμμαχία ο πόλεμος σκόπευε να αποσοβήσει μία ανθρωπιστική καταστροφή και να προστατέψει τον καταδιωκόμενο από την σερβική επιθετικότητα και εκδιωκόμενο από τις εστίες του αλβανικό πληθυσμό, ενώ για τους Σέρβους ο στόχος ήταν η διατήρηση του πολιτιστικού τους λίκνου στην σερβική επικράτεια και η ανατροπή των δημογραφικών συσχετισμών προς όφελός τους.

Στις ενότητες που ακολουθούν θα επιχειρήσουμε να αναλύσουμε την στρατηγική της αμερικανικής πλευράς για την επίτευξη αυτών των πολιτικών στόχων. Ποια εργαλεία χρησιμοποίησε για να επιβάλλει την θέλησή της στην σερβική ηγεσία και ιδίως στον σέρβο ηγέτη Slobodan Milosevic; Πώς εξελίχθηκε η αεροπορική εκστρατεία; Το αεροπορικό όπλο εκπλήρωσε μόνο του την αποστολή επιτυχούς πειθαναγκασμού της άλλης πλευράς και τελικά υποχώρησής της; Διαδραμάτισε και αν ναι ποιον ρόλο η στρατηγική της εκμηδένισης; Τα παραπάνω ερωτήματα θα μας απασχολήσουν και μέσα από την έρευνα θα επιχειρήσουμε να δώσουμε όσο τον δυνατό πιο τεκμηριωμένες απαντήσεις.

⁶⁶ Για την ιστορία του Κοσόβου και ιδίως την θέση του ως λίκνου του Σερβικού πολιτισμού βλ., Judah, Tim, "Kosovo's Road to War", *Survival*, vol. 41, no. 2, Summer, 1999, σελ 5-18, για την πλέον λεπτομερή ιστορική ανάλυση βλ., το βιβλίο του ιδίου, *Kosovo, War and Revenge*, New Haven and London, Yale University Press, 2000, σελ. 1-60, τέλος για τους νέους πολέμους, την ανάγκη ανθρωπιστικών επεμβάσεων και τον ρόλο των ΗΠΑ σε αυτές, βλ., Münkler, Herfried, *The New Wars*, Cambridge, U.K., Malden, USA, Polity Press, 2005, translated by Camiller, Patrick, σελ 5-31 και 74-98, καθώς και το βιβλίο της Hippel, von Karin, *Democracy by Force, U.S Military Intervention in the Post-Cold War World*, Cambridge, Cambridge University Press, 2000, reprinted 2001, 2002.

⁶⁷ Βλ., Caldor, Mary, *New and Old Wars, Organised Violence in a Global Era*, σελ 154-160.

2.2 Εργαλεία Εξουθένωσης

Οι ΗΠΑ ξεδίπλωσαν ήδη από τις αρχές του 1990 την στρατηγική τους για την εξουθένωση της Σερβίας, με την απειλή αρχικά και εν συνεχεία την επιβολή οικονομικών κυρώσεων. Προτού εξετάσουμε περισσότερο αναλυτικά την εξέλιξη αυτής της στρατηγικής, κρίνουμε σκόπιμο να αναφερθούμε στα βασικά εργαλεία της εξουθένωσης, που είναι οι οικονομικές κυρώσεις (economic sanctions).

Στο ζήτημα αυτό έχουν γραφεί σημαντικές μελέτες από πολιτικούς αναλυτές για την χρήση των οικονομικών κυρώσεων ως εργαλείου εξωτερικής πολιτικής και κυρίως για την αποτελεσματικότητά τους.⁶⁸ Εκείνο που ενδιαφέρει την παρούσα έρευνα είναι το στοιχείο της ενσωμάτωσής τους στην εργαλειοθήκη της εξωτερικής πολιτικής των κρατών, ως μέσου επηρεασμού της συμπεριφοράς της ηγεσίας του κράτους-στόχου και ευρύτερα της επιδίωξης επίτευξης στόχων εθνικής πολιτικής (a method of attaining national strategic or economic objectives).⁶⁹

Οι ακαδημαϊκοί και ειδικοί στο ζήτημα αναλυτές Hufbauer, Elliot, Scott και Oegg εμβαθύνουν ακόμη περισσότερο την ανάλυσή τους και καταλήγουν ότι ο άμεσος σκοπός κάθε οικονομικής κύρωσης είναι να αποδυναμώσει την δυνητική ισχύ της χώρας-στόχου (diminish the potential power of the target country).⁷⁰ Είναι, μάλιστα, χαρακτηριστικό ότι η ερευνητική τους προσέγγιση, αλλά και τα εμπειρικά δεδομένα οδηγούν σε μία ακόμη σημαντική παρατήρηση, ότι η αποτελεσματικότητα αυτών των κυρώσεων καθίσταται μεγαλύτερη όταν συνδυασθούν με την χρήση στρατιωτικής ισχύος.⁷¹ Εστιάζουμε την προσοχή μας στους κρατικούς δρώντες, ωστόσο οι κυρώσεις δεν αφορούν μόνο αυτούς, ενίοτε στοχεύουν και σε μη κρατικούς δρώντες (non-state actors). Ο πόλεμος κατά της

⁶⁸ Για το θέμα των οικονομικών κυρώσεων βλ., Van der Berg, Lauren, "Economic Sanctions, An effective tool of Foreign Policy", *Queen's Policy Review*, vol. 1, no. 1, Spring, 2010, στο <http://www.queensu.ca/sps/qpr/economic%20sanctions> (ημερομηνία πρόσβασης 24-4-2012), Eyler, Robert, *Economic Sanctions, International policy and Political Economy at Work*, Basingstoke, Hampshire, England-NewYork, Palgrave, Macmillan, 2007, Shiffman, M. Gary, *Economic Instruments of Security Policy, Influencing Choices of Leaders*, Basingstoke, Hampshire, England-NewYork, Palgrave, Macmillan, 2006.

⁶⁹ Van der Berg, Lauren, "Economic Sanctions, An effective tool of Foreign Policy", *Queen's Policy Review*, σελ 9.

⁷⁰ Βλ., Hufbauer, Clyde, Gary-Scott, J. Jeffry-Elliot, An, Kimberly- Oegg, Barbara, *Economic Sanctions Reconsidered*, Washington D.C, Peter, G. Peterson Institute for International Economics, third edition, 2007, σελ 7-9, 43-47, 67-69 και κυρίως η σελίδα 70.

⁷¹ Βλ., Elliot, An, Kimberly, *Economic Sanctions as a Foreign Policy Tool*, Washington DC, Institute for International Economics and Center for Global Development, April 2006, στο <http://www.iie.com/publications/papers/Elliot/0406.pdf>. (ημερομηνία πρόσβασης 10-7-2012).

τρομοκρατίας, στον οποίο θα αναφερθούμε στο τρίτο μας κεφάλαιο, αναδεικνύει την ανάγκη υιοθέτησης οικονομικών μέτρων κατά της χρηματοδότησης τρομοκρατικών οργανώσεων και ομάδων, μέσω της δέσμευσης ύποπτων τραπεζικών κεφαλαίων. Το τελευταίο αυτό μέτρο εντάσσεται στις λεγόμενες έξυπνες κυρώσεις (smart sanctions), που επιθυμούν να στοχεύσουν με ακρίβεια στην πηγή δύναμης ενός κρατικού ή μη δρώντος, χωρίς τον φόβο παράπλευρων απωλειών (collateral damages), που κύρια στην περίπτωση κρατών-στόχων είναι οι ασθενέστερες ομάδες πληθυσμού (ηλικιωμένοι, γυναίκες, παιδιά).⁷²

Σε τι όμως συνίσταται ένα συνολικό πακέτο οικονομικών κυρώσεων, ουσιαστικά οικονομικών όπλων εξουθένωσης του κράτους-στόχου; Οι εμπορικές και τεχνολογικές κυρώσεις, καθώς και το embargo όπλων (arms embargo) συνιστούν τον πυρήνα του οικονομικού εξαναγκασμού (coercive economic effort from senders to targets). Έπονται οι έξυπνες κυρώσεις με το πάγωμα περιουσιακών στοιχείων τόσο του κράτους-στόχου, κυρίως όμως της πολιτικής ηγεσίας του (political Leadership).⁷³ Ο Knorr, στο έργο του, *The Power of Nations* (1975), σημειώνει ότι όπως κάθε ισχύς, η υλική-οικονομική ισχύς (material economic power) μπορεί να χρησιμοποιηθεί για πειθαναγκασμό-εξαναγκασμό (coercion), προκειμένου να πλήξει την οικονομικό υπόβαθρο της ασθενέστερης πλευράς μίας σύγκρουσης και να την υποχρεώσει να συμμορφωθεί στην θέληση του ισχυρότερου μέρους. Πρόκειται για ένα διαφορετικό πεδίο πολεμικής αντιπαράθεσης (economic warfare).⁷⁴

Με την συγκρότηση του ανωτέρω πλαισίου ανάλυσης, είμαστε σε θέση να ακτινογραφήσουμε την αμερικανική υψηλή στρατηγική εξουθένωσης κατά της Σερβίας του Milosevic, που όπως αρχικά αναφέραμε ξεκίνησε στις αρχές του 1990, όταν το Αμερικανικό Κογκρέσο (Congress) υιοθέτησε την τροποποίηση Nicles (Nicles Amendment-PL 101-513), σύμφωνα με την οποία θα αναστέλλονταν η οποιασδήποτε μορφής άμεση βοήθεια στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας (Federal Republic of Yugoslavia), εάν δεν έπαυε κάθε είδους παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των Αλβανών στην

⁷² Van der Berg, Lauren, "Economic Sanctions, An effective tool of Foreign Policy", *Queen's Policy Review*, καθώς και Hufbauer, Clyde, Gary-Scott, J. Jeffrey-Elliott, An, Kimberly- Oegg, Barbara, *Economic Sanctions Reconsidered*, Washington D.C, Peter, G. Peterson Institute for International Economics, third edition, 2007.

⁷³ Eyler, Robert, *Economic Sanctions, International policy and Political Economy at Work*, σελ 16-22.

⁷⁴ Στο ίδιο, σελ 23, με αναφορά στο έργο και την ανάλυση του Knorr και αποδοχή των αναφερόμενων συμπερασμάτων του.

επαρχία του Κοσόβου, μέσα σε διάστημα έξι μηνών. Η τροποποίηση αυτή ετέθη σε εφαρμογή αρχές Μαΐου του 1990, ανεστάλη προς το τέλος του ιδίου μήνα και τελικά το Υπουργείο Εξωτερικών (Department of State) αποφάσισε την επιλεκτική χορήγηση βοήθειας και την αναστολή της παροχής ασφάλειας για ξένες άμεσες επενδύσεις στην Δημοκρατία της Σερβίας, λόγω της παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (human rights violations) στην επικράτειά της.⁷⁵

Οι εξελίξεις στην Κροατία και εν συνεχεία στην Βοσνία οδήγησαν το ζήτημα των κυρώσεων σε μία νέα φάση. Οι ΗΠΑ θεώρησαν αποκλειστικά υπαίτια για την επιδείνωση της κατάστασης και τις ένοπλες συγκρούσεις στα Βαλκάνια την Σερβία και η Διοίκηση του Προέδρου Bush του πρεσβύτερου αποφάσισε την επιβολή νέου πακέτου κυρώσεων, που αφορούσε την δέσμευση όλων των περιουσιακών στοιχείων της Σερβικής Δημοκρατίας, που ευρίσκοντο υπό αμερικανική δικαιοδοσία και την αναστολή των δικαιωμάτων πτήσεων του εθνικού της αερομεταφορέα.⁷⁶ Παράλληλα η πίεση στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών απέφερε την υιοθέτηση του Ψηφίσματος 757 (Μάιος του 1992) το οποίο προέβλεπε την επιβολή εμπορικού embargo, την απαγόρευση συμμετοχής της Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας σε αθλητικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις, την απαγόρευση τεχνολογικών, επιστημονικών και πολιτιστικών ανταλλαγών ανάμεσα στην Διεθνή Κοινότητα και την Σερβία-Μαυροβούνιο και την απαγόρευση οικονομικών συναλλαγών (prohibition of financial transactions).⁷⁷

Το σύνολο των παραπάνω μέτρων δημιουργούσαν ένα πλέγμα οικονομικής και διπλωματικής απομόνωσης και χωρίς αμφιβολία έθεταν τα θεμέλια για την οικονομική και στρατιωτική εξασθένηση της Σερβικής Δημοκρατίας. Οι μετέπειτα εξελίξεις και κυρίως η συμβολή του Milosevic στην συμφωνία του Dayton που καθόρισε το καθεστώς της Βοσνίας συνέβαλαν στην απόφαση άρσης των κυρώσεων, απόφαση που διήρκεσε μέχρι την έναρξη της επόμενης κρίσης, αυτής του Κοσόβου.

Η Διεθνής Κοινότητα με πρωτοστάτη τις ΗΠΑ από την πρώτη στιγμή της έκρηξης της εθνοτικής σύγκρουσης στο Κόσοβο επιχείρησε την αναβίωση του

⁷⁵ Βλ., Haass, N. Richard, *Economic Sanctions and American Diplomacy*, New York, A Council on Foreign Relations Book, 1998, σελ 181.

⁷⁶ στο ίδιο, σελ. 183

⁷⁷ Βλ., United Nations Security Resolution 757 (30 May 1992), "Implementing Trade Embargo on Federal Republic of Yugoslavia, το πλήρες κείμενο, στο <http://www1.umn.edu/humanrts/peace/docs> (ημερομηνία πρόσβασης 25-4-2012) .

συνόλου των κυρώσεων, ενώ με το Ψήφισμα 1160 (31 Μαρτίου 1998) προχώρησε στην επιβολή embargo όπλων (arms embargo) κατά της Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας. Με δύο άλλα ψηφίσματά του (1199/23 Σεπτεμβρίου 1998 και 1203/24 Οκτωβρίου του ιδίου έτους) το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ ενδυνάμωσε την διπλωματική πίεση κυρίως στην Σερβική πλευρά για την παύση των εχθροπραξιών και την έναρξη ενός διαλόγου που θα οδηγούσε σε διευθέτηση του καθεστώτος του Κοσόβου και θα αναγνώριζε πολιτικά δικαιώματα στην αλβανική πλειοψηφία των κατοίκων του.⁷⁸

Η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των κυρώσεων δεν είναι ενθαρρυντική όσον αφορά τις επιπτώσεις τους στην αλλαγή πολιτικής του καθεστώτος Milosevic. Είναι χρήσιμο στο σημείο αυτό να σημειώσουμε, ότι η αποτελεσματικότητα (effectiveness) των οικονομικών κυρώσεων έχει προκαλέσει έντονο ακαδημαϊκό διάλογο και αντιπαραθέσεις. Οι Hufbauer και Elliot υποστηρίζουν ότι παράγουν αποτελέσματα στο τριάντα τέσσερα τοις εκατό (34%) των περιπτώσεων επιβολής τους, όμως ο Robert Pape αντικρούει τον ισχυρισμό αυτό και περιορίζει το ποσοστό επιτυχούς επίδρασης τους στην αλλαγή της συμπεριφοράς του κράτους-στόχου μόλις στο πέντε τοις εκατό (5%).⁷⁹

Στην περίπτωση που εξετάζουμε η πρώτη φάση των κυρώσεων, την δεκαετία του 1990 είχε ως επίπτωση την υπονόμευση της οικονομίας της Σερβίας, την αύξηση της ανεργίας, την επενδυτική άπνοια και φυσικά την αύξηση της φτώχειας, μέσω της μείωσης των εισοδημάτων των εργαζομένων. Ωστόσο, αυτές οι συνέπειες δεν αποδυνάμωσαν τον Milosevic, αντίθετα ενίσχυσαν την υποστήριξη του κόσμου στο πρόσωπό του και γενικά κατέδειξαν ότι λειτουργούν υπέρ ενός αυταρχικού και ολοκληρωτικού καθεστώτος.⁸⁰ Στο ζήτημα της Βοσνίας, η αλλαγή στάσης του σέρβου ηγέτη και η πίεση που με την σειρά του άσκησε στους

⁷⁸ Βλ., το κείμενο του Ψηφίσματος 1160(1998) στο <http://www.state.gov/p/eur/ci/kv/c.24702html>, το κείμενο του ψηφίσματος 1199(1998) στο <http://www.un.org/peace/kosovo/98sc1199html> και τέλος το κείμενο του ψηφίσματος 1203 (1998) στο <http://www.un.org/peace/kosovo/98sc1203html> (ημερομηνία πρόσβασης 25-4-2012).

⁷⁹ Βλ., Cosic, Milica, *Sanctions Effectiveness, A Case Study of the Former Yugoslavia*, Santa Barbara , University of California, στο <http://www.international.ucla.edu/media/files> (άνευ ημερομηνίας το κείμενο-ημερομηνία πρόσβασης 10-7-2012)

⁸⁰ Για το συμπέρασμα αυτό βλ., Delevic, Milica, *Economic Sanctions as a Foreign Policy Tool: The Case of Yugoslavia*, *The International Journal of Peace Studies*, vol. 3, no. 1, 81 (1998), στο <http://www.gmu.edu/programs/icar/ijps/vol3-1> (ημερομηνία πρόσβασης 10-7-2012), όπου η Delevic τονίζει ότι η φτώχεια, ως συνέπεια των οικονομικών κυρώσεων κάνει πιο ανεκτικό τον πληθυσμό στην πολιτική των ολοκληρωτικών καθεστώτων και τελικά πιο δυσχερή την δημοκρατικοποίηση.

Βοσνιοσέρβους αποδόθηκε και στις οικονομικές κυρώσεις⁸¹, στο ζήτημα όμως του Κοσόβου η επιβολή τους δεν οδήγησε στην υποχώρησή του και δεν απέτρεψε την κλιμάκωση της σύγκρουσης εντός της επαρχίας και την οριστική ρήξη με την δύση για το θέμα της εθνικής εκκαθάρισης των αλβανών από τις σερβικές στρατιωτικές και παραστρατιωτικές δυνάμεις.

Αναλύσαμε το σύνολο των οικονομικών εργαλείων της εξουθένωσης και σημειώσαμε και την επίτευξη της διπλωματικής απομόνωσης, στην δύση τουλάχιστον, της Σερβικής πλευράς. Ήταν όμως μόνο αυτά τα εργαλεία ή θα πρέπει στο κατάλογο να συμπεριλάβουμε και το αεροπορικό όπλο, που ανέλαβε να εκπληρώσει τους πολιτικούς σκοπούς του NATO και να πειθαναγκάσει τον Milosevic να υποταχθεί στην βούληση και τους όρους της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας και των ΗΠΑ; Η χρήση του συνέβαλε στον προσδιορισμό του θεωρητικού πλαισίου που ο Edward Luttwak οικοδόμησε και το οποίο αναλύσαμε στο πρώτο μας κεφάλαιο; Δικαίωσε με άλλα λόγια την πρόβλεψή του ότι το μέλλον ανήκει μόνο στην στρατηγική εξουθένωσης; Σε αυτά τα ερωτήματα θα απαντήσουμε στην επόμενη ενότητα που εξετάζουμε και αφορά στην αεροπορική εκστρατεία κατά της Σερβίας τον Μάρτιο του 1999.

2.3 Η Αεροπορική Εκστρατεία

Η απειλή αεροπορικών πληγμάτων από την Βορειοατλαντική συμμαχία είχε διατυπωθεί δύο φορές πριν την έναρξή τους την 24^η Μαρτίου 1999. Τον Οκτώβριο του 1998 η απειλή είχε οδηγήσει στην συμφωνία Milosevic και Holbrooke, του αμερικανού απεσταλμένου του Προέδρου Bill Clinton για το γιουγκοσλαβικό ζήτημα, με την οποία άνοιγε ο δρόμος εγκατάστασης στο Κόσοβο μίας Ομάδας Επιτήρησης και Επαλήθευσης της παύσης των εχθροπραξιών μεταξύ Σέρβων και Αλβανών, προερχόμενης από τον Οργανισμό για την Ασφάλεια και την Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ-OSCE). Η δεύτερη απειλή είχε διατυπωθεί τον Ιανουάριο του 1999, μετά την αποκάλυψη της σφαγής σαράντα πέντε (45) Αλβανών από τις Σερβικές αστυνομικές και παραστρατιωτικές μονάδες στο χωριό Racak. Το αποτέλεσμα ήταν οι διαπραγματεύσεις Σέρβων και Αλβανών του Κοσόβου στο Rambouillet, με την

⁸¹ Βλ., , Haass, N. Richard, *Economic Sanctions and American Diplomacy*, σελ 184.

συμμετοχή της Ομάδας επαφής (Contact Group- ΗΠΑ, Αγγλία, Γαλλία, Γερμανία και Ρωσία).⁸²

Η άρνηση του Milosevic να υπογράψει την προτεινόμενη από την Δύση συμφωνία οδήγησε στην έναρξη του πολέμου. Οι διακηρυγμένοι στόχοι, όπως διατυπώθηκαν από τον Πρόεδρο Clinton ήταν: α) η σαφής εκδήλωση της αποφασιστικότητας και της σοβαρότητας των προθέσεων του NATO, ώστε να πειστεί η Σερβική ηγεσία να αλλάξει πολιτική στο θέμα του Κοσόβου, β) η αποτροπή μίας ακόμη πιο αιματηρής επίθεσης των Σερβικών αστυνομικών, στρατιωτικών και παραστρατιωτικών δυνάμεων εναντίον αθώων Αλβανών πολιτών (to deter an even bloodier offensive against innocent civilians in Kosovo) και γ) εάν απαιτείτο η πρόκληση σοβαρής ζημίας στην στρατιωτική ικανότητα της Σερβίας να βλάψει τους Αλβανούς στο Κόσοβο (to seriously damage the Serb military's capacity to harm the people of Kosovo).⁸³

Η αεροπορική εκστρατεία διακρίνεται σε τέσσερις φάσεις. Η πρώτη φάση διήρκεσε από τις 24 Μαρτίου έως τις 29 Μαρτίου και ο στόχος των αεροπορικών επιθέσεων της συμμαχίας ήταν η καταστροφή της εχθρικής αεράμυνας (suppression of enemy's air defense) και σταθερών στρατιωτικών εγκαταστάσεων (fixed military installations)⁸⁴. Η πίστη στην συμμαχία ότι οι πρώτοι αεροπορικοί βομβαρδισμοί θα έπειθαν τον Milosevic να υποχωρήσει από τις θέσεις του και να αποδεχτεί τους όρους του Rambouillet διαψεύστηκε κατά τον πιο έντονο τρόπο, ήτοι με την εξαπόλυση εκ μέρους των Σερβικών δυνάμεων στο Κόσοβο επιχειρήσεων ξεριζωμού των Αλβανών πολιτών της επαρχίας από τις εστίες τους. Η οργανωμένη αυτή επιχείρηση διεξήχθη υπό την κωδική ονομασία «Horseshoe» ή «Operation Winter».⁸⁵

Στις 29 Μαρτίου, πέντε μέρες μετά την έναρξη της επιχείρησης Operation Allied Force, η Συμμαχία περνούσε στην δεύτερη φάση της. Στόχος της ήταν οι

⁸² Βλ., για το σύνολο των παραπάνω Webber, Mark, "The Kosovo War, A Recapitulation", *Foreign Affairs*, vol. 85, no. 3, 2009 σελ 447-459, ιδιαίτερα σελ 448-450.

⁸³ Βλ., Daalder, H. Ivo, O' Hanlon, E. Michael, *Winning Ugly, NATO'S War to Save Kosovo*, Washington D.C., The Brookings Institute, 2000, σελ. 101.

⁸⁴ Βλ., Musser, G. William, *Terminating America's Wars. The Gulf War and Kosovo*, Monterey, California, U.S. Naval Postgraduate School, June, 2002, σελ 62, στο <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?/AD> (πρόσβαση 10-6-2012).

⁸⁵ Βλ., για την στρατηγική αυτή των Σέρβων που ξεδιπλώθηκε ως αντίδραση στην επιθετική ενέργεια του NATO, Papasotiriou, Haralambos, "The Kosovo War: Kosovar Insurrection, Serbian Retribution and NATO Intervention", *Journal of Strategic Studies*, vol. 25, no. 1, March 2002, σελ. 39-62, καθώς και Judah, Tim, *Kosovo, War and Revenge*, New Haven and London, Yale University Press, 2000, σελ 239-240.

συγκεντρώσεις δυνάμεων του Γιουγκοσλαβικού στρατού στο Κόσοβο, η διοικητική μέριμνα και υποστήριξή του, καθώς και οι αστυνομικές δυνάμεις που δρούσαν στα εδάφη της επαρχίας και συνιστούσαν μέγιστη απειλή για τους Αλβανούς πολίτες (attacking the force concentrations and the logistics of the Yugoslav Army and the police forces).⁸⁶

Οι δύο πρώτες φάσεις του αεροπορικού πολέμου μας επιτρέπουν την πρώτη ουσιαστική παρατήρησή μας. Η επιχειρησιακή χρήση του αεροπορικού όπλου προκειμένου να εξαναγκαστεί η Σερβία να υποχωρήσει και να υποταχθεί στην θέληση του NATO και των ΗΠΑ (στρατηγική εξαναγκασμού) είχε ως στόχο τις σερβικές ένοπλες δυνάμεις, αυτές είχαν προσδιοριστεί ως κέντρου βάρους (center of gravity) της Σερβικής πλευράς. Επρόκειτο για μία κλασική περίπτωση εφαρμογής της άμεσης προσέγγισης (direct approach), που σκοπό είχε να εκμηδενίσει τον αντίπαλο με την επίτευξη πληγμάτων από αέρος (air strikes). Η αποτυχία των δύο πρώτων φάσεων της αεροπορικής επιδρομής (air raid) δεν αναιρεί την στρατηγική λογική με την οποία χρησιμοποίησε τις δυνάμεις του, τις πρώτες ημέρες της σύγκρουσης, ο Ανώτατος Διοικητής της Συμμαχίας στην Ευρώπη (Supreme Allied Commander, Europe), ο στρατηγός Wesley K. Clark.

Οι κακές καιρικές συνθήκες, η διασπορά των σερβικών δυνάμεων και η επιτυχής τακτική της απόκρυψής τους (concealment), οι περιορισμοί τόσο στους στόχους, όσο και στο τρόπο προσβολής τους, που είχε καθοριστεί σε ύψος άνω των δεκαπέντε χιλιάδων ποδιών (15.000 ft) ήταν για τους επιτελείς του NATO οι κυριότερες αιτίες των πενιχρών αποτελεσμάτων της εκστρατείας. Ο στρατηγός Clark, την 31^η Μαρτίου ζήτησε από τον Γενικό Γραμματέα της Συμμαχίας Javier Solana και την Πολιτική Επιτροπή να εγκρίνουν την είσοδο των επιχειρήσεων στην τρίτη φάση.⁸⁷

Η νέα φάση των αεροπορικών επιχειρήσεων προέβλεπε πλήγματα σε διπλής χρήσεως στόχους στρατηγικής αξίας (dual-use targets of strategic values) που αφορούσαν κέντρα διοίκησης και ελέγχου (Command and Control), βιομηχανικές

⁸⁶ Βλ., Lambeth, S. Benjamin, *NATO's Air War for Kosovo: A Strategic and Operational Assessment*, Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2001, σελ 25-26, στο <http://www.rand.org/pubs/monograph-reports/MR1365.pdf>. (ημερομηνία πρόσβασης 27-4-2012).

⁸⁷ Βλ., για τα προβλήματα, τους περιορισμούς της επιχείρησης και την είσοδο στην τρίτη φάση την έκθεση του Βρετανικού Υπουργείου Άμυνας, "Kosovo: An account of the crisis", *London Ministry of Defence*, October 1999, στο <http://www.mod.uk/news/Kosovo/account> (πρόσβαση 30-3-2012), καθώς και Sperling, James, Webber, Mark, "NATO: from Kosovo to Kabul", *International Affairs*, vol 85, no. 3, 2009, σελ 491-511, ιδιαίτερα σελ 495-500.

μονάδες υποστήριξης των σερβικών ενόπλων δυνάμεων, δρόμοι και γέφυρες που υποστήριζαν την διοικητική μέριμνα (logistics), αποθήκες οπλισμού και καυσίμων, καθώς και την ίδια την στρατιωτική ηγεσία (air strikes against military leadership).⁸⁸ Ήταν φανερό πως το Νατοϊκό επιτελείο επέλεγε τον δεύτερο, μετά τον στρατηγικό βομβαρδισμό, σημαντικό τύπο εξαναγκαστικών αεροπορικών επιχειρήσεων (coercive air operations), εκείνον των επιχειρήσεων Αεροπορικής Απομόνωσης (Air Interdiction). Κεντρική στόχευσή τους: η προσβολή γραμμών εφοδιασμού μεταξύ της παραγωγής πολεμικού υλικού/διοχέτευσης μονάδων ενισχύσεως και του κυρίως θεάτρου των επιχειρήσεων (cut off lines of supply between military production and the combat theater), καθώς επίσης και δυνάμεων διοικητικής μέριμνας, διοικητικών κέντρων και δυνάμεων πεδίου μάχης (fielded forces).⁸⁹ Η λογική του Clark παρέμενε η ίδια, η προσήλωσή του ήταν σταθερή: η εξουδετέρωση των σερβικών ενόπλων δυνάμεων, ώστε ο Milosevic να στερηθεί του εργαλείου εκτέλεσης του στρατηγικού σχεδιασμού του.

Το αίτημα του αμερικανού Διοικητή δεν έγινε δεκτό και προτιμήθηκε αντίθετα η σταδιακή κλιμάκωση (gradual escalation) των πληγμάτων με περιορισμένη διεύρυνση στόχων. Η στρατηγική αυτή κατά τον Benjamin Lambeth παρουσίαζε τις ίδιες αστοχίες και ατέλειες με τις επιχειρήσεις “Rolling Thunder” που διεξήχθησαν την περίοδο του πολέμου του Βιετνάμ.⁹⁰ Την ώρα που η ονομαζόμενη Φάση 2+ (Phase 2+) εξελισσόταν, οι σερβικές δυνάμεις συνέχιζαν να εφαρμόζουν την στρατηγική του Milosevic και να εξαναγκάζουν τους αλβανούς του Κοσόβου να εγκαταλείπουν τις εστίες τους κατά κύματα. Οι επιχειρησιακές δυνατότητες των σερβικών δυνάμεων δεν είχαν πληγεί, παρά την χρήση των εξελιγμένων συστημάτων συλλογής πληροφοριών και ηλεκτρονικού πολέμου (μη επανδρωμένα αεροσκάφη- Unmanned Aerial Vehicles, αεροσκάφη EA-6B Prowler ηλεκτρονικού πολέμου, Ιπτάμενα Ραντάρ E-8 JSTARS

⁸⁸ Βλ., Lambeth, S. Benjamin, *NATO's Air War for Kosovo*, σελ 25-27.

⁸⁹ Για την έννοια της «Interdiction», βλ., το κλασικό πλέον έργο του Pare, A. Robert, *Bombing to Win, Air Power and Coercion in War*, Ithaca and London, Cornell University Press, 1996, σελ 46, καθώς και το έργο του Warden III, A. John, *The Air Campaign, Planning for Combat*, Washington D.C., National Defense University Press Publication, 1988, electronic copy prepared by Air War College Nonresident Studies, στο <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/warden> (ημερομηνία πρόσβασης 9-5-2012).

⁹⁰ Βλ., Lambeth, S. Benjamin, *NATO's Air War for Kosovo*, σελ 29.

κατόπτευσης πεδίου επιχειρήσεων και δορυφορικά συστήματα)⁹¹ και παρά την προσβολή τους από όπλα ακριβούς στόχευσης (Precision Guided Weapons).

Την 6^η Απριλίου 1999 η Συμμαχία ανακοίνωσε την αναθεώρηση των στόχων της επιχείρησης (revised objectives) εστιάζοντας: 1) στον τερματισμό κάθε είδους ακροτήτων σε βάρος των αλβανών του Κοσόβου από τις σερβικές δυνάμεις, 2) στην πλήρη αποχώρηση των σερβικών στρατιωτικών, παραστρατιωτικών και αστυνομικών δυνάμεων, 3) στην αποδοχή από πλευράς Σερβίας της εγκατάστασης διεθνούς δύναμης ασφαλείας (International Security Force) στο Κόσοβο, 4) στην αποδοχή από την σερβική ηγεσία της επιστροφής όλων των προσφύγων στις εστίες τους και 5) την επίλυση της πολιτικής διαφοράς για το καθεστώς του Κοσόβου στην βάση των όρων του Rambouillet.⁹²

Ωστόσο, κομβικός σταθμός στην πορεία της επιχείρησης υπήρξε η Διάσκεψη του NATO στην Ουάσινγκτον στα πλαίσια του εορτασμού των πενήντα χρόνων από την ίδρυσή του. Οι συζητήσεις και οι διαβουλεύσεις σηματοδότησαν την νέα, τέταρτη πλέον, φάση των αεροπορικών επιχειρήσεων και κατέδειξαν την αποφασιστικότητα των ηγεσιών των χωρών-μελών της Συμμαχίας να φέρουν εις πέρας την αποστολή που είχαν αναλάβει. Η φράση που σφράγισε την Διάσκεψη αυτή ήταν: «We will not lose. Whatever it takes we will not lose».⁹³

Ο ίδιος ο στρατηγός Clark στην προγραμματισμένη ενημέρωση, μετά την λήξη των εργασιών της Διάσκεψης περιέγραψε με σαφήνεια την νέα φάση των αεροπορικών επιχειρήσεων. Οι επιθέσεις της συμμαχίας θα κλιμακώνονταν σε δύο άξονες. Ο πρώτος προέβλεπε μία στρατηγική επίθεση κατά στρατιωτικών στόχων, στόχων ασφάλειας και κατά των εργαλείων πολιτικού και οικονομικού ελέγχου του καθεστώτος Milosevic. Ο δεύτερος, μία τακτική επίθεση κατά των δυνάμεων που διαπράττουν την εθνική εκκαθάριση στο Κόσοβο.⁹⁴ Μετά την συμπλήρωση τεσσάρων εβδομάδων η αεροπορική εκστρατεία ελάμβανε νέα

⁹¹ Βλ για την χρήση των οπλικών συστημάτων και για μία κριτική της συμπεριφοράς και αποτελεσματικότητάς τους, Ευθυτενής, Μ. , «Allied Force: Η απομυθοποίηση του τελευταίου πολέμου του 20^{ου} αιώνα», *Στρατηγική*, τ. 63, Δεκέμβριος 1999, σελ.154-165.

⁹² Βλ, για την αναθεώρηση των στόχων της Συμμαχίας, Department of Defense, *Report to Congress: Kosovo/Operation Allied Force, after Action Report*, Washington D.C., DOD, 31 January 2000, σελ 21-23, στο <http://www.dod.mil/pubs/foi/operation-and-plans> (ημερομηνία πρόσβασης 23-4-2012).

⁹³ Βλ Solana, Javier, “A defining moment for NATO: The Washington Summit decisions and Kosovo Crisis”, *NATO Review*, vol. 47, no. 2, Summer 1999, σελ 3-8 και στην ίδια έκδοση του *NATO Review*, Clark, K. Wesley, “When force is necessary: NATO’s military response to the Kosovo Crisis”, σελ 14-18.

⁹⁴ Βλ, Clark, K. Wesley, *Waging Modern War, Bosnia, Kosovo and the Future of Combat*, New York, Public Affairs, 2001-2002, σελ 271.

τροπή. Όμως, η σε βάθος ανάλυση των δηλώσεων Clark και η αξιολόγησή τους καταδεικνύει, ότι το ένα σκέλος των αεροπορικών πληγμάτων παρέμενε η ανίχνευση, πρόσκτηση και εν τέλει καταστροφή των εχθρικών ενόπλων δυνάμεων (detection, acquisition and finally destruction of the enemy's forces).

Στο δεύτερο σκέλος, η Συμμαχία πλέον κατέφευγε στον πρώτο, κατά τον Robert Pape, τύπο των αεροπορικών επιχειρήσεων, τον Στρατηγικό Βομβαρδισμό (Strategic Bombing).⁹⁵ Η εξέλιξη αυτή ικανοποίησε απόλυτα τον Αντιστράτηγο Michael Short (Lieutenant General), Διοικητή του Κέντρου Συνδυασμένων Αεροπορικών Επιχειρήσεων του NATO, στην Ιταλία (Combined Air Operation Center-CAOC, Vicenza Air Base), ο οποίος είχε εκφράσει από την πρώτη στιγμή της αεροπορικής εκστρατείας την διαφωνία του με τον Στρατηγό Clark, θέτοντας την ανάγκη στρατηγικών πληγμάτων κατά του καθεστώτος Milosevic και όχι την προσήλωση στην καταστροφή των σερβικών ενόπλων δυνάμεων, όπως πρέσβευε ο Ανώτατος Διοικητής.⁹⁶

Η διαφωνία Clark-Short ανέδειξε δύο ζητήματα που απαιτούν ευρύτερη ανάλυση. Το πρώτο αφορά την αποτελεσματικότητα του στρατηγικού βομβαρδισμού. Η συζήτηση ξεκίνησε μετά τον δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο και αφορούσε στον ρόλο που διαδραμάτισε ο συγκεκριμένος τύπος αεροπορικών επιχειρήσεων στην παράδοση της Γερμανίας και της Ιαπωνίας. Οι διαμάχες μέσα στα επιτελεία και ο αγώνας της αεροπορίας να ανεξαρτητοποιηθεί ως κλάδος από τον στρατό ξηράς και το ναυτικό στις ΗΠΑ νόθευσε το αδιάβλητο των εκθέσεων που συνετάχθησαν. Η κριτική που ασκήθηκε ήταν έντονη και τόνιζε ότι παρά την συμβολή του στρατηγικού βομβαρδισμού, κυρίως στην περίπτωση της Γερμανίας η νίκη των συμμάχων κρίθηκε στα πεδία των μαχών και στην καταστροφή των γερμανικών ενόπλων δυνάμεων.⁹⁷

Οι ιδέες του μεγάλου θεωρητικού του αεροπορικού πολέμου Giulio Douet για τον βομβαρδισμό αστικών και βιομηχανικών κέντρων, την καταστροφή της εχθρικής αεροπορίας στο έδαφος, μέσω συντριπτικών πληγμάτων κατά της υποδομής και

⁹⁵ Βλ., Grant, Rebecca, "The Kosovo Campaign, Aerospace Made it Work", *An Air Force Association Special Report*, Arlington V.A., September 1999, The Air Force Association.

⁹⁶ Βλ., Arkin, M. William, "Operation Allied Force: The most precise application of Air Power in History", στο Bacevic, J. Andrew and Cohen, A. Eliot, *War over Kosovo, Politics and Strategy in a Global Age*, New York, Columbia University Press, 2001, σελ 5-6.

⁹⁷ Για το παρασκήνιο της σύγκρουσης στο Αμερικανικό στρατιωτικό κατεστημένο και την κριτική για τις πραγματικές συνέπειες του στρατηγικού βομβαρδισμού βλ., Gentile, P. Gian, *How effective is Strategic Bombing? Lessons learned from World War II to Kosovo*, New York and London, New York University Press, 2001.

των εργοστασίων παραγωγής αεροσκαφών, καθώς και για την καταρράκωση του ηθικού του πληθυσμού του αντιπάλου, ώστε στο τέλος να αποξενωθεί από την ηγεσία του και να στραφεί σε βάρος της, μολονότι γοήτευσαν τους αμερικανούς επιτελείς, δεν επιβεβαιώθηκαν ιστορικά. Στην περίπτωση της Γερμανίας και της Ιαπωνίας δεν αύξησαν την εσωτερική πίεση κατά των Hitler και Toyo, ώστε οι δύο ηγέτες να λήξουν τον πόλεμο άμεσα. Επιπρόσθετα στην περίπτωση του πολέμου της Κορέας (1950-1953) παρότι εξάλειψαν πάνω από το μισό αστικό περιβάλλον σε δεκαοκτώ (18) από τις είκοσι τρεις (23) πόλεις της Βορείου Κορέας δεν πέτυχαν την συνθηκολόγησή της.⁹⁸

Τις δεκαετίες που ακολούθησαν οι αξιωματικοί της Αμερικανικής Πολεμικής Αεροπορίας (U.S. Air Force) προέβησαν σε τροποποίηση της θεωρίας του Douet. Παρέμειναν προσηλωμένοι στην εμπέδωση της ικανότητας της αεροπορίας να προσβάλει στρατηγικούς κόμβους και δίκτυα μίας βιομηχανικής οικονομίας (countervalue strategy: devastate industrial economies by attacking key strategic nodes), ωστόσο ενσωμάτωσαν και στοιχεία στρατηγικής counterforce, δηλαδή την ανάγκη προσβολής στρατιωτικών στόχων με επιδίωξη την μείωση της ικανότητας του εχθρικού στρατού να διεξάγει πόλεμο (reduce an enemy's war-fighting capacity).⁹⁹

Η παραπάνω εξέλιξη στην θεωρία της αεροπορικής ισχύος έφτασε στο αποκορύφωμά της με τον πρώτο πόλεμο στον Περσικό Κόλπο, το 1991. Ο αξιωματικός John A. Warden III, με καίριο ρόλο στον επιχειρησιακό σχεδιασμό των αεροπορικών επιχειρήσεων, ανέπτυξε μετά το τέλος του πολέμου την θεωρία της αντιμετώπισης του εχθρού ως συστήματος πέντε ομόκεντρων κύκλων (Five Rings Model). Ο κεντρικός αποτελεί την Πολιτική Ηγεσία, ο αμέσως επόμενος τα Οργανικά Στοιχεία (Organic essentials), ήτοι ενεργειακές υποδομές, γεωργία (τρόφιμα) και οικονομία, ο τρίτος κύκλος την Υποδομή (Infrastructure), οδικό και σιδηροδρομικό δίκτυο, λιμάνια, αεροδρόμια, εργοστάσια, ο τέταρτος κύκλος

⁹⁸ Για το σύνολο των στοιχείων της παραγράφου αυτής βλ., Μακ Άϊζακ, Ντέιβιντ, «Φωνές από το βαθύ γαλάζιο: Οι θεωρητικοί του αεροπορικού πολέμου», στο Paret, Peter, *Οι Δημιουργοί της Σύγχρονης Στρατηγικής*, σελ 742-743, Biddle, Stephen, "The new way of War? Debating the Kosovo Model", *Foreign Affairs*, vol 81, no. 3, May-June, 2002, σελ 138-144, στο <http://www.foreignrelations.org/public> (ημερομηνία πρόσβασης 10-6-2012), Pape, A, Robert, *Bombing to Win, Air Power and Coercion in War*, 137-173, 160-168, 314-331.

⁹⁹ Βλ., Biddle, Stephen, "The new way of War? Debating the Kosovo Model".

τον πληθυσμό και ο πέμπτος τις Ένοπλες Δυνάμεις.¹⁰⁰ Στόχος της πολεμικής αεροπορίας είναι να πλήξει την πολιτική ηγεσία, αλλά παράλληλα να προσβάλλει και τους άλλους τέσσερις κύκλους (Parallel attack). Η ταυτόχρονη αυτή επιχείρηση θα οδηγήσει στην στρατηγική παράλυση (strategic paralysis) του αντιπάλου και εν τέλει στην υποταγή του στην θέλησή μας.

Το σώμα των ιδεών του Warden αποτέλεσε το δεύτερο ζήτημα της αντιπαράθεσης Clark-Short. Ο τελευταίος θεωρούσε, ότι η εξαπόλυση στρατηγικών πληγμάτων κατά της Σερβικής Ηγεσίας, του πολιτικού μηχανισμού που υποστήριζε τον Milosevic, των υποδομών και των βιομηχανικών και αστικών κέντρων της, θα οδηγούσε την Γιουγκοσλαβία στην πλήρη αποδοχή των όρων της Συμμαχίας¹⁰¹, για τον απλούστατο λόγο ότι αυτή ήταν η αχίλλειος πτέρνα του εχθρού.

Παρά την δυναμική των ιδεών αυτών δεν μπορούμε να παραγνωρίσουμε, ότι η στρατηγική αποκεφαλισμού της ηγεσίας (decapitation strategy), βασικός κρίκος στην θεωρητική αλυσίδα του Warden, επίσης δεν επαληθεύεται ιστορικά, ως προς την χρησιμότητά της και την καθοριστική συνεισφορά στο οριστικό τέλος μίας σύγκρουσης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η περίπτωση «αποκεφαλισμού» του στρατιωτικού ηγέτη των Ιαπώνων στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, του Ναυάρχου Yamamoto. Η επιτυχής επιχείρηση κατάρριψης του αεροσκάφους του και εξόντωσής του σαφώς αποτέλεσε πλήγμα για τον Ιαπωνικό στρατό, αλλά δεν καθόρισε το αποτέλεσμα του πολέμου. Η απώλεια της ηγεσίας δεν αποτελεί εγγύηση ότι η νέα ηγεσία θα παραδοθεί και δεν θα συνεχίσει με μεγαλύτερο πείσμα την μάχη για την ανατροπή των δεδομένων του πολέμου και την επίτευξη της τελικής νίκης.¹⁰²

Θεωρούμε, συνεπώς, ότι ο στρατηγός Wesley K. Clark, έχοντας υπόψη του τα παραπάνω δεδομένα και εντός των περιορισμών που έθεσαν οι πολιτικές ηγεσίες των κρατών-μελών του Βορειοατλαντικού Συμφώνου, επέμεινε στην στρατηγική της εκμηδένισης των σερβικών δυνάμεων που επιχειρούσαν στο Κόσοβο,

¹⁰⁰ Βλ., Warden III, A. John, "The Enemy As a System", *Airpower Journal*, vol. 9, no. 2, Spring 1995, στο [http://www.enemy.edu/business/mil/Enemy as System](http://www.enemy.edu/business/mil/Enemy%20as%20System) (ημερομηνία πρόσβασης 20-8-2012).

¹⁰¹ Βλ., Priest, Dana, "The battle inside Headquarters. Tension grew with divide over Strategy, Series: The Commander's War", *The Washington Post*, September 21, 1999, page A1, στο <http://www.washingtonpost.com/wp-srr/inat/> (ημερομηνία πρόσβασης 21-8-2012).

¹⁰² Βλ., Cooper, A. Scott "Air Power and the Coercive Use of Force", στο Wragge, D, Stephen, *Immaculate Warfare, Participants reflect on the Air Campaigns over Kosovo, Afghanistan, and Iraq*, Westport, Connecticut, London, Praeger, 2003, σελ 12-13.

υπολογίζοντας ότι η επίδραση που θα είχαν οι εναντίον τους βομβαρδισμοί από τα υπερσύγχρονα βομβαρδιστικά stealth B-2 Spirit, αλλά και από τα ιπτάμενα φρούρια B-52 Stratofortress θα ήταν μεγαλύτερη από την προσβολή στρατηγικών στόχων στο Βελιγράδι και σε ολόκληρη τη Γιουγκοσλαβική επικράτεια.¹⁰³

Παρά ταύτα, η διαπίστωση του Clark ότι τα αποτελέσματα των αεροπορικών επιθέσεων δεν ήταν τα αναμενόμενα, ανεξαρτήτως των λόγων που ο ίδιος θα μπορούσε να επικαλεστεί ή που πράγματι ίσχυαν (κακές καιρικές συνθήκες, ικανότητα του αντιπάλου στην παραπλάνηση και απόκρυψη των δυνάμεών του, επιθέσεις από μεγάλο ύψος για την αποφυγή απώλειας αεροσκαφών), καθώς και η συνεχής άρνηση και κωλυσιεργία των πολιτικών προϊσταμένων του να εξετάσουν το αίτημά του για τον σχεδιασμό χερσαίων επιχειρήσεων, τον οδήγησαν να ενσωματώσει στην στρατηγική του στοιχεία της θεωρίας του Warden.¹⁰⁴

Πράγματι, από τα τέλη Απριλίου οι αεροπορικές επιθέσεις εντάθηκαν, ο αεροπορικός στόλος είχε αυξηθεί στα χίλια αεροσκάφη και η λίστα των στόχων είχε διευρυνθεί. Στο διάστημα που ακολούθησε επλήγησαν βιομηχανίες, εργοστάσια που ανήκαν σε συνεργάτες του Milosevic, εργοστάσια ηλεκτρικής ενέργειας, δρόμοι, σιδηροδρομικές γέφυρες, κέντρα διοίκησης και ελέγχου, τηλεπικοινωνιακά κέντρα, η κρατική τηλεόραση, τα Υπουργεία Εσωτερικών και Ασφάλειας της Σερβίας και της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας και σειρά άλλων κυβερνητικών κέντρων.¹⁰⁵ Είναι χαρακτηριστικό ότι οι επιθέσεις της 22^{ης} Μαΐου κατά των μονάδων ηλεκτροπαραγωγής συνέβαλαν στην κατάρρευση του εβδομήντα τοις εκατό (70%) του συνολικού δυναμικού της ηλεκτρικής ενέργειας, με ότι αυτό συνεπάγεται για τον πληθυσμό. Έως την 2^η Ιουνίου, εννέα εργοστάσια παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας είχαν πληγεί σοβαρά, καθώς και ένας μεγάλος

¹⁰³ Βλ., Marcus, Jonathan, “Kosovo and after: American Primacy in the twenty-first century”, *The Washington Quarterly*, vol. 23, no. 1, Winter, 2000, σελ 79-94, Project Muse, στο <http://128.220.160.198/journals/Washington-Quarterly.pdf> (πρόσβαση 17-5-2012).

¹⁰⁴ Βλ., Clark, K, Wesley with Carhout, Tom, *A Time to Lead, For Duty, Honor, and Country*, New York, Palgrave, Macmillan, 2007, σελ 213-214. Είναι αξιοσημείωτο ότι ο αμερικανός στρατηγός στο βιβλίο του υποστηρίζει, πως μετά την έναρξη της τέταρτης φάσης, οι Ευρωπαίοι επέμειναν να ζητούν αεροπορικές επιθέσεις κατά στρατιωτικών και μόνο στόχων, ενώ ο ίδιος δήλωνε σε όλους τους τόνους ότι η στρατηγική του θα είχε δύο άξονες: πλήγματα κατά των Σερβικών Ενόπλων Δυνάμεων και κατά Στρατηγικής αξίας στόχων σε ολόκληρη την χώρα.

¹⁰⁵ Βλ., Hénault, “The Kosovo Crisis: Toward a new conception of aerial warfare”, *Canadian Military Journal*, vol 10, no. 2, 2010, στο <http://www.journal.forces.gc.ca/vol10/no2/doc/11>.

αριθμός μετασχηματιστών ισχύος είχε καταστραφεί ολοσχερώς.¹⁰⁶ Λίγες ημέρες αργότερα η αποδοχή από τον Milosevic της πρότασης των G-8, που ουσιαστικά επανέφερε στο προσκήνιο τους όρους του Rambouillet, χωρίς όμως την πρόβλεψη ότι η διεθνής δύναμη που θα αναπτυσσόταν μπορούσε να κινείται ελεύθερα σε όλη την γιουγκοσλαβική επικράτεια, οδήγησε στο τερματισμό του πολέμου στο Κόσοβο.

Ένα νέο κεφάλαιο, όμως, άνοιγε και αφορούσε στο εάν πράγματι το αεροπορικό όπλο μόνο του υποχρέωσε την Σερβία να υποταχθεί στην θέληση του NATO, καθιστάμενο το απόλυτα επιτυχημένο μέσο εξαναγκασμού ή λειτούργησαν και άλλοι παράγοντες, καταλυτικοί για την απόφαση της Σερβικής ηγεσίας. Επιπλέον δικαίωσε όλους εκείνους που μιλούσαν για ένα νέο είδος πολέμου και για την ανάδυση στο προσκήνιο της στρατηγικής της εξουθένωσης;

Η πρώτη απάντηση που θα δώσουμε στα ερωτήματα αυτά είναι ότι στις τρεις από τις τέσσερις φάσεις της αεροπορικής εκστρατείας (φάση 1, φάση 2, φάση 2+, φάση 3, ουσιαστικά η τελευταία είναι η τέταρτη) το αεροπορικό όπλο χρησιμοποιήθηκε για να εκμηδενίσει τις Σερβικές Ένοπλες Δυνάμεις, να καταστείλει την σερβική αεράμυνα, να καταστρέψει τις στρατιωτικές και παραστρατιωτικές δυνάμεις που εξεδίωκαν τους αλβανούς πολίτες από τις εστίες τους. Η άμεση προσέγγιση και ο Clausevitz διαδραμάτισαν για άλλη μία φορά κυρίαρχο ρόλο. Ωστόσο η απάντησή μας δεν θα είναι πλήρης εάν δεν εξετάσουμε αναλυτικά τους παράγοντες που οδήγησαν στην κάμψη της θέλησης του Milosevic και τελικά στην συμμόρφωσή του με τις επιταγές του NATO. Η επόμενη ενότητα θα ενσωματώσει την έρευνα αυτή, ώστε να έχουμε ολοκληρωμένη εικόνα για το εάν και ποια εργαλεία εκμηδένισης χρησιμοποιήθηκαν στην σύγκρουση του Κόσσοβου.

2.4 Εργαλεία Εκμηδένισης

Η λήξη του πολέμου την 10^η Ιουνίου 1999 έμοιαζε για τους αξιωματικούς και θεωρητικούς της αεροπορικής ισχύος ως ημέρα επιβεβαίωσης των προφητειών του Giulio Duet. Ο αντιστράτηγος Michael Short, ο επιχειρησιακός διοικητής των

¹⁰⁶ Βλ., Hosmer, T. Stephen, *Why Milosevic Decided to Settle When he did*, Santa Monica, Rand Corporation, 2001, σελ 65-76, στο <http://www.rand.org/pubs/monograph-reports> (ημερομηνία πρόσβασης 31-5-2012).

Συνδυασμένου Κέντρου Αεροπορικών Επιχειρήσεων του NATO (CAOC) και κορυφαίος επιτελικός αξιωματικός του Clark (top air officer) τόνισε ότι η Συμμαχία πέτυχε όλους τους στόχους που είχε θέσει στο Rambouillet και μετά το Rambouillet. Αυτό πιστώνεται σαν νίκη της αεροπορίας. Ο μεγάλος στρατιωτικός ιστορικός του αιώνα μας, ο John Keegan τόνισε, επίσης, ότι η επικράτηση της Πολεμικής Αεροπορίας στα Βαλκάνια ωθεί στο να επαναπροσδιορίσουμε το πώς μπορεί να κερδηθεί ένα πόλεμος.¹⁰⁷

Η πεποίθηση ότι η αεροπορική ισχύς μπορεί να αποτελέσει από μόνη της το βασικό εργαλείο εξαναγκαστικής διπλωματίας (basic instrument of coercive diplomacy) έμοιαζε ακλόνητη.¹⁰⁸ Ο Andrew Stigler υποστήριξε, ότι η αεροπορία νίκησε μόνη της τον πόλεμο και σημείωσε ότι η πιθανότητα χερσαίας επέμβασης του NATO δεν ήταν ο κρίσιμος παράγων για την υποχώρηση του Milosevic. Αμφισβήτησε στοιχεία, όπως οι δηλώσεις του Συμβούλου Εθνικής Ασφαλείας Samuel Berger, ότι το NATO θα έκανε οτιδήποτε χρειαζόταν για να νικήσει τον πόλεμο και παρά την ύπαρξη της δήλωσης Clinton περί μη αποκλεισμού οιασδήποτε λύσης από το τραπέζι την 18^η Μαΐου, τόνισε ότι οι σύμμαχοι παρέμειναν δεσμευμένοι στην στρατηγική των ελάχιστων δυνατών απωλειών. Για τον Stigler δεν είναι τυχαίο ότι σχεδόν ένα μήνα πριν από την δήλωση Clinton, το Κογκρέσο είχε καταψηφίσει πρόταση χορήγησης κονδυλίων για χερσαίες επιχειρήσεις στα Βαλκάνια.¹⁰⁹ Επιπρόσθετα, επικαλείται την σταθερή θέση του Υπουργού Άμυνας William Cohen υπέρ της αεροπορικής εκστρατείας.

Ο Stephen Hosmer, συμβάλλοντας με τη σειρά του στην συζήτηση για τα αίτια της υποχώρησης Milosevic, θεωρεί ότι η εντατικοποίηση των αεροπορικών προσβολών έπαιξε τον πρωτεύοντα ρόλο στην επιβολή της θέλησης της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας. Ωστόσο το επιχείρημά του αναπτύσσεται στη βάση ότι αυτό που καθόριζε την διαδικασία λήψης αποφάσεων από την πλευρά του

¹⁰⁷ Για τις θέσεις των Short και Keegan, βλ., Byman, L. Daniel και Waxman, C. Matthew, "Kosovo and the great air power debate, στο Mahnken, G. Thomas, Maiolo, A. Joseph, *Strategic Studies, A Reader*, London and New York, Routledge, 2008, σελ 156-157.

¹⁰⁸ Αναφέρουμε ενδεικτικά, Bahandur, M, "Air Power as an Instrument of Coercive Diplomacy", *Air Power Journal*, vol. 6, no. 3, Monsoon, July-September 2011, στο www.aerospaceindia.org/Air%Power επίσης Johns, Richard, "Sir Frederic Tymms Memorial Lecture", *The Royal Air Force, Air Power Review*, vol. 3, no. 1, Spring 2000 και Gray, W. Peter, "Air Operations for Strategic Effect", στο ίδιο τεύχος, στο [http://www.airpowerstudies.co.uk/APR%](http://www.airpowerstudies.co.uk/APR%2000) (ημερομηνία πρόσβασης 14-8-2012), Meilinger, S. Philip, "Precision, Aerospace Power, Discrimination and the future of War", *The Royal Air Force, Air Power Review*, vol. 4, no. 3, Autumn, 2001, στο [http://www.airpowerstudies.co.uk/APR%](http://www.airpowerstudies.co.uk/APR%2001) (ημερομηνία πρόσβασης 9-7-2012).

¹⁰⁹ Βλ., Stigler, L. Andrew, "A Clear Victory for Air Power, NATO'S Empty Threat to invade Kosovo", *International Security*, vol 27, no. 3, Winter 2002/2003, σελ 124-157.

Milosevic ήταν η διασφάλιση της παραμονής του στην ηγεσία του Σερβικού έθνους. Όταν διαπίστωσε ότι οι βομβαρδισμοί προς το τέλος Μαΐου κλόνισαν τον Σερβικό λαό, προκάλεσαν τις πρώτες διαδηλώσεις σε βάρος της κυβέρνησής του και απείλησαν την ύπαρξη του πολιτικού μηχανισμού στήριξής του κατάλαβε ότι είχε έρθει η ώρα να αποδεχθεί τους όρους του Rambouillet. Η ίδια υστερόβουλη λογική κυριαρχούσε και όταν τον Μάρτιο του 1999 απέρριπτε τους όρους της Δύσης, καθώς θεωρούσε ότι η αποδοχή τους θα υπονόμεινε την ηγεσία του.¹¹⁰

Ωστόσο, στην επιχειρηματολογία του ο αναλυτής της RAND Corporation δεν αρνείται ότι η απειλή χερσαίας επέμβασης ήταν πρόσθετος παράγων (an added factor) στην απόφαση του Milosevic.¹¹¹ Οι ενδείξεις μίας τέτοιας πιθανότητας, όπως η δήλωση Clinton της 18^{ης} Μαΐου, η έναρξη εργασιών στο οδικό δίκτυο της Αλβανίας και η αύξηση του αριθμού των δυνάμεων που έδρευαν στην Αλβανία και τα Σκόπια, δεν μπορούσαν να παραγνωρισθούν.

Στην ίδια κατεύθυνση κινείται και ο Benjamin Lambeth, που αποδίδει μεγάλη σημασία στο ρόλο των αεροπορικών βομβαρδισμών, ιδιαίτερα στην τελευταία φάση τους. Η έντασή τους και η πρόκληση σοβαρής οικονομικής ζημίας μείωσαν την αντίσταση του πληθυσμού για συμβιβασμό και ταυτόχρονα αύξησαν την πίεση στην σερβική πολιτική elite, ώστε να προχωρήσει στην διευθέτηση της σύγκρουσης. Δεν αρνείται, όμως, ότι η αντίληψη της ενότητας του NATO, ο φόβος μίας πιθανής χερσαίας επέμβασης και η εγκατάλειψη της Σερβίας από την Ρωσία συνέβαλαν στην απόφαση του Milosevic να αποδεχτεί τους όρους των ΗΠΑ και της Συμμαχίας.¹¹²

Για τους Ivo H. Daalder και Michael E. O' Hanlon η υποχώρηση του Milosevic οφείλεται στο συνδυασμό της αεροπορικής εκστρατείας με την απειλή ανάληψης χερσαίων επιχειρήσεων από την Βορειοατλαντική Συμμαχία. Στην τελευταία φάση των αεροπορικών επιχειρήσεων η Σερβική ηγεσία αντιλήφθηκε μία σειρά από ενδείξεις που έπειθαν για την εξέλιξη αυτή. Οι ενδείξεις αυτές ήταν: 1) η σταδιακή ενίσχυση των νατοϊκών δυνάμεων σε Αλβανία και Σκόπια, 2) η δήλωση Clinton, ότι όλες οι επιλογές ευρίσκονται στο τραπέζι της πολιτικής ηγεσίας, 3) η σταθερή επιμονή του βρετανού πρωθυπουργού Tony Blair περί αναγκαίας χερσαίας επιχείρησης για την επίτευξη της νίκης και 4) η μεταφορά από την

¹¹⁰ Βλ, Hosmer, T. Stephen, *Why Milosevic Decided to Settle When he did*.

¹¹¹ Στο ίδιο, σελ. 109-114.

¹¹² Βλ, Lambeth, S. Benjamin, *NATO's Air War for Kosovo*.

Ρωσία και τον πρωθυπουργό Victor Chernomyrdin των ίδιων πληροφοριών και του ευρύτερου κλίματος που διαμορφώνονταν στην διεθνή κοινότητα. Οι δύο συγγραφείς και αναλυτές θεωρούν ότι η απειλή χερσαίας επέμβασης συνέβαλε στην επικράτηση του NATO και χωρίς αυτή είναι αμφίβολο εάν θα μπορούσε ο πόλεμος να κερδηθεί.¹¹³

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα είναι η προσέγγιση του Bary Posen, που μελετώντας το ζήτημα του πολέμου από την οπτική της πολιτικής και στρατιωτικής στρατηγικής της Σερβίας, τονίζει ότι στόχος της σερβικής ηγεσίας ήταν να επιτύχει την διαίρεση της Συμμαχίας και την εξασθένηση της συνοχής της (to split the Coalition). Συνολικά αξιολογούμενη, η στρατηγική αυτή λειτούργησε απρόσμενα καλά, ενώ οι Σερβικές δυνάμεις την υπηρέτησαν με αποτελεσματικότητα, καθώς σε τακτικό επίπεδο πέτυχαν, μέσα από την παραπλάνηση και την απόκρυψη, να μην υποστούν σημαντικές απώλειες και να συνεχίσουν να επιχειρούν σε βάρος των αλβανών πολιτών. Εδώ, όμως, έγκειται για τον Posen το σφάλμα της στρατηγικής Milosevic, δηλαδή η μεγάλης κλίμακας επιχείρηση εκδίωξης των αλβανών πολιτών από τις εστίες τους, που χαλύβδωσε την αποφασιστικότητα της συμμαχίας να την εμποδίσει και εν τέλει να την σταματήσει. Ο Milosevic, τελικά, υποχώρησε γιατί αντιλήφθηκε από ένα σημείο και μετά ότι το στρατηγικό του σχέδιο έπαυσε να λειτουργεί. Η Συμμαχία διατήρησε την ενότητά της, οι βομβαρδισμοί εντάθηκαν και αν η σερβική ηγεσία δεν αποδεχόταν τον προσφερόμενο συμβιβασμό το NATO θα προκαλούσε ακόμη μεγαλύτερη ζημία. Η καταστροφή της ενεργειακής υποδομής της χώρας και οι απώλειες των συστημάτων αεράμυνας στην τελευταία φάση των αεροπορικών βομβαρδισμών έπεισαν τον Milosevic για το μάταιο της συνέχισης του πολέμου.¹¹⁴

Ο Καθηγητής Χαράλαμπος Παπασωτηρίου υπογραμμίζει ότι οι λόγοι που οδήγησαν τον Milosevic στον συμβιβασμό με το NATO είναι: α) Η τελευταία φάση των αεροπορικών επιχειρήσεων, με έμφαση στην προσβολή μη στρατιωτικών στόχων. Ο βομβαρδισμός κατέστη πραγματικά «στρατηγικός» με στόχο την τιμωρία της Σερβίας ως ολότητας. Ωστόσο, η χρησιμοποίηση από την Συμμαχία τεχνολογικά προηγμένων συστημάτων διοίκησης και ελέγχου (C4I) και

¹¹³ Βλ., Daalder, H. Ivo, O' Hanlon, E. Michael, *Winning Ugly, NATO'S War to Save Kosovo*, Washington D.C., The Brookings Institute, 2000, ιδιαίτερα το κεφάλαιο "Conclusions and Policy Implications", σελ 183-226.

¹¹⁴ Βλ για το σύνολο της παραγράφου, Posen, Bary, "The War For Kosovo, Serbia's Political-Military Strategy", *International Security*, vol. 24, no. 4, Spring 2000, σελ 39-84.

όπλων ακριβούς στόχευσης (Precision Guided Standoff Weapons) κατόρθωσε να κρατήσει σε ιδιαίτερα χαμηλό επίπεδο τις απώλειες σέρβων αμάχων πολιτών, σε σχέση με την ισχύ πυρός που εξαπολύθηκε. β) Η ακλόνητη τελικά ενότητα της Συμμαχίας. Ο Milosevic διαψεύστηκε στις προβλέψεις του ή στις ελπίδες του για πολιτική ρήξη στους κόλπους του NATO, ενώ η πρόκληση σχετικά χαμηλών απωλειών από τον στρατηγικό βομβαρδισμό της Σερβίας του στέρησε την δυνατότητα μίας επικοινωνιακής εκστρατείας που θα έφερνε τους συμμάχους σε δύσκολη θέση. γ) Η εγκατάλειψη της Σερβίας από την Ρωσία. Οι ελπίδες του σέρβου Προέδρου για πιο ενεργή συμμετοχή της Μόσχας στο πλευρό του αποδείχθηκαν φρούδες, καθώς παρέβλεψαν την πολιτική και στρατιωτική αδυναμία της στη δεδομένη χρονική περίοδο. δ) Η αδυναμία των σερβικών ενόπλων δυνάμεων να προκαλέσουν απώλειες στην Συμμαχία. Η σερβική ηγεσία είχε επιλέξει την προσβολή στόχων μόνο στην γιουγκοσλαβική επικράτεια και στον εναέριο χώρο της για να μη δώσει το δικαίωμα στο NATO να επιχειρήσει χερσαία εισβολή. Αυτό, τελικά, την οδήγησε να μην χτυπήσει τις δυνάμεις της Συμμαχίας στην Αλβανία και τα Σκόπια και ε) όλα έδειχναν ότι το NATO ήταν έτοιμο να λάβει την απόφαση για χερσαία επέμβαση (NATO appeared on the verge of launching a land attack).¹¹⁵

Οι απόψεις δύο αξιωματικών της αεροπορίας, των Scott A. Cooper και Spencer Abbot παρουσιάζουν, επίσης, εξαιρετικό ενδιαφέρον. Ο πρώτος επισημαίνει ότι είναι επικίνδυνο για οποιονδήποτε στρατηγικό αναλυτή ή διαμορφωτή πολιτικής να πιστέψει ότι μόνη η αεροπορική ισχύς μπορεί να συντρίψει τον εχθρό. Η υποχώρηση Milosevic ήταν έκπληξη για όλους. Οι λόγοι της, όμως, δεν μπορούν να αποδοθούν αποκλειστικά στην χρησιμοποίηση της αεροπορίας ως εργαλείου εξαναγκασμού, αντίθετα εδράζονται στη συρροή (confluence) διαφόρων παραγόντων: α) η αυξανόμενη ζημία από την αεροπορική εκστρατεία, β) η διπλωματική απομόνωση ακόμη και από παραδοσιακούς συμμάχους, όπως η Ρωσία και γ) η απειλή χερσαίας επέμβασης. Ο Abbot θεωρεί, από την πλευρά του, ότι ο συνδυασμός της αεροπορικής εκστρατείας και της σταδιακά αυξανόμενης συζήτησης και υποστήριξης στις νατοϊκές πρωτεύουσες της ανάγκης χερσαίων επιχειρήσεων λειτούργησε καταλυτικά στην απόφαση των Σέρβων να υποταχθούν στη θέληση της Συμμαχίας. Καταλήγει, μάλιστα, στο

¹¹⁵ Βλ., Papasotiriou, Haralambos, "The Kosovo War: Kosovar Insurrection, Serbian Retribution and NATO Intervention, *Journal of Strategic Studies*, vol. 25, no. 1, 2002.

συμπέρασμα, ότι το αεροπορικό και το χερσαίο στοιχείο, όταν συνδυάζονται, έχουν την ικανότητα να λειτουργούν περισσότερο αποτελεσματικά (air and ground assets have the capability to work effectively together in concert, synergistically).¹¹⁶

Η ανάλυση των Daniel Byman και Matthew Waxman είναι ιδιαίτερα χρήσιμη, καθώς εστιάζει στον δυναμικό χαρακτήρα του πειθαναγκασμού (coercion as a dynamic, two-player contest). Η αλληλεπίδραση μεταξύ του ασκούντος διπλωματία-πολιτική εξαναγκασμού/πειθαναγκασμού και του κράτους στόχου αναπτύσσεται μέσα από δράσεις και αντιδράσεις που ωθούν την πρώτη πλευρά να βασίσει την στρατηγική της σε ένα συνδυασμό πειθαναγκαστικών μέτρων και πιέσεων (coercive pressures). Αυτό συνέβη και στο Κόσοβο. Ο στρατηγικός βομβαρδισμός προκάλεσε σοβαρές ζημιές στην οικονομία και τις υποδομές της χώρας, δημιούργησε ανησυχία στο καθεστώς για το μέλλον του και σε συνέργεια με την ολοένα και εντεινόμενη απειλή χερσαίας επέμβασης οδήγησε την Σερβία στην υποχώρηση.¹¹⁷

Η παράθεση όλων των παραπάνω αναλύσεων, κυρίως εκείνων που θεμελιώνουν την αιτία της υποχώρησης Milosevic στην συρροή περισσότερων παραγόντων, μας δίδει το συνολικό πλαίσιο του προβληματισμού που αναπτύχθηκε μετά το τέλος της σύγκρουσης. Μας βοηθά, επιπλέον, καταλυτικά να οικοδομήσουμε το δικό μας επιχείρημα και να ενισχύσουμε την αιτιολογική του βάση.

Είχαμε τονίσει στην προηγούμενη ενότητα, ότι η στρατηγική λογική των αεροπορικών βομβαρδισμών στις τρεις πρώτες φάσεις τους αντανάκλούσε την άμεση προσέγγιση και την επιδίωξη καταστροφής των σερβικών δυνάμεων, ώστε να στερηθεί ο αντίπαλος του αποκλειστικού μέσου εξυπηρέτησης της στρατηγικής εκδίωξης των αλβανών πολιτών από το Κόσοβο. Επρόκειτο, χωρίς αμφιβολία, για ένα εργαλείο εκμηδένισης. Από την 24^η Μαρτίου και εντεύθεν η έμφαση των ΗΠΑ και των συμμάχων τους είχε δοθεί στην στρατιωτική στρατηγική. Από την στρατηγική εξουθένωσης, με όπλα τις οικονομικές κυρώσεις και την διπλωματική απομόνωση της Σερβίας, μετέβημεν στην στρατηγική εκμηδένισης, μέσω των αεροπορικών επιχειρήσεων (air strikes).

¹¹⁶ Βλ., Cooper, A. Scott, “Air Power and the Coercive Use of Force” και Abbot, Spencer, “Air Power Strategy and the Problem of Coercion”, στο Wragge, D. Stephen, *Immaculate Warfare, Participants Reflect on the Air Campaigns over Kosovo, Afghanistan, and Iraq*.

¹¹⁷ Byman, L. Daniel και Waxman, C. Matthew, “Kosovo and the great air power debate”, στο Mahnken, G. Thomas, Maiolo, A. Joseph, *Strategic Studies, A Reader*.

Οι υποστηρικτές του μετά-ηρωικού τρόπου πολέμου και του «casualty-free warfare» εντάσσουν την αεροπορική ισχύ, συνολικά, στην στρατηγική της εξουθένωσης και στον πόλεμο ελιγμών (maneuver warfare) και ισχυρίζονται, στην περίπτωση του Κοσόβου, ότι εφόσον η αεροπορία κέρδισε μόνη της τον πόλεμο ανοίγει ο δρόμος για την εφαρμογή του μοντέλου αυτού και στις μελλοντικές συγκρούσεις¹¹⁸. Όμως, η παράθεση των απόψεων της πλειοψηφίας τόσο των ακαδημαϊκών, όσο και των μάχιμων αξιωματικών συνηγορεί ότι η αεροπορική ισχύς δεν κέρδισε μόνη της την σύγκρουση στο Κόσοβο. Συνέβαλε καθοριστικά, χωρίς αμφιβολία, στην επίτευξη των σκοπών της Συμμαχίας, ωστόσο ο συνδυασμός της με την απειλή χερσαίας επέμβασης ήταν ο καταλύτης για τον τερματισμό της σύγκρουσης και την επικράτηση της Δύσης.

Υπήρξε πράγματι ζήτημα χερσαίας επέμβασης; Το πρώτο στοιχείο που θα επικαλεστούμε για να απαντήσουμε στο κρίσιμο αυτό ερώτημα είναι η κατάθεση του στρατηγού Wesley K. Clark. Ο Ανώτατος Διοικητής των Συμμαχικών Δυνάμεων από την τέταρτη εβδομάδα των βομβαρδισμών έθεσε το ζήτημα της χερσαίας επέμβασης και ζήτησε την άδεια των πολιτικών του προϊσταμένων να ξεκινήσει τα σχέδια ανάπτυξης χερσαίων δυνάμεων.¹¹⁹ Μετά την σύνοδο της Washington για την επέτειο των πενήντα ετών της Συμμαχίας, στην συνέντευξη τύπου, όταν ετέθη το ερώτημα της αποτελεσματικότητας των βομβαρδισμών κατά των σερβικών δυνάμεων, δεν δίστασε να τονίσει ότι είναι δύσκολο, χωρίς παρουσία στο έδαφος, να υπάρξει η κατάλληλη και ειδική πληροφόρηση για την πραγματική σύνθεση και διάταξη των δυνάμεων του αντιπάλου.¹²⁰ Ο Clark, από τις 23 Απριλίου και μετά, πίεζε συστηματικά την πολιτική ηγεσία για την ανάγκη επεξεργασίας σχεδίων χερσαίας επέμβασης.

Το πιο σημαντικό, όμως, είναι η οπτική γωνία από την οποία ο Clark αξιολόγησε και εκτίμησε την τέταρτη φάση της αεροπορικής εκστρατείας, τον στρατηγικό βομβαρδισμό. Για εκείνον, οι επιθέσεις εναντίον της υποδομής της Σερβίας και του πολιτικού μηχανισμού του καθεστώτος ήταν το πρελούδιο για την

¹¹⁸ Βλ., Gow, James, “The new Clausewitz? War, Force, Art, and Utility-Rupert Smith on 21st Century Strategy, Operations and Tactics in a Comprehensive Context”, *Journal of Strategic Studies*, vol. 29, no. 6, σελ 1151-1170, ανάλυση του έργου και των απόψεων του στρατηγού Rupert Smith (Smith, Rupert, *The Utility of Force: The Art of War in the Modern World*)

¹¹⁹ Βλ., Clark, K. Wesley with Carhart, Tom, *A Time to Lead For Duty, Honor, and Country*, σελ 216 επ.

¹²⁰ Βλ., Clark, K. Wesley, *Waging Modern War, Bosnia, Kosovo and the Future of Combat*, σελ 268-275

πιθανότητα χερσαίας επέμβασης.¹²¹ Η πλέον χαρακτηριστική κίνηση του Clark, με την οποία σηματοδοτήθηκε η πεποίθησή του για την ανάγκη χερσαίας επέμβασης ήταν το αίτημά του για την χρήση των επιθετικών ελικοπτέρων (attack helicopters) APACHE. Εφόσον ο στόχος ήταν η συντριβή των σερβικών δυνάμεων που δρούσαν στο Κόσοβο, η συμβολή των συγκεκριμένων ελικοπτέρων θα ήταν καίρια στην επίτευξή του.¹²² Παράλληλα, ο συντονισμός και η συνεργασία με τους μαχητές του Απελευθερωτικού Στρατού του Κοσόβου (KLA) ήταν για τον ίδιο και τους επιτελικούς του σημαντική στην βελτίωση της αποτελεσματικότητας των αεροπορικών βομβαρδισμών, καθώς οι επιθέσεις των ανταρτών, συνέβαλαν στην συγκέντρωση των σερβικών δυνάμεων, στην αποκάλυψή τους και στην άμεση προσβολή τους.¹²³

Σε πολιτικό επίπεδο εκείνος που υποστήριζε την ανάγκη προετοιμασίας, σχεδιασμού και εξαπόλυσης χερσαίων επιχειρήσεων ήταν ο Βρετανός Πρωθυπουργός Tony Blair. Κρίνοντας από τις πρώτες ημέρες τα αποτελέσματα της αεροπορικής εκστρατείας, ο Blair είχε σχηματίσει την πεποίθηση ότι δεν υπήρχε τρόπος να νικήσει η Συμμαχία χωρίς την χρήση χερσαίων στρατευμάτων. Η δική του επιμονή και η πολιτική βούληση να συνεισφέρει δύναμη πενήντα χιλιάδων στρατιωτών σε μία τέτοια επιχείρηση συνέβαλε στο να αμβλύνει την απόλυτη αντίθεση των ΗΠΑ στο ενδεχόμενο πραγματοποίησής της και να οδηγήσει τον Clinton στην δήλωση της 18^{ης} Μαΐου, ότι όλες οι επιλογές είναι στο τραπέζι.¹²⁴

Κατά συνέπεια οι συζητήσεις για την αναγκαιότητα των χερσαίων επιχειρήσεων μέσα στους κόλπους της Συμμαχίας ήταν γεγονός αδιαμφισβήτητο. Επηρέασε αυτή η συζήτηση και κυρίως η δήλωση Clinton τον Milosevic στην απόφασή του

¹²¹ Στο ίδιο, σελ 276, καθώς και Byman, L. Daniel και Waxman, C. Matthew, “Kosovo and the great air power debate, στο Mahnken, G. Thomas, Maiolo, A. Joseph, *Strategic Studies, A Reader*.

¹²² Η εξ’ αρχής αντίδραση της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας στην αποστολή του 11^{ου} Τάγματος Επιθετικών Ελικοπτέρων (24 ελικόπτερα), η απώλεια δύο ελικοπτέρων κατά την εκπαίδευση των πληρωμάτων τους στην Αλβανία και τελικά η μη χρησιμοποίησή τους συνθέτουν το σκηνικό που περιγράφει τόσο ο Clark στο έργο του *Waging Modern War*, σελ, 221-242 και 278-279, επίσης βλ, το εξαιρετικό άρθρο του Ευθυτενή, Μ. , ‘Η «ατυχία» των APACHE στην Αλβανία’, *Στρατηγική*, τ.60, Σεπτέμβριος, 1999, σελ 138-145.

¹²³ Για το θέμα της συνέργειας KLA και Νατοϊκής Αεροπορίας ο Bary Posen και ο καθηγητής Παπασωτηρίου επισημαίνουν τον ασήμαντο ρόλο που έπαιξαν, από την άλλη πλευρά η έμφαση που ο Clark αποδίδει, ιδίως στις επιχειρήσεις της τελευταίας εβδομάδας του Μαΐου αποτελούν άλλη μία απόδειξη της σημασίας που ο Ανώτατος Συμμαχικός Διοικητής έδωσε στην συνεργασία χερσαίων και αεροπορικών δυνάμεων.

¹²⁴ Βλ, Barton, Oliver, *UK Coalition Influence in Kosovo, The Human and Political Dimensions*, Strategic Analysis, Dstl, στο <http://www.dstl.gov.uk/downloads/26-27-Oliver-Burton>(πρόσβαση 29-4-2012).

να αποδεχτεί τους όρους του NATO; Ο σέρβος ηγέτης είχε σαφώς αντίληψη και γνώση ότι η στρατηγική του είχε φτάσει στα όριά της. Στο σημείο αυτό συμφωνούμε απόλυτα με τον καθηγητή Παπασωτηρίου και τον Bary Posen. Αν ο Milosevic επέμενε στην πολιτική του, οι βομβαρδισμοί θα συνεχίζονταν με αμείωτη ένταση, χωρίς η χώρα του να μπορεί να προβάλει την οποιαδήποτε αντίσταση, με την έννοια της πρόκλησης απωλειών στο NATO. Εκείνο, όμως, το στοιχείο που υπολόγιζε περισσότερο η σερβική ηγεσία ήταν ότι είχε φτάσει σε οριακό σημείο το διακύβευμα της αξιοπιστίας του NATO. Κρίσιμο στοιχείο της στρατηγικής πειθαναγκασμού/εξαναγκασμού (όπως και της αποτροπής) είναι το στοιχείο της Αξιοπιστίας (Credibility). Το NATO, παρά τους προβληματισμούς των στρατιωτικών επιτελών του, παρά τις αντιθέσεις κάποιων κυβερνήσεων των κρατών-μελών του, αργά ή γρήγορα θα έφτανε στο σημείο να προστατέψει και να θωρακίσει για το μέλλον την αξιοπιστία του.¹²⁵ Αυτή η προάσπιση περνούσε μέσα από την επιτυχή ολοκλήρωση της αποστολής που ανέλαβε την 24^η Μαρτίου. Το σύνθημα της Διάσκεψης της Washington ήταν ξεκάθαρο: «We will not lose the War, whatever it takes, We will not lose the War». Αν ο Milosevic δεν υποχωρούσε, θα προκαλούσε την χειρσαία επέμβαση της Συμμαχίας, που σε καμία περίπτωση δεν επιθυμούσε, διότι γνώριζε ότι θα έχανε πολύ περισσότερα από το ίδιο το Κόσοβο.¹²⁶ Η αντίληψη αυτή ενισχύθηκε και από την έλλειψη πλέον ηθικής και πολιτικής στήριξης από την Μόσχα, που μέσω του Chernomyrdin έστειλε το δικό της μήνυμα στην Σερβία.

Το δεύτερο, συνεπώς, εργαλείο της εκμηδένισης εντοπίζεται στο σημείο αυτό. Η απειλή χειρσαίας επέμβασης ισοδυναμούσε με απειλή εκμηδένισης, μέσα από αποφασιστικές επιχειρήσεις. Ο αντίπαλος δεν αποδέχτηκε την πρόκληση γιατί γνώριζε εκ των προτέρων ότι το αποτέλεσμα θα ήταν η ήττα του. Η δυνητική σύγκρουση θα πρέπει να θεωρηθεί αληθινή, λόγω ακριβώς των συνεπειών της. Το δίδαγμα του Clausewitz εύρισκε εφαρμογή και στην περίπτωση του Κοσόβου.¹²⁷ Οι συνέπειες της ήταν η απώλεια του ελέγχου του από τους Σέρβους, η διαδικασία επιστροφής των προσφύγων και η είσοδος των

¹²⁵ Βλ., για την μεγάλη σημασία της αξιοπιστίας σε κάθε φάση της εμπλοκής της Συμμαχίας στην υπόθεση του Κοσόβου, Ong, G. Gerard, "Credibility over Courage: NATO's Mis-Intervention in Kosovo, *Journal of Strategic Studies*, vol. 26, no. 1, March, 2003, σελ 73-108.

¹²⁶ Βλ., Eyal, Jonathan, "Kosovo: Killing the myths after the Killing subsided", *The RUSI JOURNAL*, vol. 145, no. 1, 2000, σελ 20-27.

¹²⁷ Βλ., Priest, Dana, "A Decisive Battle That Never Was", *Washington Post*, Sunday, September 1999, page, A01, στο <http://groups.yahoo.com/group/mimagazin/message> (ημερομηνία πρόσβασης 8-8-2012).

στρατευμάτων της Συμμαχίας για την διασφάλιση των συνθηκών ασφάλειας στην περιοχή.

Τέλος, η συνεργασία της αεροπορίας με τις δυνάμεις του KLA, μπορεί να μην διαδραμάτισε κρίσιμο ρόλο στην υποχώρηση των Σέρβων, όμως για την στρατιωτική ηγεσία του NATO, όπως και ανωτέρω υπογραμμίσαμε, συνέβαλε στην αύξηση των επιτυχών προσβολών (air attacks) κατά των σερβικών δυνάμεων. Ανάλογη ήταν και η θέση της για την συνέργεια αεροπορικών στοιχείων και στοιχείων ειδικών δυνάμεων. Στο συγκεκριμένο ζήτημα ο Αρχηγός των Βρετανικών Ενόπλων Δυνάμεων Sir Charles Guthrie (Chief of UK Defence Staff) τόνιζε από τα μέσα Απριλίου, ότι η πληροφόρηση που ελάμβαναν οι επιτελείς του NATO από το έδαφος για την ακριβή διάταξη των σερβικών δυνάμεων, ήταν πολύ καλύτερη-χωρίς να κάνει αναφορά στους λόγους αυτής της βελτίωσης (π.χ. επιχειρήσεις Special Air Services-SAS στο Κόσοβο)-και συνεισέφερε ουσιαστικά στην επιτυχή προσβολή τους από τα μαχητικά Harriers.¹²⁸ Το γεγονός αυτό αναδεικνύει για ακόμη μία φορά την αξία της άμεσης προσέγγισης (direct approach) και την εφαρμογή του δόγματος του αερο-εδαφικού πολέμου (air-land battle).¹²⁹

Με βάση την παραπάνω ανάλυσή μας η αεροπορική ισχύς (air power) συνέβαλε σημαντικά στο τέλος του πολέμου, αλλά δεν τον κέρδισε μόνη της. Στον πρώτο πόλεμο του Περσικού Κόλπου το 1991, η Janice Gross Stein σημείωσε ότι η αεροπορική εκστρατεία απέτυχε ως εργαλείο εξαναγκασμού του Saddam Hussein, από την στιγμή που ξεκίνησαν οι χερσαίες επιχειρήσεις, προκειμένου να πειθανασταστεί ο ιρακινός ηγέτης να αποχωρήσει από το Κουβέιτ.¹³⁰ Ο γράφων

¹²⁸ Βλ., Evans, Michael, Kiley, San, "SAS now in Kosovo as ground war nears", *Independent*, April 13, 1999, <http://www.independent.ie/world-news/SAS-now-in-Kosovo-as-ground-war-nears>(ημερομηνία πρόσβασης 2-9-2012). Πρέπει να σημειώσουμε ότι δεν υπάρχει σχετική τεκμηρίωση για την δράση των ειδικών δυνάμεων νατοϊκών χωρών στο Κόσοβο. Από την μελέτη των κειμένων προκύπτει κυρίως η συνεργασία NATO και KLA σε επιχειρήσεις, ιδίως στα τέλη Μαΐου 1999 με την μάχη του Mount Pastrik, ωστόσο για τα αποτελέσματα των επιχειρήσεων αυτών τα στοιχεία δεν είναι ξεκάθαρα και οι εκτιμήσεις και του ίδιου του Clark είναι πολύ συγκρατημένες, βλ. Clark, K. Wesley, *Waging Modern War*, σελ 329-338.

¹²⁹ Για το ακριβές περιεχόμενο της έννοιας του αεροεδαφικού πολέμου (air-land Battle) βλ., Boyne, J. Walter, *Air Warfare, An International Encyclopedia*, vol. one, ABC CLIO, 2002, σελ 25, όπου αναφέρει: «Airland Battle reintroduced the concept of operational art. Combat included not only fighting along the line of contact-now called close operations-but also deep operations "directed against enemy forces"» και ακόμη «Army-Air Force Cooperation and mutual support and called for simultaneous battles», κείμενο από τον Willbanks, H. Jammes for the definition of the term Airland Battle).

¹³⁰ Βλ., Stein, Gross, Janice, "Deterrence and Compellence in the Gulf 1990,91- A failed or Impossible task?", *International Security*, vol. 17, no. 2, Fall, 1992, σελ 147-179.

τολμά να υποστηρίξει ότι η αεροπορική εκστρατεία είχε αποτύχει ως μόνο εργαλείο εξαναγκασμού να επιτύχει την υποχώρηση του Milosevic, από την στιγμή που οι συζητήσεις μέσα στην Συμμαχία για την ανάγκη χερσαίων επιχειρήσεων εντάθηκαν και οδήγησαν στην περίφημη δήλωση Clinton: “All our options are on the table”. Χρειάστηκε, λοιπόν και το εργαλείο της εκμηδένισης, μέσω της δυνητικής σύγκρουσης, οι συνέπειες της οποίας την κατέστησαν πραγματική. Ο Clausewitz «έθετε την σφραγίδα του» σε μία ακόμη σύγκρουση.

2.5 Συμπεράσματα

Το τέλος του πολέμου στο Κόσοβο συνιστούσε για το NATO και τις ΗΠΑ σαφή και ξεκάθαρη στρατηγική νίκη. Οι αμερικανικές, ευρύτερα οι νατοϊκές, δυνάμεις εκπλήρωσαν τους αντικειμενικούς πολιτικούς σκοπούς που έθεσαν οι πολιτικές τους ηγεσίες. Η Σερβία μπορεί στο τακτικό επίπεδο να διέσωσε την μεγάλη πλειοψηφία των δυνάμεών της, όμως στο στρατηγικό επίπεδο έχασε τον πολιτικό έλεγχο της επαρχίας της και υποχρεώθηκε να αποδεχτεί τους όρους του Rambouillet.¹³¹

Στο τέλος της αεροπορικής εκστρατείας ο απολογισμός για το NATO ήταν τριάντα οκτώ χιλιάδες έξοδοι αεροσκαφών (38.000 sorties), από τις οποίες οι είκοσι τρεις χιλιάδες (23.000) ήταν αποστολές κρούσης (strike missions). Οι απώλειες ήταν μόνο δύο αεροσκάφη (ένα F-16 και ένα Φ-117 NIGHT HAWK, Stealth που σίγουρα πλήγωσε το γόητρο της αμερικανικής αεροπορίας)¹³², αλλά καμία ανθρώπινη ζωή. Από την Σερβική πλευρά και τους Αλβανούς του Κοσόβου, τα θύματα ήταν πολλά και παρά τα αντικρουόμενα στοιχεία και εκτιμήσεις, ο Michael Mandelbaum ανεβάζει τον συνολικό αριθμό των θυμάτων

¹³¹ Βλ., για τον ηγετικό ρόλο και την πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ σε αυτό τον πόλεμο, Davidson, E. Jason, *America's Allies and War, Kosovo, Afghanistan and Iraq*, New York, Palgrave-Macmillan, 2011, σελ 76-77, 103, για μία κριτική της αποτυχίας του NATO σε τακτικό κυρίως επίπεδο, Cockburn, Andrew, “Lessons of NATO's Record in Kosovo”, *ECAAR/CDI Seminar on Kosovo: New Paradigm or Object Lesson*, October 13, 1999, Panel 1: The War in Kosovo, στο <http://www.epsusa.org/publications/papers/Kosovo.pdf> (πρόσβαση 26-4-2012), Mandelbaum, Michael, “A perfect failure, NATO's War against Yugoslavia”, *Foreign Affairs*, vol. 78, no.5, September/October 1999, σελ 2-8 και Ierardi, J. Heather, *Kosovo Unfinished Business*, Carlisle Barracks, Pennsylvania, USAWC, Strategy Research Project, 2005, στο <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/ksil/185/pdf>. (ημερομηνία πρόσβασης 26-4-2012).

¹³² Βλ., Reveron, S. Derek, *America's Viceroy, The military and Foreign Policy*, New York, Palgrave-Macmillan, 2004, σελ 95-108.

σε δέκα χιλιάδες και τονίζει ότι ο πόλεμος αυτός συνιστά μία μεγάλη αποτυχία για τον δυτικό κόσμο και ιδίως τις ΗΠΑ ¹³³

Οι πολιτικές ηγεσίες των κρατών-μελών της Συμμαχίας παγιδεύτηκαν στην λογική των ελάχιστων δυνατών απωλειών. Τα στοιχεία βέβαια τους δικαίωσαν, μόνο όμως, ως προς την δική τους πλευρά. Οι απώλειες για την Σερβική και την Αλβανική πλευρά καταδεικνύουν ότι πόλεμος χωρίς αίμα (bloodless War) δεν νοείται. Είναι ενδιαφέρον, ωστόσο, να σημειώσουμε, ότι σε αντίθεση με την διαμορφωμένη αντίληψη της ηγεσίας, η κοινή γνώμη στις ΗΠΑ και στην Μεγάλη Βρετανία ήταν διατεθειμένες να δεχτούν θυσίες προκειμένου να ολοκληρωθεί η αποστολή του NATO και να αποσοβηθεί μία ανθρωπιστική καταστροφή στο Κόσοβο. Σύμφωνα με τις έρευνες που διεξάγονταν, καθ' όλη την διάρκεια της αεροπορικής εκστρατείας, η κοινή γνώμη στήριζε με σταθερότητα στην πλειοψηφία των χωρών-μελών τις ενέργειες του NATO.¹³⁴ Η ουσιαστική συνέπεια της παγίδευσης αυτής ήταν, κατά την άποψή μας, να τεθούν περιορισμοί που έθεταν δυσκολίες στην αποτελεσματικότητα των αεροπορικών βομβαρδισμών, όπως η εκτέλεσή τους από ύψος άνω των δεκαπέντε χιλιάδων ποδιών (15.000 ft) και η στήριξη για την συλλογή των πληροφοριών μόνο σε δορυφορικά συστήματα, UAV's και αεροσκάφη ηλεκτρονικού πολέμου και όχι στην διείδυση και δράση μονάδων ειδικών δυνάμεων.

Όταν οι εβδομάδες περνούσαν χωρίς οι αεροπορικοί βομβαρδισμοί να επιφέρουν το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, την υποχώρηση του Milosevic, η στρατηγική εξουθένωσης της συμμαχίας, αν δεχτούμε ότι η χρήση του αεροπορικού όπλου υπηρετούσε αυτή την στρατηγική, υπονομεύθηκε σε ένα από τα πιο σημαντικά στοιχεία της, που είχαμε επισημάνει στο πρώτο κεφάλαιο, αυτό της υποκειμενικότητας (subjectivity). Τόσο η πολιτική όσο και η στρατιωτική ηγεσία δεν ήταν σε θέση να εκτιμήσουν την κατάσταση του αντιπάλου, ούτε τι θα χρειαζόταν για να καμφθεί η ισχύς του στο έδαφος και να αποτραπούν οι

¹³³ Βλ., Mandelbaum, Michael, "A perfect failure, NATO's War against Yugoslavia, *Foreign Affairs*, vol. 78, no.5, September/October 1999

¹³⁴ Βλ., Everts, Philip, Pierangelo, Isernia, *War Without Bloodshed, Public Opinion and the War over Kosovo, Second Draft without quotation*, στο <http://www.media.leidenuniv.nl/legacy/analysis> (ημερομηνία πρόσβασης 29-4-2012), Abbot, Spencer, "Air Power Strategy and the Problem of Coercion", στο Wragge, D. Stephen, *Immaculate Warfare, Participants Reflect on the Air Campaigns over Kosovo, Afghanistan, and Iraq*, σελ 42, Erdmann, P.N. Andrew, "The U.S Presumption of Quick, Costless Wars", στο Lehman, F. John, and Sicherman, Harvey, *America, The Vulnerable, Our Military Problems And How to Fix Them*, Philadelphia, Foreign Policy Research Institute, στο <http://www.fpri.org/americanvulnerable/Book/pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 31-5-2012), σελ 62-65.

επιχειρήσεις του κατά των αλβανών του Κοσόβου. Η αυξανόμενη ροή των προσφύγων προς την Αλβανία και τα Σκόπια, η ικανότητα των Σέρβων στην παραπλάνηση και την απόκρυψη και τα προβλήματα στην εκτίμηση των ζημιών που είχαν προκαλέσει οι αεροπορικές επιδρομές (damage assessment) επέτεινε σε υποκειμενικό επίπεδο (αναφορικά με τους επιτελείς και τους πολιτικούς ηγέτες της Συμμαχίας) την αμφιβολία για την ορθότητα της στρατιωτικής στρατηγικής και άνοιξε την συζήτηση για τις χερσαίες επιχειρήσεις. Αυτό ήταν και το κομβικό σημείο μετάβασης από την εξουθένωση στην εκμηδένιση, όσον αφορά την τελευταία φάση της σύγκρουσης (από τα τέλη Απριλίου έως τον Ιούνιο του 1999).

Έχοντας και αυτό το στοιχείο στην φαρέτρα μας μπορούμε να ακτινογραφήσουμε τον πόλεμο του Κοσόβου, ως πεδίο συνδυασμένης εφαρμογής και των δύο τύπων στρατηγικής του Delbrück. Από το 1990 οι ΗΠΑ εφάρμοσαν μία στρατηγική εξουθένωσης εναντίον της Γιουγκοσλαβίας (Σερβίας-Μαυροβούνιο), την οποία θεώρησαν ως τον επιθετικό παράγοντα στους πολέμους των Βαλκανίων. Τα οικονομικά όπλα που επελέγησαν εναντίον της, ήταν το εμπορικό embargo, το embargo όπλων, η δέσμευση των περιουσιακών στοιχείων τόσο της ίδιας, ως κρατικής οντότητας, όσο και των ανώτατων αξιωματούχων της, ο αποκλεισμός της από διεθνείς οργανισμούς, αθλητικές οργανώσεις και διεθνείς πολιτιστικές εκδηλώσεις, οι περιορισμοί στις διεθνείς πτήσεις από και προς το Βελιγράδι και το πάγωμα των επενδύσεων και ευρύτερα της οικονομικής βοήθειας. Το σύνολο των κυρώσεων αυτών λειτούργησε όχι απλά με στόχο να πειθαναγκαστεί ο Milosevic σε συμμόρφωση με τους όρους της Δύσης, αλλά και ως πόλος εκπλήρωσης της υψηλής στρατηγικής των ΗΠΑ στα Βαλκάνια, προκειμένου να επιβάλλουν την δική τους πολιτική.¹³⁵ Στο διπλωματικό πεδίο πέτυχε την διεθνή απομόνωση της χώρας, με την εξαίρεση της Ρωσίας και της Κίνας. Στην τελευταία φάση όμως της σύγκρουσης για το Κόσοβο και η Ρωσία αποστασιοποιήθηκε από το Βελιγράδι, διαμηνύοντας του την ανάγκη συμβιβασμού με το NATO.

Τον Ιανουάριο του 1999, μέσα από τον κύκλο των διαπραγματεύσεων στο Rambouillet η διπλωματική πίεση ενισχύθηκε. Οι ΗΠΑ είχαν πετύχει να στοχοποιήσουν τον Milosevic και την Σερβία. Στα μάτια της διεθνούς κοινής

¹³⁵ Βλ. Taylor, Brendan, *Sanctions as Grand Strategy*, New York, IISS, Routledge, στο <http://www.iiss.org/sanctions-as-grand-strategy/pdf>. (ημερομηνία πρόσβασης 10-7-2012), σελ 17-24.

γνώμης και κυρίως αυτής των κρατών-μελών της Συμμαχίας (με την εξαίρεση της Ελλάδος) η σερβική πλευρά ήταν η υπεύθυνη για την αποτυχία των συνομιλιών, ενώ η πολιτική διωγμών κατά των αλβανών θα έπρεπε να αντιμετωπιστεί με ένοπλη επέμβαση της Συμμαχίας για την αποσόβηση της ανθρωπιστικής τραγωδίας.

Με την έναρξη της αεροπορικής εκστρατείας, έχουμε την εφαρμογή της στρατηγικής της εκμηδένισης, καθώς στις δύο προηγούμενες ενότητες καταδείξαμε, ότι στις πρώτες φάσεις της η χρήση της αεροπορικής ισχύος σε επιχειρησιακό και τακτικό επίπεδο στόχευε στην εξουδετέρωση της σερβικής αεράμυνας και στην καταστροφή των χερσαίων δυνάμεών της στο Κόσοβο, ώστε να μην μπορούν να επιχειρούν κατά των Αλβανών της επαρχίας και να μην εφαρμόζουν την πολιτική ξεριζωμού από τις εστίες τους. Μόνο η τέταρτη φάση των επιχειρήσεων που ξεκινά, μετά την διάσκεψη του NATO στην Washington, την 23 Απριλίου 1999, αποκτά πλέον το χαρακτήρα στρατηγικού βομβαρδισμού και επιχειρεί να επιφέρει σοβαρή οικονομική βλάβη στις υποδομές της χώρας, αλλά και στον πολιτικό μηχανισμό της.

Ήδη, όμως, το μήνυμα της Διάσκεψης της Washington είναι ότι το NATO θα κάνει τα πάντα για να κερδίσει τον πόλεμο. Η συζήτηση για την ανάληψη χερσαίων επιχειρήσεων στους κόλπους της Συμμαχίας εντείνεται, καθώς η υποκειμενική αντίληψη τόσο της στρατιωτικής (Clark) και της πολιτικής (Blair) ηγεσίας είναι ότι ο πόλεμος δεν κερδίζεται μόνο με την αεροπορία.

Ο Milosevic, αναλογιζόμενος ότι η στρατηγική του δεν είχε να του αποδώσει τίποτα παραπάνω και ότι αντίθετα από ότι υπολόγιζε τα κύματα των αλβανών προσφύγων προς Αλβανία και Σκόπια χαλύβδωσαν την ενότητα του NATO και την αποφασιστικότητά του να νικήσει στον πόλεμο, δεν αποδέχτηκε την πρόκληση των χερσαίων επιχειρήσεων και υποχώρησε. Αν την αποδεχόταν γνώριζε ότι θα έχανε πολύ περισσότερα από το Κόσοβο. Ο Clausewitz για ακόμη μία φορά δικαιωνόταν. Οι δυνητικές συγκρούσεις, λόγω των συνεπειών που παράγουν, καθίστανται πραγματικές. Οι Σέρβοι δεν πολέμησαν την αποφασιστική μάχη, όπως και η Σερβική Αεροπορία δεν απογειώθηκε για να δώσει τις αποφασιστικές μάχες στον αέρα και η συνέπεια ήταν η ήττα.¹³⁶

¹³⁶ Βλ., Διακουμάκος, Παναγιώτης, «Η στρατηγική του NATO και των Σέρβων στον πόλεμο των 78 ημερών, Συγκριτική Αξιολόγηση των επιλογών των δύο αντιπάλων», *Στρατηγική*, τ. 62, Νοέμβριος 1999, σελ 94-101.

Εργαλεία Εκμηδένισης	Εργαλεία Εξουθένωσης
1 ^η Φάση Αεροπορικής Εκστρατείας: Καταστολή Αεράμυνας-Καταστροφή Σερβικών Δυνάμεων στο Κόσοβο.	Εμπορικός αποκλεισμός: Εισαγωγές-Εξαγωγές.
2 ^η Φάση: Διεύρυνση πληγμάτων κατά Στρατιωτικών Στόχων	Embargo Όπλων
Φάση 2+ : Πλήγματα κατά κέντρων διοίκησης και ελέγχου σε όλη την Σερβία, κατά δρόμων, γεφυρών, εγκαταστάσεων, αποθηκών οπλισμού, δεξαμενών καυσίμων: Αεροπορική Απομόνωση (Air Interdiction)	Δέσμευση Περιουσιακών Στοιχείων της Γιουγκοσλαβίας και Ανώτατων Αξιωματούχων της –Πάγωμα ξένων άμεσων επενδύσεων και οικονομικής βοήθειας από ΗΠΑ, Ευρωπαϊκή Ένωση.
Airland Battle-Air Land Linkage: Συντονισμός χερσαίων επιχειρήσεων του KLA και αεροπορικών βομβαρδισμών.	Διπλωματική Απομόνωση- Απόφαση αποκλεισμού από Διεθνείς Οργανισμούς , Αθλητικές Οργανώσεις, Διεθνείς Πολιτιστικές Εκδηλώσεις.
Απειλή Χερσαίας Επέμβασης: Δυνητική Συμπλοκή που εφόσον επιφέρει συνέπειες καθίσταται Πραγματική.	4 ^η Φάση Αεροπορικής Εκστρατείας Στρατηγικός Βομβαρδισμός: Πρόκληση Οικονομικών Βλαβών στην Σερβία.

Πίναξ 3: Παράθεση Εργαλείων Εκμηδένισης και Εξουθένωσης στον πόλεμο του Κοσσυφοπεδίου

Οι ΗΠΑ, στον πόλεμο αυτό, ήταν ο αδιαφιλονίκητος ηγέτης της Συμμαχίας, συμμετέχοντας με επτακόσια (700) αεροσκάφη, δέκα φορές περισσότερα από την δεύτερη σε συμμετοχή χώρα (Γαλλία) και εξαπολύοντας πάνω από τις μισές αεροπορικές επιθέσεις. Η στρατηγική επικράτησή τους συνιστούσε ένα ακόμη σημαντικό βήμα για την θεμελίωση του νέου αμερικανικού αιώνα, όπως τον οραματίζονταν ο κύκλος των νεοσυντηρητικών στην Washington. Τα διδάγματα δε του πολέμου, το τεχνολογικό χάσμα μεταξύ ΗΠΑ και Ευρώπης στις αμυντικές τεχνολογίες και οι διαφωνίες στο στρατηγικό σχεδιασμό και την ιεράρχηση στόχων οδήγησε στην εκπόνηση του κειμένου με τίτλο “Joint Vision 2020” από το τμήμα Στρατηγικής του Πενταγώνου. Ο σκοπός της επίτευξης καθολικής κυριαρχίας (full spectrum dominance) στο κυβερνοχώρο, στις πληροφορίες, στον σχεδιασμό, στα όπλα ακριβείας και στα αμυντικά συστήματα υψηλής τεχνολογίας

(futuristic technology) κατέστη άμεση προτεραιότητα.¹³⁷ Η επίτευξή του θα δοκιμάζονταν τέσσερα έτη αργότερα, έναν άλλο Μάρτιο, αυτόν του 2003 με την επίθεση στο Ιράκ. Η στρατηγική της εκμηδένισης και εκείνη της εξουθένωσης είχαν θέση και εφαρμογή στο νέο αυτό πλαίσιο; Το επόμενο κεφάλαιο θα μας δώσει την απάντηση.

¹³⁷ Βλ, Φούσκας, Κ. Βασίλης, *Αυτοκρατορία και Πόλεμος, Η κρίση της αμερικανικής υψηλής στρατηγικής και η ανάδυση της πολυπολικότητας*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2009, σελ 119-122.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Ο Πόλεμος στο Ιράκ

3.1 Εισαγωγή

Η κατάρρευση του διπολικού κόσμου οδήγησε σε μία νέα περίοδο παγκόσμιας ανισορροπίας (global disequilibrium). Οι ΗΠΑ βίωσαν στην αυγή της νέας περιόδου το μέγεθος των προκλήσεων της με τις τρομοκρατικές επιθέσεις της Al Qaeda, την 11^η Σεπτεμβρίου 2001. Ο κυρίαρχος ρόλος τους στο αναδυόμενο παγκόσμιο σύστημα δεν αρκούσε για να τις θωρακίσει από τις απειλές που διατύπωναν κρατικοί και μη δρώντες (state and non state actors).¹³⁸ Ο Πρόεδρος George W. Bush κήρυξε τον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας (Global War On Terror-GWOT) και διατύπωσε το Δόγμα που έλαβε το όνομά του-Δόγμα Bush-περί προληπτικού πολέμου (Preemptive War). Σύμφωνα με αυτό οι Ηνωμένες Πολιτείες θα αναλάμβαναν προληπτική δράση, προκειμένου να προλάβουν ή να αποτρέψουν εχθρικές από τους αντιπάλους τους ενέργειες, έστω και αν η αβεβαιότητα παρέμενε σχετικά με τον χρόνο εκδήλωσης της απειλής από την πλευρά του εχθρού.¹³⁹

Ενώ η επίθεση στο Αφγανιστάν για την ανατροπή του καθεστώτος των Taliban, συμμάχων και υποστηρικτών της Al Qaeda, ήταν μία πράξη αντίδρασης στο χτύπημα των δίδυμων πύργων και του Πενταγώνου, ο πόλεμος κατά του Ιράκ αποτέλεσε την εφαρμογή του δόγματος Bush. Το καθεστώς Hussein συνδέθηκε, παρά την έλλειψη σχετικών αποδείξεων, τόσο με την τρομοκρατία, όσο και με την κατοχή όπλων μαζικής καταστροφής (Weapons of Mass Destruction). Θεωρήθηκε άμεση απειλή για τις ΗΠΑ και τους συμμάχους τους και αποφασίστηκε η ανατροπή του. Το δόγμα του αμερικανού προέδρου ενσωμάτωσε και την πολιτική της αλλαγής τυραννικών καθεστώτων (Regime Change), εντασσόμενη σε ένα ευρύτερο πλαίσιο αντικατάστασής τους από νέες δυτικού τύπου δημοκρατίες, κυρίως στην περιοχή της Μέσης Ανατολής, καθώς

¹³⁸ Βλ., Lansford, Tom, Watson, P. Robert, and Covarrubias Jack, *America's War on Terror*, Farnham, England, Ashgate, second edition 2009, όλη η Εισαγωγή.

¹³⁹ Βλ., Φούσκας, Βασίλης, *Αυτοκρατορία και Πόλεμος, Η κρίση της αμερικανικής υψηλής στρατηγικής και η ανάδυση της πολυπολικότητας*, σελ. 120-122

θεωρήθηκαν ως οι βασικοί παράγοντες γέννησης, υπόθαλψης και ενίσχυσης της τρομοκρατίας.¹⁴⁰

Η επέμβαση στο Ιράκ, ωστόσο, δεν συνδέεται μόνο με το ιστορικό-πολιτικό πλαίσιο που διαμόρφωσαν οι επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας και το Δόγμα Bush (Bush Doctrine). Συνδέεται και ταυτόχρονα αναδεικνύει δύο άλλα θέματα που κρίνουμε ότι χρήζουν στο εισαγωγικό τμήμα του κεφαλαίου μας ανάλυση.

Το πρώτο ζήτημα αφορά την εφαρμογή του επιχειρησιακού συμβατικού δόγματος Rumsfeld, που έλαβε την ονομασία του από τον Υπουργό Άμυνας Donald Rumsfeld. Ο Rumsfeld συγκέντρωσε μεγάλη δύναμη στο Πεντάγωνο, μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, έχοντας υπό τον έλεγχό του και τις μυστικές επιχειρήσεις (covert operations) της CIA. Μολονότι ο ίδιος δεν ήταν νεοσυντηρητικός, η στρατηγική λογική του διαπνέονταν, όπως και όλων των νεοσυντηρητικών (neoconservatives), από την «πείνα» για στρατιωτική κυριαρχία, που προκλήθηκε, ιδίως, μετά τον πόλεμο του Βιετνάμ (hunger for martial dominance).¹⁴¹ Η έμφαση στην στρατιωτική ισχύ (Military Power) ως αποφασιστικού παράγοντα ρύθμισης των σχέσεων μεταξύ των κρατών και η θέληση χρησιμοποίησής της (willingness to use it) αποτελούσε, μαζί με την μανιχαϊστική διαίρεση του κόσμου σε καλούς και κακούς και την εστίαση στο Ισλάμ και την Μέση Ανατολή, τους άξονες γύρω από τους οποίους περιστρεφόταν ο πυρήνας των σκέψεών του.¹⁴²

Το στοιχείο που επικράτησε απόλυτα την εποχή Rumsfeld, εντός των διαδρόμων του Υπουργείου Άμυνας, ήταν η προσήλωση στην ικανότητα της χώρας να πετύχει μόνη της, χωρίς την βοήθεια ή συμπαράσταση των συμμάχων της, τους στόχους που η πολιτική ηγεσία θα έθετε. Η Αμερικανική μονομέρεια στόχευε στην δημιουργία και σφράγιση μίας μονοπολικής περιόδου (Unipolar Era), όπου το σύνολο των σχέσεων με τους συμμάχους θα υποτασσόταν στις αμερικανικές θελήσεις και προτεραιότητες.¹⁴³

¹⁴⁰ Βλ., Gardner, Hall, *American Global Strategy and the "War on Terror"*, Hampshire, England, Ashgate, 2005.

¹⁴¹ Βλ., Carrol, James, *House of War, The Pentagon and the Disastrous Rise of American Power*, Boston-New York, Houghton Mifflin Company, 2006, σελ 358-360.

¹⁴² Βλ., Halper, Stephen and Clarke, Jonathan, *The Neoconservatives and The Global Order*, Cambridge, Cambridge University Press, 2004, σελ. 11επ.

¹⁴³ Στο ίδιο, σελ. 235.

Η ηγεμονική αυτή λογική δεν ήταν καινούρια. Οι παρακαταθήκες της εντοπίζονταν στον Γερουσιαστή Henry Cabot Lodge που είχε αποκηρύξει το σχέδιο για την Κοινωνία των Εθνών του Προέδρου Willson, την δεύτερη δεκαετία του εικοστού αιώνα και μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Η φιλοσοφία τόσο του Rumsfeld, όσο και των νεοσυντηρητικών, συμπυκνώνονταν στα εξής :

- 1) Οι ΗΠΑ ζουν σε ένα επικίνδυνο κόσμο. 2) Εκείνο που κυριαρχεί πάντοτε είναι το κρατικό συμφέρον και η διασφάλισή του. 3) Η στρατιωτική ισχύς είναι το νόμισμα του βασιλείου της διεθνούς πολιτικής. 4) Πολυμερείς συμφωνίες και διεθνείς θεσμοί δεν είναι ουσιαστικά απαραίτητοι και σύμφυτοι με τις αμερικανικές επιδιώξεις και 5) Οι ΗΠΑ είναι μία μοναδική υπερδύναμη (a unique superpower).¹⁴⁴

Οι παραπάνω αρχές, αρχές της σχολής του πολιτικού ρεαλισμού αν αφαιρέσουμε το στοιχείο της θέασής τους από την αμερικανική πλευρά, οριοθέτησαν το πολιτικό-φιλοσοφικό υπόβαθρο των αρχών του δόγματός του. Παράλληλα η επανάσταση στις στρατιωτικές υποθέσεις (Revolution in Military Affairs-RMA) ώθησαν, στο καθαρά επιχειρησιακό επίπεδο, στην εστίαση (focus): Α) στην «πληροφορική κυριαρχία» (information dominance), μέσω των συστημάτων Command, Control, Communication, Computers, Intelligence, Surveillance and Reconnaissance (Διοίκηση, Έλεγχος, Επικοινωνίες, Υπολογιστές, Πληροφορίες, Επιτήρηση και Αναγνώριση), γνωστών ως C4ISR και με στόχο την διάλυση της «ομίχλης» του πολέμου (Mist of War), Β) στην ταχύτητα του πολέμου (speed of war), την υπερκέραση του αντιπάλου στην τέταρτη διάσταση του πεδίου της μάχης, αυτή του χρόνου και Γ) στην δημιουργία μίας ρευστής δύναμης (Fluid Force) που με λιγότερους στρατιώτες και λιγότερα, αλλά φονικότερα σε ισχύ πυρός οπλικά συστήματα, θα επιτυγχάνει περισσότερα και καλύτερα αποτελέσματα.¹⁴⁵

Τα παραπάνω δεδομένα μετασχηματίζουν τον πόλεμο σε μία διαδικασία που οικοδομείται γύρω από την πληροφορία σε πραγματικό χρόνο (real time), την διασύνδεση δυνάμεων και συστημάτων, την ακρίβεια στόχευσης και την καταστροφή του εχθρού. Το νέο αυτό είδος πολέμου έλαβε διάφορες ονομασίες, «πληροφοριοκεντρικός» πόλεμος (Infocentric Warfare), «δικτυοκεντρικός»

¹⁴⁴ Βλ., Daalder, Ivo- Lindsay, M., *AMERICA UNBOUND, The Bush Revolution in Foreign Policy*, Washington D.C., Brookings Institution Press 2003, σελ.42-45.

¹⁴⁵ Βλ., Γρίβας, Κωνσταντίνος, *Ο Πόλεμος στον 21^ο αιώνα*, Αθήνα, Εκδόσεις Επικοινωνία, σελ 28-34.

πόλεμος (Network-centric Warfare), ακόμη και «βληματο-κεντρικός» πόλεμος (Projectile-centric Warfare), λόγω του γεγονότος ότι τα βλήματα κάθε είδους είναι αυτά που λαμβάνοντας τις πληροφορίες θα εξοντώνουν τον αντίπαλο.¹⁴⁶

Από την αρχή της υπουργικής του θητείας ο Rumsfeld προσπάθησε, παρά τις αντιδράσεις, να επιβάλλει την θεωρία του, που ενσωμάτωνε όλα τα προαναφερόμενα, στον τρόπο διεξαγωγής του πολέμου από τις ΗΠΑ. Ο πόλεμος, με την παραδοσιακή έννοια του μετώπου, με τα παραδοσιακά οπλικά συστήματα και τις μαζικές εκατέρωθεν δυνάμεις ήταν πλέον παρελθόν.

Η επιχειρησιακή φιλοσοφία του Rumsfeld συμπυκνώθηκε στην φράση: «Περισσότερες πληροφορίες και λιγότερη μάζα δυνάμεων». Με αυτό το θεμέλιο οι υπόλοιπες αρχές που ολοκλήρωσαν το δόγμα του κωδικοποιούνται σε: **A)** Πλήρης και συνεχής εξασφάλιση πληροφορίας για τις φίλιες δυνάμεις και τον εχθρό σε κάθε στάδιο των επιχειρήσεων, **B)** Μικρότερες και ταχύτερες δυνάμεις που θα διεισδύουν στην εχθρική περιοχή, χρησιμοποιώντας καλύτερα εξοπλισμένους άνδρες, **Γ)** Αποφυγή εμπλοκής δυνάμεων σε κατοικημένες περιοχές και παράκαμψη των μεγάλων πόλεων, μέχρι την επίτευξη του αντικειμενικού σκοπού (στην περίπτωση του Ιράκ, η κατάληψη της Βαγδάτης, **Δ)** Χρησιμοποίηση σχεδόν αποκλειστικά έξυπνων όπλων από αέρος για την εξουδετέρωση του συστήματος διοίκησης και ελέγχου του εχθρού, **Ε)** Έμφαση στην χρησιμοποίηση των Ειδικών Δυνάμεων σε όλη την έκταση της χώρας του

¹⁴⁶ Για το θέμα της RMA η βιβλιογραφία είναι πλουσιότατη βλ. ενδεικτικά, Rasmussen, Vedby Mikkel, *The Revolution in Military Affairs and the Boomerang Effect*, Copenhagen, Danish Institute for International Studies, DIIS Report 2004:6, 2004 στο <http://www.kms2.isn.ethz.ch/revolution-military-affairs-pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 14-6-2012), με κριτική θέση ιδίως απέναντι στις τεχνολογίες C4ISR, Cuoco, Alberto Carlo, *The revolution in Military Affairs, Theoretical Utility and Historical Evidence*, RIEAS, Research Paper no. 142, April 2010 στο <http://www.kms1.isn.ethz.ch/rieas/142b.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 15-7-2012), 7th International Command and Control Research and Technology Symposium: Enabling Synchronized Operations, *Assessing the Impact of C4ISR Alternatives with the Joint Warfare System*, AT&T Government Solutions-Gayla Dodd Horn, Virginia-Vienna, 13 June, 2002, στο <http://www.dodccrp.org/events/track/c4isr/054> (ημερομηνία πρόσβασης 15-7-2012), το κλασικό πλέον κείμενο του Cohen, A. Elliot, "A Revolution in Warfare", *Foreign Affairs*, vol. 75, no.2, στο <http://www.comw.org/rma/fulltext/9603/cohen.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 15-7-2012), Arquilla, John and Ronfeld, David, *In Athena's Camp: Preparing for Conflict in the Information Age*, Santa Monica, RAND, 1997 στο <http://www.rand.org/pubs/monograph-reports/MR-880.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 15-7-2012) και με έμφαση στο κεφάλαιο 9: "Information Warfare: Time for some Constructive Scepticism" συγγραφέν υπό Rothrock, John και το κεφάλαιο 12: "The advent of Netwar" συγγραφέν από τους ίδιους τους συγγραφείς του έργου, Γρίβας, Κωνσταντίνος, *Το σφυρί του Θόρ, Προηγμένα Βλήματα και Όπλα για τον 21^ο αιώνα*, ΙΑΑ, Ιανουάριος 2007, σελ. 11-17, Bowie, J. Christopher, Haffa, P. Robert, Jr, and Mullins, E. Robert, *Future War, What Trends in America's Post-Cold War Military Conflicts tell us about early 21st Century Warfare*, The Northrop Grumman, Analysis Center Papers, January 2012, στο <http://www.northropgrumman.com/analysis-center> (ημερομηνία πρόσβασης 17-5-2012).

αντιπάλου, για κεκαλυμμένες επιχειρήσεις, που θα διευκόλυναν την προέλαση της κύριας δύναμης και ΣΤ) Αξιοποίηση μη επανδρωμένων αεροσκαφών (Unmanned Air Vehicles-UAV), κατασκοπευτικών δορυφόρων και αναγνωριστικών αεροσκαφών για επιτήρηση του πεδίου των επιχειρήσεων και συνεχή, σε πραγματικό χρόνο, πληροφόρηση.¹⁴⁷ Βάσει του συγκεκριμένου θεωρητικού και εννοιολογικού πλαισίου θα κρίνουμε και τις επιχειρήσεις στο πόλεμο του Ιράκ κατά την ανάπτυξη της επόμενης ενότητας.

Το δεύτερο, ωστόσο στοιχείο, που ανέδειξε ο πόλεμος του Κόλπου είναι αυτό της διάκρισης μεταξύ στρατιωτικής και στρατηγικής νίκης (Military Victory versus Strategic Victory). Στο συγκεκριμένο ζήτημα, τόσο οι διαμορφωτές της πολιτικής (policy-makers), όσο και ακαδημαϊκοί απέτυχαν να αναπτύξουν ένα θεωρητικό πλαίσιο που θα συσχετίζει την νίκη με τις αποφάσεις μέσα στο πραγματικό κόσμο αναφορικά με το εάν και υπό ποιες προϋποθέσεις είναι ορθολογικό για ένα κράτος να χρησιμοποιήσει την στρατιωτική του ισχύ. Αυτό θα είχε απόλυτη αξία γιατί θα μας παρείχε ξεκάθαρη εικόνα σύγκρισης ανάμεσα στους αντικειμενικούς πολιτικούς σκοπούς του κρατικού δρόντος και στα συγκεκριμένα αποτελέσματα που αποφέρει η χρήση της ισχύος (Correlation between the state's goal and the specific outcomes when it uses forces).¹⁴⁸

Ο William Martel, στο βιβλίο του *Victory in War: Foundations of Modern Military Policy*, επιχειρεί να καλύψει το ανωτέρω κενό και σημειώνει ότι μία γενική θεωρία θα πρέπει να ορίζει την νίκη σαν ένα αποτέλεσμα (outcome) καθοριζόμενο σε τρεις διαστάσεις: 1) πως και σε ποια έκταση αλλάζει το status quo σε όρους πολιτικής, οικονομικής και στρατιωτικής ισχύος, 2) πως και σε ποια έκταση το κράτος κινητοποιεί τις οικονομικές, στρατιωτικές, πολιτικές πηγές ισχύος του, καθώς και το στοιχείο της εσωτερικής νομιμοποίησης (υποστήριξη του πληθυσμού) προκειμένου να προσφύγει στον πόλεμο και γ) σε ποιο βαθμό η νίκη επιβάλλει μεταπολεμικά πολιτικές, στρατιωτικές, οικονομικές, ανθρωπιστικές και ηθικές δεσμεύσεις στο κράτος-νικητή (victorious state).¹⁴⁹

¹⁴⁷ Βλ., Χριστογιαννάκης, Γεώργιος, «Ο Β΄ Πόλεμος του Κόλπου», *Στρατηγική*, τεύχος 103, Απρίλιος 2003, σελ. 46-49 και ιδιαίτερα 48.

¹⁴⁸ Βλ., Martel, C. William, "Why Policy Makers Are Confused About Victory", *The Fletcher Forum of World Affairs*, vol. 35, no. 2, Summer, 2011, στο <http://www.Fletcher.tufts.edu/Fletcher-Forum/media.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 20-8-2012).

¹⁴⁹ Στο ίδιο.

Αυτόματα, με βάση την παραπάνω οριοθέτηση, η νίκη αποκτά ευρύτερο και λεπτομερέστερο περιεχόμενο από την περιγραφή της ως το αποτέλεσμα που προκύπτει από την παύση των εχθροπραξιών και την διακήρυξη περί επικράτησης στον πόλεμο. Η αληθινή αξία της έγκειται στην έκφρασή της ως ένα συνεχές αποτελεσμάτων (continuum of outcomes) και στην περιγραφή της με όρους διακριτών κατηγοριών.

Ο Martel δεν διστάζει να την διακρίνει σε: α) τακτική νίκη, αυτή που επιτυγχάνεται σε μία μάχη ή σε σειρά μαχών, β) στρατηγική νίκη (strategic victory), ήτοι αυτή που επιτυγχάνει αλλαγή του status quo και των ευρύτερων συσχετισμών οικονομικής, πολιτικής και στρατιωτικής ισχύος εντός όμως του ισχύοντος συστημικού πλαισίου και γ) υψηλή στρατηγική νίκη (grand strategic victory), αυτή που επιτυγχάνει ολοκληρωτικό μετασχηματισμό της Διεθνούς Πολιτικής και του Διεθνούς Συστήματος (transformed International Politics, transformed International System).¹⁵⁰

Τακτική Νίκη	Επιτυχία στο τακτικό επίπεδο-Μάχες
Στρατηγική Νίκη	Επιτυχία στο στρατηγικό επίπεδο-Αλλαγή Status Quo
Υψηλή Στρατηγική Νίκη	Επιτυχία στο επίπεδο της υψηλής στρατηγικής-Μετασχηματισμός στην Διεθνή Πολιτική/Διεθνές Σύστημα.

Πίναξ 4: Κατηγορίες Νίκης (Categories of Victory)

Ο Μέγας Ναπολέων κέρδισε σημαντικές στρατιωτικές νίκες, όμως δεν μπόρεσε να τις μετουσιώσει σε στρατηγικές νίκες ή νίκες υψηλής στρατηγικής. Ομοίως στο Βιετνάμ οι ΗΠΑ δεν ηττήθηκαν στο πεδίο της μάχης, υπέστησαν όμως περιορισμένη στρατηγική ήττα (limited strategic defeat). Αντίθετα, η επικράτησή τους στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο σηματοδοτούσε μία τεράστια υψηλή

¹⁵⁰ Στο ίδιο, αλλά και στο Fook Weng Loo, Bernard, “Decisive Battle, Victory, and the Revolution in Military Affairs”, *Journal of Strategic Studies*, vol. 32, no. 2, April, 2009, σελ. 189-211, που αναφέρεται στο έργο του Martel και στην διάκριση των κατηγοριών νίκης.

στρατηγική νίκη, που μεταμόρφωσε την διεθνή πολιτική (fortuitous grand strategic victory, transformed International Politics).¹⁵¹

Για τον Robert Mandel το πορτρέτο της στρατηγικής νίκης είναι ξεκάθαρο και περιλαμβάνει την επιτυχία του νικητή να εξασφαλίσει την μεταπολεμική πολιτικό-οικονομική σταθερότητα (post-conflict political and economic stability). Βασικές διαστάσεις της στρατηγικής νίκης είναι: 1) η επίτευξη ελέγχου στην πληροφόρηση (informational control), η ικανότητά του να διατηρήσει επάρκεια πληροφοριών για την επίδραση εσωτερικών και εξωτερικών πηγών στην θέληση του ηττημένου αντιπάλου να συνεχίσει την αγώνα, να προστατέψει τα δικά του συστήματα πληροφόρησης και να διαχειριστεί (manipulating) αυτά του αντιπάλου. 2) Η στρατιωτική αποτροπή (military deterrence), που ορίζεται ως η έκταση στην οποία ο νικητής παρέχει στρατιωτική ασφάλεια στο ηττημένο κράτος, αποτρέποντας οιονδήποτε εσωτερικό ή εξωτερικό παράγοντα από το να δημιουργήσει συνθήκες έκρηξης βίας σε βάρος του κατακτητή. 3) Η πολιτική σταθερότητα, ήτοι οι συνθήκες που θα επιτρέψουν την οικοδόμηση σταθερών πολιτικών θεσμών και δομών στο ηττημένο κράτος, θεμελιώνοντας πολιτικές ευνοϊκές προς τα συμφέροντα του νικητή. 4) Η Οικονομική Ανασυγκρότηση (Economic Reconstruction), ήτοι οι ενέργειες που ο νικητής θα πράξει, ώστε το ηττημένο κράτος να ορθοποδήσει οικονομικά και να ενταχθεί στις δομές της περιφερειακής και παγκόσμιας οικονομίας και τέλος 5) Η κοινωνική δικαιοσύνη (Social Justice), με την έννοια της δίκαιης διαχείρισης των εσωτερικών κοινωνικών, εθνοτικών, θρησκευτικών αντιθέσεων, που ενδεχόμενα θα υπάρξουν εντός του ηττημένου κράτους.¹⁵²

Στο Ιράκ το 2003 οι ΗΠΑ πέτυχαν αναμφισβήτητα μία στρατιωτική νίκη, όπως θα δούμε στις σελίδες που ακολουθούν, δεν πέτυχαν όμως μία στρατηγική νίκη. Λησμόνησαν τις διδαχές του Clausewitz ότι η νίκη στο πεδίο της μάχης (ακόμα και με το εννοιολογικό περιεχόμενο της μίας αποφασιστικής μάχης) δεν είναι τελική σε μακροπρόθεσμη βάση, εκτός και εάν το πολιτικό της αποτέλεσμα το αποδεχτεί ο ηττημένος.¹⁵³

¹⁵¹ Βλ., Mandel, Robert, *The meaning of Military Victory*, Colorado, Lynne Rienner Publishers, 2006, σελ 1-27.

¹⁵² Στο ίδιο, σελ 17 και 27.

¹⁵³ Βλ., Handel, I. Michael, *Masters of War, Classical Strategic Thought*, London-New York, Routledge, Third, Revised and Expanded Edition, 1992,1996,2001, 2005., σελ 153-154 και Clausewitz, Von Carl, *On War*, σελ 483.

Με βάση το θεωρητικό αφήγημα (theoretical narrative) που σχηματοποίησε η ανάλυσή μας καλούμεθα στις επόμενες ενότητες να απαντήσουμε στα εξής ερωτήματα: Ποιος ο ρόλος της εξουθένωσης και της εκμηδένισης στην νίκη των ΗΠΑ; Διαδραμάτισαν ουσιαστικό ρόλο και μετά το τέλος του πολέμου, στις επιχειρήσεις Counterinsurgency (COIN); Η συνολική σύγκρουση στο Ιράκ ενισχύει ή αποδυναμώνει το επιχείρημά μας περί συνδυασμένης εκ μέρους των ΗΠΑ εφαρμογής των δύο τύπων στρατηγικής του Delbrück;

3.2 Εργαλεία Εξουθένωσης.

Στην περίπτωση του Ιράκ η υιοθέτηση του πακέτου (package) οικονομικών κυρώσεων και η ανάπτυξη της υψηλής στρατηγικής της εξουθένωσης από τις ΗΠΑ, σε συνδυασμό με άμεση προσέγγιση, έχουν αφετηρία την εισβολή στο Kuwait το 1990. Διακρίνονται δε σε δύο φάσεις, η πρώτη διήρκεσε από τον Αύγουστο του 1990 έως τον Μάρτιο του 1991, οπότε τερματίστηκε ο πρώτος πόλεμος του Περσικού Κόλπου. Η δεύτερη φάση ξεκίνησε από τον Απρίλιο του ιδίου έτους και ολοκληρώθηκε με την πτώση της Βαγδάτης τον Απρίλιο του 2003.

Η αντίδραση των ΗΠΑ στην εισβολή στο Kuwait ήταν άμεση και αφορούσε στην δέσμευση όλων των περιουσιακών στοιχείων του εμιράτου, ώστε να μην μπορέσει ο Hussein και η Ιρακινή πλευρά να λεηλατήσουν την περιουσία της υπό κατοχή χώρας. Ταυτόχρονα, η δέσμευση επεκτάθηκε και στα περιουσιακά στοιχεία του Ιράκ, ενώ ελήφθησαν όλα τα νομοθετικά μέτρα από πλευράς Προέδρου των ΗΠΑ για την επιβολή οικονομικού embargo. Με τις δέουσες διπλωματικές κινήσεις οι ΗΠΑ κατάφεραν να κινητοποιήσουν την διεθνή κοινότητα και τελικά, μέσα από την υιοθέτηση του Ψηφίσματος 661 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, να πετύχουν την επιβολή πολυμερούς embargo (multilateral embargo) κατά του Ιράκ και του υπό κατοχή εμιράτου.¹⁵⁴

Οι επιπτώσεις του embargo ήταν άμεσες, καθώς η Ιρακινή οικονομία στερήθηκε το ενενήντα επτά τοις εκατό (97%) των εισαγωγών της σε τρόφιμα, φάρμακα, πρώτες ύλες και βιομηχανικά προϊόντα, αλλά και την αποκόμιση των μεγάλων

¹⁵⁴ Βλ., Haass, Richard, *Economic Sanctions and American Diplomacy*, σελ 109-111.

εσόδων από τις εξαγωγές πετρελαίου (oil exports) που αποτελούσαν το ενενήντα τοις εκατό των συνολικών εξαγωγών της. Λογικό επακόλουθο ήταν η κάθετη μείωση κατά ένα τρίτο (1/3) του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος της χώρας. Παρά τον συνδυασμό οικονομικού embargo και ναυτικού αποκλεισμού από τις ΗΠΑ και τους συμμάχους τους, ο Hussein δεν υποχώρησε και ο ιρακινός λαός απεδείχθη ικανός να ανταπεξέλθει στις οικονομικές κυρώσεις.¹⁵⁵

Σε διπλωματικό επίπεδο οι ΗΠΑ οικοδόμησαν ένα συνασπισμό χωρών, όχι μόνο Δυτικών, αλλά και Αραβικών, καθώς οι ηγεσίες κρατών όπως η Σαουδική Αραβία, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και η Συρία του Hafez al Assad αντιλήφθηκαν τις ενέργειες της ιρακινής ηγεσίας ως ευρύτερη, περιφερειακή απειλή για την εδαφική ακεραιότητα των ίδιων τους των κρατών.¹⁵⁶

Ακόμα και μετά την απελευθέρωση του Kuwait οι κυρώσεις παρέμειναν ενεργές και μία νέα διάσταση ετέθη πλέον στο τραπέζι, αυτή της συμμόρφωσης του Ιράκ στους όρους του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, σχετικά με την καταστροφή του χημικού και βιολογικού οπλοστασίου του και τον τερματισμό του προγράμματος έρευνας και ανάπτυξης πυρηνικών όπλων (research and development program of WMD). Για το σκοπό αυτό το Συμβούλιο Ασφαλείας δημιούργησε μηχανισμό ελέγχου της χώρας για το εάν και σε ποιο βαθμό συμμορφώνεται με τις διατάξεις του ψηφίσματος 687/1991. Η ειδική επιτροπή του ΟΗΕ (UN Special Commission- UNSCOM), μαζί με την Επιτροπή Διεθνούς Ατομικής Ενέργειας (International Atomic Energy Agency-IAEA) ανέλαμβαναν το έργο των περιοδικών επιθεωρήσεων εγκαταστάσεων και ερευνητικών κέντρων του Ιράκ.¹⁵⁷

Η ιρακινή κυβέρνηση προέβαλε αναρίθμητες δυσχέρειες στο έργο της Επιτροπής, για δεκαετίες, αρνούμενη να συμμορφωθεί στους όρους της διεθνούς κοινότητας. Παρά τον ναυτικό και αεροπορικό αποκλεισμό (με την απαγόρευση πτήσεων σε βορρά και νότο για την προστασία των Κούρδων και των Σιιτών αντίστοιχα), την απαγόρευση πώλησης πετρελαίου, το embargo όπλων, το πάγωμα των περιουσιακών στοιχείων της χώρας, αλλά και του ιρακινού Προέδρου, το Ιράκ

¹⁵⁵ Στο ίδιο, σελ 112-113.

¹⁵⁶ Βλ., Alnasrawi, Abbas, "Iraq: Economic Sanctions and Consequences 1990-2000", *Third World Quarterly*, vol 22, no. 2, 2001, σελ 205-218.

¹⁵⁷ Βλ., το κείμενο του Ψηφίσματος 687/1991 στο <http://www.fas.org/news/un/iraq/sres/sres687> (ημερομηνία πρόσβασης 1-9-2012).

δεν άλλαξε την διεθνή του συμπεριφορά και δεν υποτάχθηκε στην θέληση των ΗΠΑ και των Ηνωμένων Εθνών.¹⁵⁸

Ωστόσο, οι επιπτώσεις στην οικονομία ήταν καταστροφικές, καθώς η υψηλή εξάρτηση της χώρας από τις εξαγωγές πετρελαίου για την είσπραξη εσόδων και την εισαγωγή αγαθών πρώτης ανάγκης, όπως τρόφιμα και φάρμακα, είχε ως αποτέλεσμα την έκρηξη της ανεργίας, την κατάρρευση των εισοδημάτων και την ραγδαία αύξηση τόσο της παιδικής θνησιμότητας, όσο και των θανάτων γενικότερα. Υπολογίζεται ότι από την αρχή της κρίσης του 1990 έως το 2000 ενάμιση εκατομμύριο άνθρωποι (1,5 εκατ.) έχασαν την ζωή τους, από τους οποίους οι πεντακόσιες χιλιάδες (500.000) ήταν παιδιά.¹⁵⁹ Το ανθρώπινο και οικονομικό κόστος ήταν τεράστιο.

Η Διεθνής Κοινότητα αντιλαμβανόμενη ότι το καθεστώς αδιαφορούσε για τις συνέπειες των κυρώσεων στο λαό του, μέσω του προγράμματος «oil for food» επιχείρησε να ανακουφίσει τις ασθενέστερες τάξεις της ιρακινής κοινωνίας και να συμβάλλει στην αποκατάσταση και ικανοποίηση βασικών αναγκών της ανθρώπινης ζωής (ύδρευση, θέρμανση, ηλεκτρική ενέργεια, εκπαίδευση). Με δύο ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας επέτρεψε την πώληση ποσοτήτων πετρελαίου αξίας πέντε δισεκατομμυρίων δολαρίων ανά εξάμηνο,¹⁶⁰ με σκοπό τα έσοδα να κατευθυνθούν στις εισαγωγές βασικών αγαθών, προκειμένου να αποτραπεί η επιδείνωση της θέσης του ιρακινού πληθυσμού και να αποσοβηθεί μία ανθρωπιστική κρίση.

Η διπλωματική και πολιτική πίεση κατά του καθεστώτος παρέμεινε αμείωτη. Το 2000 με 2002 το ζήτημα που κυριάρχησε ήταν η συμμόρφωση του Ιράκ με τους όρους που το Συμβούλιο Ασφαλείας είχε θέσει στα ψηφίσματά του, για τον πλήρη αφοπλισμό του, αναφορικά με τα όπλα μαζικής καταστροφής που διέθετε (βιολογικά και χημικά). Οι επιθεωρητές του ΟΗΕ συνέχιζαν να αντιμετωπίζουν εμπόδια στο έργο τους και η κρίση κορυφώθηκε με την αποχώρησή τους τα μέσα

¹⁵⁸ Βλ., Haass, Richard, , *Economic Sanctions and American Diplomacy*, σελ 120., καθώς και Shiffman, M. Gary, *Economic Instruments of Security Policy, Influencing Choices of Leaders*, σελ 170, προ της κρίσης που οδήγησε στην επέμβαση του 2003, η Αμερικανική κυβέρνηση είχε δεσμεύσει προσωπικούς λογαριασμούς του Saddam Hussein αξίας δύο δισεκατομμυρίων δολαρίων.

¹⁵⁹ Βλ., , Alnasrawi, Abbas, “Iraq: Economic Sanctions and Consequences 1990-2000”.

¹⁶⁰ Βλ., το κείμενο των ψηφισμάτων 986/1996 και 1153/1998 στο <http://www.cfr.org/u/un-security-council-resolution> και στο <http://www.uncc.ch/resolution/res1153.pdf> αντίστοιχα. Επίσης για μία συνολική επισκόπηση του προγράμματος oil for food βλ., Office for the Iraq Programme Oil for Food, September 15, 2012, στο <http://www.un.org/Depts/oip/background/index> (ημερομηνία πρόσβασης σε όλες τις ιστοσελίδες 1-9-2012).

του 2002. Μέσα από διαβουλεύσεις και συζητήσεις το Συμβούλιο Ασφαλείας, τον Νοέμβριο υιοθέτησε το ψήφισμα 1441 με το οποίο δινόταν η τελευταία ευκαιρία στην χώρα να αποδεχτεί τα οριζόμενα στα ψηφίσματα του οργανισμού και να προβεί σε πλήρη δήλωση του χημικού και βιολογικού οπλοστασίου της και των βημάτων που έχουν γίνει για την καταστροφή του.¹⁶¹

Τον Φεβρουάριο του 2003 ο Υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ Collin Powell παρουσίασε στα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας στοιχεία που συνέδεαν το καθεστώς Hussein με την τρομοκρατία και με ομάδες της Al Qaeda που δρούσαν στο εσωτερικό της χώρας (τρομοκρατική ομάδα Ansar-al-Islam και ομάδες της Al Qaeda υπό την ηγεσία του Abu Musab-al- Zarkawi). Επιπλέον κατέθεσε φωτογραφίες από δορυφόρους που κατεδείκνυαν την κατοχή υλικού απαραίτητου για την κατασκευή πυρηνικών όπλων. Η προσπάθεια του Powell για την σύνταξη ενός νέου ψηφίσματος που θα εξουσιοδοτούσε για χρήση βίας σε περίπτωση οριστικής μη συμμόρφωσης του Saddam στις απαιτήσεις των ΗΠΑ δεν πέτυχε, καθώς Ρωσία, Κίνα, Γαλλία, Γερμανία δεν επείσθησαν από τα επιχειρήματά του. Παρά ταύτα οι τόνοι και η πίεση απέναντι στο Ιράκ κορυφώθηκαν.¹⁶² Ήταν πλέον φανερό πως η αμερικανική πλευρά θα μετέβαινε άμεσα από την στρατηγική της εξουθένωσης στην στρατηγική της εκμηδένισης.

Πως διαμορφώθηκε, συνεπώς, η κατάσταση στο πεδίο της μάχης; Το αμερικανικό στρατιωτικό επιτελείο ακολούθησε την συνταγή του πολέμου του Κοσόβου, η αεροπορία διαδραμάτισε τον ίδιο ρόλο, με αυτόν του Μαρτίου του 1999; Οι στόχοι των ΗΠΑ σε στρατιωτικό και πολιτικό επίπεδο επιτεύχθηκαν; Στα ερωτήματα αυτά θα επιχειρήσουμε να απαντήσουμε στην επόμενη ενότητα.

¹⁶¹ Βλ., το κείμενο του ψηφίσματος 1441/2002 στο <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/udoc/Gen/N.> (ημερομηνία πρόσβασης 1-9-2012).

¹⁶² Βλ., για τις συζητήσεις και τους προβληματισμούς της Αμερικανικής Κυβέρνησης, τον ρόλο Powell και τι προσπάθειες για την υιοθέτηση ψηφίσματος του Συμβουλίου Ασφαλείας που να νομιμοποιεί την επέμβαση στο Ιράκ, Bush, W. George, *Decision Points*, New York, Crown Publishers, 2010, σελ 735-750, καθώς και το άρθρο “United Nations Security Council and the Iraq War”, στο http://en.wikipedia.org/wiki/United-Nations-Security-Council-and-The-Iraq_War (ημερομηνία πρόσβασης 1-9-2012).

3.3 Χερσαίες και Αεροπορικές Επιχειρήσεις.

Οι επιχειρήσεις στο Ιράκ ξεκίνησαν στις 20 Μαρτίου του 2003 με αντικειμενικό πολιτικό σκοπό την πτώση του καθεστώτος Hussein και την δημιουργία ενός δημοκρατικού Ιράκ, που θα αποτελούσε πρότυπο για τον υπόλοιπο αραβικό κόσμο. Η πρώτη επιχείρηση αφορούσε την εξαπόλυση τεσσάρων έξυπνων βομβών EGBU-27 (Enhanced Guided Bomb Unit 27) με πολεμική κεφαλή βαθιάς διείσδυσης/διάτρησης κατά σκληρών στόχων (hard targets) από τέσσερα αεροσκάφη F-117A Stealth, καθώς και σαράντα πυραύλων cruise (cruise missiles-Tactical Launched Cruise Missiles-TLAM) από δύο πλοία και δύο υποβρύχια με στόχο κτηριακό συγκρότημα, όπου υπήρχε η πληροφορία ότι ευρίσκοντο ο Saddam Hussein, οι δύο υιοί του και υψηλόβαθμοι αξιωματούχοι της ιρακινής ηγεσίας.¹⁶³

Επρόκειτο για την εφαρμογή της στρατηγικής αποκεφαλισμού της ηγεσίας (decapitation strategy), στην οποία είχαμε αναφερθεί στο προηγούμενο κεφάλαιο, στα πλαίσια ανάλυσης των ιδεών του απόστρατου αξιωματικού της αμερικανικής πολεμικής αεροπορίας John A. Warden III. Το πλήγμα κατά της ιρακινής ηγεσίας στόχευε στην εξόντωσή της, στην άμεση κατάρρευση του πολιτικού μηχανισμού που ήλεγχε την χώρα και την αποδιοργάνωση των ενόπλων δυνάμεων, καθώς θα διερρήγνυε την ομαλή ροή μετάδοσης των διαταγών, ουσιαστικά την διοίκηση και τον έλεγχό τους. Η αποτυχία του πλήγματος αυτού ανέδειξε για μία ακόμη φορά τον φαντασιόπληκτο χαρακτήρα της στρατηγικής αυτής.¹⁶⁴ Η λογική της εδράζεται στην φυσική εξουδετέρωση του ηγέτη-τυράννου, στην άμεση πτώση του καθεστώτος του και στην επικράτηση των δυνάμεων του καλού (στην περίπτωση του Ιράκ των δημοκρατικών ιρακινών πολιτών). Με τον τρόπο αυτό ο πόλεμος θα τελειώσει πριν καν αρχίσει.

Η παραπάνω στρατηγική δεν λαμβάνει υπόψη της την πιθανότητα διαδοχής από έναν εξίσου σκληρό ηγέτη, καθώς τέτοια τυραννικά καθεστώτα έχουν διαμορφωμένες ιεραρχικές δομές και μηχανισμούς μεταβίβασης της εξουσίας.

¹⁶³ Βλ., Boyne, J. Walter, *Operation Iraqi Freedom, What Went Right, What Went Wrong, and Why*, New York, A Tom Doherty Associates Book, 2003, σελ. 48-49.

¹⁶⁴ Βλ., Mearsheimer, J. John, *Η τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2007, μετάφραση Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Επιστημ. Επιμέλεια: Παναγιώτης Ήφαιστος-Ηλίας Κουσκουβέλης, σελ. 231-233.

Επιπλέον στην παραλλαγή της η στρατηγική αυτή στοχεύει στην απομόνωση της ηγεσίας (leadership) από τον λαό και τις ένοπλες δυνάμεις της. Ωστόσο, στα αυταρχικά και όχι μόνο καθεστώτα, οι ηγεσίες έχουν πολλούς τρόπους και μεθόδους για να διασφαλίσουν την επικοινωνία και την διαβίβαση των εντολών τους στους στρατιωτικούς διοικητές τους, αλλά και με τον κόσμο που τους παρέχει στήριξη.¹⁶⁵

Η αποτυχία της επιχείρησης εξουδετέρωσης του Hussein δεν εμπόδισε την έναρξη της επέμβασης που σε επιχειρησιακό επίπεδο στόχευε σε μία πολυδιάστατη επίθεση από ξηρά, θάλασσα και αέρα και σε διαφορετικές κατευθύνσεις. Πράγματι το 5^ο Σώμα Στρατού (V Corps) και η 1^η Εκστρατευτική Δύναμη Πεζοναυτών (I MEF- Marine Expeditionary Force) διέσχισαν, στο νότο, τα σύνορα Kuwait-Iraq και κινήθηκαν με υψηλό ρυθμό ταχύτητας (high tempo) η πρώτη δυτικά του ποταμού Ευφράτη και η δεύτερη διασχίζοντας τον ποταμό, μέσω της καρδιάς της ιρακινής ενδοχώρας, με τελική κατεύθυνση την ίδια την Βαγδάτη. Συγχρόνως, η βρετανική δύναμη με την 1^η Τεθωρακισμένη Μεραρχία (1st Armored Division) και σε συνεργασία με δυνάμεις αμερικανών πεζοναυτών κινήθηκαν ανατολικά προς την δεύτερη μεγάλη πόλη του Ιράκ την Βασόρα (Basra).¹⁶⁶ Οι ελιγμοί αυτοί διεξάγονταν με την κάλυψη των αεροπορικών δυνάμεων τόσο της αμερικανικής πολεμικής αεροπορίας, όσο και της αεροπορίας ναυτικού, που διέθετε (το U.S. Navy) ως κύρια δύναμη στον περσικό κόλπο πέντε αεροπλανοφόρα.

Σε αντίθεση με τον πρώτο πόλεμο στον Κόλπο, παρατηρούμε ότι η αεροπορική εκστρατεία δεν προηγείται της χερσαίας επέμβασης. Ο John Keegan υποστηρίζει ότι τρεις λόγοι οδήγησαν τον Ανώτατο Διοικητή της Κεντρικής Διοίκησης των Αμερικανικών Δυνάμεων (CENTCOM-Central Command) Στρατηγό Tom Franks να ακολουθήσει διαφορετικό επιχειρησιακό σχέδιο. Πρώτον, η διασπορά των ιρακινών δυνάμεων σε όλο το εύρος της εδαφικής επικράτειας του Ιράκ δεν προσέφερε ξεκάθαρους στόχους για την αεροπορία, αντίθετα παραμόνευε ο κίνδυνος παράπλευρων απωλειών (collateral damages) που θα από-νομιμοποιούσαν στα μάτια της διεθνούς κοινής γνώμης το όλο εγχείρημα. Δεύτερον, ο παράγων χρόνος (the time factor). Η παρατεταμένη αεροπορική

¹⁶⁵ Βλ., Pape, A. Robert, *Bombing To Win, Air Power and Coercion in War*, σελ. 82-83.

¹⁶⁶ Βλ., για την διάταξη της επίθεσης και τον ρόλο των εκστρατευτικών σωμάτων Murray, Williamson, Scales, Jr, H.Robert, *The Iraq War, A Military History*, Cambridge, Massachusetts, and London, England, The Belknap Press of Harvard University Press, USA, 2003, σελ. 64,68.

εκστρατεία θα έδινε μεγάλες αναπνοές στο καθεστώς Hussein, που θα επιχειρούσε να κινητοποιήσει την αραβική κοινή γνώμη κατά του πολέμου. Τρίτον, ο φόβος των αμερικανών, ότι η εστίαση στην χρήση της αεροπορικής ισχύος, χωρίς την ταυτόχρονη χρήση των χερσαίων δυνάμεων, θα αποτελούσε παράθυρο ευκαιρίας (window of opportunity) για την ιρακινή ηγεσία, ώστε να προχωρήσει στην χρήση όπλων μαζικής καταστροφής.¹⁶⁷

Χωρίς να αρνούμεθα την βασιμότητα των λόγων αυτών, κατά την άποψή μας ο κύριος λόγος εφαρμογής αυτής της στρατηγικής ήταν η μέγιστη αποτελεσματικότητα του συνδυασμού πολεμικής αεροπορίας και χερσαίων δυνάμεων, στα πλαίσια του καλούμενου «air-land linkage», που είχε ελάχιστα αξιοποιηθεί στον πόλεμο του Κοσόβου, είχε όμως θετικά αποτελέσματα, σε διαφορετική κλίμακα, στον πόλεμο του Αφγανιστάν δύο χρόνια πριν.

Πράγματι, το ονομαζόμενο «Αφγανικό Μοντέλο» (Afghan Model) βασίστηκε στην συνεργασία της αεροπορικής ισχύος με τις ειδικές δυνάμεις στο έδαφος και την ταυτόχρονη ενίσχυση των Αφγανών μαχητών της «Βορείου Συμμαχίας» (Northern Alliance) που αντιτάχθηκε στους Taliban. Η ήττα των τελευταίων και η πτώση του καθεστώτος τους αποδόθηκε στην παραπάνω συνέργεια. Παρότι το μοντέλο αυτό δεν μπορούσε να εφαρμοστεί σε πλήρη έκταση στο Ιράκ, επηρέασε σαφώς προς την κατεύθυνση της συνδυασμένης χρήσης αεροπορικών και χερσαίων στοιχείων. Κατά την επέμβαση μάλιστα στο Βόρειο Ιράκ υπήρξε εκ νέου εφαρμογή του με την συνεργασία των σαράντα οκτώ ομάδων ειδικών δυνάμεων (48 A-Teams Special Forces-αποτελούμενων από δώδεκα μέλη έκαστη), των Κούρδων ανταρτών Peshmerga και της αεροπορίας που πέτυχε όχι μόνο να καθηλώσει τις μεραρχίες του Ιρακινού Στρατού και της Ρεπουμπλικανικής Φρουράς, αλλά και να μην επιτρέψει την από μέρους τους ενίσχυση της άμυνας της Βαγδάτης και εν τέλει να πετύχει την ολοκληρωτική από αέρος καταστροφή τους.¹⁶⁸

Για τον απόστρατο αξιωματικό της αεροπορίας Συνταγματάρχη Walter John Boyne η συνδυασμένη χρήση χερσαίων και αεροπορικών δυνάμεων αιφνιδίασε τον αντίπαλο και κατέδειξε την αξία της θεωρίας του John Boyd, σημαντικού

¹⁶⁷ Βλ., Keegan, John, *The Iraq War*, London, Hutchinson, 2004, σελ 141-142.

¹⁶⁸ Βλ., Andres, Richard, “The Afghan Model in Northern Iraq”, *Journal of Strategic Studies*, vol. 29, no. 3, June 2006, σελ 395-422 και Gordon, Michael and Trainor, Bernard, *Cobra II, The Inside Story of the invasion and occupation of Iraq*, London, Atlantics Books, 2007, σελ 387-391.

επίσης θεωρητικού της αεροπορικής ισχύος, περί του λεγόμενου κύκλου OODA (Observe, Orient, Detect, Attack) και ειδικότερα της ταχύτητας εκτέλεσης αυτού του κύκλου, που ανατρέπει τους σχεδιασμούς του εχθρού και αποδομεί τον αντίστοιχο δικό του. Αυτό συνέβη στην περίπτωση του πολέμου στο Ιράκ.¹⁶⁹ Το επιχείρημα του Boyne ενισχύει, ωστόσο, παρά αποδυναμώνει την δική μας θέση.

Οι αποφασιστικές επιχειρήσεις των αμερικανικών και βρετανικών δυνάμεων έλαβαν χώρα στο νότο. Η προέλασή τους ήταν ταχύτατη και απετέλεσε, σε επιχειρησιακό και τακτικό επίπεδο, συνδυασμό έμμεσης και άμεσης προσέγγισης. Ο σχεδιασμός των αμερικανών βασιζόταν στην παράκαμψη πόλεων και αμυντικών θέσεων των ιρακινών, ώστε να αποφευχθεί η κατατριβή των δυνάμεων τους σε δευτερεύουσες εμπλοκές και μέτωπα και να κινηθούν άμεσα για την επίτευξη του αντικειμενικού σκοπού τους που ήταν η κατάληψη της πρωτεύουσας Βαγδάτης, αφού φυσικά κατέστρεφαν τις εχθρικές ένοπλες δυνάμεις (Republican Guard και Special Republican Guard). Η επιτυχία τους θα οδηγούσε στην κατάρρευση του συνόλου των ιρακινών δυνάμεων και στην παράδοσή τους στα υπόλοιπα μέτωπα της σύγκρουσης. Στο δρόμο προς την Βαγδάτη η εμπλοκή με τις δυνάμεις του αντιπάλου διεξάγονταν μόνο εφόσον οι συνθήκες και τα αποτελέσματα των επιχειρήσεων το επέβαλαν.

Η εφαρμογή της αρχής που ο Liddell Hart εισήγαγε στην στρατηγική θεωρία¹⁷⁰ είχε ως αποτέλεσμα να καταστούν ευπρόσβλητες, σε επιθέσεις κυρίως ατάκτων ιρακινών μαχητών (Fedayeen), οι λεπτές γραμμές ανεφοδιασμού των αμερικανικών μονάδων κρούσης. Για να αντιμετωπίσει το πρόβλημα αυτό ο Franks ανέθεσε την προστασία τους στις ειδικές δυνάμεις.

Όπως τονίσαμε παραπάνω, όπου οι συνθήκες επέβαλαν η προσέγγιση ήταν άμεση. Η μάχη της An Nasiriyah συνιστά χαρακτηριστικό παράδειγμα της διεξαγωγής του πολέμου. Ο σχεδιασμός δεν ήταν η εμπλοκή με τις δυνάμεις άμυνας της πόλης και η κατάληψή της, αντίθετα στόχος ήταν η παράκαμψή της, η κατάληψη των γεφυρών και αυτοκινητοδρόμων της ευρύτερης περιοχής της και η δημιουργία περιβάλλοντος ασφαλείας για τις δυνάμεις που θα ακολουθούσαν τον ταχύτατο ελιγμό κίνησης προς την Βαγδάτη. Ωστόσο, ο αποπροσανατολισμός

¹⁶⁹ Βλ., Boyne, J. Walter, *Operation Iraqi Freedom, What Went Right, What Went Wrong, and Why*, σελ. 55-56 μαζί με την υποσημείωση.

¹⁷⁰ Βλ., για την στρατηγική της Έμμεσης Προσέγγισης το ομώνυμο βιβλίο, Liddell Hart, H. Basil, *Στρατηγική της Έμμεσης Προσεγγίσεως, όπως και την αγγλική έκδοση με τίτλο Strategy*, London, A Meridian Book, Second Edition, 1991.

μίας μονάδας ανεφοδιασμού και η εμπλοκή της σε σκληρές οδομαχίες με τους Fedayeen και με στοιχεία του τακτικού ιρακινού στρατού, μετέτρεψε την An Nasiriyah σε πεδίο άγριων συγκρούσεων για έξι ώρες. Οι πεζοναύτες της ειδικής δύναμης Task Force Tarawa αφού περικύκλωσαν την πόλη και διασφάλισαν την μη εισροή δυνάμεων ενίσχυσης των ιρακινών μαχητών, προχώρησαν στην ολοκληρωτική εκμηδένισή τους, με την συνεργασία, πάντοτε, των αεροπορικών δυνάμεων.¹⁷¹

Αντίστοιχες εμπλοκές και σκληρές συγκρούσεις σημειώθηκαν μέσα και γύρω από τις πόλεις As Samawah και An Najaf. Η αλληλεπίδραση χερσαίων και αεροπορικών δυνάμεων λειτούργησε σε όλες τις περιπτώσεις καταλυτικά. Οι ιρακινές δυνάμεις συντρίβονταν είτε στην προσπάθειά τους να συγκεντρωθούν για να αντιπαρατάξουν οργανωμένη αντίσταση, είτε στην επιλογή παθητικής στάσης και διατήρησης των ευπρόσβλητων αμυντικών τους θέσεων.¹⁷²

Στο σημείο αυτό, οφείλουμε να παρατηρήσουμε μία ακόμη απόδειξη της λειτουργίας της αλληλεπίδρασης (interaction) όχι μόνο στο φιλοσοφικό υπόβαθρο της στρατηγικής, όπως την όρισε ο στρατηγός Beaufre, αλλά και στο επίπεδο των μέσων εκπλήρωσής της. Οι χερσαίες δυνάμεις (land power) ενίσχυσαν την αεροπορική ισχύ (air power), αλλά και η αεροπορική ισχύς ενδυνάμωσε την αποτελεσματικότητα των χερσαίων επιχειρήσεων. Οι ιρακινές ένοπλες δυνάμεις υποχρεώθηκαν, από την ταχύτητα της προέλασης, να εκτεθούν σε ανοικτό πεδίο και να υποστούν βαριά πλήγματα από τον αέρα. Η συνέπεια αυτή ανατροφοδότησε την επιτυχή δράση των χερσαίων δυνάμεων, καθώς η απειλή που αντιμετώπιζαν είχε μειωθεί σημαντικά και απλά καλούνταν να εξαλείψουν τα τελευταία απομεινάρια της ιρακινής αντίστασης.¹⁷³

Η πεμπτουσία ωστόσο της εφαρμογής της άμεσης προσέγγισης και της στρατηγικής εκμηδένισης ήταν το σύνολο των επιχειρήσεων και εμπλοκών για την κατάληψη της Βαγδάτης. Η μάχη της Βαγδάτης (Battle of Baghdad) ή ορθότερα η σειρά σχετικά μικρής κλίμακας εμπλοκών και επιχειρήσεων (a series

¹⁷¹ Για την μάχη της An Nasiriyah βλ., Keegan, John, *The Iraq War*, σελ 150-153, Donnelly, Thomas, *Operation Iraqi Freedom, A Strategic Assessment*, Washington D.C., The AEI Press, 2004, σελ 58-61.

¹⁷² Βλ., Murray, Williamson, Scales, Jr, H.Robert, *The Iraq War, A Military History*, σελ 118-126.

¹⁷³ Βλ., Cordesman, H. Anthony, *Iraq War, Strategy, Tactics, and Military Lessons*, Washington D.C., CSIS, 2006, σελ 216-217.

of relatively small battles) επανέφερε τον Clausewitz στο πεδίο μάχης του 21^{ου} αιώνα.¹⁷⁴

Στις 30 Μαρτίου ξεκίνησε η εφαρμογή του σχεδίου για την τελική επίθεση και κατάληψη της Βαγδάτης. Οι αμερικανικές δυνάμεις εκτέλεσαν άψογα ένα επιχειρησιακό ελιγμό (operational maneuver) με στόχο την εξαπάτηση του εχθρού. Συγκεκριμένα, τμήματα της 3^{ης} Μεραρχίας Πεζικού (3ID-Infantry Division), μαζί με στοιχεία (elements) της 101^{ης} Αερομεταφερόμενης Μεραρχίας (101st Airborne Division) πραγματοποίησαν η μεν πρώτη σαφή επιθετική κίνηση και η δεύτερη αναγνωριστική επιχείρηση (reconnaissance operation) δυτικά της περιοχής της Karbala (Karbala gap) με στόχο να προκαλέσουν σύγχυση στον Saddam και τους επιτελείς του για την ακριβή κατεύθυνση της επίθεσης κατά της πρωτεύουσας. Εάν το δόλωμα (decoy) επιτύγχανε τότε η Ρεπουμπλικανική Φρουρά (Republican Guard) θα μετατόπιζε τις αμυντικές της θέσεις προς τα νοτιοδυτικά, θα αποκαλυπτόταν, παρέχοντας εξαιρετικό σύνολο στόχων (a set of targets) για τις αεροπορικές δυνάμεις, ενώ θα άφηνε ακάλυπτο τον χώρο, μέσω του οποίου θα γινόταν η κύρια κίνηση της 3^{ης} Μεραρχίας Πεζικού, ήτοι από το στενό πέρασμα μεταξύ της περιοχής της Karbala και της λίμνης Razzazah. Η επιχείρηση εξαπάτησης πέτυχε, οι δυνάμεις του Hussein κινήθηκαν προς τα νοτιοδυτικά και τελικά εκμηδενίσθηκαν από τα αεροπορικά σε βάρος τους πλήγματα.¹⁷⁵

Η συμβολή της 101^{ης} Αερομεταφερόμενης Μεραρχίας υπό την ηγεσία του στρατηγού David Petraeus, μίας προσωπικότητας που θα μας απασχολήσει στην επόμενη ενότητα, ήταν καθοριστική στην εξασφάλιση της κύριας επιθετικής ενέργειας από την 3^η Μεραρχία Πεζικού. Η σύγκρουσή της με την ιρακινή μεραρχία Hammurabi (Hammurabi Republican Guard), στην περιοχή Al Hillah υπεύθυνη για την άμυνα των νότιων διαδρόμων/περιοχών προσέγγισης προς τη Βαγδάτη, αποτελεί ένα ακόμη χαρακτηριστικό παράδειγμα της αποτελεσματικότητας του αεροεδαφικού πολέμου (airland battle). Ο Petraeus

¹⁷⁴ Βλ., σχετικά με την επικαιρότητα του μεγάλου Πρώσου στρατιωτικού και θεωρητικού του πολέμου, ενδεικτικά, Gray, Colin, *Clausewitz, History and the Modern Strategic World*, U.S. Army, Fort Leavenworth, Kansas, Strategic and Combat Studies Institute, June 2003, Echevarria II, J. Antulio, *Clausewitz and Contemporary War*, Oxford, Oxford University Press, 2007, Strachan, Hew and Herberg-Rothe, Adreas, *Clausewitz in the Twenty First Century*, Oxford, Oxford University Press, 2007 και Papaj, J. Christopher, Carlisle Barracks, Pennsylvania, U.S. Army War College, 2008, σελ 2, 13-15.

¹⁷⁵ Murray, Williamson, Scales, Jr, H. Robert, *The Iraq War, A Military History*, σελ 198-200

χρησιμοποίησε τους χερσαίους σχηματισμούς του μαζί με τα επιθετικά ελικόπτερα APACHE και εξαπέλυσε ένα φονικό πλέγμα πυρός αποτελούμενο από χίλιους (1000) αντιαρματικούς πυραύλους Hellfire, δύο χιλιάδες (2000) οβίδες πυροβολικού, 114 πυραύλους ATACMS (Army Tactical Missile System), εκτοξευόμενους από το πυραυλικό πυροβολικό (από συστήματα MLRS- Multi Launched Rocket Systems), την ίδια ώρα που οι επιχειρήσεις εγγύς αεροπορικής υποστήριξης στην συγκεκριμένη μάχη έφθασαν τις εκατό τριάντα πέντε (135). Το αποτέλεσμα ήταν η καταστροφή του ενενήντα τοις εκατό (90%) του αρματικού δυναμικού της ιρακινής μεραρχίας και η οριστική διάλυσή της.¹⁷⁶

Εξίσου αποτελεσματική, όμως, ήταν και η συνεργασία Πεζοναυτών και τακτικού στρατού, με αποκορύφωμα έναν ακόμη σπουδαίο ελιγμό που εκτελέστηκε στην περιοχή An Numaniyah. Οι αμερικανικές δυνάμεις κινήθηκαν προς την πόλη Al Kut, προκειμένου να εξαπατήσουν την ιρακινή ηγεσία για άλλη μία φορά, αναφορικά με την βασική πορεία της επίθεσης προς την Βαγδάτη. Το δόλωμα και σε αυτή την περίπτωση ήταν απόλυτα επιτυχές. Οι Πεζοναύτες παρέκαμψαν τις γραμμές άμυνας των ιρακινών και διέσχισαν τον ποταμό Τίγρη, στην αριστερή του όχθη, από την πόλη της An Numaniyah, ταυτόχρονα οι δυνάμεις του αμερικανικού στρατού καθήλωναν τους αντιπάλους στην Al Kut και σε συνεργασία με άλλες δυνάμεις πεζοναυτών κινήθηκαν με κατεύθυνση την δεξιά όχθη του ποταμού. Η μεγάλη κυκλωτική κίνηση θύμιζε τον ελιγμό που οι Γερμανοί, στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ονόμασαν Kesselschlacht ή στα αγγλικά Encirclement Battle. Οι επικεφαλής αξιωματικοί ήταν βέβαιοι πως οι ιρακινές δυνάμεις αντιλαμβανόμενες την περικύκλωσή τους θα κατέρρεαν κυριολεκτικά. Οι στρατιώτες θα λιποτακτούσαν και θα επέστρεφαν στα χωριά και τις πόλεις τους. Πράγματι δικαιώθηκαν σε όλες τους τις προβλέψεις και επιβεβαίωσαν την αξία του αναλυτικού εργαλείου του Clausewitz για τις δυνητικές εμπλοκές. Οι ιρακινοί γνωρίζοντας, ότι η μάχη θα οδηγούσε στον αφανισμό τους, αποφάσισαν να μην την δώσουν. Η εκμηδένισή τους, ως συνέπεια της δυνητικής σύγκρουσης, είχε πραγματοποιηθεί.¹⁷⁷

¹⁷⁶ Βλ., , Keegan, John, *The Iraq War*, σελ 162-163 και Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*, σελ 250. Η συγκεκριμένη επιχείρηση κατέδειξε, όπως τονίζει και ο Καθηγητής Κολιόπουλος την αξία των απόψεων του έτερου σπουδαίου θεωρητικού της αεροπορικής ισχύος, του Γουίλιαμ Μίτσελ (Mitchell) περί της επίδρασης των αεροπορικών επιχειρήσεων στις χερσαίες επιχειρήσεις.

¹⁷⁷ Βλ, Murray, Williamson, Scales, Jr, H.Robert, *The Iraq War, A Military History*, σελ, 224-225 και φυσικά Clausewitz, *On War*, σελ. 181.

Οι επιχειρήσεις σε όλα τα μέτωπα προχώρησαν με καταγιστικό ρυθμό. Οι Βρετανικές δυνάμεις μαζί με δυνάμεις πεζοναυτών περικύκλωσαν την Βασόρα και πραγματοποιώντας εκκαθαριστικές επιχειρήσεις σε κάθε τομέα της πόλης την κατέλαβαν ολοκληρωτικά. Αντίστοιχα, διασφάλισαν σε συνεργασία με τις Ειδικές δυνάμεις τις πετρελαιοπηγές στην χερσόνησο Al Faw, ενώ σε συνεργασία με τις αεροπορικές δυνάμεις εκμηδένισαν τις εστίες αντίστασης Fedayeen και ιρακινού στρατού. Σε όλες τις περιπτώσεις που εξετάσαμε η άμεση προσέγγιση σε επιχειρησιακό και τακτικό επίπεδο με τις δυνάμεις του εχθρού ενίοτε συνδυάστηκε με έμμεση προσέγγιση: ελιγμούς υπερκέρασης αμυντικών θέσεων, κινήσεις αποκοπής των γραμμών επικοινωνιών, διοίκησης και ελέγχου του αντιπάλου και επιχειρήσεις προστασίας των φίλιων γραμμών ανεφοδιασμού και διοικητικής μέριμνας που λόγω της ταχύτητας των επιχειρήσεων ήταν ιδιαίτερα λεπτές και αποτελούσαν την μόνιμη αγωνία του στρατηγού Franks.

Η πτώση της Βαγδάτης επήλθε μέσα από δύο κεραυνοβόλες διεισδύσεις ή επιδρομές, με την κωδική ονομασία “Thunder Runs”. Οι επιχειρήσεις αυτές, που διεξήχθησαν από ίλες αρμάτων μάχης (M-1 ABRAMS σε συνεργασία με Τεθωρακισμένα Οχήματα Μάχης-TOMA BRADLEY) , θύμισαν πραγματικά εφαρμογή κεραυνοβόλου πολέμου (blitzkrieg) και είχαν στόχο την πρόκληση ψυχολογικού σοκ στο ιρακινό καθεστώς και τις ένοπλες δυνάμεις. Παρά ταύτα και οι δύο επιδρομές εξελίχθηκαν σε σκληρές και ανελέητες συγκρούσεις εκμηδένισης. Οι Fedayeen επιτέθηκαν με κάθε μέσο και με χρήση ελαφρών όπλων και RPGs (Rocket-Propelled Grenades) δίδοντας μία γεύση του τι θα ακολουθούσε τα επόμενα χρόνια στην ιρακινή επικράτεια. Οι αμερικανικές δυνάμεις με τον εξοπλισμό τους και την εκπαίδευσή τους εξουδετέρωσαν κάθε αντίπαλο και με λίγες απώλειες, σε σχέση με την σφοδρότητα των μαχών εδραίωσαν την θέση τους στην πρωτεύουσα.¹⁷⁸

¹⁷⁸ Βλ., Boot, Max, *War Made New, Technology, Warfare, and The Course of History, 1500 to Today*, New York, Gotham Books, 2006, σελ 385-389. Είναι χαρακτηριστική η φράση ενός δεκανέα για την μάχη στην περιοχή του αντικειμενικού στόχου Curley τις ημέρες 5-7 Απριλίου: «there was not a soldier on Curley who did not think he was going to die that day, even medics and the chaplain were picking up weapons”. Για ανάλογες περιγραφές που αποδεικνύουν την σφοδρότητα της μάχης και τον στόχο εκμηδένισης του αντιπάλου βλ., επίσης Mirra, Carl, *Soldiers and Citizens, An Oral History from the battlefield to the Pentagon*, New York, Palgrave Macmillan , 2008, σελ 72-77 με την μαρτυρία του Λοχαγού James. L. McCormich και Woodring, A. Richard, *Operation Iraqi Freedom II, Ambush at ShalmanPak*, Iraq, Personal Experience Paper, 2006, <http://www.cgsc.contentdm.oclc.org/cdm/search-USASMA Digital Library> (ημερομηνία πρόσβασης 16-6-2012), με μαρτυρία που αναφέρεται στην μετά τον πόλεμο περίοδο της ιρακινής εξέγερσης κατά των αμερικανικών δυνάμεων. Επίσης για τις

Ο Stephen Biddle, σε μία συνολική αξιολόγηση της επιχείρησης στο Ιράκ, επισημαίνει ότι η ταχύτητα (speed), η χρήση όπλων ακριβείας (precision stand-off weapons) και η τακτική ενημέρωση στο πεδίο της μάχης (situational awareness) συνεισέφεραν χωρίς αμφιβολία στην νίκη των συμμαχικών δυνάμεων. Ωστόσο δεν ήταν οι αποφασιστικοί παράγοντες. Για εκείνον η αδυναμία της στρατιωτικής στρατηγικής του Ιράκ ήταν ο κρίσιμος παράγοντας. Οι ιρακινές δυνάμεις δεν μπόρεσαν να εκμεταλλευτούν σε καμία περίπτωση ούτε το αστικό περιβάλλον, ούτε τις εκ του σύνεγγυς μάχες (close combat), ούτε τις μη συμβατικές τακτικές επίθεσης των Fedayeen, προκειμένου να επιβάλλουν κόστος στις συμμαχικές δυνάμεις. Επιπλέον, δεν εφαρμόστηκε από τον Saddam Hussein καμία τακτική καμένης γης (scorched earth), ούτε καταστροφής γεφυρών και υποδομών που θα μπορούσαν να ανακόψουν την επέλαση των αμερικανικών δυνάμεων.¹⁷⁹

Ο γράφων δεν θεωρεί αβάσιμη και ατεκμηρίωτη την κριτική αξιολόγηση του Biddle, ωστόσο για άλλη μία φορά επιθυμεί να επισημάνει ότι η πεμπτουσία της στρατηγικής είναι η αλληλεπίδραση των δύο αντιτιθέμενων δρώντων. Η δράση του ενός επιδρά στην συμπεριφορά και την αντίδραση της άλλης πλευράς. Η αλληλεπίδραση αμερικανικής ισχύος και ιρακινής αδυναμίας (interaction between American Power and Iraqi Weakness) επέφερε το αποφασιστικό αποτέλεσμα της σύγκρουσης. Όμως στο τακτικό και στο επιχειρησιακό επίπεδο οι αμερικανικές δυνάμεις εκτέλεσαν άψογα τους ελιγμούς, κυριάρχησαν στο πεδίο της μάχης και εκμεταλλεύτηκαν τα δικά τους πλεονεκτήματα. Στις μετωπικές επιθέσεις η συνέργεια αεροπορίας, στρατού, ειδικών δυνάμεων συνέτριψε τον εχθρό φυσικά, υλικά, ψυχολογικά. Η ποιότητα των αμερικανικών δυνάμεων ήταν αποτέλεσμα μίας πολύχρονης και πολυεπίπεδης προσπάθειας που ξεκίνησε από τον πόλεμο του Βιετνάμ και εκδηλώθηκε στα πεδία των μαχών στο Ιράκ το 1991, στην Γιουγκοσλαβία, στο Αφγανιστάν και πάλι στο Ιράκ, όπου ο πρώτος στόχος της πολιτικής ηγεσίας επετεύχθη, το καθεστώς Hussein ανετράπη.¹⁸⁰

επιδρομές Thunder Runs βλ., Rics, E. Thomas, *FIASCO, Ο αμερικανικός πόλεμος στο Ιράκ*, Αθήνα, 2006, εκδόσεις Ιωλκός, σελ. 242-245.

¹⁷⁹ Βλ., Biddle, Stephen, "Iraq, Afghanistan, and American Military Transformation", στο Baylis, John, Wirtz, J. James, Gray, S. Colin, *Strategy*, σελ. 272-281, καθώς και το άρθρο του ίδιου συγγραφέα "Speed Kills? Reassessing the role of Speed, Precision, and Situational Awareness in the Fall of Saddam", *Journal of Strategic Studies*, vol 30, no. 1, February, 2007, σελ. 3-46.

¹⁸⁰ Βλ., Clark, K. Wessley, *Winning Modern Wars, Iraq, Terrorism and the American Empire*, New York, Public Affairs, 2003, σελ. 84, 98-101.

Ήταν, όμως, ο μόνος στόχος των ΗΠΑ; Ο πόλεμος έληξε την 1^η Μαΐου 2003, όταν ο Πρόεδρος Bush ανακοίνωσε την λήξη των επιχειρήσεων από το κατάστρομα του USS Abraham Lincoln; Οι μετέπειτα εξελίξεις στο Ιράκ έδωσαν την απάντηση στα ερωτήματα αυτά. Στην επόμενη ενότητα θα επιχειρήσουμε να αναλύσουμε τον πόλεμο που ακολούθησε μετά τον πόλεμο και τον ρόλο των επιχειρήσεων COIN (Counterinsurgency).

3.4 Το Δόγμα Petraeus και οι επιχειρήσεις COIN.

Οι εξελίξεις στο Ιράκ, μετά την πτώση του καθεστώτος, κατέδειξαν την έλλειψη ουσιαστικού σχεδιασμού από αμερικανικής πλευράς στο σκέλος του λεγόμενου Nation-Building. Σχέδιο για την ανασυγκρότηση της χώρας δεν υπήρχε. Αντίθετα, απεδείχθη ότι η καταστροφή του Ιρακινού στρατού και των δομών του κόμματος Ba'ath άνοιξαν τον δρόμο για το μεταπολεμικό χάος του Ιράκ, ή ορθότερα για την έκρηξη του νέου πολέμου, μετά τον πόλεμο, στην χώρα.¹⁸¹

Η επιμονή του Rumsfeld να εκτελεσθεί η αποστολή με την μικρή σε μάζα, αλλά φονική σε ισχύ πυρός δύναμη, μπορεί να δικαιώθηκε με την επικράτηση στο πεδίο της μάχης, όμως η κατάσταση στο μεταπολεμικό Ιράκ δεν μπορούσε να αντιμετωπιστεί με αυτού του μεγέθους την δύναμη. Ήδη από το Μάιο του 2003 οι ΗΠΑ ήταν πλέον αντιμέτωπες με την ιρακινή αντίσταση και με τις τακτικές ανταρτοπολέμου που εκείνη ανέπτυξε. Ο σκοπός της ήταν να ασκήσει επίδραση στην βούληση των συμμαχικών δυνάμεων να συνεχίσουν τον πόλεμο και να τις πείσει, ότι στο τέλος θα αναγκαστούν να εγκαταλείψουν το Ιράκ.¹⁸²

Η τεχνική του ανταρτοπολέμου για άλλη μία φορά κατέδειξε την αξία και αποτελεσματικότητά της. Οι ιρακινοί αντάρτες χτυπούσαν σε μικρές ομάδες-σμήνη,

¹⁸¹ Για την αποτυχία των ΗΠΑ στην πολιτική του Nation-building ή State-Building βλ., Dodge, Toby, "What is at stake in Iraq?", *Adelphi Papers*, vol 45, no. 372, σελ 5-8, El-Shibiny, Mohamed, *Iraq, A Lost War*, New York, Palgrave Macmillan, 2010, σελ 98-100, Dobbins, James, McGin, G. John, Crane, Keith, Jones, G. Seith, Lal, Rolie, Rathmell, Andrew, Swanger, Rachel, and Timilsina, Anga, *America's Role in Nation-Building, from Germany to Iraq*, Santa Monica, RAND, 2003, σελ. 169, Hunter, E. Robert, "A new American Middle East Strategy?", *Survival*, vol. 50, no.6, December 2008-January 2009, σελ 49-66, ιδιαίτερα σελ 50-51, Metz, Steven, *Iraq and the Evolution of American Strategy*, Washington D.C., Potomac Books Inc. , 2008, σελ 130, όπου: «it appears strange that so little effort and time was devoted to post-hostilities planning».

¹⁸² Βλ., Gentry, A. John, *How Wars are Won and Lost, Vulnerability and Military Power*, Santa Barbara California-Denver Colorado-Oxford England, Praeger, Praeger Security International, 2012, σελ 168-170.

εξοπλισμένοι με ελαφρύ οπλισμό (π.χ τυφέκια εφόδου AK-47 Kalashnicov, χειροβομβίδες), με RPGs και με την ανάπτυξη αυτοσχέδιων εκρηκτικών μηχανισμών (Improvised Explosive Devices- IEDs), προκαλώντας μεγάλες ζημιές τόσο στις αμερικανικές, όσο και στις νεοσύστατες ιρακινές δυνάμεις ασφαλείας. Η εκμετάλλευση του αστικού πεδίου (Urban Terrain), η τακτική «χτυπά και φεύγω» (hit and run), η απόκρυψη μέσα στον πληθυσμό και η στήριξη σε αυτόν, όχι μόνο για την στρατολόγηση μαχητών, αλλά και για τον υλικό εφοδιασμό τους υπήρξαν, επίσης, σταθερές αρχές για τους εξεγερμένους στο Ιράκ.¹⁸³

Στις αρχές του 2004 το περίφημο Σουννιτικό τρίγωνο (Sunni Triangle), η κατοικημένη από Σουννίτες περιοχή βόρεια και δυτικά της Βαγδάτης, αποτελούσε για τους αμερικανούς περιοχή θανάτου, λόγω της ραγδαίας αύξησης των επιθέσεων και της συνακόλουθης μεγέθυνσης των απωλειών τους.¹⁸⁴ Οι ΗΠΑ δεν είχαν να αντιμετωπίσουν, όμως, ένα παραδοσιακό αντάρτικο κίνημα, με ιεραρχική δομή και προσωποπαγή ηγεσία. Απέναντί τους είχαν δίκτυα οργανώσεων, με αυτόνομη δομή και δράση, καθώς επίσης και διαφορετικούς δρώντες, με εντελώς διαφορετικούς στόχους και κίνητρα. Το δίκτυο οργανώσεων της Al Qaeda υπό την ηγεσία του Abu Musab Al-Zarkawi, ο στρατός του Mahdi στην πόλη της Najaf, συγκροτούμενος από τους Σίιτες του Moqtada Al-Sadr, οι οργανώσεις των Σουννιτών εξεγερμένων και οι οργανωμένες ομάδες των υποστηρικτών του κόμματος Ba'ath συνιστούσαν τους αντιπάλους της αμερικανικής δύναμης, που για εκείνους ήταν δύναμη κατοχής (Occupation Army) και όχι απελευθέρωσης.¹⁸⁵

Η προσέγγιση, ωστόσο, της αμερικανικής στρατιωτικής ηγεσίας και της πολιτικής διοίκησης στο Ιράκ παρέμενε συμβατική. Αυτή μας η θέση αποδείχθηκε βάσιμη στις επιχειρήσεις του Απριλίου 2004 στην περιοχή της Fallujah. Η χρήση του επιτυχημένου συνδυασμού χερσαίας και αεροπορικής ισχύος οδήγησε σε μία ακόμα σύγκρουση εκμηδένισης με τους αντάρτες του Zarkawi, εντός μάλιστα αστικού

¹⁸³ Για τα σταθερά χαρακτηριστικά του ανταρτοπολέμου βλ, Laqueur, Walter, «Τα χαρακτηριστικά του Ανταρτοπολέμου» στο Freedman, Lawrence, *Πόλεμος*, σελ. 391-399. Για τον ρόλο που διαδραμάτισαν οι αυτοσχέδιοι εκρηκτικοί μηχανισμοί βλ, Improvised Explosive Devices (IEDs)/ Booby Traps στο <http://www.globalsecurity.org/military/into/ied> (ημερομηνία πρόσβασης 20-7-2012), Gaskell, Stephanie, "IEDs increasingly a U.S. Threat", *Politico ProDefense*, 13-7-2012 στο <http://www.politico.com/news> (ημερομηνία πρόσβασης 17-9-2012).

¹⁸⁴ Βλ το ενδιαφέρον άρθρο, "Iraq's Sunni Triangle scene of new deadly attacks" στην ηλεκτρονική σελίδα του CNN, <http://www.unv.cnn/article/2004-1-22> (ημερομηνία πρόσβασης 19-7-2012).

¹⁸⁵ Βλ, Brigham, K. Robert, *Iraq, Vietnam, and the Limits of American Power*, New York, Public Affairs, 2006,2008, σελ 1-18, 50-52.

περιβάλλοντος, με επιχειρήσεις σε κάθε τομέα της πόλης (street-to-street fighting).¹⁸⁶ Παρά την εκκαθάριση της περιοχής, μετά την αποχώρηση των αμερικανικών στρατευμάτων η παρουσία των εξεγερμένων Ιρακινών έγινε εκ νέου αισθητή στον πληθυσμό. Η επιχειρησιακή στρατηγική που είχε επιτύχει στην φάση της επέμβασης στη χώρα δεν μπορούσε να αποδώσει στο νέο σκηνικό που είχε αναδυθεί.

Οι ΗΠΑ για πολλούς αναλυτές είχαν εμπλακεί σε αυτό που καλείται «fourth generation of warfare». Κύρια χαρακτηριστικά του είναι: Α) η στόχευση στην πολιτική βούληση του αντιπάλου. Η επιχείρηση ενίσχυσης της πεποίθησής του ότι ο πόλεμος δεν μπορεί να κερδηθεί, β) Ο εγκλωβισμός της ισχυρής πλευράς σε μακροχρόνια αντιπαράθεση με υψηλό υλικό και ανθρώπινο κόστος και γ) συνεπακόλουθο του προηγούμενου η ανάπτυξη των επιχειρήσεων σε ένα πολύπλοκο περιβάλλον συγκρούσεως χαμηλής εντάσεως (complex environment of low-intensity conflict) με κύρια έμφαση στην ολιστική εξέταση της κοινωνίας του αντιπάλου και των ευάλωτων σημείων της (holistic examination of society in order to find vulnerabilities). Στην περίπτωση του Ιράκ σταθερή επιδίωξη των ανταρτών ήταν να προκαλέσουν μεγάλο ποσοστό απωλειών στις αμερικανικές δυνάμεις, αλλά και σε όσους συνεργάζονταν με αυτές, προκειμένου να ανατρέψουν κάθε διαδικασία σταθεροποίησης της χώρας, αλλά και να προκαλέσουν αντιδράσεις εντός των δυτικών κοινωνιών για το μάταιο του πολέμου.¹⁸⁷

Επιπρόσθετα, εκείνο που είμαστε σε θέση να παρατηρήσουμε από την ανάλυση των γεγονότων είναι το επίπεδο προσαρμογής των ανταρτών στην αμερικανική τεχνολογική υπεροχή, ευρύτερα δε στην επανάσταση στις στρατιωτικές επιθέσεις (RMA). Με την πάροδο του χρόνου αύξησαν το επίπεδο βιωσιμότητάς τους απέναντι στην σκληρή δύναμη των αμερικανικών δυνάμεων (hard force), δεν απέφευγαν την κλειστή, εκ του σύνεγγυς μάχη (close battle), ενσωμάτωσαν στο οπλοστάσιό τους αντιαεροπορικά συστήματα (aerial defense systems) και έδωσαν μεγάλη σημασία στο τομέα της προπαγάνδας και του χειρισμού των μέσων ενημέρωσης για την προβολή των επιτυχιών τους. Ουσιαστικά αποπειράθηκαν να πραγματοποιήσουν την κύρια αρχή του πολέμου τέταρτης γενεάς, να πείσουν τον αντίπαλο ότι δεν θα νικήσει αυτή

¹⁸⁶ Βλ., El-Shibiny, *Iraq, A lost War*, σελ. 116-120.

¹⁸⁷ Για μία λεπτομερή παρουσίαση του Πολέμου 4^{ης} Γενεάς και της εφαρμογής των χαρακτηριστικών του στην σύγκρουση στο Ιράκ, βλ., Hammes, X. Thomas, *The Sling and the Stone, on War in the 21st Century*, St. Paul, USA, Zenith Press, 2004, σελ. 207-223 και 172-189, αλλά και την διεισδυτική μελέτη του Αλεξανδράκη, Γεωργίου, «Η 4^η Γενιά Πολέμου, Οι ασύμμετρες ένοπλες συγκρούσεις στον 21^ο αιώνα», *Στρατηγική*, τ.215, Αύγουστος, 2012, σελ 120-125.

τη μάχη και τους δικούς τους υποστηρικτές, ότι θα νικήσουν τον πόλεμο, χωρίς να τον χάσουν (winning the war without losing it).¹⁸⁸

Ο Στρατηγός George Casey, Διοικητής των Αμερικανικών χερσαίων δυνάμεων στο Ιράκ (Commander of U.S. Ground Forces) από τον Ιούνιο του 2004 έως τον Φεβρουάριο του 2007 επιχείρησε να εφαρμόσει μία συνδυασμένη στρατηγική καταστολής της εξέγερσεως, που είχε λάβει χαρακτήρα και εμφυλίου πολέμου μεταξύ Σιιτών και Σουννιτών, με μία περιορισμένη στρατηγική ειρήνευσης (limited clear-and-hold pacification strategy) με βάση την οικοδόμηση πολιτικών θεσμών και δομών στην χώρα και την ανάληψη ευθυνών, ακόμα και στον τομέα της ασφάλειας, από τις Ιρακινές πολιτικό-στρατιωτικές αρχές.¹⁸⁹

Η κατάσταση, ωστόσο, δεν βελτιώθηκε, με την κλιμάκωση της βίας να κυριαρχεί στην καθημερινή ζωή στο Ιράκ, αλλά και την εντεινόμενη δυσaráσκεια στις ΗΠΑ που επηρεάζονταν από το σκηνικό στο πεδίο της μάχης. Αποφασιστική καμπή για τις εξελίξεις ήταν η αντικατάσταση, το Νοέμβριο του 2006, του Donald Ramsfeld από τον Robert Gates στην θέση του Υπουργού Άμυνας, η απόφαση, στις αρχές του 2007, του Προέδρου George W. Bush να ενισχύσει τις αμερικανικές δυνάμεις με τριάντα χιλιάδες στρατιώτες-το περίφημο σχέδιο «The Surge»- και η ανάληψη της ηγεσίας των αμερικανικών δυνάμεων από τον στρατηγό David Petraeus.¹⁹⁰

Ο Petraeus αναλάμβανε τα καθήκοντά του σε μία περίοδο που, παρά την εξουδετέρωση του Hussein (ηθική και φυσική) και τις προσπάθειες για ανοικοδόμηση του κρατικού μηχανισμού στο Ιράκ, η βία απειλούσε το πλέον κρίσιμο για την αμερικανική πλευρά στοιχείο, αυτό της αξιοπιστίας της. Όπως και στον πόλεμο στον Κοσσυφοπέδιο, το διακύβευμα για τις ΗΠΑ ήταν η αδυναμία τους να επιβάλλουν την σταθερότητα και να αποδείξουν ότι το σχέδιό τους για μία δημοκρατική Μέση Ανατολή ήταν πραγματοποιήσιμο.

Το στοίχημα της αξιοπιστίας έπρεπε να κερδηθεί και ο Petraeus άμεσα αλλάζει στρατηγική. Επισημαίνει την αξία της αύξησης του αριθμού των στρατευμάτων και την εφαρμογή ενός νέου δόγματος, ή μάλλον ενός δόγματος που οι αμερικανικές δυνάμεις έπρεπε να ανακαλύψουν εκ νέου, από την εποχή του Βιετνάμ. Οι

¹⁸⁸ Βλ., Brun, Itai, “While you’re busy Making other Plans- The Other RMA”, *Journal of Strategic Studies*, vol. 33, no. 4, August 2010, σελ 535-565.

¹⁸⁹ Βλ., , Brigham, K. Robert, *Iraq, Vietnam, and the Limits of American Power*, New York, Public Affairs, 2006, 2008, σελ 51-55.

¹⁹⁰ Βλ., Conley, S. Richard, *Historical Dictionary of The George. W. Bush Era*, Historical Dictionaries of U.S. Politics and Political Eras, no. 15, Lanham, Toronto, Plymouth, U.K, The Scarecrow Press, 2010, xxvii-xxxii.

επιχειρήσεις με την ονομασία COIN (αρκτικόλεξο από το Counterinsurgency) δεν είναι παρά το σύνολο των δράσεων μίας κυβέρνησης για να επικρατήσει έναντι ενός οργανωμένου κινήματος ανατροπής της. Στην περίπτωση του Ιράκ αντανakλούσε τις ενέργειες των ΗΠΑ για να ηττηθεί το κύμα εξεγέρσεως (Insurgency) κατά της νέας πολιτικής και θεσμικής τάξης που οι ίδιες επέβαλαν.¹⁹¹

Το ιστορικό υπόβαθρο των επιχειρήσεων αυτών εντοπίζεται στην δεκαετία του 1960 και στην παροχή πολύπλευρης υποστήριξης από τις κυβερνήσεις Truman και Eisenhower σε καθεστώτα και κυβερνήσεις απειλούμενες από αριστερά ανταρτικά κινήματα. Το Βιετνάμ, ωστόσο, κατέδειξε την δυσκολία των ΗΠΑ στην εκτέλεσή τους και ιδιαίτερα στο μη στρατιωτικό τους σκέλος, που συνιστά κρίσιμο στοιχείο για την επιτυχία τους. Στις επιχειρήσεις αυτές παράγοντες, όπως ο πολιτιστικός και ο ψυχολογικός (cultural and psychological battlespace) διαδραματίζουν εξίσου σημαντικό ρόλο (ενίοτε και πιο σημαντικό) με το σκέλος των στρατιωτικών επιχειρήσεων.¹⁹²

Ο Στρατηγός Petraeus μαζί με τον συνάδελφό του Στρατηγό James Mattis των Πεζοναυτών ήταν οι συντάκτες του εγχειριδίου του Αμερικανικού Στρατού για τις επιχειρήσεις COIN, που εκδόθηκε τον Δεκέμβριο του 2006. Το συγκεκριμένο κείμενο FM-3-24 (Field Manual) ενσωμάτωνε τόσο τις αρχές που είχε παγιώσει η ιστορική εμπειρία στο Βιετνάμ, όσο και τις δικές τους αντιλήψεις από την εμπειρία τους στα πεδία των μαχών στο Ιράκ.¹⁹³ Η τοποθέτηση, συνεπώς, του Petraeus ήταν αυτή του κατάλληλου ανθρώπου στην κατάλληλη θέση.

Σε αντίθεση με τον προκάτοχό του Στρατηγό Casey, ο οποίος προέκρινε την εγκατάσταση των αμερικανικών δυνάμεων εκτός των μεγάλων πόλεων (Move outside all major cities) και την συγκέντρωσή τους σε βάσεις κατά μήκος των κεντρικών αρτηριών-λεωφόρων της χώρας, ο Petraeus έφερε τα αμερικανικά στρατεύματα μέσα στις πόλεις, δίπλα στους ιρακινούς πολίτες που επιζητούσαν την ασφάλεια. Το δικό του σύνθημα ήταν «Get out and Walk». Οι πεζές περιπολίες, μαζί με μονάδες των ιρακινών δυνάμεων ασφαλείας στόχευε να αλλάξει δραματικά το κλίμα ασφαλείας

¹⁹¹ Βλ., 2nd Battalion/5th Marine Regiment, “Notes on FM-3-24 COUNTERINSURGENCY” στο [http://www.2ndbn5thmar.com/coinman/Notes%](http://www.2ndbn5thmar.com/coinman/Notes%20on%20FM-3-24%20COUNTERINSURGENCY) (ημερομηνία πρόσβασης 10-9-2012).

¹⁹² Βλ., Metz, Steven, *Iraq and the Evolution of American Strategy*, Washington D.C., Potomac Books Inc., 2008, σελ 148-151.

¹⁹³ Ο Mattis ήταν διοικητής της 1 Μεραρχίας των Πεζοναυτών. Για τον ρόλο των Πεζοναυτών και την συμμετοχή τους στον πόλεμο του Ιράκ βλ., το εξαιρετικό έργο του Lowry, S. Richard, *U.S. Marines in Iraq: Operation Iraqi Freedom 2003*, Great Britain, Osprey Publishing Warrior, 2006.

στις τάξεις του πληθυσμού και να αποκαταστήσει στα μάτια τους την εμπιστοσύνη στις αρχές και τους θεσμούς της χώρας.¹⁹⁴

Ωστόσο, ο Petraeus, λόγω και του αποφασιστικού χαρακτήρα του,¹⁹⁵ προχώρησε γρήγορα στην υιοθέτηση όλων των παράδοξων αρχών των επιχειρήσεων COIN: α) «Όσο περισσότερο προστατεύεις τις δυνάμεις σου, τόσο λιγότερο ασφαλείς είναι». Οι αμερικανικές δυνάμεις δεν αποκλείστηκαν στις βάσεις τους, αντίθετα ανέλαβαν ριψοκίνδυνες αποστολές και έκαναν έντονη την παρουσία τους στα αστικά κέντρα και τις επαρχιακές πόλεις, β) «Πολλές φορές το να μην πράττεις είναι η καλύτερη απάντηση στις δράσεις των ανταρτών». Ο Petraeus εστίασε την προσοχή των υφισταμένων του στην ανάληψη εκείνων των δράσεων που θα επέφεραν πραγματικά ζημία στον αντίπαλο και δεν θα προκαλούσαν μεγαλύτερη συμπάθεια και υποστήριξη στις ενέργειές του, γ) «Τα καλύτερα όπλα για τις επιχειρήσεις COIN είναι αυτά που δεν χρησιμοποιούνται (the best weapons are ones that don't shoot)». Ο Petraeus επισήμανε την ανάγκη να αποφεύγεται η υπερβολική χρήση ισχύος που προκαλεί απώλειες στον άμαχο πληθυσμό (collateral damage). Το όπλο που θα χρησιμοποιηθεί πρέπει να στοχεύει με ακρίβεια τον αντάρτη (the insurgent), αν αυτό δεν μπορεί να συμβεί καλύτερα να σιγεί, δ) «Η επιτυχής τακτική κατά των εξεγερμένων σε μία πόλη ή επαρχία δεν εγγυάται την επιτυχή εφαρμογή της και σε άλλες περιπτώσεις, σε άλλες επαρχίες». Ο Petraeus γνώριζε ότι το Ιράκ δεν ήταν μία μονολιθική κοινωνία, αλλά αντίθετα οι διαφορετικές φυλές, οι διαφορετικές θρησκείες και τα διαφορετικά ήθη απαιτούσαν από τις αμερικανικές δυνάμεις προσαρμογή των δράσεών τους και υιοθέτηση συγκεκριμένων κάθε φορά τακτικών για να επιτυγχάνεται το βέλτιστο αποτέλεσμα., ε) «Οι πιο σημαντικές αποφάσεις δεν λαμβάνονται από τους στρατηγούς (most of the important decisions are not made by generals)». Πράγματι ο Στρατηγός τόνισε από την αρχή ότι οι επιχειρήσεις COIN είναι το βασίλειο του υπολοχαγού, του λοχία, του δεκανέα. Οι χαμηλόβαθμοι ηγέτες πρέπει να σταθμίζουν άμεσα τις καταστάσεις και να λαμβάνουν αποφάσεις. Η χορηγηθείσα αυτονομία στην λήψη αποφάσεων στο επίπεδο αυτό συνιστούσε μία από τις πρώτες ενέργειές του και στ) «Ακόμα και εάν οι Ιρακινές Αρχές πράττουν κάτι σε ανεκτό

¹⁹⁴ Βλ., Rics, E. Thomas, *The Gamble, General David Petraeus and the American Military Adventure in Iraq, 2006-2008*, New York, The Penguin Press, 2009, σελ. 111 και 140-141.

¹⁹⁵ Για τον χαρακτήρα του Στρατηγού, τον τραυματισμό του στον ώμο σε άσκηση του αμερικανικού στρατού στην αρχή της σταδιοδρομίας του και τα ηγετικά του προσόντα ως Διοικητή της 101^{ης} Αερομεταφερόμενης ταξιαρχίας, βλ., Atkinson, Rick, *In the Company of Soldiers, a chronicle of Soldiers in Iraq*, Great Britain, Little Brown, 2004. Ο Atkinson ως πολεμικός ανταποκριτής ακολούθησε την 101^η Αερομεταφερόμενη Ταξιαρχία στο πεδίο της μάχης στο Ιράκ.

επίπεδο, αυτό είναι πολύ καλύτερο από το να το πράττουν οι Αμερικανικές δυνάμεις με άσπογο τρόπο (the host nation doing something tolerably is better than us doing it well). Η σταδιακή ανάθεση ευθυνών και αρμοδιοτήτων στις ιρακινές αρχές ήταν άμεση προτεραιότητα για τον Petraeus. Από την στιγμή που μπορούσαν να φέρουν εις πέρας αποστολές και να εφαρμόζουν πολιτικές για την βελτίωση της καθημερινότητας του πληθυσμού, ο ρόλος των αμερικανικών δυνάμεων θα έπρεπε να ήταν περιορισμένος και κατά κύριο λόγο συμβουλευτικός.¹⁹⁶

Οι παράδοξες αρχές των «Counter-guerrilla operations» επιβεβαιώνουν την επισήμανση του Luttwak για την παράδοξη λογική της στρατηγικής σε όλα τα επίπεδα και σε όλες τις διαστάσεις της. «Αν θέλεις πόλεμο, προετοιμάσου για ειρήνη», «Αν θέλεις να επιτύχεις στις επιχειρήσεις COIN, πρέπει να γνωρίζεις ότι η μεγάλη ισχύ πυρός είναι η λιγότερο αποτελεσματική». ¹⁹⁷ Την λογική αυτή ακολούθησε και ο Petraeus, καθώς γνώριζε ότι όφειλε να συνδυάσει ενέργειες και δράσεις σε παράλληλα επίπεδα.

Η έμφαση που έδωσε στον πολιτιστικό παράγοντα και στην μετατροπή του σε οπλικό σύστημα (weaponizing culture) εκφράστηκε εμπράκτως με την ενσωμάτωση στις αμερικανικές δυνάμεις των κοινωνικών επιστημόνων, ιδιαίτερα δε των ανθρωπολόγων (cultural scientists-anthropologists). Στα πλαίσια του προγράμματος Human Terrain System (HTS) που τέθηκε σε εφαρμογή από τον αμερικανικό στρατό τον Ιούλιο του 2005, δημιουργήθηκαν οι ονομαζόμενες «Human Terrain Teams» (HTTs). Ο ρόλος των ομάδων αυτών ήταν να παρέχουν στους διοικητές των ταξιαρχιών (Brigade Commanders) την απαραίτητη «πολιτιστική γνώση» (cultural knowledge), ώστε να μπορέσουν να προσεγγίσουν τον πληθυσμό, να αντιληφθούν τις ιδιαιτερότητες κάθε φυλής στο Ιράκ και να οικοδομήσουν σχέσεις εμπιστοσύνης, που θα στερούσαν τους αντάρτες από ηθική και υλική υποστήριξη.¹⁹⁸

Παρότι η αρχική προσέγγιση της στρατιωτικής ηγεσίας αποσκοπούσε στην χρήση του επιστημονικού αυτού δυναμικού στον τομέα της συλλογής πληροφοριών (a tool for

¹⁹⁶ Βλ., για το σύνολο των παράδοξων αρχών των COIN και την εφαρμογή τους από τον Petraeus, Gordon, R. Michael, “Break Point? Iraq and America’s Military Forces”, *Survival*, vol 48, no. 4, Winter 2006-2007, σελ 67-82, Voelkel, Tyson, “Counterinsurgency doctrine FM-3-24 and Operation Iraqi Freedom, A bottom-up Review”, στο Cerami, R. Joseph and Boggs, W. Jay, *The Interagency and Counterinsurgency Warfare*, December, 2004 στο <http://www.strategicstudiesinstitute.armymil./pdf.files> (ημερομηνία πρόσβασης 16-6-2012), Cordesman, H. Anthony, *The Iraq War and its strategic lessons for Counterinsurgency*, CSIS, December, 2005, στο <http://www.csis.org/files/media/csis/pubs/051209> (ημερομηνία πρόσβασης 10-9-2012).

¹⁹⁷ Βλ., Luttwak, N. Edward, *Strategy*, σελ 1-15.

¹⁹⁸ Βλ., Gonzalez, J. Roberto, *American Counterinsurgency, Human Science and the Human Terrain*, Chicago, Prickly Paradigm Press, 2009, σελ II, 2, 3, 71 και 80.

intelligence gathering), ο Petraeus το αξιοποίησε σε όλο το φάσμα των COIN, ήτοι στην θεμελίωση δομών οικονομικής ανάπτυξης και πολιτικής σταθερότητας, στην παροχή βασικών υπηρεσιών στους ιρακινούς και στην εκπαίδευση των ιρακινών στρατιωτικών μονάδων. Τα αποτελέσματα για τον στρατηγό ήταν θετικά, ιδίως στην εμπάθυνση της συνεργασίας του με τις φυλές (tribal engagement strategy) και στην εμπέδωση κλίματος ασφαλείας σε ολόκληρη την επικράτεια του Ιράκ.¹⁹⁹

Η κατάσταση στον παραπάνω τομέα την περίοδο Petraeus βελτιώθηκε σημαντικά, με αποκλιμάκωση της βίας και μείωση των απωλειών τόσο στον άμαχο ιρακινό λαό, όσο και στις αμερικανικές δυνάμεις. Ο Stephen Biddle αιτιολόγησε την καθολική αποκλιμάκωση της βίας, σε σύγκριση με τα τεκταινόμενα, την περίοδο 2004-2007, όχι μόνο στην παρουσία του Petraeus, αλλά και στην αύξηση της δύναμης των αμερικανών. Η περίφημη ενίσχυση “Surge” με τριάντα χιλιάδες στρατιώτες στο πεδίο της μάχης συνέβαλε αποφασιστικά στην εφαρμογή της νέας στρατηγικής. Ο Petraeus άλλωστε είχε τονίσει ότι η επιτυχία της αποστολής του θα βασιζόταν σε μεγαλύτερη στρατιωτική δύναμη και σε νέο δόγμα (bigger force-new doctrine). Ακόμη ένας παράγοντας, ωστόσο, που διαδραμάτισε κυρίαρχο ρόλο στην μείωση της βίας ήταν η ρήξη μεταξύ Σουνιτών και στοιχείων της Al Qaeda, ιδίως στην επαρχία An Anbar. Η αφύπνιση της An Anbar (An Anbar Awakening) βοήθησε το έργο των αμερικανών, καθώς την εκκαθάριση των οργανώσεων που συνδέονταν με την τρομοκρατική οργάνωση ανέλαβαν οι ίδιες οι φυλές (Sons of Iraq). Η συνέργεια των τριών ανωτέρω παραγόντων οδήγησε στην επίτευξη κλίματος ασφάλειας και σταθερότητας σε ολόκληρη τη χώρα.²⁰⁰

Κατά την κρίση του γράφοντος η συμβολή του Petraeus ήταν καταλυτική λόγω της ικανότητάς του και της αποφασιστικότητάς του να εφαρμόσει το σύνολο των αρχών, που ο ίδιος είχε περιγράψει και προσδιορίσει στο FM-23-4 για τις επιχειρήσεις COIN. Το σώμα των αρχών αυτών συνιστούσε σαφώς δόγμα, καθώς περιλάμβανε συγκεκριμένο τρόπο δράσης ή καλύτερα ειδική μέθοδο διεξαγωγής πολεμικών και όχι μόνο επιχειρήσεων.²⁰¹ Οι επιχειρήσεις COIN είχαν δύο σκέλη. Το πρώτο αφορούσε

¹⁹⁹ στο ίδιο σελ. 107-109.

²⁰⁰ Βλ., Biddle, Stephen, Friedman, Jeffrie A., Shapiro, N. Jacob, “Testing the Surge, Why did violence decline in Iraq in 2007?”, *International Security*, vol. 37, no. 1, Summer 2012, σελ 7-40, Cordesman, H. Anthony, *The Iraq War after Five Years, The Surge, Current Status and Military Lessons*, CSIS, March 2008, στο <http://csis.org/publications/the-iraq-war/080317-5-year/pdf> (πρόσβαση 5-6-2012).

²⁰¹ Posen, R. Barry, *The Sources Of Military Doctrine, France, Britain, and Germany between the World Wars*, Cornell Studies in Security Affairs, Cornell University Press, Ithaca and London 1984, σελ. 15-16.

τα εργαλεία οικονομικής ανάπτυξης, πολιτικής σταθερότητας και πολιτιστικής γνώσης. Η χρησιμοποίηση κινήτρων για την προσέλκυση των φυλών και ιδίως αυτών των Σουννιτών στο αμερικανικό άρμα, η παροχή αμνηστίας σε αντάρτες και πρώην στελέχη του καθεστώτος Ba'ath, η χρήση στρατιωτικών δυνάμεων σε αστυνομικά καθήκοντα, η μεταβίβαση μεγαλύτερων αρμοδιοτήτων στους τομείς της ασφάλειας και της άμυνας στους νεοσυσταθέντες ιρακινούς θεσμούς και η λήψη μέτρων για την βελτίωση της καθημερινής ζωής του πληθυσμού με την κάλυψη των βασικών αναγκών του αποτέλεσαν το πλέγμα δράσεων για την επίτευξη τους.²⁰²

Εάν παρατηρήσουμε προσεκτικά το σύνολο αυτών των εργαλείων είχε και μία δεύτερη στόχευση: την στέρηση των ανταρτών από πηγές εφοδιασμού και από την ηθική στήριξη του πληθυσμού, άρα την ουσιαστική εξουθένωσή τους. Η ήττα, ωστόσο, θα ήταν πρωτίστως πολιτική, καθώς ο Petraeus, ή ο οποιοσδήποτε εκτελεστής αυτής της στρατηγικής θα κέρδιζε την ψυχή και τον μυαλό των πολιτών (winning Hearts and Minds) και δεν θα επέτρεπε την εξάπλωση και επιβολή των ιδεών του αντιπάλου. Το εν λόγω τμήμα των COIN, κατά την άποψή μας, συγκροτεί τα στοιχεία της στρατηγικής της εξουθένωσης.

Το δεύτερο σκέλος του “counter-guerrilla warfare” αφορά την εξουδετέρωση των ανταρτικών ομάδων με χρήση στρατιωτικής ισχύος. Η οικοδόμηση σχέσεων εμπιστοσύνης με τους πολίτες και τις φυλές παρείχε πληροφορίες για τις ομάδες ανταρτών, τις βάσεις τους και πιθανή μελλοντική τους δράση. Στην περίπτωση αυτή οι επιχειρήσεις θα διεξάγονταν στην βάση του εντοπισμού τους και της εξουδετέρωσής τους. Τέτοιου είδους δράση είχε αναληφθεί και προ της έλευσης Petraeus, το 2005, στην πόλη Tall Afar, στο βορειοδυτικό Ιράκ, κοντά στα σύνορα με την Συρία. Μάλιστα, ο Διοικητής του 3^{ου} ACR (Armored Cavalry Regiment), Συνταγματάρχης McMaster προκειμένου να εκκαθαρίσει την πόλη από τους αντάρτες χρησιμοποίησε συνδυασμό έμμεσης και άμεσης προσέγγισης. Αρχικά, έπληξε την υποστηρικτική δομή των ανταρτών και τα καταφύγιά τους στην έρημο. Με την ολοκλήρωση αυτών των επιχειρήσεων απομόνωσε την πόλη από την υπόλοιπη

²⁰² Για την χρήση των εργαλείων αυτών από τον Petraeus βλ., Cordesman, H. Anthony, *The Iraq War after Five Years, The Surge, Current Status and Military Lessons*. Για το σύνολο των αρχών αυτών βλ. επίσης, Long, Austin, *On “Other War”, Lessons from Five Decades of RAND Counterinsurgency Research*, Santa Monica, RAND Corporation, 2006, σελ. 20-73 και το άρθρο του Petraeus, David, “Learning Counterinsurgency, Observations from Soldiering in Iraq”, *Military Review*, January-February, 2006 στο <http://www.army.mil/professional/vol> (ημερ. πρόσβασης 19-8-2012).

περιοχή και στο τέλος εφαρμόζοντας την άμεση προσέγγιση, προχώρησε στην εκμηδένιση των ανταρτών.²⁰³

Η στρατηγική της εκμηδένισης, συνεπώς, κυριαρχεί στο δεύτερο τμήμα των επιχειρήσεων COIN που ασχολείται αποκλειστικά και μόνο με την συλλογή πληροφοριών (intelligence) για τις κινήσεις και τα σχέδια των ανταρτών, τον εντοπισμό, την απομόνωση και τέλος την φυσική εξουδετέρωσή τους.

Εύλογα, μπορεί κανείς να αντιτάξει στο επιχείρημά μας, ότι οι COIN πρέπει να αντιμετωπιστούν ως ενιαίο σώμα (corpus- προσωπικά προκρίνουμε τον όρο σύνολο-set of operations) επιχειρήσεων, όπου οι εμπλοκές με τους αντάρτες (insurgents) αποτελούν ένα μόνο από τα μέσα εκτέλεσής τους, όχι το αποκλειστικό. Άρα ο προαναφερόμενος διαχωρισμός είναι μεθοδολογικά άσκοπος και πρακτικά ελάχιστα ωφέλιμος.

Η θέση αυτή ουσιαστικά εντάσσει το σύνολο των COIN στο θεωρητικό πλαίσιο της στρατηγικής της εξουθένωσης. Η βάση της δεν ανατρέπει το κεντρικό μας επιχείρημα ότι οι δύο τύποι στρατηγικής του Delbrück μπορούν να εφαρμοσθούν μελλοντικά κατά τρόπο συνδυασμένο, αρνείται όμως την ταυτόχρονη συνύπαρξή τους στο πλαίσιο των COIN.

Παρά ταύτα, εάν επανέλθουμε στην επεξεργασία του πυρήνα του Δόγματος Petraeus, εκείνο που εντοπίζουμε είναι η πρόθεση να υπάρξει απομόνωση του πληθυσμού από τους αντάρτες. Να κερδηθεί ο νους και η ψυχή του κόσμου. Ο πληθυσμός είναι ο τρίτος πόλος μίας διαφορετικής τριάδας, μη κλαουζεβιτσιανής, που αποτελείται από τους εφαρμοστές των επιχειρήσεων COIN, τους υποστηρικτές κατά ένα τρόπο του status quo στο πολιτικοκοινωνικό επίπεδο και τους αντάρτες, εκείνους που επιδιώκουν την ανατροπή του, την θεμελιώδη αναθεώρησή του.

Το πρώτο σκέλος των COIN στοχεύει να απομονώσει τον πληθυσμό από τους αντάρτες.²⁰⁴ Τα εργαλεία του προωθούν την εκστρατεία νίκης της καρδιάς και του μυαλού τους (Hearts and Minds' Campaign). Αντίθετα δεν αγγίζουν άμεσα τους αντάρτες. Σε αυτή την φάση δεν είναι στο κέντρο του ενδιαφέροντός τους. Η προσέγγιση του πληθυσμού και η διατήρηση της υποστήριξής του, στην περίπτωση του Ιράκ, θα αποτελούσε την βάση για την ειρήνευση (pacification) της χώρας και

²⁰³ Βλ., Ricks, E. Thomas, *Fiasco, The American Military Adventure in Iraq*, New York, The Penguin Press, 2006, σελ 420-424.

²⁰⁴ Βλ., Lebovich, H. James, *The Limits of U.S. Military Capability, Lessons from Vietnam and Iraq*, Baltimore, The John Hopkins University Press, 2010, σελ 31-32.

την σταθεροποίησή της. Επιπλέον, θα στερούσε τους αντάρτες από τα ερείσματα εκείνα, που θα έδιναν ακόμη μεγαλύτερη ώθηση του αγώνα τους.

Το δεύτερο σκέλος, κατά την θέση μας πάντα, δίδει έμφαση στην στρατιωτική στρατηγική. Ο στόχος του είναι να συντρίψει τις δυνάμεις των ανταρτών, άρα το βάρος εστιάζεται στην άμεση προσέγγιση. Το σημείο κλειδί είναι ο βαθμός χρήσης της στρατιωτικής ισχύος και η προβολή της κατά τρόπο απόλυτα ακριβή, ώστε να μην προκαλέσει: α) παράπλευρες απώλειες και β) να μην τεθεί σε κίνδυνο η στήριξη του πληθυσμού.

Οι επιχειρήσεις COIN εισάγουν μία διπλή λογική και σε αυτό ακριβώς το σημείο βασίζουμε το επιχείρημά μας, ότι συνιστούν δηλαδή μία συνδυασμένη εφαρμογή στρατηγικής εξουθένωσης και στρατηγικής εκμηδένισης. Η πρώτη οπτική είναι αυτή των θεμάτων και δράσεων που αφορούν τον πληθυσμό, η δεύτερη αυτή των ζητημάτων χρήσης της μέγιστης δυνατής ισχύος κατά των ανταρτών, με σκοπό την οριστική εξόντωσή τους.²⁰⁵ Η εν λόγω πολυπλοκότητά τους συνιστά και την αιτία της αδυναμίας προσαρμογής του αμερικανικού στρατού στο πνεύμα τους και στον τρόπο εκπλήρωσής τους.

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ(Domestic Population)	ANTAPTES (Insurgents)
Hearts and Minds' Campaign	Military Operations (use of force, even excessive use of force)
Στρατηγική Εξουθένωσης	Στρατηγική Εκμηδένισης
Εργαλεία: Προσέγγιση Φυλών, Αμοιβές-Οικονομικά Κίνητρα, Αμνηστία, Βελτίωση Καθημερινότητας, Πρόσκτηση Πολιτιστικής Γνώσης (Social Scientists Warriors as integral part of Brigades), Οικοδόμηση Θεσμών, Πολιτική Σταθερότητα, Αστυνομική Προστασία Πόλεων και Επαρχιών.	Εργαλεία: Αποφασιστικές Επιχειρήσεις κατά των Ανταρτών. Άμεση Προσέγγιση-Φυσική και Υλική Εξόντωση-Καταστροφή Καταφυγίων και Βάσεων τους.

Πίναξ 5: Η διπλή Λογική των Επιχειρήσεων COIN και οι Έννοιες Εκμηδένισης και Εξουθένωσης

²⁰⁵ Βλ., Aylwin-Foster, Nigel, "Changing the Army for Counterinsurgency Operations", *Military Review*, November-December, 2005, στο <http://milnewstbay.pbworks.com/f/aylwin.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 16-6-2012).

Ο Στρατηγός Petraeus κατάφερε όχι μόνο να συμβάλλει αποφασιστικά στην ανατροπή ενός σκηνικού που κλόνιζε την αξιοπιστία των ΗΠΑ και τεκμηρίωνε την κριτική πολλών αναλυτών για την στρατηγική αποτυχία τους στον πόλεμο του Ιράκ, αλλά επιπρόσθετα να ανοίξει τον δρόμο για ένα βαθύτερο μετασχηματισμό του αμερικανικού στρατού, που θα του επιτρέψει μελλοντικά να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις των επιχειρήσεων COIN.²⁰⁶ Στα έτη που ακολούθησαν, χωρίς να ξεπεράστηκαν τα προβλήματα, η βία αποκλιμακώθηκε σε σημαντικό βαθμό σε σύγκριση με ότι επικρατούσε στην προ Petraeus περίοδο. Τον Οκτώβριο του 2011 ο Πρόεδρος Obama ανακοίνωσε την απόσυρση και των τελευταίων μάχιμων μονάδων των ΗΠΑ έως το τέλος του 2011, αρχές του 2012, όπερ και εγένετο.²⁰⁷ Ο πόλεμος στοίχισε την ζωή σε τέσσερις χιλιάδες τετρακόσιους αμερικανούς στρατιωτικούς και σε εκατοντάδες χιλιάδες ιρακινούς (στρατιωτικούς και πολίτες). Τα διδάγματά του και τα συμπεράσματα στον τομέα της στρατιωτικής και όχι μόνο στρατηγικής θα συνεχίσουν να αποτελούν αντικείμενο έρευνας, συζήτησης και προβληματισμού.

3.5 Συμπεράσματα

Η ανάλυση του πολέμου στο Ιράκ μας επιτρέπει να εστιάσουμε σε μία σειρά ζητημάτων, επί των οποίων η συζήτηση και ο στοχασμός είναι ήδη σε εξέλιξη στον ακαδημαϊκό και όχι μόνο στίβο.

Το πρώτο θέμα αφορά στο Δόγμα Bush και ιδιαίτερα στο πυρήνα του, την εξαπόλυση προληπτικών επιχειρήσεων προκειμένου να εξαλειφθούν πραγματικές ή δυνητικές απειλές κατά των ΗΠΑ, αλλά και στην επιδίωξη αλλαγής καθεστώτων (regime change), ως πρώτο βήμα για την προώθηση και εγκαθίδρυση της δημοκρατίας, ιδίως στον ευαίσθητο χώρο της Μέσης Ανατολής.²⁰⁸

²⁰⁶ Βλ, Ucko, David, *Innovation or Inertia: The U.S. Military and the Learning of Counterinsurgency*, published by Elsevier on behalf of Foreign Policy Research Institute, Spring, 2008, στο <http://www.insurgencyresearchgroup.files.wordpress.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 10-6-2012).

²⁰⁷ Βλ, για το τέλος του πολέμου και την αποχώρηση των τελευταίων μάχιμων μονάδων των ΗΠΑ, Cordesman, H. Anthony, *The "end" of the War in Iraq?*, Washington D.C., CSIS Commentary, December 12, 2011, στο <http://csis.org/files/publication/111214-Iraq.pdf>. (ημερομηνία πρόσβασης 9-6-2012), όπου ο Cordesman κάνει λόγο για τακτική νίκη, αλλά στρατηγική ήττα των ΗΠΑ, επίσης «Obama announces end of Iraq War, troops to return home by year end», October 21, 2011, στο <http://www.cbs.news.com/8301-503544-162201238> (ημερομηνία πρόσβασης 9-6-2012) και «Obama marks end of War at Fort Bragg», December 14, 2011, στο <http://www.bbc.co.uk/news/world-us-canada-1618> (ημερομηνία πρόσβασης 9-6-2012).

²⁰⁸ Για το δόγμα Bush βλέπε την διεισδυτική ανάλυση του Singh, Robert, "The Bush Doctrine", στο Buckley, Mary and Singh, Robert, *The Bush Doctrine and the War on Terrorism, Global Responses*,

Η αλλαγή στην βάση της αμερικανικής άμυνας από τα ψυχροπολεμικά δόγματα της ανάσχεσης (containment) και της αποτροπής (deterrence) στην στρατηγική του προληπτικού πολέμου δεν έρχεται μόνο ως απάντηση στις σύγχρονες απειλές που αντιμετωπίζουν οι ΗΠΑ στο διεθνές σύστημα, αλλά αποκτά την διάσταση της μόνης στρατηγικής διεξόδου για την αμερικανική επιβίωση.²⁰⁹ Για την νεοσυντηρητική πτέρυγα των ΗΠΑ είναι φυσική επιλογή διατήρησης και διαιώνισης της αμερικανικής ηγεμονίας.

Ωστόσο, όπως προκύπτει από την θεωρία ο προληπτικός πόλεμος συνδέεται με την αμεσότητα της απειλής εναντίον ενός κρατικού δρώντος, απειλή που δεν αφήνει περιθώριο επιλογής εναλλακτικών μέσων αντιμετώπισής της (imminent, overwhelming threat that leaving no choice of means, no moment of deliberation). Ο Benjamin Miller διακρίνει δύο κατηγορίες πολέμου: 1) τους ηθελημένους (Premeditated Wars): πολέμους από επιλογή, από σκοπιμότητα (wars by choice or deliberate intent) και 2) τους μη ηθελημένους-ακούσιους πολέμους (Inadvertent Wars), που ξεσπούν ως αποτέλεσμα μίας κρίσης, της αποτυχίας ελέγχου της, ή της αμεσότητας της απειλής που λειτουργεί εξαναγκαστικά στον καλούμενο να την εξουδετερώσει. Στην πρώτη κατηγορία υπάγει τον παρεμποδιστικό πόλεμο (preventive war), καθώς η απειλή είναι μακροπρόθεσμη και δεν εξαναγκάζει τον κρατικό δρώντα να την αντιμετωπίσει σήμερα (there is no compelling reason to act now), αντίθετα στην δεύτερη κατηγορία εντάσσεται ο προληπτικός πόλεμος λόγω της επείγουσας, πιεστικής φύσης του.²¹⁰

Το Ιράκ δεν αποτελούσε άμεση απειλή για τις ΗΠΑ, αποδείχθηκε ότι δεν είχε όπλα μαζικής καταστροφής και οι υποψίες διασύνδεσής του με την τρομοκρατία και την Al Qaeda ήταν αβάσιμες. Καταχρηστικά συνεπώς το Δόγμα Bush έκανε λόγο για προληπτικό πλήγμα.²¹¹ Επιπρόσθετα, όμως, η προσφυγή σε προληπτικά πλήγματα αφήνει λίγο χώρο (limited space) στην στρατηγική της εξουθένωσης. Οι ρεαλιστές

Global Consequences, London-New York, Routledge, 2006, σελ 13-30, καθώς και Schmidt, C. Brian and Williams, C. Michael, "The Bush Doctrine and The Iraq War: Neoconservatives versus Realists", *Security Studies*, vol. 17, no. 2, 2008, σελ 191-220, με εστίαση στην αντιπαράθεση ρεαλιστών-νεοσυντηρητικών για την αναγκαιότητα του πολέμου.

²⁰⁹ Βλ., για τον προληπτικό πόλεμο και την ένταξή του στις θεωρητικές αρχές της επιστημονικής στρατηγικής, Λίτσας, Ν. Σπυρίδων, *Πόλεμος και Ορθολογισμός, Θεωρητικές Προεκτάσεις και Στρατηγικές Εφαρμογές*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2010, 272-273 και 322-366.

²¹⁰ Βλ., Miller, Benjamin, *When Opponents Cooperate, Great Power Conflict and Collaboration in World Politics*, Michigan, Michigan, University Press, 2005, σελ. 27-32.

²¹¹ Βλ., Freedman, Lawrence, *A choice of enemies, America Confronts the Middle East*, New York, Public Affairs, New York, 2008, σελ 397-416.

στις ΗΠΑ επεσήμαναν ότι για την αδρανοποίηση της απειλής του Hussein αρκούσε η συνέχιση της πολιτικής ανάσχεσης, με έμφαση στα οικονομικά και διπλωματικά όπλα. Αντίθετα, η επιλογή προληπτικού πλήγματος μετέφερε το βάρος στην στρατιωτική στρατηγική και κατέστησε κύρια επιλογή την στρατηγική της εκμηδένισης.

Εφόσον, το δόγμα του προληπτικού πολέμου (preemptive war) θα χρησιμοποιηθεί και στο μέλλον καταχρηστικά, ενσωματώνοντας στον εννοιολογικό πυρήνα του και τις μακροπρόθεσμες απειλές, ακριβώς για να εξυπηρετήσει τις ηγεμονικές επιδιώξεις των ΗΠΑ, η στρατηγική της εκμηδένισης θα είναι πρώτη επιλογή για ένα αποφασιστικό πλήγμα κατά των ενόπλων δυνάμεων του όποιου αντιπάλου και εν γένει της ικανότητάς του να διεξάγει πόλεμο. Πολύ περισσότερο θα ισχύει το προηγούμενο επιχείρημα από την στιγμή που θα τίθενται απεριόριστοι στόχοι (unlimited objective), όπως η ανατροπή καθεστώτων και η εγκαθίδρυση της δημοκρατίας (forcible regime change-imposed democratization).

Το δεύτερο ζήτημα, συνακόλουθο του πρώτου, που τίθεται έντονα στην τράπεζα του προβληματισμού, είναι η επικράτηση, μέσα από τις επιλογές του Προέδρου George W. Bush, της σχολής του επιθετικού φιλελευθερισμού (offensive liberalism). Στο σημείο αυτό θα επικαλεστούμε εκ νέου την εξαιρετική ερευνητική προσπάθεια του Benjamin Miller, ο οποίος μεθοδολογικά ανάγει τις θεωρητικές σχολές των διεθνών σχέσεων σε επιλογές υψηλής στρατηγικής, διαχωρίζοντάς τες, μάλιστα, ανάμεσα σε ρεαλιστικές (Realists Grand Strategies) και σε ιδεολογικές (Ideological Grand Strategies). Οι πρώτες εστιάζουν στην ισορροπία ισχύος και ικανοτήτων μεταξύ των ανταγωνιστών (focus on the balance of Power and Capabilities), οι δεύτερες στην ιδεολογία (focus on Ideology). Διακρίνει περαιτέρω τέσσερις υψηλές στρατηγικές : α) Την υψηλή στρατηγική του επιθετικού ρεαλισμού (offensive realism) που επιδιώκει την υπεροχή (superiority) και την ηγεμονία (hegemony), κάνοντας μονομερή χρήση βίας (unilateral use of force), β) την υψηλή στρατηγική του αμυντικού ρεαλισμού (defensive realism), που επικεντρώνεται στην μεγιστοποίηση της ασφάλειας μέσω της ισορροπίας δυνάμεων, της αποτροπής και του ελέγχου των εξοπλισμών (security maximization through balancing, deterrence and multilateral arms control), γ) τον επιθετικό φιλελευθερισμό (offensive liberalism) που επιδιώκει την παγκόσμια προώθηση της δημοκρατίας και της ελεύθερης αγοράς δια της ανατροπής καθεστώτων (regime change) και της μονομερούς χρήσης βίας (crusades) και τέλος

δ) τον αμυντικό φιλελευθερισμό (defensive liberalism) που επιζητεί την εξάπλωση της δημοκρατίας δια του ελεύθερου εμπορίου (free trade), της ήπιας ισχύος (soft power), του ενεργού ρόλου των διεθνών θεσμών και της διεθνούς διπλωματίας.²¹²

Η προσεκτική παρατήρηση του θεωρητικού σχήματος του Miller και η διασύνδεσή του με τις έννοιες της εκμηδένισης και της εξουθένωσης εμπλουτίζουν τόσο την ανάλυσή μας, όσο και την εξηγητική δύναμη των εργαλείων μας. Αυτό απορρέει από την σύνδεση του επιθετικού φιλελευθερισμού και της στρατηγικής της εκμηδένισης και την αντίστοιχη συσχέτιση αμυντικού φιλελευθερισμού και εξουθένωσης.

Επιθετική Προώθηση Ιδεολογίας	Αμυντική Προώθηση Ιδεολογίας
Επιθετικός Φιλελευθερισμός (Offensive Liberalism)	Αμυντικός Φιλελευθερισμός (Defensive Liberalism)
Βίαιη ανατροπή καθεστώτων-Επιβολή Δημοκρατίας (Regime Change-Imposed Democracy)	Εξάπλωση Δημοκρατίας με ειρηνικά μέσα. Ελεύθερο εμπόριο-Ανοικτές Αγορές.
Στρατηγική Εκμηδένισης	Στρατηγική Εξουθένωσης
Μονομερής χρήση ισχύος (unilateral use of force) – Crusades.	Ήπια Ισχύς (soft power), ρόλος διεθνών οργανισμών, διπλωματία, οικονομικές κυρώσεις, embargo όπλων- πολιτική ανάσχεσης (containment)

Πίναξ 6: Διασύνδεση Επιθετικού-Αμυντικού Φιλελευθερισμού και Εννοιών Εκμηδένισης-Εξουθένωσης.

Η επιθετική προώθηση της ιδεολογίας του φιλελευθερισμού από τον Πρόεδρο Bush και τους νεοσυντηρητικούς βασίστηκε στην μονομερή χρήση ισχύος, απαραίτητη για την επίτευξη της ανατροπής καθεστώτων, όπως στο Ιράκ. Συνέπεια άμεση η μετάθεση της βαρύτητας από την διπλωματία, τις οικονομικές κυρώσεις και ευρύτερα την πολιτική ανάσχεσης στην στρατιωτική στρατηγική και στην εκμηδένιση του κέντρου βάρους του αντιπάλου, ήτοι των ενόπλων δυνάμεων.

²¹² Βλ., για το σύνολο των στοιχείων Miller, Benjamin, “Explaining Changes in U.S. Grand Strategy: 9/11, The Rise of Offensive Liberalism and the War in Iraq”, *Security Studies*, vol. 19, no.1 ,2010, σελ 26-65, καθώς επίσης και Freedman, Lawrence, “Iraq, Liberal Wars and Illiberal Containment”, *Survival*, vol. 48, no. 4, Winter 2006-2007, σελ. 51-65, με έντονη κριτική για την αποτυχία στο Ιράκ ιδιαίτερα την «meta-conflict period», όπως την αποκαλεί και με υποστήριξη της πολιτικής ανάσχεσης που ακολουθείτο επί Προεδρίας Clinton.

Μέχρι την απόφαση ανάληψης της σταυροφορίας για την ανατροπή του μπααθικού καθεστώτος και την επιβολή ενός νέου δημοκρατικού ο ρόλος της στρατηγικής της εξουθένωσης ήταν κυρίαρχος με προσήλωση στην ανασχεση του Ιράκ, την σκλήρυνση ή ελάφρυνση των πολυμερών κυρώσεων, ανάλογα με την συμμόρφωση του Hussein στις απαιτήσεις της διεθνούς κοινότητας και τέλος την πιστή τήρηση του embargo όπλων που απαγόρευε στο καθεστώς την ανασυγκρότηση και ενίσχυση των κατεστραμμένων, από τον πρώτο πόλεμο του Κόλπου, δυνάμεών του.

Η ολιστική θεώρηση του δεύτερου πολέμου στο Ιράκ καταδεικνύει, βάσει των ανωτέρω, αλλά και των όσων υποστηρίξαμε για την ανατομία του δόγματος Petraeus και των επιχειρήσεων COIN, την συνδυασμένη εφαρμογή των δύο τύπων στρατηγικής του Delbrück είτε διαδοχικά (σε διαφορετική χρονική φάση), είτε και ταυτόχρονα, εφόσον στην περίπτωση των COIN είναι τεκμηριωμένη και βάσιμη η λειτουργία τους σε δύο σκέλη.

Πίναξ 7: Συνολική Εικόνα Εξουθένωσης και Εκμηδένισης στο Πόλεμο του Ιράκ

Εργαλεία Εξουθένωσης	Εργαλεία Εκμηδένισης
Οικονομικές Κυρώσεις, Διπλωματική Απομόνωση, embargo όπλων: Συνέπειες: Εξουθένωση Οικονομίας και Κοινωνίας- Αποδυνάμωση Ενόπλων Δυνάμεων.	Συνδυασμός Χερσαίων και Αεροπορικών Επιχειρήσεων με αποκλειστικό Στόχο την καταστροφή των ιρακινών ενόπλων δυνάμεων. Συνδυασμένη Χρήση Στρατού, Ειδικών Δυνάμεων, Πεζοναυτών (Μικρή δύναμη, Ταχύτητα και Φονική Ισχύς Πυρός).
Α' Σκέλος Επιχειρήσεων COIN Έμφαση → ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ↕	Β' Σκέλος Επιχειρήσεων COIN Έμφαση → ΑΝΤΑΡΤΕΣ ↕
Hearts and Minds' Campaign, Αμνηστία, Οικονομικά κίνητρα, στρατηγική προσέγγισης φυλών(Tribal Engagement Strategy), οικοδόμηση θεσμών, μετάθεση ευθυνών στις Ιρακινές Αρχές, Ασφάλεια στις πόλεις και τα χωριά, βελτίωση καθημερινών συνθηκών ζωής.	Προσήλωση στην φυσική εξόντωση των ανταρτών. Συνδυασμός έμμεσης και άμεσης προσέγγισης. Α)Προσβολή καταφυγίων και βάσεων ανεφοδιασμού ανταρτών. Β) Απομόνωση δυνάμεών τους και ολοκληρωτική καταστροφή τους.

Κατά λογική συνέπεια, η αμερικανική στρατηγική στηρίχθηκε μετά το τέλος του πρώτου πολέμου στην πολιτική ανάσχεσης της Βαγδάτης, στον πραγματικό οικονομικό και κοινωνικό στραγγαλισμό της, με την απαγόρευση ή τον περιορισμό πώλησης πετρελαίου. Στο στρατιωτικό σκέλος οι δυνάμεις του Ιράκ δεν μπόρεσαν σε καμία φάση, μετά την καταστροφή τους το 1991, να ανασυγκροτηθούν και να είναι έτοιμες να αντισταθούν σθεναρά στην αμερικανική επίθεση.²¹³ Η τελευταία, τον Μάρτιο του 2003 σηματοδότησε την είσοδο στην φάση της στρατηγικής εκμηδένισης. Η επικράτηση των αμερικανικών δυνάμεων ήταν ολοκληρωτική. Μέσα σε τρεις εβδομάδες η «small force» του Rumsfeld αφάνισε τον αντίπαλο ηθικά, ψυχολογικά και φυσικά επιτυγχάνοντας τον στόχο της ανατροπής του καθεστώτος, με ελάχιστες απώλειες (138 αμερικανοί στρατιωτικοί).²¹⁴

Η περίοδος που ακολούθησε απέδειξε πως στα πλαίσια του ανταρτοπολέμου ούτε τα επιτεύγματα της επανάστασης στις στρατιωτικές υποθέσεις, ούτε η αεροπορική ισχύς με τα όπλα ακριβείας, ούτε η δίκτυο-κεντρική μορφή πολέμου-που και στην φάση της επέμβασης αντιμετώπισε προβλήματα στην εφαρμογή της- ήταν σε θέση να προσφέρουν αποτελεσματική λύση στο πρόβλημα της κλιμακούμενης βίας.²¹⁵ Χρειαζόταν μία πολύ-επίπεδη και σύνθετη αντιμετώπιση που η ηγετική φυσιογνωμία του Στρατηγού Petraeus μπόρεσε να εισάγει μέσω του δόγματος των επιχειρήσεων COIN. Ήταν, ακριβώς, το κομβικό σημείο στο οποίο οι δύο στρατηγικές (εκμηδένισης- εξουθένωσης) θα συνδυάζονταν απόλυτα και μάλιστα ένα βασικό στοιχείο της εξουθένωσης, η ομάδα των κοινωνικών επιστημόνων, θα εντάσσονταν οργανικά στο βασικό εργαλείο της εκμηδένισης, τις μάχιμες μονάδες (combat unit) του αμερικανικού στρατού.

²¹³ Βλ., Cordesman, H. Anthony and Hashim, S. Ahmed, *Iraq, Sanctions and Beyond*, Colorado, CSIS Middle East Dynamic Net Assessment, 1997, σελ 140-160 και 233-280

²¹⁴ Βλ., Crevelde, van Martin, *Πόλεμος, Από την μάχη του Μάρνη έως το Ιράκ*, Αθήνα, Εκδόσεις Γκοβόστη, 2010, μτφ Γιώργος Καραμπέλας, σελ. 305-306.

²¹⁵ Για το ζήτημα της αποτελεσματικής εφαρμογής των τεχνολογιών δικτυοκεντρικού πολέμου (network-centric warfare) βλέπε την βάσιμη κριτική του Shimko, L. Keith, *The Iraq Wars and America's Military Revolution*, Cambridge, Cambridge University Press, 200-212, όπου γίνεται και αναφορά ότι τα εν λόγω συστήματα δεν παρείχαν πληροφόρηση για την διάταξη των εχθρικών δυνάμεων, τις περισσότερες φορές οι πληροφορίες προέρχονταν από την άμεση εμπλοκή των αμερικανικών μονάδων με αυτές (όπως γινόταν επί χιλιετίες στα πεδία των μαχών). Επίσης, το ιδιαίτερα ενδιαφέρον άρθρο του Shachtman, Nach, "How technology almost lost the War", November, 27, 2007, στο <http://www.wired.com/politics/security/magazine/15-12/ff-futurewar?>. Τέλος για μία κριτική θεώρηση της αμφισβητήσιμης έννοιας των καλούμενων effects-based operations, βλ. Saveras, E. Torgeir, "Effects-Based Operations" στο Haug, Eric Karl and Maaq, Jorgen Olsen, *Conceptualising Modern War*, London, Hurst and Company, 2011, σελ. 185-204 και την κριτική του Vego, N. Milan, "Effects-Based Operations, A Critique", JFQ, 2nd Quarter, issue 41, 2006, στο <http://www.dtic.mil/doctrine/jel/jfq-pbs/4114.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 14-6-2012).

Το επιχείρημά μας ενδυναμώθηκε ακόμα περισσότερο μέσα από την μελέτη του β' πολέμου στο Ιράκ. Η άμεση προσέγγιση και η εκμηδένιση των δυνάμεων του Hussein ήταν ο βασικός παράγων νίκης των ΗΠΑ σε τακτικό επίπεδο. Είναι χαρακτηριστικό ότι συνδέθηκε με μικρό ποσοστό απωλειών, χάρη στην ταχύτητα των επιχειρήσεων, στην χρήση της νέας τεχνολογίας με τα όπλα ακριβούς στόχευσης και στην συνέργεια αεροπορίας και πεζικού, η αλληλεπίδραση των οποίων μετασχηματίστηκε σε μεγάλης αποτελεσματικότητας πολλαπλασιαστή ισχύος. Σε στρατηγικό επίπεδο, ωστόσο, η αποτυχία ήταν δεδομένη: η βία κυριάρχησε, η δημοκρατία δεν επικράτησε και ακόμα και σήμερα το μέλλον του Ιράκ είναι απροσδιόριστο. Χρειάστηκε, όπως και στην περίπτωση των Βρετανών στη Μαλαισία, την δεκαετία του 1950, μία ισχυρή προσωπικότητα (Petraeus) και η συνέργεια Εξουθένωσης και Εκμηδένισης για να μεταβούμε από το χάος των ετών 2004-2007, στην σχετική σταθεροποίηση των ετών 2008-2011.²¹⁶

Μέσα από τις δύο περιπτωσιολογικές μελέτες αποδείξαμε την συνδυασμένη εφαρμογή των δύο τύπων στρατηγικής που επεξεργαζόμαστε, ωστόσο είναι εξίσου ενδιαφέρον να εξετάσουμε συνοπτικά τον ρόλο των δύο αυτών μορφών στα μέσα εκτέλεσής τους, ήτοι στα οπλικά συστήματα. Είναι βάσιμη μία διάκρισή τους σε όπλα εξουθένωσης και όπλα εκμηδένισης; Θα επιχειρήσουμε μέσα από το επόμενο κεφάλαιο να δώσουμε απάντηση στο ερώτημα αυτό.

²¹⁶ Για τον τρόπο που αντιμετώπισαν την κομμουνιστική εξέγερση στην Μαλαισία την δεκαετία του 1950 οι Βρετανοί και τον ρόλο του Στρατηγού Sir Gerald Templer, του Βρετανού τότε «Petraeus» βλ., Nagl, A. John, Learning to Eat Soup with a Knife, Counterinsurgency Lessons from Malaya to Vietnam, Chicago and London, The University of Chicago Press, 2002, 2005, σελ. 87-105.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ

Οπλικά Συστήματα και οι Έννοιες της Εκμηδένισης και της Εξουθένωσης

Στην εισαγωγή του, στο έργο *The Cambridge History of Warfare*, ο Geoffrey Parker σημειώνει ότι η τεχνολογία είναι ένα από τα βασικά θεμέλια του δυτικού τρόπου πολέμου (the Western way of war). Οι δυτικές δυνάμεις παραδοσιακά βασίστηκαν στην τεχνολογική υπεροχή, προκειμένου να αντισταθμίσουν την ανισορροπία σε αριθμητική δύναμη του στρατού τους.²¹⁷ Ωστόσο, υπογραμμίζει ότι η τεχνολογία από μόνη της δεν είναι αρκετή για να σφραγίσει τον χαρακτήρα του ανωτέρω τρόπου πολέμου και πρέπει πάντοτε να εξετάζεται η επίδρασή της σε σχέση με άλλους παράγοντες, όπως η πειθαρχία, η επιθετική στρατιωτική παράδοση (aggressive military tradition), το δόγμα, η ικανότητα προσαρμογής σε αλλαγές και η οικονομική δυνατότητα, απαραίτητη για την στήριξη των αλλαγών αυτών.

Παρά το γεγονός, ότι η θέση του Parker δικαιώνεται ιστορικά, σήμερα οι υποστηρικτές της επανάστασης στις στρατιωτικές υποθέσεις επαναφέρουν το θέμα της καταλυτικής επίδρασης της τεχνολογίας και των προϊόντων της, των οπλικών συστημάτων, στον τρόπο διεξαγωγής του πολέμου. Εξωτικές τεχνολογίες και οπλικά συστήματα που ενοποιούν το πεδίο της μάχης καθιστούν την επιστημονική φαντασία του σήμερα πραγματικότητα του αύριο.²¹⁸

Το παραπάνω πλαίσιο αποτελεί για το γράφοντα το κίνητρο να εξετάσει την σύνδεση των εργαλείων εκπλήρωσης της στρατηγικής και την συσχέτισή τους με τις έννοιες της εκμηδένισης και της εξουθένωσης. Το ερώτημα που τίθεται είναι εάν μπορούμε να διακρίνουμε τα οπλικά συστήματα κατά τον ίδιο εννοιολογικό τρόπο που διακρίνουμε τις στρατηγικές επιλογές και τα στρατιωτικά δόγματα των κρατικών δρώντων (μην μας διαφεύγει ότι η προσέγγισή μας ήταν και παραμένει κρατοκεντρική). Είμαστε σε θέση εν προκειμένω να κατηγοριοποιήσουμε τα όπλα σε όπλα εξουθένωσης και όπλα εκμηδένισης;

Ένα επιπλέον ερέθισμα για τον ανωτέρω, γόνιμο θεωρούμε, προβληματισμό ήταν η αναφορά μετά τον πόλεμο του Κορσοφοπιδίου για την ύπαρξη ενός απόρρητου έως εκείνη την περίοδο «στρατηγικού» οπλικού συστήματος: του υποπυρομαχικού BLU-

²¹⁷ Βλ., Speller, Ian and Tuck, Christopher, "Introduction", στο Jordan, Davis, Kiras, D. James, Lonsdale, J. David, Speller, Ian, Tuck, Christopher and Walton, Dale C. , *Understanding Modern Warfare*, Cambridge, Cambridge University Press, 2008, σελ. 6-7.

²¹⁸ Βλ., Χριστογιαννάκης, Ν. Γεώργιος, «Τα όπλα μίας νέας χιλιετίας», *Στρατηγική*, τεύχος 63, Δεκέμβριος 1999, σελ 94-95.

114/B “Soft Bomb” (Bomb Live Unit), που χρησιμοποιήθηκε από την αμερικανική πολεμική αεροπορία για να πλήξει την ενεργειακή υποδομή της Σερβίας και συγκεκριμένα τον τομέα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας.²¹⁹

Προτού όμως μελετήσουμε το παραπάνω σύστημα, πιστεύουμε ότι είναι χρήσιμο να σταθούμε στην έννοια «στρατηγικό». Έχει επικρατήσει να αποκαλούνται «στρατηγικά» τα οπλικά συστήματα μεγάλου βεληνεκούς. Το στοιχείο, όμως, που έχει πραγματική σημασία δεν είναι τόσο η ακτίνα δράσης ενός όπλου (την οποία ουδόλως υποτιμούμε), όσο η καθοριστική επίδρασή του στην πορεία μίας σύγκρουσης. Εάν το οπλικό σύστημα συνεισφέρει στην εκπλήρωση των στόχων της πολιτικής ηγεσίας τότε δίκαια πρέπει να χαρακτηρίζεται στρατηγικό. Ακόμα πιο ακριβής είναι ο όρος στρατηγική αποτελεσματικότητα (strategic effectiveness) μίας στρατιωτικής δύναμης ή ενός όπλου, ήτοι η συνολική επίδραση που έχει στην πορεία και το αποτέλεσμα του πολέμου.²²⁰

Η απαλή βόμβα, όπως ονομάστηκε η BLU-114/B δεν είναι ένα αυτόνομο οπλικό σύστημα, αντίθετα ενσωματώνεται και μεταφέρεται από την οικογένεια των CBU (Cluster Bomb Units), ενώ αντίστοιχη δυνατότητα μεταφοράς φέρεται να υπάρχει και από ένα άλλο μεγάλης ακρίβειας και αποστάσεως όπλο, το JSOW (Joint Stand-off Weapon).²²¹ Η αρχή λειτουργίας της εδράζεται στην διασπορά αριθμού υποπυρομαχικών (μικρότερων συστημάτων μέσα στο υποσύστημα της βόμβας) που διασκορπίζουν μεγάλες ποσότητες χημικά επεξεργασμένων νημάτων γραφίτη. Τα νήματα γραφίτη βραχυκυκλώνουν τον εξοπλισμό διανομής ηλεκτρικής ενέργειας, όπως μετασχηματιστές και κέντρα διανομής και αναστέλλουν προσωρινά ή και μόνιμα την λειτουργία τους. Το φυσικό αποτέλεσμα είναι η στέρηση της ηλεκτρικής ενέργειας στο κράτος-στόχο και η κατά τον τρόπο αυτό εξουθένωσή του. Εξίσου σημαντικό, όμως είναι ότι οι συνέπειές της περιορίζονται στο προαναφερόμενο γεγονός και δεν επεκτείνονται στην πρόκληση παράπλευρων απωλειών.²²²

²¹⁹ Βλ, Γώγος, Θεόδωρος, «Υποπυρομαχικό BLU-114/B, η ‘απαλή βόμβα’ καταστροφής δικτύων διανομής ηλεκτρικής ενέργειας», *Στρατηγική*, τεύχος 56, Μάιος 1999, σελ 36-39.

²²⁰ Για το σύνολο της παραπάνω ανάλυσης, βλ, Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*, σελ 45-48.

²²¹ Για το σύνολο των βομβών αυτών βλέπε την εξειδικευμένη μελέτη του McGrath, Rae, *Cluster Bombs, The military effectiveness and impact on civilians of cluster munitions*, England, Landmine Action, 2000, στο <http://www.landmineaction.org/resources/clusterbombs.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 1-9-2012).

²²² Βλ, Γώγος, Θεόδωρος, «Υποπυρομαχικό BLU-114/B, η ‘απαλή βόμβα’ καταστροφής δικτύων διανομής ηλεκτρικής ενέργειας», σελ 36.

Η χρήση του συστήματος αυτού στις τελευταίες εβδομάδες της σύγκρουσης στο Κοσσυφοπέδιο συσχετίστηκε με την πρόκληση μεγάλης ζημίας στην οικονομική και κοινωνική υποδομή της Σερβίας και εκτιμήθηκε, ως παράγων πίεσης προς την σερβική ηγεσία, ώστε να επιτευχθεί η παράδοσή της.

Στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας μας αναλύσαμε τους λόγους, που πιστεύουμε, ότι οδήγησαν τον Milosevic να υποχωρήσει. Δεν κρίνουμε ότι η απαλή βόμβα, ως σύστημα, επέδρασε σημαντικά στην επίτευξη των στόχων της πολιτικής ηγεσίας, ωστόσο είναι ενδιαφέρον να εξετάσουμε αν μπορεί να ταξινομηθεί αποκλειστικά ως όπλο εξουθένωσης, αφού στοχεύει στην πρόκληση οικονομικής βλάβης και κοινωνικής αποδιοργάνωσης του εχθρού και όχι στην εκμηδένιση των ενόπλων δυνάμεών του.

Το θεωρητικό αφήγημα του διαχωρισμού των οπλικών συστημάτων δεν είναι νέο. Η υπόθεση που ερευνούμε δεν κινείται σε ένα θεωρητικό κενό. Έχει απασχολήσει στο παρελθόν τόσο τους ακαδημαϊκούς, όσο και τους ειδικούς της αμυντικής τεχνολογίας. Την δεκαετία του 1920 και του 1930 ήταν έντονες οι συζητήσεις για την διάκριση των οπλικών συστημάτων σε επιθετικά και αμυντικά. Το 1932-1933 διεξήχθη στην Βιέννη η διάσκεψη για τον αφοπλισμό. Κεντρικό ζήτημα της διάσκεψης ήταν η κατηγοριοποίηση των συστημάτων σε αμυντικά και επιθετικά, προκειμένου να τεθούν περιορισμοί στο οπλοστάσιο όλων των χωρών. Η επιτυχία θα ήταν σημαντική, καθώς θα συνέβαλε στην εμπέδωση της ειρήνης και την αποφυγή επανάληψης της τραυματικής εμπειρίας του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου.

Η διάσκεψη απέτυχε να εκπληρώσει τον στόχο της. Ο Sean M. Lynn-Jones υποστηρίζει ότι οι αιτίες της αποτυχίας δεν οφείλονταν στην αδυναμία διαχωρισμού των συστημάτων σε επιθετικά και αμυντικά, αλλά στην άρνηση πολλών χωρών να συμφωνήσουν στο περιορισμό των εξοπλισμών, επειδή, ακριβώς, επιθυμούσαν να μην αποδυναμώσουν το οπλοστάσιο τους και να διατηρήσουν τις επιθετικές τους ικανότητες,²²³

Η συζήτηση επανήλθε στο προσκήνιο με την έλευση των πυρηνικών όπλων και την ένταξή τους στα αμυντικά συστήματα, όμως και πάλι οι στρατιωτικοί τόνισαν την δυσκολία σαφούς διαχωρισμού μεταξύ επιθετικών και αμυντικών όπλων. Είναι χαρακτηριστική η άποψη του Καναδού υποστράτηγου Macklin, τον Φεβρουάριο του

²²³ Βλ., Lynn-Jones, M. Sean, "Offense-Defense Theory and its critics", *Security Studies*, vol. 4, no. 4, Summer 1995, σελ 660-691, ιδιαίτερα σελ. 676.

1963, ότι η όλη συζήτηση συνιστά έναν εξαιρετο μηχανισμό απώλειας χρόνου (a favorite device for wasting time). Ο Macklin αρνείται την ένταξη των πυρηνικών στα αμυντικά όπλα και επισημαίνει ότι όλα εξαρτώνται από την συμπεριφορά των ανθρώπων που χειρίζονται τα όπλα ή που λαμβάνουν αποφάσεις για την χρήση τους. Τα κράτη διαμορφώνουν επιθετική ή αμυντική στρατηγική, ωστόσο αυτό δεν σημαίνει ότι θα πρέπει να μεταφερθούν οι όροι αυτοί στα εργαλεία της στρατηγικής (we can have an offensive strategy or defensive strategy, we should abandon efforts to apply the terms to the instruments of strategy).²²⁴

Στο τέλος της δεκαετίας του 1970 ο Robert Jervis συγκροτεί την θεωρία του διλήμματος ασφαλείας και εξετάζει τις προϋποθέσεις συνεργασίας μεταξύ των κρατών και την υπέρβασή του, μέσα από την επιλογή σχεδιασμού αμυντικής στρατηγικής και με έμφαση στα όπλα που ευνοούν την άμυνα και όχι την επίθεση.²²⁵ Παραδέχεται, ωστόσο, ότι οι προσδιορισμοί (definitions) για το ποιο λογίζεται ως επιθετικό όπλο και ποιο ως αμυντικό δεν είναι πάντοτε ξεκάθαροι.

Το 1998 στον ακαδημαϊκό διάλογο συνεισφέρει ο Stephen Van Evera με την επιχείρηση θεμελίωσης της θεωρίας περί επίθεσης-άμυνας («Offense-Defense Theory»). Το βασικό επιχείρημά της εστιάζεται στην ισορροπία επίθεσης-άμυνας (Offense-Defense Balance) και στην μεγάλη επίδραση τελευταίας (ισορροπίας) στον κίνδυνο έκρηξης μίας πολεμικής σύγκρουσης. Ειδικότερα, αν αυτή διαταραχθεί προς όφελος της επίθεσης ο κίνδυνος αυτός αυξάνει, αν αντίστοιχα διαταραχθεί προς όφελος της άμυνας τότε μειώνεται.²²⁶

Για τον Van Evera η κυριαρχία της επίθεσης ευνοεί την κατάκτηση, το πλεονέκτημα της επιλογής πρώτου πλήγματος (first-strike), την προσφυγή στον προληπτικό πόλεμο, στην κούρσα των εξοπλισμών (arms race), στην μειωμένη διάθεση συνεργασίας μεταξύ των κρατών, στην μυστική διπλωματία και την διπλωματία των τετελεσμένων (fait accompli diplomatic tactics).

²²⁴ Βλ, Macklin, H.S. W, “Offensive and Defensive Weapons”, *Ottawa Citizen*, February 22, 1963, στο <http://www.news.google.com/newspapers?nid=21984> (ημερομηνία πρόσβασης 3-9-2012).

²²⁵ Βλ, Jervis, Robert, “Cooperation under the security dilemma”, *World Politics*, vol. 30, issue 2, January, 1978, σελ. 167-214. Το δίλημμα ασφαλείας είναι η κατάσταση που προκαλείται από το γεγονός ότι ένα κράτος επιχειρεί να αυξήσει την ασφάλειά του, με την αύξηση των εξοπλισμών του. Αυτό όμως προκαλεί την αύξηση της ανασφάλειας των άλλων κρατών με συνέπεια να καταφεύγουν και αυτά στην ίδια πολιτική ενίσχυσης της εξοπλιστικής προσπάθειας. Για το δίλημμα ασφαλείας και την σύνδεσή του με την αναρχία, το θεμελιώδες χαρακτηριστικό της διεθνούς τάξης (έλλειψη μίας υπερκείμενης των κρατών αρχής, της οποίας οι αποφάσεις να είναι δεσμευτικές), βλ, Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Η Διεθνής Πολιτική στον 21ο αιώνα*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2008, σελ 23-29.

²²⁶ Βλ, Van Evera, Stephen, “Offense, Defense and the Causes of War”, *International Security*, vol. 22, no. 4, Spring 1998, σελ 5-43.

Ακριβώς αντίθετες είναι οι συνέπειες της άμυνας, που κατά την θέση του, αμβλύνει την κατάσταση του διλήμματος ασφαλείας, αποδυναμώνει την διάθεση για ανάληψη ριψοκίνδυνων πρωτοβουλιών από πλευράς των κυβερνήσεων και ενισχύει τον διάλογο και την συνεργασία μεταξύ τους.

Ιδιαίτερα ενδιαφέρον, όμως, παρουσιάζει η επισήμανσή του σχετικά με την διαδοχική επικράτηση της άμυνας και της επίθεσης σε συγκεκριμένες ιστορικές περιόδους. Η ανάπτυξη, στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, των μικρών φονικών όπλων (small lethal weapons), όπως των πολυβόλων, των επαναληπτικών τυφεκίων, αλλά και των οχυρών, των συρματοπλεγμάτων και των σιδηροδρόμων ευνόησε την άμυνα και εμπόδισε τις επιθετικές επιχειρήσεις. Από το 1919 έως το 1945 το πλεονέκτημα «μετακινήθηκε» προς την πλευρά της επίθεσης, χάρη στην ανάπτυξη της μηχανοκίνησης (motorized) και των τεθωρακισμένων που οδήγησαν στον κεραυνοβόλο πόλεμο (blitzkrieg). Η κυριαρχία της άμυνας επανακάμπει από το 1945 και μετά με την έλευση των πυρηνικών όπλων.²²⁷

Η θεωρία του Van Evera προκάλεσε έντονη συζήτηση και κριτική. Ένα μεγάλο κεφάλαιο αυτού του διαλόγου ήταν οι διατυπωθείσες ενστάσεις για τον διαχωρισμό μεταξύ επιθετικών και αμυντικών όπλων. Ο John Mearsheimer τόνισε ότι τα οπλικά συστήματα δεν μπορούν να διαιρεθούν σε επιθετικά και αμυντικά («I do not think weapons can be usefully categorized as either offensive or defensive»). Επικαλέστηκε δε ως χαρακτηριστικό παράδειγμα τα άρματα μάχης, που αφενός ευνόησαν την ευελιξία και την κινητικότητα (mobility) των επιτιθέμενων, αλλά αφετέρου έδωσαν την ίδια δυνατότητα και στις δυνάμεις των αμυνομένων.²²⁸ Ο Samuel Huntington, με την σειρά του, επισήμανε ότι κάθε όπλο είναι χρήσιμο τόσο για την άμυνα, όσο και για την επίθεση, ενώ ο Colin Gray υποστήριξε ότι ακόμα και φαινομενικά αμυντικές τεχνολογίες, όπως οι οχυρώσεις (fortifications) μπορούν να συμβάλλουν στην επίθεση, δίδοντας στον επιτιθέμενο (aggressor) την δυνατότητα να υπερασπισθεί μία έκταση των συνόρων του, την ίδια στιγμή που, όντας απερίσπαστος, επιτίθεται σε άλλο μέτωπο.²²⁹

²²⁷ Στο ίδιο, σελ 16-18.

²²⁸ Βλ., Mearsheimer, J. John, *Lidell Hart and the Weight of History*, Ithaca, Cornell University Press, 1988, σελ 36, υποσημείωση 61, επίσης το έργο του ίδιου *Conventional Deterrence*, σελ 25-27. Να επισημάνουμε ότι το έργο του Mearsheimer , *Lidell Hart and the Weight of History*, είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον καθώς αποδομεί τον Lidell Hart και το έργο του.

²²⁹ Βλ., Gray, S. Colin, “New Weapons and the Resort to Force”, *International Journal*, vol. 30, no. 2, Spring 1975, σελ 238-258, ιδιαίτερα σελ 240.

Ο Lynn Jones, υποστηρικτής της «Offense-Defense Theory», στην απάντησή του στην κριτική που ασκήθηκε σε βάρος της θεωρίας, ιδιαίτερα στο θέμα του διαχωρισμού μεταξύ επιθετικών και αμυντικών όπλων, παραδέχτηκε ότι η κατηγοριοποίηση ξεχωριστά κάθε όπλου δεν είναι δυνατή, καθώς κάθε οπλικό σύστημα συνδυάζει τεχνολογίες που μπορούν να θεωρηθούν είτε αμυντικές είτε επιθετικές (Individual weapon systems almost invariably combine technologies that can be labeled offensive or defensive). Εντοπίζει, ωστόσο, μία άλλη παράμετρο: την ύπαρξη συνόλου στρατιωτικών τεχνολογιών (a set of existing military technologies) που καθορίζουν το σχετικό κόστος των αμυντικών και επιθετικών στρατηγικών ασφαλείας (the relative costs of offensive and defensive security strategies).²³⁰

Το επιθετικό πλεονέκτημα, κατά συνέπεια, εξηγείται από το γεγονός, ότι οι διαθέσιμες τεχνολογίες καθιστούν λιγότερο ακριβή (less expensive) για τα κράτη την επιδίωξη ασφάλειας δια της υιοθέτησης επιθετικής στρατιωτικής διάταξης και στρατηγικής. Επιπλέον, κάποια οπλικά συστήματα ενσωματώνουν τεχνολογίες που καθιστούν την επιθετική δράση πιο εύκολη και λιγότερο δαπανηρή σε σχέση με άλλα. Οι υποστηρικτές της θεωρίας της επίθεσης-άμυνας εξακολούθησαν να αναζητούν διαφορές μεταξύ επιθετικών και αμυντικών όπλων. Μία άλλη διάσταση που έθεσαν ήταν η κατηγοριοποίηση χαρακτηριστικών ιδιοτήτων στην μία ή την άλλη πλευρά. Για παράδειγμα, η πρόοδος στην ευελιξία και την ευκινησία (mobility) των δυνάμεων ευνόησε την επίθεση, αντίθετα η πρόοδος στην ισχύ πυρός (firepower) ωφέλησε την άμυνα. Για μία σειρά χαρακτηριστικών, όμως, όπως η διοικητική μέριμνα (logistics), οι επικοινωνίες (communication), η ικανότητα εντοπισμού (detection) και η προστασία (protection) των οπλικών συστημάτων ο διαχωρισμός παρέμεινε ασαφής, καθώς οι όποιες εξελίξεις βοηθούσαν και την άμυνα και την επίθεση.²³¹

Ο Stephen Fruling, με την σειρά του, ενώ ταξινόμησε τα όπλα που ομοιάζουν στην λειτουργία τους με «ασπίδα» (shield) στα αμυντικά και εκείνα που ομοιάζουν με «ξίφος» (sword) στα επιθετικά, τελικά επισήμανε ότι η όποια κατηγοριοποίηση απορρέει από την έκταση της χρήσης τους κατά τρόπο που να συμβαδίζει με τις επιχειρησιακές μεθόδους (operational modes) ανάπτυξης μίας δύναμης.²³²

²³⁰ Βλ., Lynn-Jones, M. Sean, “Offense-Defense Theory and its critics”, σελ 675-676.

²³¹ Βλ., Glazer, L. Charles, Kaufmann, Chaim, “What is the Offense-Defense Balance and Can We Measure it?”, *International Security*, vol. 22, no. 4, Spring, 1998, σελ 44-82.

²³² Βλ., Fruling, Stephen, “Offense and Defense in Strategy”, *Comparative Strategy*, vol. 28, no. 5, 2009, σελ 463-477, ιδιαίτερα σελ 465-466.

Η συζήτηση συνεχίζεται περισσότερο έντονη, όσο εμφανίζονται νέα επιτεύγματα στο χώρο της αμυντικής τεχνολογίας. Η παρουσίαση ενός μη επανδρωμένου εναέριου οχήματος από το Ιράν (UAV-Drone), ικανού να μεταφέρει τέσσερα βλήματα cruise, πυροδότησε νέα αντιπαράθεση, αναφορικά με τον χαρακτηρισμό του ως επιθετικού όπλου που λειτουργεί αποσταθεροποιητικά στην περιοχή. Η πλευρά του Ιράν υποστηρίζει ότι όλα τα όπλα που διαθέτουν οι ΗΠΑ και το Ισραήλ χρησιμοποιούνται ως επιθετικά, παρά ως αμυντικά, ενώ το αμερικανικό Υπουργείο Άμυνας (Department of Defence-DoD) από την συγκρότησή του το 1947 πολύ λίγα πράττει για την άμυνα, εκτός και αν θεωρηθούν αμυντικοί πόλεμοι, ο πόλεμος στην Κορέα, το Βιετνάμ και το Ιράκ.²³³

Ο Colin Gray, ωστόσο, προέβη σε δύο καίριες για το σύνολο του διαλόγου επισημάνσεις: α) ότι ο τρόπος χρήσης της τεχνολογίας έχει, τελικά, μεγαλύτερη σημασία από την ίδια την τεχνολογία και β) ότι τα πλεονεκτήματα που προσφέρει μία τεχνολογική καινοτομία έχουν την τάση να είναι πρόσκαιρα (technological advantage tends to be fleeting).²³⁴ Η τεχνολογία δεν μπορεί να αυτονομηθεί και να λειτουργήσει έξω από την σφαίρα επίδρασης του πολιτικού, στρατηγικού και επιχειρησιακού πλαισίου, το οποίο εν τέλει καλείται να υπηρετήσει.

Η μεταφορά του προβληματισμού που σκόπιμα αναπτύξαμε στις προηγούμενες σελίδες σχετικά με την διαφοροποίηση των οπλικών συστημάτων σε αμυντικά και επιθετικά στο πεδίο διαχωρισμού τους σε συστήματα εξουθένωσης και εκμηδένισης δεν θα προσφέρει διαφορετικές απαντήσεις.

Τις ίδιες δυσχέρειες, αν όχι μεγαλύτερες, θα συναντήσουμε και σε αυτή την έρευνα. Για παράδειγμα οι ναυτικές δυνάμεις που θα κληθούν να επιτηρήσουν ένα ναυτικό αποκλεισμό είναι δυνάμεις εξουθένωσης, ενώ όταν εξαπολύουν τους πυραύλους

²³³ Βλ, Zafar, Saad, “Offensive Weapons or Defensive Weapons?” , *Examiner Com*, Toronto, Canada, News, August 22, 2010, στο <http://www.examiner.com/article/offensive-weapons> (ημερομηνία πρόσβασης 1-9-2012). Για τον διάλογο σχετικά με την θεωρία Επίθεσης- Άμυνας βλέπε επίσης Gortzak, Yoav, Haftel, Z. Yoran, and Sweeney, Kevin, “Offense-Defense Theory: An Empirical Assessment”, *The Journal of Conflict Resolution*, vol. 49, no. 1, February 2005, σελ 67-89, Davis, W. James, Finel, I. Bernard, Goddard, E. Stacie, Van Evera, Stephen, Glaser, L. Charles, Kaufmann, Chaim, “Taking Offence at Offence-Defense Theory”, *International Security*, vol. 23, no. 3, Winter 1998-1999, σελ 179-206 και Chassang, Sylvain, Padró i Miquel, “*Defensive Weapons and Defensive Alliances*”, August 6, 2008, στο <http://www.princeton.edu/chassang/papers/defensive.pdf>. (ημερομηνία πρόσβασης 1-9-2012).

²³⁴ Βλ, Gray, S. Colin, *Weapons for Strategic Effect: How important is technology?* , Occasional Paper, no. 21, Alabama, Center for Strategy and Technology, Air War College, Air University, Maxwell Air Force Base, στο <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/cst/csatsat.21.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 14-8-2012).

Tomahawk με στόχο κέντρα ελέγχου και διοίκησης και συγκεντρώσεις στρατευμάτων του εχθρού είναι δυνάμεις εκμηδένισης;

Στην περίπτωση της απαλής βόμβας, που εξετάσαμε στην αρχή του κεφαλαίου, το ίδιο σύστημα κάλλιστα θα μπορούσε να ενταχθεί, ως υποπυρομαχικό, σε μία βόμβα διασποράς που στόχο θα έχει υποδομές ηλεκτρικής ενέργειας των ενόπλων δυνάμεων, με αντικειμενικό σκοπό την εξουδετέρωσή τους και άρα την πρόκληση αδυναμίας διεξαγωγής (από τις ένοπλες δυνάμεις) επιχειρήσεων ή καλύτερα την αδυναμία χρήσης οπλικών συστημάτων κρίσιμων για την εκτέλεσή τους.

Δεν είναι λίγοι εκείνοι που υποστηρίζουν ότι οι συνεχιζόμενες εξελίξεις στο τομέα της επανάστασης στις στρατιωτικές υποθέσεις θα οδηγήσει σε συστήματα μη φονικά, που στόχο θα έχουν την εξουθένωση του αντιπάλου και την παράδοσή του χωρίς μάχη. Η αμερικανική υπηρεσία DARPA (Defense Advanced Research Projects Agency) κατευθύνει την έρευνα στις ΗΠΑ για παραγωγή προηγμένων τεχνολογιών πολέμου που θα έχουν μία τέτοια διάσταση.²³⁵ Ωστόσο, ακόμα και η νέα διάσταση του πολέμου στον κυβερνοχώρο δεν προσφέρει ασφαλή κριτήρια διαχωρισμού σε όπλα εκμηδένισης και εξουθένωσης. Οι ηλεκτρονικοί ιοί που δημιουργούνται με επιδίωξη την προσβολή των υπολογιστικών συστημάτων μίας χώρας μπορούν να ενταχθούν στην μία ή την άλλη κατηγορία; Η απάντηση, κατά την άποψή μας, είναι αρνητική. Η προσβολή της πληροφοριακής υποδομής των ενόπλων δυνάμεων μίας χώρας-στόχου λειτουργεί ως επιχείρηση εκμηδένισής τους, ανεξάρτητα από το εάν έχουμε μάχες και θύματα. Είναι αποφασιστικό πλήγμα εναντίον του κέντρου βάρους της, ήτοι των ενόπλων δυνάμεων και συνιστά κλαυζεβιτισιανή μέθοδο προσέγγισης. Όπως τονίσαμε στην ανάλυσή μας και στις δύο περιπτωσιολογικές μελέτες οι υποστηρικτές του «casualty-free warfare» εστιάζουν αποκλειστικά και μόνο στις απώλειες, ενώ συγχρόνως ταυτίζουν τον Clausewitz με την σφαγή και το αίμα. Η εν λόγω ταύτιση οδηγεί σε μείζονα μεθοδολογική και θεωρητική αστοχία, καθώς ο Πρώτος φιλόσοφος του πολέμου εστίασε πρώτον στην υποταγή των πολεμικών επιχειρήσεων στον πολιτικό αντικειμενικό σκοπό και δεύτερον ότι εφόσον επιθυμούμε αποφασιστικά πλήγματα κατά του εχθρού, αυτά για να λαμβάνουν αυτόν τον επιθετικό προσδιορισμό οφείλουν να στρέφονται κατά του κέντρου βάρους που

²³⁵ Για την DARPA και τα σχεδιαζόμενα προγράμματα στον τομέα του κυβερνοπολέμου, των μη φονικών όπλων και της νανοτεχνολογίας βλ. Γρίβας, Κωνσταντίνος, *Ο πόλεμος στον 21^ο αιώνα*, Αθήνα, Εκδόσεις Επικοινωνίες, 1999.

σχεδόν πάντα είναι οι ένοπλες δυνάμεις του.²³⁶ Αυτό μπορεί να αποβεί αιτία αιματοχυσίας, μπορεί όμως με τις μελλοντικές εξελίξεις και την νέα διάσταση του πληροφοριακού πολέμου (information-warfare, cyber-warfare) να μην προκαλέσει ούτε ένα θύμα.

Η αδυναμία διαχωρισμού των οπλικών συστημάτων σε όπλα εκμηδένισης και όπλα εξουθένωσης δεν αναιρεί, ούτε αποσταθεροποιεί το βασικό επιχείρημα της διπλωματικής εργασίας μας. Πιστεύουμε ακράδαντα ότι τα εργαλεία της στρατηγικής υπάγονται στην επιχειρησιακή φιλοσοφία που η ηγεσία του κράτους καθορίζει, προκειμένου να εκπληρώσει τους οριζόμενους αντικειμενικούς πολιτικούς σκοπούς της και δεν ταξινομούνται αποκλειστικά στον ένα ή τον άλλο τύπο στρατηγικής συμπεριφοράς.

Αντίθετα, ο προβληματισμός και η γόνιμη ακαδημαϊκή συζήτηση για την διάσταση που μας απασχόλησε ευνοούν τον διάλογο και σε άλλους επίσης σύνθετους τομείς, όπως η λειτουργική σύζευξη των εννοιών εκμηδένισης και εξουθένωσης υπό μία θεωρητική ομπρέλα που θα ενισχύσει την εργαλειοθήκη του στρατηγικού σχεδιαστή στην βέλτιστη επιλογή στρατηγικής ή μείγματος στρατηγικών στις μελλοντικές πολεμικές συγκρούσεις.

Την παραπάνω δυνατότητα θα ερευνήσουμε στο επόμενο κεφάλαιο, επιχειρώντας ταυτόχρονα να ιχνηλατήσουμε την πορεία προς την οικοδόμηση μίας νέας θεωρητικής προσέγγισης.

²³⁶ Βλ., Clausewitz, Von Carl, *On War*, βιβλίο 1, κεφ. 2, σελ 90-99 και βιβλίο 6, κεφ. 27, σελ 485-486. Για το εάν μία επίθεση στον κυβερνοχώρο συνιστά πλήγμα ή όχι βλ., Γρίβας, Κωνσταντίνος, *Ο πόλεμος στον 21^ο αιώνα*, σελ 45-53, επίσης σημαντική είναι η συζήτηση που άνοιξε μετά την φημολογούμενη αμερικανοισραηλινή επιχείρηση κυβερνοπολέμου (cyber-warfare) εναντίον του Ιράν, προκειμένου να προσβάλλουν το δίκτυο υπολογιστών των πυρηνικών του εργαστηρίων και εγκαταστάσεων και να επιβραδύνουν την εξέλιξη του πυρηνικού του προγράμματος. Για το ζήτημα αυτό βλ., Nakashima, Ellen, Miller, Greg, and Tate, Julie, "US, Israel developed flame Computer virus to slow Iranian Nuclear Efforts, Officials say", *Washington Post*, June 19, 2012, στο <http://www.washingtonpost.com/world/NationalSecurity> (ημερομηνία πρόσβασης 3-9-2012).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε

Προς ένα μοντέλο Στρατηγικής Μηχανικής (Strategic Engineering)

Ο μεγάλος φιλόσοφος Παναγιώτης Κονδύλης τονίζει ότι η ανώτερη επιστήμη δεν είναι εκείνη που λύνει τα προβλήματα, αλλά εκείνη που προσδιορίζει ποια είναι τα προβλήματα. Ο προσδιορισμός αυτός θα καθορίσει με την σειρά του την αξία της εμπειρίας και την απόφαση για το εάν μία θεωρητική υπόθεση έχει υποστεί επιτυχώς την βάσανο του εμπειρικού ελέγχου.²³⁷

Με το παρόν κεφάλαιο, που ακολουθεί την εξέταση των περιπτώσιολογικών μελετών μας και άρα τον έλεγχο των θεωρητικών εργαλείων, επιχειρούμε με την σειρά μας όχι να διατυπώσουμε μία γενικόλογη θέση, που θα προτείνει ένα πόρισμα, αλλά να προσδιορίσουμε μία προβληματική απορρέουσα από την επιστημονική παρατήρηση και τον εμπειρικό έλεγχο.

Τα ερωτήματα που οριοθετούν το πλαίσιο του προβληματισμού και του στοχασμού αφορούν: πρώτον, την δυνατότητα σύζευξης των εννοιών της εκμηδένισης και της εξουθένωσης. Είναι εφικτή μία τέτοια προσέγγιση; Μπορεί να βασισθεί σε προγενέστερα ερευνητικά προγράμματα ή συνιστά μία καινοφανή προσπάθεια διατύπωσης ενός μη ελεγχόμενου από την εμπειρία πορίσματος; Δεύτερον, εάν αυτή η προσέγγιση είναι δυνατή ποια ακριβώς είναι η πρακτική της αξία, πως ο στρατηγικός αναλυτής μπορεί να την αξιοποιήσει κατά την βασική αναλυτική του εργασία; Τέλος, συνακόλουθο του προηγούμενου είναι και το ερώτημα εάν μπορεί να αποτελέσει ένα νέο θεωρητικό μοντέλο-σχήμα ικανό να έχει περιγραφική, προβλεπτική και καθοδηγητική ικανότητα.

Η σύζευξη εννοιών δεν είναι μία πρωτόγνωρη ερευνητική προσπάθεια, ιδιαίτερα στα πλαίσια του ακαδημαϊκού διαλόγου και της φιλοδοξίας για οικοδόμηση του σώματος της στρατηγικής θεωρίας εργασίες κορυφαίων επιστημόνων του χώρου ανέδειξαν την διάσταση αυτή και επισήμαναν την ωφελιμότητά της. Θα χρησιμοποιήσουμε, ωστόσο εδώ δύο παραδείγματα που βοηθούν καταλυτικά την στήριξη της δικής μας προσπάθειας. Το πρώτο συνδέεται με την σύζευξη των εννοιών της αποτροπής (deterrence) και του πειθαναγκασμού (compellence). Η εκπόνηση μελετών από θεωρητικούς, όπως ο Thomas Schelling, ο Alexander George και ο Lawrence

²³⁷ Βλ. Κονδύλης, Παναγιώτης, *Επιστήμη, Ισχύς και Απόφαση*, Αθήνα, εκδόσεις στιγμή, 2001, σελ 61.

Freedman έχουν κυριαρχήσει στον κλάδο και έχουν φωτίσει πλευρές και διαστάσεις είτε της μίας είτε της άλλης έννοιας.

Ο Freedman, ωστόσο, το 1998, προχώρησε στην υπαγωγή των δύο εννοιών υπό την κοινή θεωρητική ομπρέλα του στρατηγικού εξαναγκασμού (strategic coercion).²³⁸ Με το έργο του επιχείρησε να θεμελιώσει το πλαίσιο (framework) εξέτασης του στρατηγικού εξαναγκασμού (ταυτόσημες έννοιες: καταναγκασμός, πειθαναγκασμός), τον οποίο όρισε ως την μελετημένη και σκόπιμη χρήση φανερών απειλών για τον επηρεασμό των στρατηγικών επιλογών της αντίπαλης πλευράς (deliberate and purposive use of overt threats to influence another's strategic choices).²³⁹ Στο θεωρητικό αυτό σχήμα ενσωμάτωσε και την εξαναγκαστική διπλωματία (coercive diplomacy), την οποία είχε προσδιορίσει και αναλύσει ο George.

Ο Freedman δεν αρνήθηκε την διαφοροποίηση των εννοιών αυτών, με βάση την οριοθέτηση του περιεχομένου τους από τον Shelling,²⁴⁰ υποστήριξε, όμως, ότι αποτελούν μεταβλητές (variants) του στρατηγικού εξαναγκασμού, οι οποίες δεν μπορούν αυστηρά να διαχωριστούν. Τόσο η μία, όσο και η άλλη έχουν την ίδια στόχευση: να επιδράσουν στην συμπεριφορά του αντιπάλου, να την χειραγωγήσουν και να την κατευθύνουν τελικά προς όφελος των συμφερόντων αυτού που ασκεί εξαναγκασμό. Παράλληλα και οι δύο έχουν ως βασικό μέσο εκπλήρωσης του στόχου τους την απειλή (threat). Ο ρόλος των απειλών στην διαμόρφωση της διεθνούς πολιτικής και το ξεχωριστό στοιχείο που αποδίδει ο στρατηγικός εξαναγκασμός στο κράτος-στόχο (target), ήτοι της δυνατότητας στάθμισης των εναλλακτικών επιλογών συμμόρφωσης ή μη συμμόρφωσης στους όρους του «κράτους-coercer», με κριτήριο την εκτίμηση κόστους-οφέλους (cost-benefit analysis), συνυφαίνουν την ομπρέλα κάλυψης τόσο της αποτροπής, όσο και του πειθαναγκασμού.²⁴¹

Η άποψη του Freedman έγινε αποδεκτή και από άλλους θεωρητικούς των διεθνών σχέσεων, όπως ο Viggo Jacobsen, που στο βιβλίο του *Western Use of Coercive Diplomacy after the Cold War (1998)* προχωρά στην ταξινόμηση της αποτροπής, του πειθαναγκασμού και της εξαναγκαστικής διπλωματίας στην θεωρητική σύλληψη του στρατηγικού εξαναγκασμού και συνοψίζει σε πέντε σημεία-κλειδιά τον δρόμο για την

²³⁸ Βλ., Freedman, Lawrence, *Strategic Coercion, Concepts and Cases*, Oxford, Oxford University Press, 1998, σελ 15-36.

²³⁹ Στο ίδιο, σελ 2.

²⁴⁰ Βλ., Scelling, Thomas, *Arms and Influences*.

²⁴¹ Βλ., Freedman, Lawrence, *Strategic Coercion, Concepts and Cases*, σελ 36.

επιτυχή εκτέλεσή του. Συγκεκριμένα: 1) Η διατυπωθείσα απειλή πρέπει να είναι δυνητικά επαρκής για να πείσει τον αντίπαλο ότι η μη συμμόρφωση στους όρους που ο «coercer» θέτει θα έχει μεγάλο κόστος. 2) Θεμέλιο της απειλής πρέπει να είναι η αξιοπιστία της (credibility), ήτοι ο αντίπαλος να έχει πειστεί ότι ο ασκών τον εξαναγκασμό έχει και την βούληση και την ικανότητα να πραγματοποιήσει την απειλή του. 3) Στον αντίπαλο πρέπει να δίδεται χρόνος για την συμμόρφωση με την απαίτηση που προβάλλεται. 4) Επιπλέον, θα πρέπει να του παρέχονται εγγυήσεις ότι η συμμόρφωση δεν θα ανοίξει νέα κεφάλαια μελλοντικών απαιτήσεων και 5) Η σύγκρουση δεν πρέπει να κατανοηθεί ως ένα παίγνιο μηδενικού αθροίσματος (zero sum game). Κάθε πλευρά πρέπει να έχει πεισθεί ότι μπορεί να αποκομίσει περισσότερα από την διαπραγμάτευση σε σχέση με την μονομερή καταφυγή στην βία, για να λάβει αυτό που επιθυμεί.²⁴²

Εκείνη, ωστόσο, που προβαίνει ένα βήμα παραπέρα στην έρευνα είναι η Maria Sperandei στο εξαιρετικό της άρθρο *Bridging Deterrence and Compellence: An alternative approach to the study of Coercive diplomacy*. Σκοπός της, αρχικά, είναι να θεμελιώσει ένα ισχυρότερο δεσμό μεταξύ αποτροπής και πειθαναγκασμού και περαιτέρω να οικοδομήσει μία θεωρητική γέφυρα σύνδεσης των δύο εννοιών. Αποδέχεται την θεμελιώδη διάκρισή τους που έγκειται στο ότι η πρώτη (αποτροπή) αφορά την διατύπωση απειλής προς τον αντίπαλο για να μην πράξει (dissuade the adversary to do something, in other word not do something) μία ενέργεια, ο δεύτερος (πειθαναγκασμός) την διατύπωση απειλής, ώστε να πράξει μία ενέργεια (persuade the adversary to do something). Επισημαίνει, όμως, ότι ο αυστηρός διαχωρισμός τους είναι αντιπαραγωγικός (unproductive), επειδή και οι δύο μπορούν να διατυπωθούν και να εφαρμοσθούν σε διαδοχικά στάδια κατά την διαχείριση μίας κρίσης (the two can be formulated and applied at sequential stages in the management of a crisis).²⁴³

Η συγγραφέας αναφέρει μία σειρά από παραδείγματα εναλλαγής των δύο εξαναγκαστικών στρατηγικών, όπως η κρίση του Βερολίνου το 1948-49, η Ιαπωνική επίθεση στο Pearl Harbor το 1941 και ο πρώτος πόλεμος στο Περσικό Κόλπο, το 1991. Στην κρίση του Βερολίνου η αερογέφυρα (airlift) για την υπέρβαση του αποκλεισμού της Γερμανικής πόλης από τους Σοβιετικούς υπήρξε συνέπεια της αποτυχίας της αποτροπής από τις ΗΠΑ και συνιστούσε σαφή πράξη πειθαναγκασμού

²⁴² Βλ., Abbot, Spencer, “Air Power Strategy and The Problem of Coercion”, στο Wragge, D. Stephen, *Immaculate Warfare*, σελ 26.

²⁴³ Βλ., Maria Sperandei, “ Bridging Deterrence and Compellence: An alternative approach to the study of Coercive diplomacy”, *International Studies Review*, vol. 8, 2006, 253-280

του αντιπάλου. Είναι χαρακτηριστικό ότι, όταν έληξε ο αποκλεισμός (blockade) οι ΗΠΑ ολοκλήρωναν μαζί με τους συμμάχους τους τις ενέργειες θεσμοθέτησης του πλέον επιτυχημένου αποτρεπτικού μηχανισμού: της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας.

Στα πλαίσια μίας δυναμικής διαδικασίας, όπως αυτής του Στρατηγικού εξαναγκασμού η Sperandei καταλήγει σε ένα αξιοπρόσεκτο συμπέρασμα. Η αποτυχία της αποτροπής οδηγεί στον πειθαναγκασμό. Ο τελευταίος με την σειρά του, εφόσον επιτύχει, συχνά, παραδίδει την σκυτάλη εκ νέου στην στρατηγική της αποτροπής.²⁴⁴

Πίναξ 8: Διασύνδεση Αποτροπής-Πειθαναγκασμού.

Αποτυχία Αποτροπής → Πειθαναγκασμός(Επιτυχής)
Αποτυχία Αποτροπής → Πειθαναγκασμός(Αποτυχημένη εφαρμογή= Πόλεμος)
Επιτυχής Πειθαναγκασμός → Αποτροπή(Επιτυχής)
Επιτυχής Πειθαναγκασμός → Αποτροπή(Αποτυχημένη Εφαρμογή= Κρίση, Πόλεμος)

Τα πορίσματά της θεμελιώνονται, κατά την άποψή μας, ισχυρά, μέσα από τον έλεγχο τους στην περίπτωση του πρώτου πολέμου στο Περσικό Κόλπο. Την περίοδο από τον Ιούλιο του 1990 μέχρι την 2α Αυγούστου του ιδίου έτους η αποτρεπτική στρατηγική των ΗΠΑ ήταν μη πειστική απέναντι στην διατυπωθείσα πρόθεση του καθεστώτος Hussein να εισβάλλει στο Kuwait. Λογικό επακόλουθο, η αποτυχία της, αλλά και η είσοδος σε μία νέα περίοδο (Αύγουστος 1990- Νοέμβριος 1990) εφαρμογής ταυτόχρονα της αποτροπής και του πειθαναγκασμού. Η συμβίωση των δύο (deterrence-compellence symbiosis) έλαβε χώρα τόσο μέσα από την σαφή διατύπωση απειλής της αμερικανικής ηγεσίας, ότι θα αντιδράσει αυτόματα σε περίπτωση επίθεσης του Ιράκ κατά της Σαουδικής Αραβίας, όσο και μέσα από το ξεκάθαρο μήνυμα για την αποχώρηση των ιρακινών στρατευμάτων από το κατεχόμενο εμιράτο. Στην δεύτερη περίπτωση η επιβολή οικονομικών κυρώσεων και η οικοδόμηση συμμαχιών για την διπλωματική απομόνωση του καθεστώτος Hussein συνιστούσαν τα πρώτα μέτρα εξαναγκαστικής διπλωματίας. Επιπρόσθετα, η στρατιωτική δύναμη των ΗΠΑ στην Σαουδική Αραβία, λόγω και της ενίσχυσής της μπορούσε εύκολα από δύναμη αποτροπής να μεταβληθεί σε δύναμη πειθαναγκασμού. Τέλος, από τον Νοέμβριο του 1990 έως τις 15 Ιανουαρίου 1991 η οικοδόμηση της συμμαχικής

²⁴⁴ Βλ, στο ίδιο, σελ 259-261. Ο πίνακας προέκυψε ως αποτέλεσμα των παραθέσεων για την διαδοχή αποτροπής-πειθαναγκασμού από την Συγγραφέα.

στρατιωτικής δύναμης σε μία δύναμη απελευθέρωσης του Kuwait σηματοδότησε τον πλήρη μετασχηματισμό της αποτρεπτικής στρατηγικής σε στρατηγική πειθαναγκασμού(Compellent Strategy).

Η εργασία της Speradei οδηγεί στην διατύπωση δύο καίριων παρατηρήσεων. Η πρώτη αφορά στην βασιμότητα σύνδεσης δύο εννοιών, χωρίς την ανάγκη συγχώνευσης της μίας στην άλλη. Κάθε μία διατηρεί το διαφορετικό εννοιολογικό περιεχόμενο, που η ακαδημαϊκή έρευνα και ο διάλογος έχουν προσδιορίσει, ενώ δεν αναιρείται η ύπαρξη δυνατότητας συνέργειας των δύο για την επίτευξη του πολιτικού αντικειμενικού σκοπού ενός κρατικού δρώντος. Η δεύτερη παρατήρηση είναι ότι η εναρμόνισή τους και η ομαλή μετάβαση από την μία στρατηγική στην άλλη δεν συνιστά απλά ένα αναλυτικό εργαλείο, στην διάθεση του στρατηγικού αναλυτή, ικανό να περιγράψει και να ερμηνεύσει στρατηγικές συμπεριφορές, αλλά επιπρόσθετα και ένα εργαλείο στρατηγικού σχεδιασμού για την αντιμετώπιση μελλοντικών κρίσεων. Ασφαλώς, στην τελευταία περίπτωση κρίνεται αναγκαίος ο προηγούμενος ενδελεχής εμπειρικός έλεγχος.

Μία ακόμη ερευνητική προσέγγιση, που συμβάλλει στην θεμελίωση της δικής μας πρότασης είναι αυτή του Mark Redlinger, στρατιωτικού των ΗΠΑ, ο οποίος στα πλαίσια της Σχολής Διοίκησης και Επιτελών του Αμερικανικού Στρατού εκπόνησε την εργασία με τίτλο: *Hans Delbrück and Clausewitz Culminating Points*. Η προσπάθειά του αφορούσε την σύνδεση της έννοιας του Clausewitz με τους δύο τύπους στρατηγικής του Delbrück και την αρμονική εναλλαγή των τελευταίων όταν η επίθεση φθάσει στο σημείο κορυφώσεώς της.

Ο Clausewitz προσδιόρισε το κορυφαίο σημείο της επίθεσης με δύο διαφορετικές σημασίες: η πρώτη συνίσταται στην στιγμή που οι δύο αντίπαλες δυνάμεις βρίσκονται σε ισορροπία και ο επιτιθέμενος έχει επαρκή ισχύ για να υπερβεί την ένταση του πεδίου μάχης (the moment when both forces are in balance and the attacker's strength is sufficient to overcome the tension of Warfare). Η δεύτερη εστιάζεται στο κομβικό σημείο που η ισχύς του επιτιθέμενου δεν είναι πλέον επαρκής για να νικήσει τον αμυνόμενο, ωστόσο ο πρώτος εξακολουθεί να έχει την δύναμη να επιτύχει τον πολιτικό του σκοπό και να διατηρήσει τα πολιτικά οφέλη που έχει ως τώρα αποκομίσει.²⁴⁵

²⁴⁵ Βλ., Clausewitz, *On War*, Book six, ch. 8, σελ 381-382, Book seven, ch. 5, σελ 528 και Book seven, ch. 22, σελ 570-571.

Το σημείο κορύφωσης της επίθεσης και το σημείο κορύφωσης της νίκης είναι δύο έννοιες που ο Clausewitz ορίζει ως σημεία πέρα από τα οποία ο επιτιθέμενος θα πρέπει να μεταβάλλει την στρατηγική του προκειμένου να παραμείνει σε τροχιά επίτευξης των πολιτικών του στόχων ή πέρα από τα οποία αναλαμβάνει τον κίνδυνο να μετατρέψει την διαφαινόμενη νίκη του σε ολέθρια ήττα.

Ο Redlinger επικεντρώνει την προσοχή του στο επιχειρησιακό σημείο κορύφωσης (operational culminating point) το οποίο ταυτίζει με την επιτυχία ή όχι του επιχειρησιακού σχεδίου (operational plan). Αν αυτό το σημείο φθάσει πριν την επίτευξη των επιχειρησιακών στόχων (είτε του επιτιθέμενου είτε του αμυνόμενου) τότε το συνολικό σχέδιο έχει αποτύχει. Η εναλλαγή από μία στρατηγική εκμηδένισης σε μία στρατηγική εξουθένωσης και αντιστρόφως ενδείκνυται σε αυτή την κρίσιμη χρονική φάση.

Στα πλαίσια της στρατηγικής της εκμηδένισης το επιχειρησιακό σχέδιο είναι η καταστροφή των ενόπλων δυνάμεων του εχθρού. Το επιχειρησιακό σημείο κορύφωσης επέρχεται όταν οι ένοπλες δυνάμεις του επιτιθέμενου δεν μπορούν να επικρατήσουν αυτών του αμυνομένου στον απαραίτητο βαθμό για την επίτευξη των επιχειρησιακών στόχων της εκστρατείας (Operational Culminating Point occurs when the field army of the attacker can no longer defeat the army of defender to a degree sufficient to achieve the operational objective of the campaign plan).

Ωστόσο, ο επιτιθέμενος διαθέτει ακόμα μεγαλύτερη συνολική ισχύ από τον αμυνόμενο (Attacker's total strategic combat power still is greater than the defender's). Αυτό, για τον Redlinger, του παρέχει την δυνατότητα να μεταβάλλει την στρατηγική του από στρατηγική εκμηδένισης σε στρατηγική εξουθένωσης προκειμένου, με την χρήση πολιτικών, διπλωματικών και πρόσθετων στρατιωτικών μέτρων (πρόσκληση νέων κλάσεων-ενίσχυση δυνάμεων πεδίου μάχης) να οδηγήσει σε μία νέα διαδικασία, στο τέλος της οποίας ο στρατός του (του επιτιθέμενου) να είναι πάλι πιο ισχυρός από τον αμυνόμενο, ώστε να επανέλθει στην στρατηγική εκμηδένισής του.²⁴⁶

Στην περίπτωση της στρατηγικής της εξουθένωσης, το επιχειρησιακό σημείο κορύφωσης επέρχεται όταν ο επιτιθέμενος δεν είναι πλέον σε θέση με τα μέσα που διαθέτει να επηρεάσει τους παράγοντες συνολικής ισχύος του αμυνόμενου. Τη χρονική αυτή στιγμή θα πρέπει να σταθμίσει εάν οι ένοπλες δυνάμεις του μπορούν να

²⁴⁶ Βλ., Redlinger, Mark, *Hans Delbrück and Clausewitz Culminating Points*.

προχωρήσουν σε εκμηδένιση του αντιπάλου, οπότε θα μετασχηματίσει την στρατηγική του σε στρατηγική εκμηδένισης. Εάν ούτε αυτό είναι εφικτό η μόνη λύση, προτού η ισορροπία δυνάμεων στο πεδίο της μάχης ανατραπεί ολοκληρωτικά σε βάρος του, είναι η έναρξη διαπραγματεύσεων με τον αμυνόμενο για την σύναψη ειρήνης. Η λογική στην περίπτωση αυτή είναι ότι το επιχειρησιακό σχέδιο μπορεί να υποστηριχθεί μόνο με την μεταφορά της βαρύτητας στην καταστροφή των ενόπλων δυνάμεων της μίας ή της άλλης πλευράς. Αν αυτό δεν μπορεί να συμβεί τότε έχει ξεπερασθεί το σημείο κορύφωσης της νίκης και η επιμονή είτε στην μία είτε στην άλλη στρατηγική ενέχει υψηλό βαθμό διακινδύνευσης (high rate of risk).

Ο συγγραφέας επικαλείται ως παράδειγμα ελέγχου του θεωρητικού του σχήματος τον πόλεμο του Yom Kippur, το 1973. Στην συγκεκριμένη σύγκρουση η Αίγυπτος σχεδίασε αρχικά μία στρατηγική εκμηδένισης των δυνάμεων του Ισραήλ κατά μήκος της διώρυγας του Σουέζ και κυρίως μέχρι το σημείο που οι ένοπλες δυνάμεις της καλύπτονταν από την αντιαεροπορική ομπρέλα των πυραύλων SAM (Surface-to-Air Missiles). Ο στόχος ήταν πράγματι εφικτός προτού ξεπεραστεί το επιχειρησιακό σημείο κορύφωσης. Η δεύτερη φάση του σχεδίου προέβλεπε το πέρασμα σε μία στρατηγική εξουθένωσης, με την χρήση κυρίως διπλωματικών μέσων, προκειμένου να παγιώσει τα κέρδη της από το πεδίο της μάχης και να επιτύχει τους αντικειμενικούς πολιτικούς σκοπούς της.²⁴⁷

Αντί να υπηρετήσει πιστά το σχέδιό της η Αιγυπτιακή ηγεσία, παρασυρόμενη από τις επιτυχίες της σε βάρος των Ισραηλινών, αλλά και από την πίεση της Συρίας για αύξηση της έντασης των επιχειρήσεων, προχώρησε πέραν του «operational culminating point», ήτοι πέρα από το σημείο κάλυψης των δυνάμεών της από τα αντιαεροπορικά συστήματα, με αποτέλεσμα να δώσει την δυνατότητα στην ισραηλινή πλευρά να αλλάξει την δική της στρατηγική από αυτή της εξουθένωσης σε εκμηδένιση και να επιτύχει την συντριβή των αιγυπτιακών δυνάμεων. (Το Ισραήλ είχε επιλέξει σε περίπτωση γενικευμένης σύρραξης αρχικά στρατηγική εξουθένωσης προκειμένου να αναπτύξει πλήρως τα διπλωματικά του όπλα, αλλά και σε στρατιωτικό επίπεδο να κινητοποιήσει τις εφεδρείες του, να ενισχύσει τις προωθημένες στα σύνορα του πολέμου του 1967 δυνάμεις του και τότε να μεταβάλλει την στρατηγική του σε εκμηδένιση).

Αν εξετάσουμε με προσοχή τον πόλεμο του Κοσσυφοπεδίου και του Ιράκ το 2003 θα

²⁴⁷ στο ίδιο.

διαπιστώσουμε και στις δύο περιπτώσεις μία διαδοχική εναλλαγή από την στρατηγική της εξουθένωσης σε αυτή της εκμηδένισης. Όπως αναλύσαμε στα αντίστοιχα κεφάλαια στην πρώτη φάση εκάστης κρίσεως η αμερικανική στρατηγική έδωσε βάρος στην εξουθένωση με εκτεταμένη χρήση οικονομικών όπλων (embargoes), ναυτικού αποκλεισμού και διπλωματικών μέτρων απομόνωσης των κρατών-στόχων (ουσιαστικά εξοβελισμού τους από την διεθνή τάξη και τις θεσμοθετημένες λειτουργίες της).

Όταν εξαντλήθηκε η χρησιμότητα της στρατηγικής αυτής, όταν πλέον έφτασε στο σημείο κορύφωσης, πέρα από το οποίο δεν μπορούσε να επηρεάσει τις στρατηγικές επιλογές της σερβικής και της ιρακινής ηγεσίας αντίστοιχα, η βαρύτητα μεταφέρθηκε αποκλειστικά στο επίπεδο της στρατιωτικής στρατηγικής, με στόχο την εκμηδένιση του κέντρου βάρους τους που ήταν οι ένοπλες δυνάμεις τους.

Στην περίπτωση του Ιράκ, τονίσαμε ότι η στρατηγική εκμηδένισης των ΗΠΑ επέτυχε καθαρή στρατιωτική νίκη σε τακτικό, όμως, επίπεδο. Δεν πρέπει να μας διαφεύγει ότι ο πολιτικός στόχος των ΗΠΑ ήταν διπλός: α) Η πτώση του καθεστώτος Hussein, β) ο στόχος θεμελίωσης μίας νέας κατάστασης, που θα οδηγούσε σε ένα δημοκρατικό Ιράκ, πρότυπο για την Μέση Ανατολή και τον Αραβικό κόσμο. Στο στρατηγικό επίπεδο οι ΗΠΑ απέτυχαν, διότι υπερέβησαν το σημείο κορύφωσης της νίκης τους (αναφορικά με το δεύτερο στόχο) και συνέχισαν να εφαρμόζουν την στρατηγική εκμηδένισης, όταν πλέον δεν είχαν την απαιτούμενη ισχύ να επικρατήσουν στο νέο πεδίο της μάχης που διαμόρφωσε η εξέγερση και οι τακτικές ανταρτοπολέμου των Ιρακινών.

Η αλλαγή της αμερικανικής στρατηγικής από το τέλος του 2006 και κυρίως τις αρχές του 2007 είναι εξίσου ενδιαφέρουσα γιατί αντιμετώπισε, όπως καταδείξαμε, την νέα κατάσταση με ένα συνδυασμό στρατηγικής εξουθένωσης και εκμηδένισης στα πλαίσια των επιχειρήσεων Counterinsurgency, τόσο σε στρατηγικό, όσο και σε επιχειρησιακό επίπεδο. Ο παραλληλισμός με την ταυτόχρονη εφαρμογή αποτροπής-πειθαναγκασμού στην δεύτερη φάση της πρώτης σύγκρουσης στο Περσικό είναι καταφανής, αλλά και ενδεικτικός του πως λειτουργούν εναλλακτικά και συνδυαστικά τα εργαλεία της στρατηγικής, προκειμένου να υπηρετήσουν τους πολιτικούς σκοπούς του οιοδήποτε κρατικού δρώντος.

Ενώ η εργασία των Freedman, Abbot, Jacobsen, Sperandei μας προσέφερε το στέρεο θεωρητικό υπόβαθρο της σύνδεσης δύο εννοιών υπό μία θεωρητική ομπρέλα, η

έρευνα του Redlinger και η δική μας ανάλυση φανέρωσαν την δυνατότητα εναλλαγής των στρατηγικών εκμηδένισης και εξουθένωσης τόσο σε επίπεδο υψηλής στρατηγικής, όσο και σε επίπεδο στρατιωτικής και επιχειρησιακής στρατηγικής. Άρα έχουμε την στέρεα βάση για να προχωρήσουμε στο επόμενο βήμα, αυτό της υπαγωγής τους υπό κοινή ομπρέλα ή άλλως της ένταξής τους σε κοινή θεωρητική μήτρα.

Επιλέγουμε να ονομάσουμε αυτή την ομπρέλα/μήτρα Στρατηγική Μηχανική (Strategic Engineering). Είναι στρατηγική γιατί αφενός αφορά τύπους στρατηγικής που καλούνται μέσα από την σύζευξη μέσων-σκοπών (means-ends) να υπηρετήσουν πολιτικούς αντικειμενικούς σκοπούς ή πιο αφηρημένα την βούληση κρατικών και μη δρώντων. Είναι μηχανική, γιατί εμπεριέχει στην φιλοσοφική δομή και στο πνεύμα της την βασική επιδίωξη της επιστήμης της μηχανικής, ήτοι την συναρμογή επιστημονικών, οικονομικών, κοινωνικών και πρακτικών γνώσεων με σκοπό τον σχεδιασμό και την κατασκευή υπερδομών, συστημάτων, μηχανών, υλικών και διαδικασιών.²⁴⁸

Η Στρατηγική μηχανική θα αποτελέσει όχι μόνο εργαλείο ανάλυσης στην διάθεση του στρατηγικού αναλυτή, αλλά πολύ περισσότερο εργαλείο στρατηγικού σχεδιασμού. Στο σημείο αυτό είναι χρήσιμο να εστιάσουμε την προσοχή μας στην έννοια και την πρακτική χρησιμότητα του στρατηγικού σχεδιασμού (strategic design). Ο Στρατηγικός σχεδιαστής οφείλει να συλλαμβάνει την μεγάλη εικόνα (big picture), να αντιμετωπίζει ένα πρόβλημα ολιστικά (looking at the problem holistically), να γνωρίζει ποιες είναι οι δυνατότητές του, ποια τα μέσα που έχει στην διάθεσή του και να θέτει τους στόχους του, βάση αυτών των μέσων και αυτών των ικανοτήτων.²⁴⁹

Παρά το γεγονός ότι ο στρατηγικός σχεδιασμός υπήρξε αντικείμενο μελέτης και επεξεργασίας των οικονομικών επιστημών και ιδιαίτερα του τομέα της διοίκησης επιχειρήσεων και του στρατηγικού management, γρήγορα τα στρατιωτικά επιτελεία

²⁴⁸ Βλ., για την έννοια της μηχανικής τον ορισμό που δίδεται στην ηλεκτρονική εγκυκλοπαίδεια *Wikipedia*, στο <http://www.en.wikipedia.org/wiki/engineering>, ενώ για μία σε βάθος ανάλυση της έννοιας και της αλληλεπίδρασής της με την επιστήμη και την τέχνη, βλ., Ryschkewitsch, M. G., *Improving the Capability to engineer complex systems: Broadening the conversation on the Art and Science of Systems Engineering*.

²⁴⁹ Βλ., για την αξία του στρατηγικού σχεδιασμού στην οικονομία και όχι μόνο, Cooper, Rachel, Evans, Martyn, *Revisiting Strategy, The role of design in Strategy*, Lancaster, Imagination Lancaster, στο <http://www.cadmc.org/slides/cooper-and-evans.pdf>. Επίσης, Hunger, David. J., Wheelen, L. Thomas, *Εισαγωγή στο Στρατηγικό Management*, Αθήνα, Εκδ. Κλειδάριθμος, τρίτη αμερικανική έκδοση, σελ. 18-33.

αναγνώρισαν την αξία και την πρακτική χρησιμότητά του. Ωστόσο ο επιτυχημένος στρατηγικός σχεδιασμός προϋποθέτει προηγουμένως τρία πολύ σημαντικά βήματα.

Το πρώτο είναι η διάγνωση του περιβάλλοντος και το πλαίσιο που αυτό διαμορφώνει, το δεύτερο είναι η οριοθέτηση του προβλήματος και το τρίτο η επιχειρησιακή προσέγγιση. Αν μελετήσουμε προσεκτικά τόσο τα βήματα αυτά, όσο και όσα παραπάνω αναφέραμε, κατανοούμε ότι δεν διαφέρουν σχεδόν καθόλου από τα βήματα που απαιτούνται για τον σχεδιασμό μίας επιτυχημένης υψηλής στρατηγικής, ήτοι: α) Διάγνωση του διεθνούς περιβάλλοντος, ώστε να προσδιορισθούν οι απειλές (υπαρκτές-δυνητικές) κατά της εθνικής ασφάλειας, οι περιορισμοί που θέτει και οι ευκαιρίες που παρέχει, β) καθορισμός των πολιτικών στόχων επί τη βάση των διαθέσιμων μέσων, ώστε να αποφεύγεται ο κίνδυνος υπερεξάπλωσης (overextension), γ) καθορισμός αποτελεσματικού συνδυασμού μέσων για την επίτευξη των πολιτικών σκοπών και δ) διαμόρφωση της εικόνας της στρατηγικής τόσο στο εσωτερικό (ανάγκη συνολικής κινητοποίησης των κρατικών δομών για την εφαρμογή της και κοινωνικής αποδοχής και υποστήριξης αυτής), όσο και στο εξωτερικό.²⁵⁰

Διάγνωση Περιβάλλοντος → Ορισμός Προβλήματος → Επιχειρησιακή Προσέγγιση → Στρατηγική Σύλληψη/ Σχεδιασμός

↓ ↑

Διάγνωση διεθνούς Περιβάλλοντος → Καθορισμός Πολιτικών Στόχων → Καθορισμός βέλτιστου συνδυασμού Μέσων-Σκοπών → Διαμόρφωση Εικόνας (Εσωτερική- Εξωτερική Νομιμοποίηση) → Σχεδιασμός Υψηλής Στρατηγικής.

Σχεδιάγραμμα 1: Συγκριτική επισκόπηση βημάτων στρατηγικού σχεδιασμού/Υψηλής Στρατηγικής.

Ο στρατηγικός σχεδιασμός είναι, συνεπώς, μία μεθοδολογία για την εφαρμογή κριτικής και δημιουργικής ταυτόχρονα σκέψης που θα κατανοήσει τον κόσμο, θα θέσει προβλήματα, θα καθορίσει πολιτικούς στόχους, θα αναζητήσει συνδυασμούς μέσων, θα αναπτύξει διαδικασίες και το πλέον σημαντικό θα παράγει ώριμα μοντέλα διεξαγωγής της πολέμου για την υπέρβαση της πολυπλοκότητας των επιχειρήσεων σε μία εποχή επίμονων και παρατεταμένων συγκρούσεων (in an era of persistent conflict).²⁵¹

Το σύνολο όσων διαδραματίζονται εντός αυτής της διαδικασίας επηρεάζει ωστόσο και τα κατώτερα κλιμάκια που ασχολούνται με την διαδικασία αυτού που καλείται

²⁵⁰ Βλ., Πλατιάς, Αθανάσιος, Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη, σελ 84-90.

²⁵¹ Βλ., Banach, Stefan, *Art of Design, Student Text Version 2.0*, Philadelphia, School of Advanced Military Studies, SAMS.

“strategic planning”. Τα επιτελεία παραλαμβάνουν την υψηλή στρατηγική, ήτοι το προϊόν του στρατηγικού σχεδιασμού και οφείλουν να προβούν στον σχεδιασμό εκτέλεσής της. Σε αυτή την φάση επικρατεί μία διαφορετική φιλοσοφία, που ακολουθεί όμως παρόμοια μεθοδολογία.

Σχεδιάγραμμα 2: Στρατηγικό Πλάνο. (πηγή: <http://www.planningbusinessstrategy.com>)

Το επιτελείο θα θέσει συγκεκριμένους στόχους για την εκπλήρωση της αποστολής που του έχει ανατεθεί, θα περιγράψει αναλυτικά τα βήματα δράσης και τις πηγές που θα απαιτηθούν για την προώθησή τους, θα προχωρήσει σε εκτίμηση των αποτελεσμάτων των επιχειρήσεων και σε προσαρμογή των στόχων στα νέα δεδομένα που προκύπτουν, τέλος θα προβεί σε συνολική αναθεώρηση των πλάνων, σε ανάλυση τους και σχεδιασμό νέων, επαναλαμβάνοντας τον ίδιο κύκλο δραστηριοτήτων.

Ο Στρατηγός Mattis, που συνέγραψε με τον Petraeus, το εγχειρίδιο των επιχειρήσεων COIN, επισημαίνει την σημασία της διαδικασίας και τονίζει ότι η πολεμική σύγκρουση είναι εγγενώς πολύπλοκη και μη προβλέψιμη (unpredictable). Συνιστά μία μη ντετερμινιστική ανθρώπινη δράση, της οποίας οι επιπτώσεις δεν μπορούν να

καθορισθούν, επειδή οι αντίπαλοι έχουν ελεύθερη βούληση (the free will) που με την σειρά της επηρεάζει απόλυτα το επιχειρησιακό περιβάλλον.²⁵²

Στην περίπτωση μελλοντικών κρίσεων, το θεωρητικό μοντέλο που μορφοποιούμε θα συνδυάζει τους δύο τύπους στρατηγικής. Ο στρατηγικός σχεδιαστής, έχοντας διαγνώσει το διεθνές περιβάλλον και έχοντας καθορισμένους από την πολιτική ηγεσία στόχους, θα είναι σε θέση να εφαρμόζει στην πρώτη φάση μία ολοκληρωμένη υψηλή στρατηγική εξουθένωσης, με χρήση όλων των διαθέσιμων σε ένα κρατικό δρώντα εργαλείων, όπως οικονομικές κυρώσεις, embargoes, ναυτικό αποκλεισμό, διπλωματία. Αν η στρατηγική αυτή, κρίνει, ότι δεν μπορεί να αποδώσει περαιτέρω, φθάνοντας στο μέγιστο σημείο απόδοσής της, θα την μεταβάλλει σε στρατηγική εκμηδένισης, με έμφαση στις αποφασιστικές επιχειρήσεις και την καταστροφή των ενόπλων δυνάμεων του αντιπάλου.

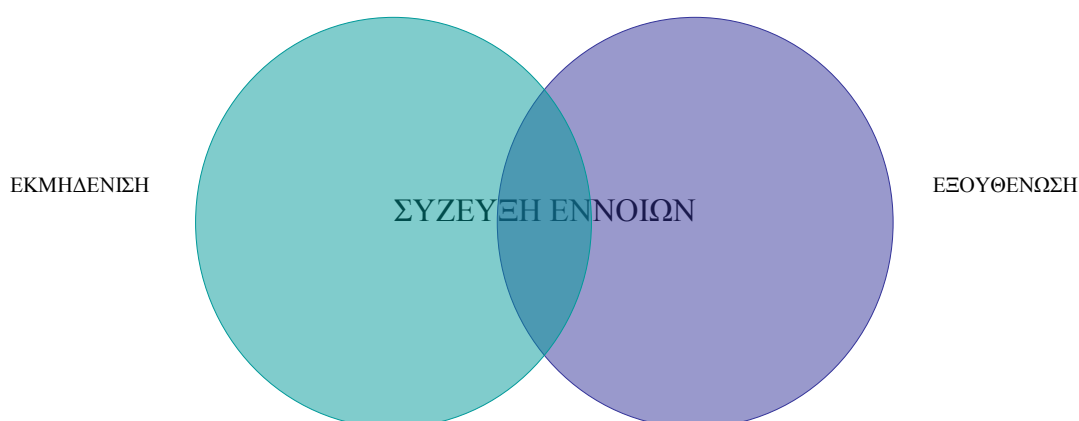
Η εφαρμογή των επιχειρησιακών σχεδίων, η εκπλήρωση στόχων και η αναπροσαρμογή έτερων επιδιώξεων θα οδηγεί σε νέα εκτίμηση της κατάστασης. Η επίτευξη στρατηγικής νίκης ολοκληρώνει με επιτυχία την αποστολή. Η επίτευξη τακτικής μόνο νίκης σηματοδοτεί την είσοδο στην τρίτη φάση, με επιλογή, αναλόγως των συνθηκών, είτε εκ νέου στρατηγικής εξουθένωσης, είτε ταυτόχρονης εφαρμογής και των δύο τύπων, με στόχο την πλήρη εκπλήρωση των στρατηγικών στόχων.

Η σύζευξη (coupling), κατά τον παραπάνω τρόπο, των δύο εννοιών, εντασσόμενη σε μία «distinctive-and-linked approach» της θεωρητικής τους βάσης, επιτυγχάνει την μεγιστοποίηση των αποτελεσμάτων της ασκούμενης επίδρασης στην συμπεριφορά του αντιπάλου, εφόσον λειτουργεί συμπληρωματικά και καλύπτει τις αδυναμίες τόσο της μίας, όσο και της άλλης. Κατά την κρίση μας, το συγκεκριμένο μοντέλο είναι λειτουργικό, καθόσον έχει ταυτόχρονα αναλυτική, περιγραφική αξία, προβλεπτική ικανότητα και καθοδηγητική επιρροή. Περιγράφει και αναλύει εφαρμοζόμενες στρατηγικές, προβλέπει την μελλοντική συνδυαστική (διαδοχική ή ταυτόχρονη) χρησιμοποίησή τους και παράλληλα συντάσσει ένα πλάνο αρχών και καθοδήγησης σε όλα τα επίπεδα στρατηγικής δράσης.

Αναμφίβολα, απαιτεί επιπλέον εμπειρικό έλεγχο. Στις δύο περιπτωσιολογικές μελέτες που εξετάσαμε αποδείξαμε την συνδυαστική εφαρμογή της εξουθένωσης και της

²⁵² Βλ., Joint Warfighting Center, Pamphlet 10, *Design in Military Operations, A primer for Joint Warfighters*, στο <http://www.operationaldesign.com/courseware>, σελ 31. Βλέπε επίσης, Mittenenthal, A. Richard, *Ten Keys to successful Strategic Planning for nonprofit and foundation leaders*, στο <http://www.tccgroup.com/pdfs/per-brief-tenkeys.pdf>.

εκμηδένισης, δεν αποδείξαμε όμως ότι αυτή έγινε στα πλαίσια ενός ολοκληρωμένου, «προμελετημένου» στρατηγικού σχεδιασμού. Η αποτυχία της πρώτης οδήγησε στην δεύτερη και όχι η προγραμματισμένη μετάβαση από την μία στην άλλη. Ωστόσο και οι δύο περιπτώσεις συνιστούν για τους στρατηγικούς σχεδιαστές διδάγματα για την μελλοντική χρήση ενός θεωρητικού εργαλείου που η εφαρμογή του «ξεκλειδώνει» τις θύρες της στρατηγικής αποτελεσματικότητας (strategic effectiveness).

Σχεδιάγραμμα 3: Οπτική Απεικόνιση Σύζευξης Στρατηγικής Εκμηδένισης και Εξουθένωσης.

Το πλεονέκτημα της θεωρητικής μας σύλληψης είναι ότι βασίζεται ήδη σε μία Θεωρητική κατασκευή, αυτή του Delbrück που έχει ήδη περάσει τον εμπειρικό έλεγχο, μέσα από την μελέτη της ιστορίας. Το επιπλέον στοιχείο όμως που συνεισφέρει το δικό μας θεωρητικό μοντέλο μέλλει να επιβεβαιωθεί, ώστε να εκπληρώνει τις προϋποθέσεις της συνθήκης της εξελιγμένης διαψευσιμότητας (sophisticated falsificationism), όπως την έθεσε ο Imre Lakatos.²⁵³ Αυτό θα προσφέρει την αναγκαία για το μοντέλο μας επιστημονική επάρκεια και αξία.

Η απάντηση, μέσα από την ανάλυσή μας όλων των θεμελιωδών ερωτημάτων αυτού του κεφαλαίου ολοκληρώνει το σύνολο των διαστάσεων του ερευνητικού μας προγράμματος και συμβάλλει στην εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων ικανών να οδηγήσουν έστω και σε ένα μικρό άλμα προς τα εμπρός τον ακαδημαϊκό προβληματισμό στο πεδίο της στρατηγικής θεωρίας.

²⁵³ Βλ για την θεωρία της εξελιγμένης διαψευσιμότητας, Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, *Στρατηγικός Αιφνιδιασμός, υπηρεσίες πληροφοριών και αιφνιδιαστικές επιθέσεις*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, σελ 161-164. Η συνθήκη της εξελιγμένης διαψευσιμότητας προβλέπει ότι μία θεωρία διαψεύδεται όταν εμφανιστεί μία άλλη με τα εξής χαρακτηριστικά: α) Η νέα θεωρία έχει επιπλέον εμπειρικό περιεχόμενο σε σχέση με την προηγούμενη, ήτοι εξηγεί ένα νέο στοιχείο που δεν περιέχεται στην παλαιά θεωρία, β) η νέα θεωρία εξηγεί την επιτυχία της παλαιάς που δεν έχει καταρριφθεί και εμπεριέχεται στο σώμα της και γ) το επιπλέον περιεχόμενο της νέας θεωρίας επιβεβαιώνεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ

Συμπερασματικές Παρατηρήσεις

Η διπλωματική μας εργασία ασχολήθηκε με την θεωρητική προσέγγιση και επεξεργασία των δύο τύπων στρατηγικής που περιέγραψε ο Θουκυδίδης, προσδιόρισε όμως αυστηρά εννοιολογικά και συνεισέφερε στην ονοματοδοσία τους ο γερμανός ιστορικός Hans Delbrück, της εκμηδένισης και της εξουθένωσης. Θελήσαμε να αποδείξουμε ότι το μέλλον δεν ανήκει μόνο στην στρατηγική της εξουθένωσης, όπως τόνισε ο σπουδαίος στρατηγικός αναλυτής Edward Luttwak, αλλά και στις δύο μορφές. Η έρευνα και η ανάλυση δικαίωσε, πιστεύουμε, το επιχείρημά μας.

Στις μελλοντικές συγκρούσεις οι ΗΠΑ, η ισχυρότερη πολιτικό-στρατιωτική δύναμη στον κόσμο, η δύναμη που μπορεί να προβάλλει την ισχύ της σε κάθε γωνιά του πλανήτη θα κάμει χρήση και των δύο στρατηγικών. Θα επιχειρεί σε πρώτη φάση την οικονομική εξουθένωση του αντιπάλου της, μέσω της υπονόμευσης της παραγωγικής του βάσης, του αποκλεισμού του από τις παγκόσμιες αγορές υπηρεσιών και αγαθών και φυσικά από τις εξελιγμένες αμυντικές τεχνολογίες (economic warfare). Τον οικονομικό πόλεμο θα διαδέχεται η στρατιωτική στρατηγική, όπου η βαρύτητα θα δίδεται στην άμεση προσέγγιση (direct approach), μέσω της καταστροφής των εχθρικών ενόπλων δυνάμεων. Σε επιχειρησιακό επίπεδο, βέβαια, θα ακολουθείται συνδυασμός (μείξη) έμμεσης και άμεσης προσέγγισης, ώστε να επιτευχθεί η πλήρης σύγκρουση, στους τομείς της διοίκησης και ελέγχου των δυνάμεων, του αντιπάλου και η ταχύτατη κατάρρευσή του. Ο αμερικανικός τρόπος πολέμου ήταν και παραμένει προσανατολισμένος στην μάχη (battle-oriented), ακριβώς όπως αυτή προσδιορίστηκε και εξελίχθηκε από την εποχή του Μεγάλου Ναπολέοντος έως σήμερα.²⁵⁴

Εκείνο που πρέπει με βεβαιότητα να τονίσουμε είναι, ότι σε κάθε στρατιωτική σύγκρουση, είτε προ ενάρξεως είτε κατά την διάρκειά της, στο πίσω μέρος του μυαλού κάθε στρατιωτικού ηγέτη είναι η καταστροφή των ενόπλων δυνάμεων του αντιπάλου του, ως το αναγκαίο βήμα για την καθυπόταξή του.²⁵⁵

²⁵⁴ Βλ., Echevaria II, I. Antulio, *Toward an American Way of War*, U.S. Army War College, March 2004, στο <http://www.au.af.mil/au/awcgate/ssi/America.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 5-6-2012), Olsen, Andreas John and Van Creveld, Martin, *The evolution of Operational Art, From Napoleon to the Present*, Oxford, Oxford University Press, 2011, ιδίως την Εισαγωγή του Michael Howard και Ναπολέον, *Πολεμικά Αξιώματα*, Αθήνα, Εκδόσεις Επικοινωνίες, 2005, επιμ: Μανούσος Καμπούρης, σελ 22-24, 31-32.

²⁵⁵ Βλ., Cimballa, J. Stephen, *Coercive Military Strategy*, Texas, Texas A&M University Press, 1998, σελ 14-15.

Ο Clausewitz, συνεπώς, θα ευρίσκεται και μελλοντικά στο προσκήνιο, ακριβώς γιατί η φύση του πολέμου παραμένει αναλλοίωτη και η σύγχρονη στρατηγική σκέψη δεν έχει την πολυτέλεια να «αρχειοθετήσει» το έργο του, καθώς συνιστά την εργαλειοθήκη του στρατηγικού αναλυτή.²⁵⁶ Αυτό αποδείχθηκε περίτρανα από την εφαρμογή τόσο στο Κοσσυφοπέδιο, όσο και στο Ιράκ, του αναλυτικού εργαλείου των δυνητικών συμπλοκών που το μέγεθος των συνεπειών τους τις καθιστά πραγματικές.

Εξίσου επίκαιρος όμως θα παραμείνει και ο Θουκυδίδης. Το έργο του παρέχει αιώνιες, άφθαρτες αλήθειες για την ανθρώπινη φύση, τις αιτίες του πολέμου, την εκπόνηση ολοκληρωμένων και συνεκτικών στρατηγικών σχεδίων.²⁵⁷ Η άνιση ανάπτυξη ισχύος και ο ηγεμονισμός θα προκαλέσουν και μελλοντικά συγκρούσεις που θα επιβάλλουν την εφαρμογή των στρατηγικών της εκμηδένισης και της εξουθένωσης, όπως μας τις παρέδωσε η θουκυδίδειος ανάλυση.

Ο ρόλος της τεχνολογίας και η συμβολή της στην ενοποίηση του πεδίου της μάχης, αλλά και του διακλαδικού πνεύματος των επιχειρήσεων είναι άλλη μία καίρια παρατήρηση, που προέκυψε από την εργασία μας. Τα συστήματα συλλογής, επεξεργασίας και μετάδοσης των πληροφοριών σε αληθινό χρόνο (in real time) θα κυριαρχήσουν στις μελλοντικές συγκρούσεις, ιδίως μάλιστα με εχθρούς που δεν διαθέτουν οικονομική βάση, ούτε οργανωμένες ένοπλες δυνάμεις, όπως ανταρτικές και τρομοκρατικές οργανώσεις.²⁵⁸

Εξελιγμένα συστήματα, όπως UAV (Unmanned Air Vehicles/drones), UCAV (Unmanned Combat Air Vehicles), αεροσκάφη τεχνολογίας stealth και πυραυλικά συστήματα ακριβούς στόχευσης θα συμβάλλουν στην καταλυτική μείωση των ανθρώπινων απωλειών, ανεξαρτήτως της στρατηγικής που θα ακολουθηθεί.

Η σύζευξη αεροπορικών και χερσαίων δυνάμεων και η μεταξύ τους αλληλεπίδραση θα τις καταστήσει εξαιρετικό πολλαπλασιαστή ισχύος, πολύ μεγαλύτερο από το άθροισμά τους. Το λεγόμενο «Afghan Model of War» είναι βέβαιο πως θα προκριθεί

²⁵⁶ Βλ, Gray, S. Colin, *Modern Strategy*, Oxford, Oxford University Press, 1999, σελ 75-112.

²⁵⁷ Βλ, για την επικαιρότητα του Θουκυδίδη, Hanson, Davis Victor, “*A voice from the past, General Thucydides speaks about the War*”, November 27, 2001, στο <http://www.nro.org/a-voice-from-the-past> (ημερομηνία πρόσβασης 6-4-2012). Για τα αίτια του πολέμου και την συνεισφορά του Θουκυδίδη, βλ, Ήφαιστος, Παναγιώτης, *Ο πόλεμος και τα αίτιά του, τα πολλά πρόσωπα του ηγεμονισμού και της τρομοκρατίας*, Αθήνα, εκδ. Ποιότητα, 2002, σελ. 20, επίσης Καστοριάδης, Κορνήλιος, *Η Ελληνική Ιδιαιτερότητα, Θουκυδίδης, η ισχύς και το δίκαιο*, Σεμινάρια 1984-85, Αθήνα, εκδ. Κριτική 2011, σελ. 329-330, Γιαρένης, Αρ. Ευγένιος, *Οι Έλληνες και ο Πόλεμος*, Αθήνα, εκδ. Ενάλιος 2012, σελ 16-19. Τέλος για μία κριτική προσέγγιση στο Θουκυδίδη και μία αμφισβήτηση της ανάλυσής του βλ, Kagan, Donald, *The Outbreak of the Peloponnesian War*, Ithaca and London, Cornell University Press, σελ 357-374.

²⁵⁸ Βλ, Platias, G. Athanassios, Koliopoulos, Constantinos, *Thucydides On Strategy*, σελ 109.

και στο μέλλον, ενσωματώνοντας και την διάσταση των ειδικών επιχειρήσεων από κατάλληλα και μοναδικά συγκροτημένες ειδικές ομάδες (ad hoc formations, που οι Γερμανοί στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο αποκαλούσαν Kampfgruppe), που θα συμπεριλαμβάνουν εκτός από τις ειδικές δυνάμεις (special forces), δυνάμεις του τακτικού στρατού και συμμάχους από ιθαγενείς πληθυσμούς (a proxy war) της χώρας που αποτελεί το πεδίο επιχειρήσεων. Το αεροπορικό όπλο, παρά την τεράστια τεχνολογική πρόοδο των συστημάτων που ενσωματώνει, δεν μπορεί να κερδίσει μόνο του τον πόλεμο. Στα πλαίσια δε του πολέμου τέταρτης γενεάς και των επιχειρήσεων κατά των νέων εχθρών (δίκτυα τρομοκρατών και ομάδων εξεγερμένων), ο Van Creveld υποστηρίζει ότι χάνει μεγάλο μέρος της χρησιμότητάς του και προβλέπει την είσοδό του στην περίοδο της παρακμής.²⁵⁹

Τα υπερσύγχρονα οπλικά συστήματα, ωστόσο, δεν είναι πανάκεια. Σημασία έχουν οι άνθρωποι που τα χειρίζονται και εκείνοι που σχεδιάζουν την χρήση τους στα πλαίσια του επιχειρησιακού δόγματος. Επίσης, τα περίφημα συστήματα C4I δεν πρέπει να υπερεκτιμώνται. Η ομίχλη του πολέμου δεν πρόκειται να εξαφανιστεί πλήρως και πανάρχαιες τακτικές θα βρίσκουν πάντα θέση στο σύγχρονο πολεμικό πεδίο. Στον πόλεμο του Ιράκ, το 2003, η διάταξη των εχθρικών δυνάμεων δεν εντοπίστηκε μέσα από τις οθόνες των υπολογιστικών συστημάτων και των δορυφορικών συσκευών, αλλά από την εμπλοκή με την εμπροσθοφυλακή του εχθρού και την άμεση προσέγγιση.

Τέλος, η σύζευξη-συνέργεια των στρατηγικών της εκμηδένισης-εξουθένωσης (synergy of strategies of annihilation and exhaustion) θα αποτελέσει, κατά την άποψή μας, βασική επιλογή σε επίπεδο υψηλής, στρατιωτικής και επιχειρησιακής στρατηγικής. Είτε διαδοχικά, είτε ταυτόχρονα, μέσα από το φάσμα των COIN, το εργαλείο αυτό θα προσφέρει λύσεις στα πολύπλοκα προβλήματα των σύγχρονων στρατιωτικών επιχειρήσεων. Η θεωρητικοποίησή του και ο εμπειρικός έλεγχος θα το καταστήσουν ιδανικό τόσο για την στρατηγική σχεδίαση (strategic design), όσο και για την στρατηγική ανάλυση (strategic analysis).

Ο γράφων ενστερνίζεται την θέση του αείμνηστου Παναγιώτη Κονδύλη, ότι η ανώτερη επιστήμη δεν επιλύει προβλήματα, αλλά θέτει τα προβλήματα. Η έρευνά μας συνέβαλε στον έλεγχο και την επαλήθευση του θεωρητικού σχήματος του Delbrück. Για χιλιετίες οι δύο στρατηγικές εμφανίζονται στο ιστορικό προσκήνιο, θυμίζοντας

²⁵⁹ Βλ., Van Creveld, Martin, The age of Airpower, New York, Public Affairs, 2011, σελ 423-442.

επαναλαμβανόμενα μοτίβα συμπεριφοράς που συγκροτούν νόμους. Αυτό δεν είναι ένα πρώτο βήμα, ώστε να τεθεί, στον ακαδημαϊκό διάλογο του πεδίου των στρατηγικών σπουδών, το ζήτημα της επιστημονικής θεμελίωσης του πολέμου και της στρατηγικής; Με άλλα λόγια οι νόμοι αυτοί δεν σηματοδοτούν ότι, εκτός από τέχνη, ο πόλεμος και η στρατηγική είναι επιστήμη; Η απάντηση, όμως, σε αυτό το καίριο θέμα-πρόβλημα αποτελεί αντικείμενο μίας μελλοντικής ερευνητικής προσπάθειας.

Παράρτημα 1

Θουκυδίδης, Delbrück, Mearsheimer και Επιστημονικός Ρεαλισμός: Η οικοδόμηση Θεωρίας μέσα από την πράξη.

Το κίνητρο για την συγγραφή αυτού του συνοπτικού άρθρου ήταν η συμμετοχή του γράφοντος το καλοκαίρι του 2011 στο ετήσιο σεμινάριο του Ιδρύματος Διεθνών Σχέσεων (ΙΔΙΣ) του Παντείου Πανεπιστημίου με θέμα: History and Philosophy of International Relations. Η παρουσία κορυφαίων καθηγητών του κλάδου των διεθνών σχέσεων ήταν καταλυτική και συνέβαλε στο να τεθούν ζητήματα προς προβληματισμό, ιδιαίτερα σε ένα θέμα που έχει απαιτήσεις και για το οποίο η συζήτηση, ο διάλογος και οι ενστάσεις εξακολουθούν και σήμερα να πριμοδοτούν την ακαδημαϊκή κοινότητα με εξαιρετικό συγγραφικό υλικό.

Σε μία από τις διαλέξεις, παρουσία και του καθηγητού John Mearsheimer, ο καθηγητής Ανδρέας Γκόφας εστίασε σε μία μεγάλη διαφορά του Mearsheimer από την έτερη εμβληματική προσωπικότητα των Διεθνών σχέσεων, τον Kenneth Waltz, που δεν αφορούσε την γνωστή διάκριση μεταξύ αμυντικού και επιθετικού ρεαλισμού.²⁶⁰ Η διαφορά τους ήταν, ότι ο μιν Mearsheimer είναι επιστημονικός ρεαλιστής, ο δε Waltz ινστρουμενταλιστής (instrumentalist).

Ο Mearsheimer οικοδομεί την θεωρία του μέσα από την πραγματικότητα. Για εκείνον ο κόσμος έχει αντικειμενική υπόσταση και δεν είναι μόνο ένα σύνολο από παραστάσεις και απεικονίσεις του ανθρώπινου νου. Ο επιστημονικός ρεαλισμός εστιάζει το ενδιαφέρον του στις επιστημονικές θεωρίες. Οι τελευταίες προσπαθούν να κατανοήσουν και να εξηγήσουν το πώς είναι ο κόσμος στην πραγματικότητα. Αν επιτύχουν να κατανοήσουν σωστά την ανεξάρτητη από την συνείδησή μας και την βούλησή μας εξωτερική πραγματικότητα τότε είναι αληθινές θεωρίες και η χρησιμότητά τους μεγιστοποιείται. Αν αντίθετα αποτύχουν να εξηγήσουν με επιτυχία και ακρίβεια τον αντικειμενικό κόσμο τότε δεν έχουν την παραμικρή επιστημονική επάρκεια.

²⁶⁰ Ο Αμυντικός Ρεαλισμός υποστηρίζει ότι τα κράτη επιζητούν και διατηρούν την ισχύ που τους είναι απαραίτητη για την κατοχύρωση της ασφάλειάς τους, αντίθετα ο επιθετικός ρεαλισμός ισχυρίζεται ότι τα κράτη επιθυμούν να μεγιστοποιούν την σχετική τους ισχύ (its relative power) προκειμένου να επικρατήσουν στον διεθνή ανταγωνισμό και να εξασφαλίσουν την πρωτοκαθεδρία του διεθνούς συστήματος. Για την διάκριση μεταξύ αμυντικού και επιθετικού ρεαλισμού και τις διαφορές του βλ., Mearsheimer, John, *Η τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Αθήνα, Εκδ. Ποιότητα, 2007, Μτφ, Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, Επιστ. Επιμέλεια, Ήφαιστος, Παναγιώτης- Κουσκουβέλης, Ηλίας, το εισαγωγικό σημείωμα του Αρβανιτόπουλου, Κωνσταντίνου, XIII-XVIII.

θα οδηγήσουν σε αυτό που αποκαλεί «utility outside the text». Για αυτό ο Θουκυδίδης χρησιμοποιεί με μαεστρία τόσο το αφηρημένο, όσο και το συγκεκριμένο λεξιλόγιο (both abstract and concrete vocabulary), ώστε να βοηθήσει τον μελετητή του να προσαρμόσει την ιστορική κατανόηση και την άντληση πορισμάτων στα γεγονότα που θα ακολουθήσουν, τα εκτός του κειμένου του (helps the reader to apply the historical understand gained from examining his work to events outside it).²⁶⁴ Είναι, μάλιστα, το συγκεκριμένο στοιχείο που παραβλέπει η Beatrice Heuser στην κριτική της για το βιβλίο των καθηγητών Πλατιά και Κολιόπουλου για τον Θουκυδίδη, όταν αρνείται, αβάσιμα κατά την γνώμη μας, την καταγωγή των στρατηγικών εννοιών από τον μεγάλο ιστορικό.²⁶⁵

Ο Delbrück με την σειρά του διεισδύει στα άδυτα του εργαστηρίου της παγκόσμιας στρατιωτικής ιστορίας- ακολουθώντας τα βήματα του Θουκυδίδη- και επιχειρεί μέσα από την μελέτη των πολεμικών συγκρούσεων και των αποφάσεων των μεγάλων πολιτικό-στρατιωτικών ηγετών να αντλήσει τα δικά του συμπεράσματα. Η σύγκριση των γεγονότων και η άντληση των πορισμάτων του από την πραγματικότητα που διαμόρφωσαν οι πράξεις τους οδηγεί στην εννοιολογική διαίρεση της στρατηγικής στους δύο τύπους που αποτέλεσαν το αντικείμενο της έρευνάς μας.

Τρεις διαφορετικές προσωπικότητες, σε διαφορετικές εποχές, κινούνται μεθοδολογικά στις βάσεις του σύγχρονου ρεύματος της επιστήμης της φιλοσοφίας, του επιστημονικού ρεαλισμού και μας παραδίδουν θεωρίες αντλημένες μέσα από την πραγματικότητα, μέσα από τον κόσμο που βιώνουμε, κατανοούμε, ερμηνεύουμε. Αυτή τους η συνεισφορά προσθέτει μεγαλύτερη επιστημονική επάρκεια στα συμπεράσματά τους και ταυτόχρονα περιορίζει την ανασφάλεια του κλάδου των διεθνών σχέσεων και των στρατηγικών σπουδών, ως προς τα επιστημονικά τους θεμέλια.

²⁶⁴ Βλ., για το σύνολο της παραγράφου Rengakos, Anthonios, Tsakmakis, Anthonios, Brill's Companion to Thucydides, London-Boston, Brill, 2006, σελ 336-345, ιδιαίτερα 336,337, 340,345.

²⁶⁵ Βλ., Heuser, Beatrice, "Book Review: Thucydides on Strategy", Journal of Strategic Studies, vol 35, no. 3, June 2012. 429-431.

Παράρτημα 2

Ανοσοποιητικό Σύστημα: Η Στρατηγική Εκμηδένισης και Εξουθένωσης στη Φύση.²⁶⁶

Είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον να εξετάσουμε στην ίδια την φύση και περισσότερο στην ανθρώπινη φυσιολογία τον ρόλο που διαδραματίζουν οι στρατηγικές της εκμηδένισης και εξουθένωσης. Επιλέξαμε, λοιπόν, την λειτουργία του ανοσοποιητικού μας συστήματος και πως αυτό χρησιμοποιεί τα «οπλικά του συστήματα», τα κύτταρά του για να εξοντώσει τους επικίνδυνους εχθρούς του ανθρώπου, τα μικρόβια και τους καρκινικούς όγκους. Στόχος μας δεν είναι φυσικά μία παρουσίαση και ανάλυση του ανοσοποιητικού συστήματος. Κάτι τέτοιο υπερβαίνει τις γνωστικές μας δυνατότητες και θα απαιτούσε εξειδικευμένες ιατρικές γνώσεις. Θέλουμε να εστιάσουμε στην ουσία του και στον τρόπο εμφάνισης των δύο τύπων στρατηγικής που επεξεργαζόμαστε θεωρητικά, εντός του πλαισίου του.

Το ανοσοποιητικό σύστημα είναι ένα δίκτυο οργάνων και κυττάρων που συνεργάζονται για να υπερασπισθούν το σώμα μας από τις επιθέσεις ξένων εισβολέων. Είναι λοιπόν οι ένοπλες δυνάμεις που προστατεύουν την οντότητα του ανθρώπινου οργανισμού. Όταν ένα μικρόβιο επιτεθεί το ανοσοποιητικό σύστημα σημαίνει συναγερμό, κινητοποιεί τις δυνάμεις του και στοχεύει πρώτα στην στρατηγική αναγνώριση του εισβολέα, στην στόχευσή του και στην καταστροφή του. Ομοιάζει ακριβώς με τις ενέργειες του πιλότου ενός μαχητικού. Αναγνωρίζει τον αντίπαλο, εμπλέκεται μαζί του σε αερομαχία, τον εγκλωβίζει και τέλος τον καταρρίπτει.

Ένα πρώτο ενδιαφέρον στοιχείο είναι ότι το ανοσολογικό σύστημα εστιάζει ιδιαίτερα στον τομέα των πληροφοριών. Εκατομμύρια κύτταρα διαιρούνται σε ομάδες και υποομάδες και μεταφέρουν πληροφορίες, τις επεξεργάζονται και τις μεταβιβάζουν στις δυνάμεις κρούσης. Για άλλη μία φορά οι παραλληλισμοί, με το σύγχρονο πεδίο μάχης, την συνέργεια ηλεκτρονικών συστημάτων συλλογής πληροφοριών και την συνεργασία τους με τις μάχιμες δυνάμεις, είναι εκπληκτικοί.

²⁶⁶ Το άρθρο αυτό βασίζεται εξ ολοκλήρου στο National Cancer Institute, USA, *Το Ανοσολογικό Σύστημα και πως λειτουργεί*, μτφ: Μήττας, Β. Ευθύμιος, Θεσσαλονίκη 1997, Σύλλογος Καρκινοπαθών Μακεδονίας-Θράκης, στο http://www.sillogoskarkinopathon.gr/pdf/part_ii_, καθώς και *Αρχές Ανοσολογίας, Εισαγωγή στο Ανοσοποιητικό Σύστημα*, στο <http://biotech.aua.gr/BSC-Courses/bz/anosobiology>.

Δεύτερο σημαντικό στοιχείο: Όταν επιτεθεί ο ξένος εισβολέας τα κύτταρα του ανοσολογικού συστήματος που καλούνται Λεμφοκύτταρα εκκρίνουν ουσίες, τα ονομαζόμενα αντισώματα, που παρακολουθούν τον εχθρό και τον αναχαιτίζουν. Ο ρόλος τους είναι να προσκολληθούν στον εχθρό, που καλείται αντιγόνο, να συναρμολογηθούν με αυτόν και κατά τον τρόπο αυτό να τον σημαδέψουν. Ουσιαστικά πρόκειται για μία ενέργεια που εμπλέκει τον εχθρό σε πρώτη φάση, τον παρενοχλεί, υπονομεύει την επιθετική του ικανότητα και τον σημαδεύει, ώστε αργότερα οι φονικές δυνάμεις κρούσεις να τον εξολοθρεύσουν. Είναι, στην πράξη, μία διαδικασία εξουθένωσης του αντιπάλου, που προηγείται της ολοκληρωτικής εξόντωσής του.

Τρίτο σημαντικό στοιχείο: Επόμενο και τελικό στάδιο είναι η εξόντωση του μικροβίου από τις φονικές δυνάμεις των λεμφοκυττάρων με άμεση επαφή. Τα λεμφοκύτταρα κατά την εμπλοκή τους με τον αντίπαλο εκλύουν ένα μείγμα δραστικών χημικών ουσιών, που κυριολεκτικά τον εξαλείφει. Η διαδικασία της εκμηδένισης στο πεδίο της μάχης δεν διαφέρει καθόλου από αυτό που συντελείται μέσα στο ανθρώπινο σώμα σε εικοσιτετράωρη βάση.

Σήμερα, η ιατρική έρευνα για την καταπολέμηση ασθενειών και ιδιαίτερα των καρκινικών όγκων εξετάζει συνδυασμένες στρατηγικές εξουθένωσης αυτών, μέσω της καυτηρίασης των αιμοφόρων αγγείων τους, του «οικονομικού» τους υποβάθρου και εκμηδένισής τους, μέσω έξυπνων κυττάρων που θα προσβάλουν, ως όπλο ακριβείας τον πυρήνα της κυτταρικής σύνθεσης του όγκου, αφήνοντας μάλιστα ανέγγιχτα τα υγιή κύτταρα (αποφυγή παράπλευρων απωλειών).

Κατά συνέπεια, μέσα από αυτήν την συνοπτική και θεωρούμε συγκροτημένη παρουσίαση ενός τόσο κρίσιμου για την ανθρώπινη ζωή συστήματος απορρέει το συμπέρασμα ότι τόσο η εξουθένωση, όσο και η εκμηδένιση είναι στρατηγικές επιλογές που συναντάμε στην ίδια την φύση. Επιπρόσθετα είναι επιλογές που μεγιστοποιούν την αποτελεσματικότητά τους μέσα από την αλληλοσυμπλήρωσή τους και εν τέλει την αρμονική συνέργειά τους (they function synergically).

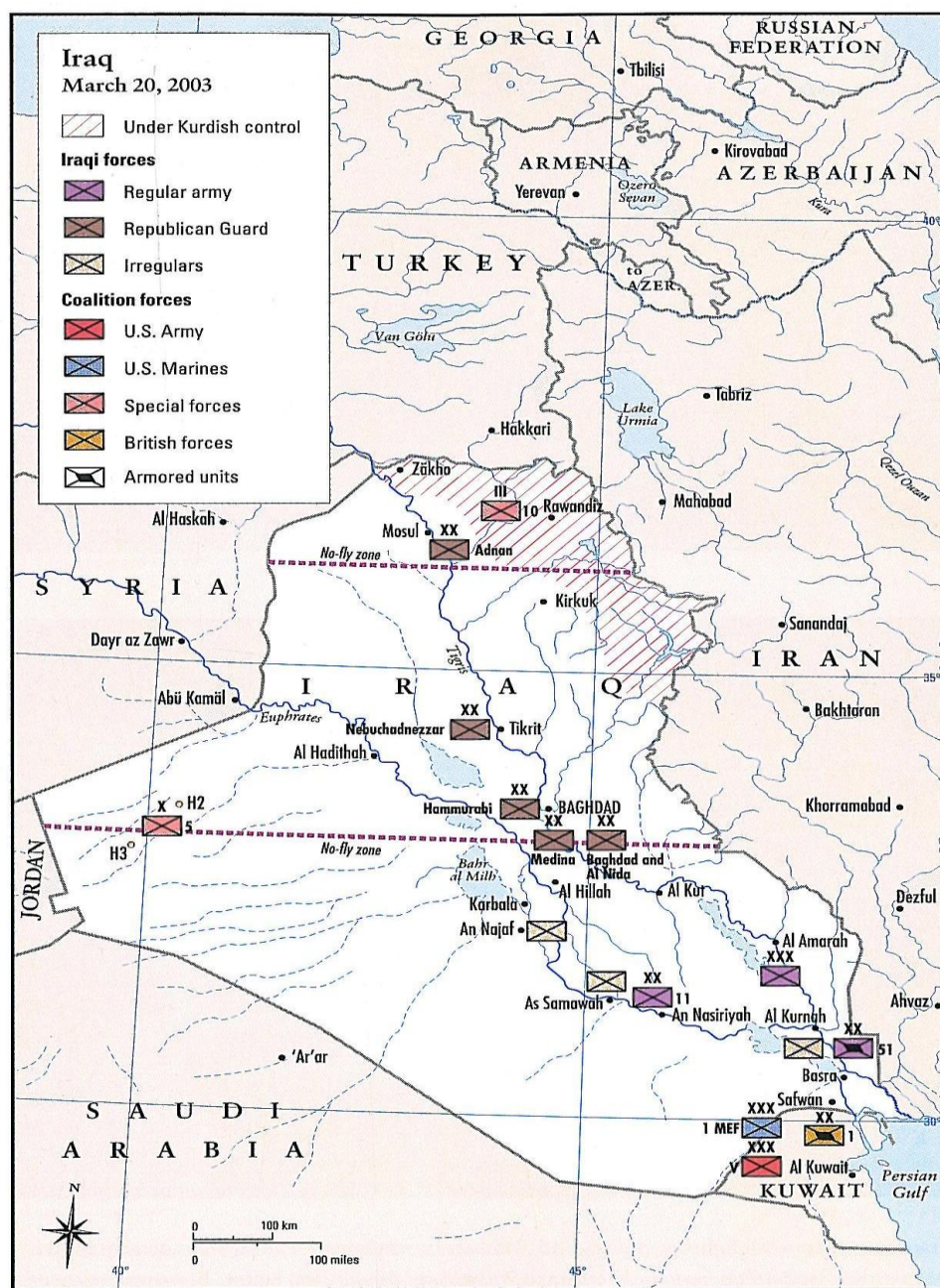
Εν κατακλείδι, η μελέτη των πορισμάτων μίας επιστήμης και η αντιπαραβολή τους με αυτά μίας άλλης, έστω και αν αναπτύσσονται και δρουν σε εντελώς αντίθετα γνωστικά πεδία, προάγει την διεπιστημονικότητα και συμβάλλει στην άντληση συμπερασμάτων που πράγματι αναδύουν την αδιόρατη, κατά τους φιλοσόφους της επιστήμης, ενότητα του φυσικού κόσμου.

Παράρτημα 3

Εικόνες-Σχεδιαγράμματα-Οπλικά Συστήματα

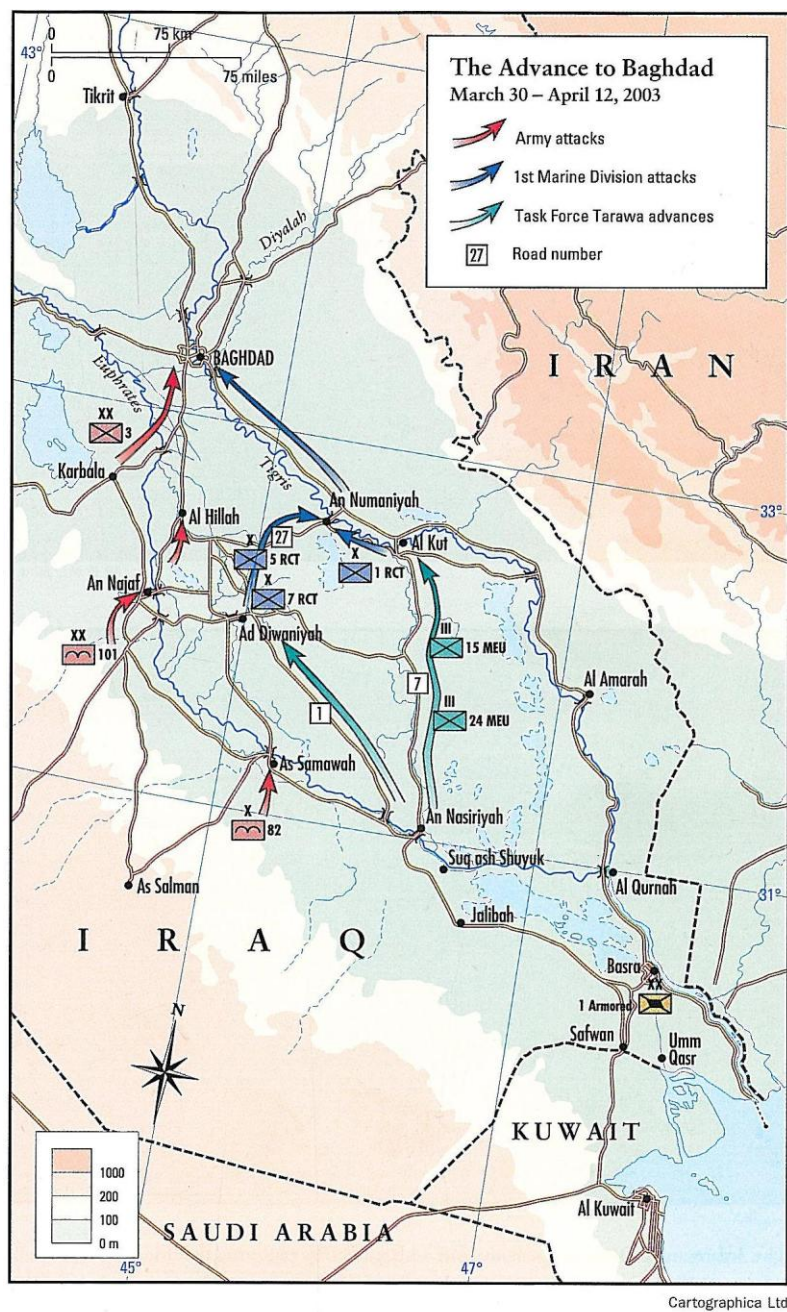
Πηγή: Στρατηγική, Απρίλιος 1999, τεύχος 55.

Cartographica Ltd

Πηγή: Murray, Williamson-Scales, H. Robert, The Iraq War, A military History.

Η διάταξη των αντιπάλων δυνάμεων κατά την έναρξη του πολέμου στο Ιράκ.

Πηγή: Murray, Williamson-Scales, H. Robert, The Iraq War, A military History.

Η προέλαση για την κατάληψη της Βαγδάτης.

Αεροσκάφος F-15 Strike Eagle: ο συγκεκριμένος τύπος συμμετείχε και στους δύο πολέμους του Κοσσυφοπεδίου και του Ιράκ.

E-8 JSTARS: Ιπτάμενο Ραντάρ για την κατόπτευση του πεδίου της μάχης. Σύστημα που και στο μέλλον θα διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στις επιχειρήσεις για τον εντοπισμό και την διάταξη των εχθρικών δυνάμεων.

UAV/DRONE PREDATOR: Εξαπολύει πύραυλο

Εκτός από την συλλογή πληροφοριών, στο μέλλον τα συστήματα αυτά θα χρησιμοποιούνται ως πλατφόρμες μεταφοράς και εκτόξευσης πυραύλων, ήτοι ως UCAV.

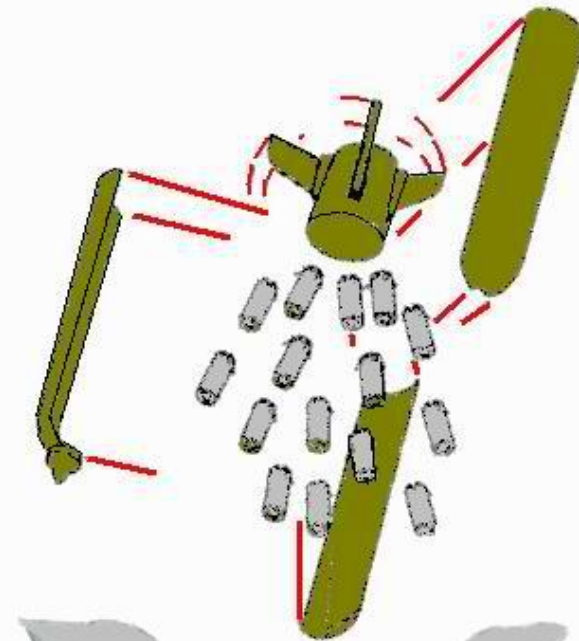

B-2A SPIRIT, κατά την διάρκεια εναέριου ανεφοδιασμού του με καύσιμα. Η τεχνολογία Stealth θα κυριαρχήσει στο μέλλον κατά την παραγωγή οπλικών συστημάτων.

Στην επόμενη σελίδα βλέπουμε την λειτουργία της περίφημης Απαλής Βόμβας (Soft Bomb), που χρησιμοποιήθηκε στο Κοσσυφοπέδιο.

CBU-94 / BLU-114/B "Blackout Bomb"

The SUU-66/B Tactical Munitions Dispenser (TMD) splits open, spinning and dispensing about 200 BLU-114/B submunitions, each about the size of a Coke can.

Each BLU-114/B submunition has a small inflatable retarding device, which acts like a parachute, causing the submunition to decelerate and orient vertically.

A small explosive charge detonates, causing the submunition to open releasing a mass of confetti-like thin carbon filament fibers which settle on transformers, causing short circuits that blackout the power grid.

Είδη Αυτοσχέδιων Εκρηκτικών Μηχανισμών(IEDs): Τέτοιου είδους μηχανισμοί προκάλεσαν μεγάλες ζημιές στα αμερικανικά στρατεύματα στην δεύτερη φάση του πολέμου του Ιράκ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ-ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Αλεξανδράκης, Γεώργιος, «Η 4^η Γενιά Πολέμου, Οι ασύμμετρες ένοπλες συγκρούσεις στον 21^ο αιώνα», *Στρατηγική*, τ.215, Αύγουστος, 2012, σελ 120-125.

Αυγελής, Νίκος, *Εισαγωγή στην Φιλοσοφία της Επιστήμης*, Θεσσαλονίκη, Εκδ. Οίκος Αντ. Σταμούλη, 2010.

Γιαρένης, Αρ. Ευγένιος, *Οι Έλληνες και ο Πόλεμος*, Αθήνα, εκδ. Ενάλιος 2012.

Γρίβας, Κωνσταντίνος, *Ο Πόλεμος στον 21^ο αιώνα*, Αθήνα, Εκδόσεις Επικοινωνία.

Γρίβας, Κωνσταντίνος, *Το σφυρί του Θώρ, Προηγμένα Βλήματα και Όπλα για τον 21^ο αιώνα*, ΙΑΑ, Ιανουάριος 2007.

Γώγος, Θεόδωρος, «Υποπυρομαχικό BLU-114/B, η ‘απαλή βόμβα’ καταστροφής δικτύων διανομής ηλεκτρικής ενέργειας», *Στρατηγική*, τεύχος 56, Μάιος 1999, σελ 36-39.

Διακουμάκος, Παναγιώτης, «Η στρατηγική του ΝΑΤΟ και των Σέρβων στον πόλεμο των 78 ημερών, Συγκριτική Αξιολόγηση των επιλογών των δύο αντιπάλων», *Στρατηγική*, τ. 62, Νοέμβριος 1999, σελ 94-101.

Ευθυτενής, Μ. , «Allied Force: Η απομυθοποίηση του τελευταίου πολέμου του 20^{ου} αιώνα», *Στρατηγική*, τ. 63, Δεκέμβριος 1999, σελ.154-165.

Ευθυτενής, Μ. , «Η «ατυχία» των APACHE στην Αλβανία», *Στρατηγική*, τ.60, Σεπτέμβριος, 1999, σελ 138-145.

Ήφαιστος, Παναγιώτης, *Ο πόλεμος και τα αίτιά του, τα πολλά πρόσωπα του ηγεμονισμού και της τρομοκρατίας*, Αθήνα, εκδ. Ποιότητα, 2002.

Θουκιδίδου *Ιστορίες*, Μετάφραση Ελευθέριος Βενιζέλος, Αθήνα, Εκδόσεις Γεωργιάδη, 2001

Θουκιδίδου Ιστορία, Αθήνα, Εστία, 1998, μετάφραση Άγγελος Βλάχου.

Καμπούρης, Εμμ. Μανούσος, *Αρχαίοι Έλληνες Πολεμιστές*, Αθήνα, Εκδόσεις Επικοινωνίες Α.Ε., 2000.

Καστοριάδης, Κορνήλιος, *Η Ελληνική Ιδιαιτερότητα, Θουκιδίδης, η ισχύς και το δίκαιο*, Σεμινάρια 1984-85, Αθήνα, εκδ. Κριτική 2011.

Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, *Στρατηγικός Αιφνιδιασμός, υπηρεσίες πληροφοριών και αιφνιδιαστικές επιθέσεις*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2000.

Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως σήμερα*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2008.

Κονδύλης, Παναγιώτης, *Θεωρία του Πολέμου*, Αθήνα, εκδόσεις Θεμέλιο, β' έκδοση, 1998.

Κονδύλης, Παναγιώτης, *Επιστήμη, Ισχύς και Απόφαση*, Αθήνα, εκδόσεις στιγμή, 2001.

Κουράκης, Νέστωρ, *Διαχρονικές Αρχές Βυζαντινής Στρατηγικής και Τακτικής*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2012.

Λίτσας, Ν. Σπυρίδων, *Πόλεμος και Ορθολογισμός, Θεωρητικές Προεκτάσεις και Στρατηγικές Εφαρμογές*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2010.

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική, 6^{ος}-11^{ος} αιώνας*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2000.

Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Η Διεθνής Πολιτική στον 21ο αιώνα*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2008.

Παρίσης, Ιωάννης, *Παράγοντες Ισχύος στο Διεθνές Σύστημα*, Αθήνα, εκδόσεις Ινφογνώμων, 2011.

Πεχλιβανίδης Χρήστος, «Ρεαλισμός και Αντιρεαλισμός στην Φιλοσοφία της Επιστήμης», *Κοινωφελές Ίδρυμα Αλέξανδρος Ωνάσης, Ενημερωτικό Δελτίο*, τεύχος 38, Δεκέμβριος 2007, στο <http://www.onassis.gr/enim-deltio/38-07/article>.

Πλατιάς, Αθανάσιος, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Αθήνα, Εστία, 1999.

Φούσκας, Κ. Βασίλης, *Αυτοκρατορία και Πόλεμος, Η κρίση της αμερικανικής υψηλής στρατηγικής και η ανάδυση της πολυπολικότητας*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2009.

Χριστογιαννάκης, Ν. Γεώργιος, «Τα όπλα μίας νέας χιλιετίας», *Στρατηγική*, τεύχος 63, Δεκέμβριος 1999, σελ 94-95.

Χριστογιαννάκης, Γεώργιος, «Ο Β' Πόλεμος του Κόλπου», *Στρατηγική*, τεύχος 103, Απρίλιος 2003.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ

Beckett, F.W. Ian, «Ολοκληρωτικός Πόλεμος», στο Freedman, Lawrence, *Πόλεμος*, Αθήνα, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 2001.

Carr, E. *Η εικοσαετής κρίση 1919-1939: Εισαγωγή στην μελέτη των διεθνών σχέσεων*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2000, μτφ. Ηρ. Στροϊκού, επ. επιμέλεια Κ. Αρβανιτόπουλος.

Creveld, van Martin, *Πόλεμος, Από την μάχη του Μάρνη έως το Ιράκ*, Αθήνα, Εκδόσεις Γκοβόστη, 2010, μτφ Γιώργος Καράμπελας.

De Romilly, J., *Ο Θουκυδίδης και ο Αθηναϊκός Ιμπεριαλισμός*, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαδήμα, 2000

Fuller, J.F.C, *Η ιδιοφυής Στρατηγική του Μεγάλου Αλεξάνδρου*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2004.

Gordon, A. Graig, «Ντελμπρύκ: Ο στρατιωτικός ιστορικός», στο Paret, Peter, *Οι Δημιουργοί της Σύγχρονης Στρατηγικής από τον Μακιαβέλλι στην Πυρηνική Εποχή*, Νέα Ιωνία-Αθήνα, Εκδόσεις Τουρίκη, 2004, με επ. επιμέλεια Θ. Ντόκου.

Hanson, Davis. Victor, *Ο Δυτικός Τρόπος Πολέμου, Η αποφασιστική μάχη στην Κλασική Ελλάδα*, Αθήνα, Εκδόσεις Κωνσταντίνου Τουρίκη, 2003.

Hunger, David. J., Wheelen, L. Thomas, *Εισαγωγή στο Στρατηγικό Management*, Αθήνα, Εκδ. Κλειδάριθμος, τρίτη αμερικανική έκδοση, 2009.

Kagan Donald, *Θουκυδίδης, ο Αναμορφωτής της Ιστορίας*, Αθήνα, Εκδόσεις Ωκεανίδα, 2009.

Laqueur, Walter, «Τα χαρακτηριστικά του Ανταρτοπολέμου» στο Freedman, Lawrence, *Πόλεμος*, Αθήνα, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 2001.

Liddell Hart, H. Basil, *Στρατηγική της Έμμεσης Προσεγγίσεως, Θεσσαλονίκη*, Εκδόσεις Βάνιας, 1995.

Μακ Άιζακ, Ντέιβιντ, «Φωνές από το βαθύ γαλάζιο: Οι θεωρητικοί του αεροπορικού πολέμου», στο Paret, Peter, *Οι Δημιουργοί της Σύγχρονης Στρατηγικής, από τον Μακιαβέλλι στην Πυρηνική Εποχή*, Νέα Ιωνία-Αθήνα, Εκδόσεις Τουρίκη, 2004, με επ. επιμέλεια Θ. Ντόκου.

Mearsheimer, J. John, *Η τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2007, μετάφραση Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Επιστημ. Επιμέλεια: Παναγιώτης Ήφαιστος-Ηλίας Κουσκουβέλης.

Ναπολέων, *Πολεμικά Αξιώματα*, Αθήνα, Εκδόσεις Επικοινωνίες, 2005, επιμ: Μανούσος Καμπούρης.

National Cancer Institute, USA, *Το Ανοσολογικό Σύστημα και πως λειτουργεί*, μτφ: Μήττας, Β. Ευθύμιος, Θεσσαλονίκη 1997, Σύλλογος Καρκινοπαθών Μακεδονίας-Θράκης, στο [http://www.sillogoskarkinopathon.gr/pdf/part ii](http://www.sillogoskarkinopathon.gr/pdf/part%20ii).

Osgood, E. Robert, «Περιορισμένος Πόλεμος και Κορέα», ομοίως στο Freedman, Lawrence, *Πόλεμος*, Αθήνα, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 2001

Rics, E. Thomas, *FIASCO, Ο αμερικανικός πόλεμος στο Ιράκ*, Αθήνα, 2006, εκδόσεις Ιωλκός.

Ρότενμπεργκ, Ε. Γκύντερ, «Ο Μόλτκε, ο Σλήφεν και το δόγμα της περικύκλωσης», στο, με επιμέλεια Paret, Peter, *Οι Δημιουργοί της Σύγχρονης Στρατηγικής, από τον Μακιαβέλλι στην Πυρηνική Εποχή*, Νέα Ιωνία-Αθήνα, Εκδόσεις Τουρίκη, 2004, με επ. επιμέλεια Θ. Ντόκου.

Waltz, Kenneth, *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2011, μτφ. Κ. Κολιόπουλου.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Abbot, Spencer, “Air Power Strategy and the Problem of Coercion”, στο Wrage, D. Stephen, *Immaculate Warfare, Participants Reflect on the Air Campaigns over Kosovo, Afghanistan, and Iraq*, Westport, Connecticut, London, Praeger, 2003.

Alnasrawi, Abbas, “Iraq: Economic Sanctions and Consequences 1990-2000”., *Third World Quarterly*, vol 22, no. 2, 2001.

Andres, Richard, “The Afghan Model in Northern Iraq”, *Journal of Strategic Studies*, vol. 29, no. 3, June 2006.

Arkin, M. William, “Operation Allied Force: The most precise application of Air Power in History”, στο Bacevic, J. Andrew and Cohen, A. Eliot, *War over Kosovo, Politics and Strategy in a Global Age*, New York, Columbia University Press, 2001.

Arquilla, John and Ronfeld, David, *In Athena’s Camp: Preparing for Conflict in the Information Age*, Santa Monica, Rand, 1997, στο <http://www.rand.org/pubs/monograph-reports/MR-880.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 15-7-2012).

Atkinson, Rick, *In the Company of Soldiers, a chronicle of Soldiers in Iraq*, Great Britain, Little Brown, 2004.

Aylwin-Foster, Nigel, “Changing the Army for Counterinsurgency Operations”, *Military Review*, November-December, 2006, στο <http://www.milnewstbay.pbworks.com/f/aylwin.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 16-6-2012).

Bahandur, M, “Air Power as an Instrument of Coercive Diplomacy”, *Air Power Journal*, vol. 6, no. 3, Monsoon, July-September 2011, στο <http://www.aerospaceindia.org/Air%Power> (ημερομηνία πρόσβασης 10-6-2012).

Bacevich, J. Andrew, *American Empire, The realities and Consequences of U.S. Diplomacy*, Harvard, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts-London England, 2002

Banach, Stefan, *Art of Design, Student Text Version 2.0*, Philadelphia, School of Advanced Military Studies, SAMS. (ημερομηνία πρόσβασης 3-9-2012).

Barton, Oliver, *UK Coalition Influence in Kosovo, The Human and Political Dimensions*, Strategic Analysis, Dstl, στο <http://www.dstl.gov.uk/downloads/26-27-Oliver-Burton>(πρόσβαση 29-4-2012).

Berdal ,Mats and Economides, Spyros, *Strategic Thinking , An Introduction and Farewell*, Philip Windsor, IISS Studies in International Security, Lynne Rienner Publishers, Inc, 2002.

Biddle, Stephen, “The new way of War? Debating the Kosovo Model”, *Foreign Affairs*, vol 81, no. 3, May-June, 2002, 138-144, στο <http://www.foreignrelations.Org/public> (ημερομηνία πρόσβασης 10-6-2012).

Biddle, Stephen, Friedman, Jeffrie A., Shapiro, N. Jacob, “Testing the Surge, Why did violence decline in Iraq in 2007?”, *International Security*, vol. 37, no. 1, Summer 2012.

Biddle, Stephen, “Iraq, Afghanistan, and American Military Transformation”, στο Baylis, John, Wirtz, J. James, Gray, S. Colin, *Strategy*, Oxford, Oxford University Press, third edition, 2010.

Biddle, Stephen, “Speed Kills? Reassessing the role of Speed, Precision, and Situational Awareness in the Fall of Saddam”, *Journal of Strategic Studies*, vol 30, no. 1, February, 2007.

Boot, Max, *War Made New, Technology, Warfare, and The Course of History, 1500 to Today*, New York, Gotham Books, 2006.

Bowie, J. Christopher, Haffa, P. Robert, Jr, and Mullins, E. Robert, *Future War, What Trends in America’s Post-Cold War Military Conflicts tell us about early 21st Century Warfare*, The Northrop Grumman, Analysis Center Papers, January 2012, στο <http://www.northropgrumman.com/analysis-center> (ημερομηνία πρόσβασης 17-5-2012).

- Boyne, J. Walter, *Operation Iraqi Freedom, What Went Right, What Went Wrong, and Why*, New York, A Tom Doherty Associates Book, 2003.
- Boyne, J. Walter, *Air Warfare, An International Encyclopedia*, vol. one, ABC CLIO, 2002.
- Brigham, K. Robert, *Iraq, Vietnam, and the Limits of American Power*, New York, Public Affairs, 2006, 2008.
- Brun, Itai, “While you’re busy Making other Plans- The Other RMA”, *Journal of Strategic Studies*, vol. 33, no. 4, August 2010.
- Bush, W. George, *Decision Points*, New York, Crown Publishers, 2010.
- Byman, L. Daniel και Waxman, C. Matthew, “Kosovo and the great air power debate, στο Mahnken, G. Thomas, Maiolo, A. Joseph, *Strategic Studies, A Reader*, London and New York, Routledge, 2008.
- Caldor, Mary, *New and Old Wars, Organised Violence in a Global Era*, Stanford, Stanford University Press, California, With an Afterword, January, 2001.
- Carrol, James, *House of War, The Pentagon and the Disastrous Rise of American Power*, Boston-New York, Houghton Mifflin Company, 2006.
- Chassang, Sylvain, Padró i Miquel, “Defensive Weapons and Defensive Alliances”, August 6, 2008, στο <http://www.princeton.edu/chassang/papers/defensive.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 1-9-2012).
- Chipman, John, “The future of Strategic Studies: Beyond even Grand Strategy”, *Survival*, vol. 34, no. 1, 1992.
- Cimbala, J. Stephen, *Coercive Military Strategy*, Texas, Texas A&M University Press, 1998.
- Clark, K. Wesley, *Waging Modern War, Bosnia, Kosovo and the Future of Combat*, New York, Public Affairs, 2001-2002.
- Clark, K. Wessley, *Winning Modern Wars, Iraq, Terrorism and the American Empire*, New York, Public Affairs, 2003.
- Clark, K. Wesley with Carhout, Tom, *A Time to Lead, For Duty, Honor, and Country*, New York, Palgrave, Macmillan, 2007.
- Clausewitz, Von Carl, *On War*, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1986, edited and translated by Michael Howard and Peter Paret.
- Cockbun, Andrew, “Lessons of NATO’s Record in Kosovo”, *ECAAR/CDI Seminar on Kosovo: New Paradigm or Object Lesson*, October 13, 1999, Panel 1: The War in Kosovo, στο <http://www.epsusa.org/publications/papers/Kosovo.pdf> (πρόσβαση 26-4-2012).

Cohen, A. Elliot, “A Revolution in Warfare”, *Foreign Affairs*, vol. 75, no.2, στο <http://www.comw.org/rma/fulltext/9603/cohen.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 15-7-2012).

Conley, S. Richard, *Historical Dictionary of The George. W. Bush Era*, Historical Dictionaries of U.S. Politics and Political Eras, no. 15, Lanham, Toronto, Plymouth, U.K, The Scarecrow Press, 2010.

Connor, W. Robert, *Thucydides*, Princeton-New Jersey, Princeton University Press, 1984.

Cooper, A. Scott “Air Power and the Coercive Use of Force”, στο Wrage, D, Stephen, *Immaculate Warfare, Participants reflect on the Air Campaigns over Kosovo, Afghanistan, and Iraq*, Westport, Connecticut, London, Praeger, 2003.

Cooper, Rachel, Evans, Martyn, *Revisitig Strategy, The role of design in Strategy*, Lancaster, Imagination Lancaster, στο <http://www.cadmc.org/slides/cooper-and-Evans.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 3-9-2012).

Cordesman, H. Anthony, *The lessons and not Lessons of The Air and Missile Campaign in Kosovo*, CSIS, Washington, Revised edition, 2000(στο <http://www.csis.org/files/media/csis/pubs/kosovolessons>, ημερομηνία πρόσβασης 9-5-2012).

Cordesman, H. Anthony, *Iraq War, Strategy, Tactics, and Military Lessons*, Washington D.C., CSIS, 2006.

Cordesman, H. Anthony, *The Iraq War and its strategic lessons for Counterinsurgency*, CSIS, December 2005, στο <http://www.csis.org/files/media/csis/Pubs/051209> (ημερομηνία πρόσβασης 10-9-2012).

Cordesman, H. Anthony, *The Iraq War after Five Years, The Surge, Current Status and Military Lessons*, CSIS, March 2008, στο <http://csis.org/publications/the-iraq-war/080317-5-year/pdf> (πρόσβαση 5-6-2012).

Cordesman, H. Anthony, *The “end” of the War in Iraq?* , Washington D.C., CSIS Commentary, December 12, 2011, στο <http://csis.org/files/publication/111214-Iraq.pdf>. (ημερομηνία πρόσβασης 9-6-2012)

Cordesman, H. Anthony and Hashim, S. Ahmed, *Iraq, Sanctions and Beyond*, Colorado, CSIS Middle East Dynamic Net Assessment, 1997.

Cosic, Milica, *Sanctions Effectiveness, A Case Study of the Former Yugoslavia*, Santa Barbara , University of California, στο <http://www.international.ucla.edu/media/files> (άνευ ημερομηνίας το κείμενο-ημερομηνία πρόσβασης 10-7-2012).

Creveld Van, Martin, *The age of Airpower*, New York, Public Affairs, 2011

Cuoco, Alberto Carlo, *The revolution in Military Affairs, Theoretical Utility and Historical Evidence*, RIEAS ,Research Paper no. 142, April 2010 στο <http://www.kms1.isn.ethz.ch/rieas/142b.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 15-7-2012).

Daalder, H. Ivo, O' Hanlon, E. Michael, *Winning Ugly, NATO'S War to Save Kosovo*, Washington D.C., The Brookings Institute, 2000.

Daalder, Ivo- Lindsay, M., *AMERICA UNBOUND, The Bush Revolution in Foreign Policy*, Washington D.C., Brookings Institution Press 2003.

Davidson, E. Jason, *America's Allies and War, Kosovo, Afghanistan and Iraq*, New York, Palgrave-Macmillan, 2011.

Davis, W. James, Finel, I. Bernard, Goddard, E. Stacie, Van Evera, Stephen, Glaser, L. Charles, Kaufmann, Chaim, "Taking Offence at Offence-Defense Theory", *International Security*, vol. 23, no. 3, Winter 1998-1999.

Delbrück, Hans, *History of the Art of War, Volume IV, The dawn of Modern Warfare*, Lincoln and London, University of Nebraska Press, printed 1990, reprinted 1994, translated by Walter J. Renfro, Jr.

Delevic, Milica, Economic Sanctions as a Foreign Policy Tool: The Case of Yugoslavia, *The International Journal of Peace Studies*, vol. 3, no. 1, 81 (1998), στο <http://www.gmu.edu/programs/icar/ijps/vol3-1> (ημερομηνία πρόσβασης 10-7-2012).

Department of Defense, *Report to Congress: Kosovo/Operation Allied Force, after Action Report*, Washington D.C., DOD, 31 January 2000, στο <http://www.dod.mil/pubs/foi/operation-and-plans> (ημερομηνία πρόσβασης 23-4-2012). Solana, Javier, "A defining moment for NATO: The Washington Summit decisions and Kosovo Crisis", *NATO Review*, vol. 47, no. 2, summer 1999, σελ 3-8

Dobbins, James, McGin, G. John, Crane, Keith, Jones, G. Seith, Lal, Rolie, Rathmell, Andrew, Swanger, Rachel, and Timilsina, Anga, *America's Role in Nation-Building, from Germany to Iraq*, Santa Monica, RAND, 2003.

Dodge, Toby, "What is at stake in Iraq?", *Adelphi Papers*, vol 45, no. 372.

Donnelly, Thomas, *Operation Iraqi Freedom, A Strategic Assessment*, Washington D.C., The AEI Press, 2004.

Echevarria II, J. Antulio, *Clausewitz's Center of Gravity: Changing our Warfighting Doctrine-Again*, SSI, September, 2002, <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/ssi/gravity> (ημερομηνία πρόσβασης 25-6-2012).

Echevarria II, J. Antulio, *Clausewitz and Contemporary War*, Oxford, Oxford University Press, 2007.

Echevaria II, I. Antulio, *Toward an American Way of War*, U.S. Army War College, March 2004, στο <http://www.au.af.mil/au/awcgate/ssi/America.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 5-6-2012).

Elliot, An, Kimberly, *Economic Sanctions as a Foreign Policy Tool*, Washington DC, Institute for International Economics and Center for Global Development, April 2006, στο <http://www.iie.com/publications/papers/Elliot/0406.pdf>. (ημερομηνία πρόσβασης 10-7-2012).

El-Shibiny, Mohamed, *Iraq, A Lost War*, New York, Palgrave Macmillan, 2010.

Erdmann, P.N. Andrew, “The U.S Presumption of Quick, Costless Wars”, στο Lehman, F. John, and Sicherman, Harvey, *America, The Vulnerable, Our Military Problems And How to Fix Them*, Philadelphia, Foreign Policy Research Institute, στο <http://www.fpri.org/americanvulnerable/Book/pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 31-5-2012).

Evans, Michael, Kiley, San, “SAS now in Kosovo as ground war nears”, *Independent*, April 13, 1999, <http://www.independent.ie/world-news/SAS-now-in-Kosovo-as-ground-war-nears> (ημερομηνία πρόσβασης 2-9-2012).

Everts, Philip, Pierangelo, Isernia, *War Without Bloodshed, Public Opinion and the War over Kosovo, Second Draft without quotation*, στο <http://www.media.leidenuniv.nl/legacy/analysis> (ημερομηνία πρόσβασης 29-4-2012).

Eyal, Jonathan, “Kosovo: Killing the myths after the Killing subsided”, *The RUSI JOURNAL*, vol. 145, no. 1, 2000.

Eyler, Robert, *Economic Sanctions, International policy and Political Economy at Work*, Basingstoke, Hampshire, England-New York, Palgrave, Macmillan, 2007.

Falk, Richard, “Kosovo, World Order and the Future of International Law”, *The American Journal of International Law*, vol. 93, no. 4, October 1999.

Falk, Reachard “Reflections on the Kosovo War”, *Global Dialogue*, Vol. 1, no. 2, Autumn, 1999.

Fook Weng Loo, Bernard, “Decisive Battle, Victory, and the Revolution in Military Affairs”, *Journal of Strategic Studies*, vol. 32, no. 2, April, 2009.

Foster, Edith, *Thucydides, Pericles, and Periclean Imperialism*, Ohio, Ashland University, Cambridge University Press, 2010

Friedman, Lawrence, «Does Strategic Studies have a future?», στο συλλογικό έργο των Baylis, John, Wirtz, J. James, Gray, S. Colin, *Strategy in the Contemporary World*, Oxford, Oxford University Press, third edition, 2010.

Freedman, Lawrence, *The Evolution of Nuclear Strategy*, New York, St. Martin Press, 1981-1983.

Freedman, Lawrence, “Alliance and the British Way in Warfare”, *Review of International Studies*, vol 21, no. 2, April 1995, σελ 145-158, στο <http://w.w.w.endofcoldwarforum.org/sites/default/files/d>. (ημερομηνία πρόσβασης 5-6-2012).

Freedman, Lawrence, *A choice of enemies, America Confronts the Middle East*, New York, Public Affairs, New York, 2008.

Freedman, Lawrence, “Iraq, Liberal Wars and Illiberal Containment”, *Survival*, vol. 48, no. 4, Winter 2006-2007.

Früling, Stephen, “Offense and Defense in Strategy”, *Comparative Strategy*, vol. 28, no. 5, 2009.

Freedman, Lawrence, *Strategic Coercion, Concepts and Cases*, Oxford, Oxford University Press, 1998.

Gaddis, Lewis, John, *Strategies of Containment, A critical appraisal of American National Security Policy during the Cold War*, Oxford, Oxford University Press, Revised and Expanded Edition, 1982, 2005.

Gaddis, Lewis, John, *The Landscape of History, How Historians Map Past*, Oxford, Oxford University Press, 2002.

Gardner, Hall, *American Global Strategy and the “War on Terror”*, Hampshire, England, Ashgate, 2005.

Gaskell, Stephanie, “IEDs increasingly a U.S. Threat”, *Politico ProDefense*, 13-7-2012 στο <http://www.politico.com/news> (ημερομηνία πρόσβασης 17-9-2012).

Gentile, P. Gian, *How effective is Strategic Bombing? Lessons learned from World War II to Kosovo*, New York and London, New York University Press, 2001.

Gentry, A. John, *How Wars are Won and Lost, Vulnerability and Military Power*, Santa Barbara California-Denver Colorado-Oxford England, Praeger, Praeger Security International, 2012.

Glazer, L. Charles, Kaufmann, Chaim, “What is the Offense-Defense Balance and Can We Measure it?”, *International Security*, vol. 22, no. 4, Spring, 1998, σελ 44-82.

Goach, John, “The Past of Strategic Studies”, *Journal of Strategic Studies*, vol. 26, no. 1, 2003

Gonzalez, J. Roberto, *American Counterinsurgency, Human Science and the Human Terrain*, Chicago, Prickly Paradigm Press, 2009.

Gordon, Michael and Trainor, Bernard, *Cobra II, The Inside Story of the invasion and occupation of Iraq*, London, Atlantic Books, 2007.

Gordon, R. Michael, “Break Point? Iraq and America’s Military Forces” , *Survival*, vol 48, no. 4, Winter 2006-2007, σελ 67-82.

Gortzak, Yoav, Haftel, Z. Yoran, and Sweeney, Kevin, “Offense-Defense Theory: An Empirical Assessment”, *The Journal of Conflict Resolution*, vol. 49, no. 1, February 2005.

Gow, James, “The new Clausewitz? War, Force, Art, and Utility-Rupert Smith on 21st Century Strategy, Operations and Tactics in a Comprehensive Context”, *Journal of Strategic Studies*, vol. 29, no. 6, σελ 1151-1170, ανάλυση του έργου και των απόψεων του στρατηγού Rupert Smith (Smith, Rupert, *The Utility of Force: The Art of War in the Modern World*).

Grant, Rebecca, “The Kosovo Campaign, Aerospace Made it Work”, *An Air Force Association Special Report*, Arlington V.A., September 1999, The Air Force Association.

Gray, S. Colin, *Strategic Studies, A Critical Assessment*, London, Aldwych Press, 1982.

Gray, S. Colin, “Villains, Victims, and Sheriffs: Strategic Studies and Security for an interwar period”, *Comparative Strategy*, vol. 13, no. 4, 1994.

Gray, S. Colin, *Strategy and History, Essays on theory and Practice*, London and New York, Routledge, 2006.

Gray, Colin, *Clausewitz, History and the Modern Strategic World*, U.S. Army, Fort Leavenworth, Kansas, Strategic and Combat Studies Institute, June 2003.

Gray, S. Colin, “New Weapons and the Resort to Force”, *International Journal*, vol. 30, no. 2, Spring 1975, σελ 238-258.

Gray, S. Colin, *Weapons for Strategic Effect: How important is technology?* , Occasional Paper, no. 21, Alabama, Center for Strategy and Technology, Air War College, Air University, Maxwell Air Force Base, στο <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/cst/cs21.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 14-8-2012).

Gray, S. Colin, *Modern Strategy*, Oxford, Oxford University Press, 1999.

Gray, W. Peter, “Air Operations for Strategic Effect”, στο ίδιο τεύχος, στο [http://www.airpowerstudies.co.uk/APR%](http://www.airpowerstudies.co.uk/APR%2006/060101.htm) (ημερομηνία πρόσβασης 14-8-2012).

Haass, N. Richard, *Economic Sanctions and American Diplomacy*, New York, A Council on Foreign Relations Book, 1998.

- Halper , Stephen and Clarke, Jonathan, *The Neoconservatives and The Global Order*, Cambgidge, Cambgidge University Press, 2004.
- Handel, I. Michael, *Masters of War, Classical Strategic Thought*, London-New York, Routledge, Third, Revised and Expanded Edition, 1992,1996,2001, 2005.
- Hammes, X. Thomas, *The Sling and the Stone, on War in the 21st Century*, St. Paul, USA, Zenith Press, 2004.
- Hanson, Davis Victor, “*A voice from the past, General Thucydides speaks about the War*”, November 27, 2001, στο <http://www.nro.org/a-voice-from-the-past> (ημερομηνία πρόσβασης 6-4-2012).
- Hénault, “The Kosovo Crisis: Toward a new conception of aerial warfare”, *Canadian Military Journal*, vol 10, no. 2, 2010, στο <http://www.journal.forces.gc.ca/vol10/no2/doc/11>.
- Heuser, Beatrice, “Book Review: Thucydides on Strategy”, *Journal of Strategic Studies*, vol 35, no. 3, June 2012.
- Hippel, von Karin, *Democracy by Force, U.S Military Intervention in the Post-Cold War World*, Cambridge, Cambridge University Press, 2000, reprinted 2001, 2002.
- Hornblower, Simon, *A Commentary On Thucydides , Volumes I, II, III*, Oxford, Clarendon Press, Reprinted, 2003.
- Hosmer, T. Stephen, *Why Milosevic Decided to Settle When he did*, Santa Monica, Rand Corporation, 2001, στο <http://www.rand.org/pubs/monograph-reports> (ημερομηνία πρόσβασης 31-5-2012).
- Howard, Michael, *The Franco-Prussian War*, London and New York, Routledge, 1961, reprinted 2001, 2002, 2006
- Hufbauer, Clyde, Gary-Scott, J. Jeffry-Elliot, An, Kimberly- Oegg, Barbara, *Economic Sanctions Reconsidered*, Washington D.C, Peter, G. Peterson Institute for International Economics, third edition, 2007.
- Hunter, E. Robert, “A new American Middle East Strategy?” , *Survival*, vol. 50, no.6, December 2008-January 2009, σελ 49-66.
- Ierardi, J. Heather, *Kosovo Unfinished Business*, Carlisle Barracks, Pennsylvania, USAWC, Strategy Research Project, 2005, στο <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/ksil/185/pdf>. (ημερομηνία πρόσβασης 26-4-2012).
- Jablonsky, David, “Why Strategy is Difficult?” στο Guertner, L. Gary, *The Search for Strategy, Politics and Strategic Vision*, Westport, Connecticut-London, Greenwood Press, published under the auspices of the Strategic Studies Institute of the U.S.Army War College, 1999.

Jervis, Robert, “Cooperation under the security dilemma”, *World Politics*, vol. 30, issue 2, January, 1978.

Johns, Richard, “Sir Frederic Tymms Memorial Lecture”, *The Royal Air Force, Air Power Review*, vol. 3, no. 1, Spring 2000.

Joint Warfighting Center, Pamphlet 10, *Design in Military Operations, A primer for Joint Warfighters*, στο <http://www.operationaldesign.com/courseware>. (ημερομηνία πρόσβασης 1-9-2012).

Judah, Tim, “Kosovo’s Road to War”, *Survival*, vol. 41, no. 2, Summer, 1999.

Judah, Tim, *Kosovo, War and Revenge*, New Haven and London, Yale University Press, 2000.

Kagan, Donald, *The Outbreak of the Peloponnesian War*, Ithaca and London, Cornell University Press.

Kassner, R. Kenneth, *Coercive Diplomacy: Otto Von Bismarck and Unification of Germany*, Carlisle Barracks, Pennsylvania, U.S. Army War College, Class 2012 στο <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA56> (πρόσβαση 5-6-2012).

Keegan, John, *The Iraq War*, London, Hutchinson, 2004.

“Kosovo: An account of the crisis”, *London Ministry of Defence*, October 1999, στο <http://www.mod.uk/news/Kosovo/account> (πρόσβαση 30-3-2012).

Kunz, B. Diane, *Butter and Guns, America’s Cold War Economic Diplomacy*, New York, The Free Press, 1997.

Lambeth, S. Benjamin, *NATO’s Air War for Kosovo: A Strategic and Operational Assessment*, Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2001, στο <http://www.rand.org/pubs/monograph-reports/MR1365> pdf. (ημερομηνία πρόσβασης 27-4-2012).

Lansford, Tom, Watson, P. Robert, and Covarrubias Jack, *America’s War on Terror*, Farnham, England, Ashgate, second edition 2009.

Lebovich, H. James, *The Limits of U.S. Military Capability, Lessons from Vietnam and Iraq*, Baltimore, The John Hopkins University Press, 2010.

Liddel Hart, H. Basil, *Strategy*, London, A Meridian Book, Second Edition, 1991.

Long, Austin, *On “Other War”, Lessons from Five Decades of RAND Counterinsurgency Research*, Santa Monica, RAND Corporation, 2006.

Lowry, S. Richard, *U.S. Marines in Iraq: Operation Iraqi Freedom 2003*, Great Britain, Osprey Publishing Warrior, 2006.

Luttwak, N. Edward, *Strategy, The Logic of War and Peace*, Cambridge, Massachusetts-London, England, The Belknap Press of Harvard University Press, Revised and Enlarged Edition, 2001.

Luttwak, N. Edward, "Toward Post-Heroic Warfare", *Foreign Affairs*, vol 74, no. 3, May-June, 1995, σελ 109-122, στο <http://www.jstor.org/stable/20047127> (πρόσβαση 30-4-2012)

Luttwak, N. Edward, "A Post-Heroic Military Policy", *Foreign Affairs*, vol. 75, no. 4, July-August, 1996, σελ 33-44 στο ίδιο (πρόσβαση 16-7-2012).

Lynn-Jones, M. Sean, "Offense-Defense Theory and its critics", *Security Studies*, vol. 4, no. 4, Summer 1995.

Macklin, H.S. W, "Offensive and Defensive Weapons", *Ottawa Citizen*, February 22, 1963, στο <http://www.news.google.com/newspapers?/nid=21984> (ημερομηνία πρόσβασης 3-9-2012).

Mahnken, G. Thomas, "The Future of Strategic Studies", *Journal of Strategic Studies*, vol. 26, issue 1, 2003.

Mandelbaum, Michael, "A perfect failure, NATO's War against Yugoslavia", *Foreign Affairs*, vol. 78, no.5, September/October 1999.

Mandel, Robert, *The meaning of Military Victory*, Colorado, Lynne Rienner Publishers, 2006.

Marcus, Jonathan, "Kosovo and after: American Primacy in the twenty-first century", *The Washington Quarterly*, vol. 23, no. 1, Winter, 2000, σελ 79-94, Project Muse, στο <http://128.220.160.198/journals/Washington-Quarterly.pdf> (πρόσβαση 17-5-2012).

Martel, C. William, "Why Policy Makers Are Confused About Victory", *The Fletcher Forum of World Affairs*, vol. 35, no. 2, Summer, 2011, στο <http://www.Fletcher.tufts.edu/Fletcher-Forum/media.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 20-8-2012).

McGrath, Rae, *Cluster Bombs, The military effectiveness and impact on civilians of cluster munitions*, England, Landmine Action, 2000, στο <http://www.landmineaction.org/resources/clusterbombs.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 1-9-2012).

McNeil, Daniel, "Technology, History and the Revolution in Military Affairs", *Canadian Military Journal*, Winter 2001, στο <http://www.journal.dnd.ca/vol1/no4/doc/7-18-eng> (πρόσβαση 15-7-2012).

Mearsheimer, J. John, *Conventional Deterrence*, Ithaca and London, Cornell University Press, 1983.

Mearsheimer, J. John, *Lidell Hart and the Weight of History*, Ithaca, Cornell University Press, 1988.

Meilinger, S. Philip, "Precision, Aerospace Power, Discrimination and the future of War", *The Royal Air Force, Air Power Review*, vol. 4, no. 3, Autumn, 2001, στο <http://www.airpowerstudies.co.uk/APR%> (ημερομηνία πρόσβασης 9-7-2012).

Metz, Steven, *Iraq and the Evolution of American Strategy*, Washington D.C., Potomac Books Inc. , 2008.

Miller, Benjamin, *When Opponents Cooperate, Great Power Conflict and Collaboration in World Politics*, Michigan, Michigan, University Press, 2005.

Miller, Benjamin, "Explaining Changes in U.S. Grand Strategy: 9/11, The Rise of Offensive Liberalism and the War in Iraq", *Security Studies*, vol. 19, no.1 , 2010.

Mirra, Carl, *Soldiers and Citizens, An Oral History from the battlefield to the Pentagon*, New York, Palgrave Macmillan , 2008.

Mittenthal, A. Richard, *Ten Keys to successful Strategic Planning for nonprofit and foundation leaders*, στο <http://www.tccgroup.com/per-brief-tenkeys.pdf>. (ημερομηνία Πρόσβασης 5-9-2012)

Morgan, M. Patrick, *Deterrence Now*, Cambridge, Cambridge Studies in International Relations: 89, Cambridge University Press, 2003

Morgentau, Hans, *Politics Among Nations*, New York, Alfred Knopf, 1985

Münkler, Herfried, *The New Wars*, Cambridge, U.K., Malden, USA, Polity Press, 2005, translated by Camiller, Patrick.

Murray, Williamson, Scales, Jr, H.Robert, *The Iraq War, A Military History*, Cambridge, Massachusetts, and London, England, The Belknap Press of Harvard University Press, USA, 2003.

Musser, G. William, *Terminating America's Wars. The Gulf War and Kosovo*, Monterey, California, U.S. Naval Postgraduate School, June, 2002, στο <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?/AD> (πρόσβαση 10-6-2012).

Nagl, A. John, *Learning to Eat Soup with a Knife, Counterinsurgency Lessons from Malaya to Vietnam*, Chicago and London, The University of Chicago Press, 2002, 2005.

Nakashima, Ellen, Miller, Greg, and Tate, Julie, "US, Israel developed flame Computer virus to slow Iranian Nuclear Efforts, Officials say", *Washington Post*, June 19, 2012, στο <http://www.washingtonpost.com/world/NationalSecurity> (ημερομηνία πρόσβασης 3-9-2012).

Olsen, Andreas John and Van Creveld, Martin, *The evolution of Operational Art, From Napoleon to the Present*, Oxford, Oxford University Press, 2011.

Snyder, A. Craig, *Contemporary Security and Strategy*, Daakin, Daakin University, 1997, 1999.

Ong, G. Gerard, “Credibility over Courage: NATO’s Mis-Intervention in Kosovo, *Journal of Strategic Studies*, vol. 26, no. 1, March, 2003, σελ 73-108.

«Obama announces end of Iraq War, troops to return home by year end», October 21, 2011, στο <http://www.cbs.news.com/8301-503544-162201238> (ημερομηνία πρόσβασης 9-6-2012)

«Obama marks end of War at Fort Bragg», December 14, 2011, στο <http://www.bbc.co.uk/news/world-us-canada-1618> (ημερομηνία πρόσβασης 9-6-2012). Papasotiriou, Haralambos, “The Kosovo War: Kosovar Insurrection, Serbian Retribution and NATO Intervention”, *Journal of Strategic Studies*, vol. 25, no. 1, March 2002, σελ. 39-62.

Pape, A. Robert, *Bombing to Win, Air Power and Coercion in War*, Ithaka and London, Cornell University Press, 1996.

Peoples Columba, «Strategic Studies and its Critics», στο συλλογικό έργο των Baylis, John, Wirtz, J. James, Gray, S. Colin, *Strategy in the Contemporary World*, Oxford, Oxford University Press, third edition, 2011

Petraeus, David, “Learning Counterinsurgency, Observations from Soldiering in Iraq”, *Military Review*, Jan-Febr 2006, στο <http://www.army.mil/professional/vol/> (ημερομηνία πρόσβασης 19-8-2012).

Platias, G. Athanassios and Koliopoulos, Konstantinos, *Thucydides On Strategy, Grand Strategies in the Peloponnesian War and their Relevance Today*, New York, Columbia University Press, 2010.

Posen, R. Barry, *The Sources Of Military Doctrine, France, Britain, and Germany between the World Wars*, *Cornell Studies in Security Affairs*, Cornell University Press, Ithaka and London 1984.

Posen, Bary, “The War For Kosovo, Serbia’s Political-Military Strategy”, *International Security*, vol. 24, no. 4, Spring 2000.

Priest, Dana, “The battle inside Headquarters. Tension grew with divide over Strategy, Series: The Commander’s War”, *The Washington Post*, September 21, 1999, page A1, στο <http://www.washingtonpost.com/wp-srr/inat/> (ημερομηνία πρόσβασης 21-8-2012).

Priest, Dana, “A Decisive Battle That Never Was”, *Washington Post*, Sunday, September 1999, page, A01, στο <http://groups.yahoo.com/group/mimagazin/message> (ημερομηνία πρόσβασης 8-8-2012).

Prins, Gwyn, “The four-stroke cycle in Security Studies”, *International Affairs*, vol. 74, no. 4, October 1998.

Rasmussen, Vedby Mikkel, *The Revolution in Military Affairs and the Boomerang Effect*, Copenhagen, Danish Institute for International Studies, DIIS Report 2004:6, 2004 στο <http://www.kms2.isn.ethz.ch/revolution-military-affairs-pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 14-6-2012).

Redlinger, Mark, *Hans Delbrück and Clausewitz's Culminating Points*, Fort Leavenworth, Kansas, School of Advanced Military Studies, U.S. Army Command and General Staff College, May, 1988.

Rengakos, Anthonios, Tsakmakis, Anthonios, Brill's Companion to Thucydides, London-Boston, Brill, 2006.

Reveron, S. Derek, *America's Viceroy, The military and Foreign Policy*, New York, Palgrave-Macmillan, 2004.

Rics, E. Thomas, *The Gamble, General David Petraeus and the American Military Adventure in Iraq, 2006-2008*, New York, The Penguin Press, 2009.

Ryschkewitsch, M. G., *Improving the Capability to engineer complex systems: Broadening the conversation on the Art and Science of Systems Engineering*.

Saveraas, E. Torgeir, "Effects-Based Operations" στο Haug, Eric Karl and Maaq, Jorgen Olsen, *Conceptualising Modern War*, London, Hurst and Company, 2011

Shachtman, Nach, "How technology almost lost the War", November, 27, 2007, στο <http://www.wired.com/politics/security/magazine/15-12/ff-futurewar?>. (ημερομηνία πρόσβασης 16-8-2012).

Schelling Tomas, *Arms and Influence*, Westport, Connecticut, Greenwood Press, Publishers, 1976.

Shimko, L. Keith, *The Iraq Wars and America's Military Revolution*, Cambridge, Cambridge University Press.

Schmidt, C. Brian and Williams, C. Michael, "The Bush Doctrine and The Iraq War: Neoconservatives versus Realists", *Security Studies*, vol. 17, no. 2, 2008.

Shiffman, M. Gary, *Economic Instruments of Security Policy, Influencing Choices of Leaders*, New York, Palgrave Macmillan, 2006.

Singh, Robert, "The Bush Doctrine", στο Buckley, Mary and Singh, Robert, *The Bush Doctrine and the War on Terrorism, Global Responses, Global Consequences*, London-New York, Routledge, 2006.

Snyder, A. Graig, *Contemporary Security and Strategy*, Daakin University, 1997.

Speller, Ian and Tuck, Christopher, “Introduction”, στο Jordan, Davis, Kiras, D. James, Lonsdale, J. David, Speller, Ian, Tuck, Christopher and Walton, Dale C. , *Understanding Modern Warfare*, Cambridge, Cambridge University Press, 2008.

Sperandei, Maria, “ Bridging Deterrence and Compellence: An alternative approach to the study of Coercive diplomacy”, *International Studies Review*, vol. 8, 2006.

Sperling, James, Webber, Mark, “NATO: from Kosovo to Kabul”, *International Affairs*, vol 85, no. 3, 2009.

Stein, Gross, Janice, “Deterrence and Compellence in the Gulf 1990,91- A failed or Impossible task?”, *International Security*, vol. 17, no. 2, Fall, 1992.

Stigler, L. Andrew, “A Clear Victory for Air Power, NATO’S Empty Threat to invade Kosovo”, *International Security*, vol 27, no. 3, Winter 2002/2003.

Strachan, Hew and Herberg-Rothe, Adreas, *Clausewitz in the Twenty First Century*, Oxford, Oxford University Press, 2007.

Strange, L. Joseph και Iron, Richard, «Center of Gravity, What Clausewitz Really Meant», *JFQ, Issue 35*, Στο http://www.dtic.mil/doctrine/jel/jfq_pubs/0735.pdf (ημερομηνία πρόσβασης 25-6-2012).

Taylor, Martha, *Thucydides, Pericles, and the idea of Athens in the Peloponnesian War*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010.

Taylor, Brendan, *Sanctions as Grand Strategy*, New York, IISS, Routledge, στο <http://www.iiss.org/sanctions-as-grand-strategy/pdf>. (ημερομηνία πρόσβασης 10-7-2012).

Trachtenberg, Marc, *History and Strategy*, Princeton, Princeton Studies in International History and Politics, 1991.

U.S. Marine Corps Warfighting laboratory and Combat Development Command, *Thoughts on the Operational Art*, Quantico, Virginia, 11 October , 2006, συλλογικό έργο, στο <http://freedownload.is/pdf/thoughts-on-the-operational-art> (ημερομηνία πρόσβασης 17-6-2012).

United Nations Security Resolution 757 (30 May 1992), “Implementing Trade Embargo on Federal Republic of Yugoslavia, το πλήρες κείμενο, στο <http://www1.umn.edu/humanrts/peace/docs> (ημερομηνία πρόσβασης 25-4-201)

Ucko, David, Innovation or Inertia: *The U.S. Military and the Learning of Counterinsurgency*, published by Elsevier on behalf of Foreign Policy Research Institute, Spring, 2008, στο <http://www.insurgencyresearchgroup.files.wordpress.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 10-6-2012).

Van Evera, Stephen, “Offense, Defense and the Causes of War”, *International Security*, vol. 22, no. 4, Spring 1998, σελ 5-43.

Van der Berg, Lauren, “Economic Sanctions, An effective tool of Foreign Policy”, *Queen’s Policy Review*, vol. 1, no. 1, Spring, 2010, στο <http://www.queensu.ca/sps/qpr/economic%20sanctions> (ημερομηνία πρόσβασης 24-4-2012).

Vego, N. Milan, “Effects-Based Operations, A Critique”, JFQ, 2nd Quarter, issue 41, 2006, στο <http://www.dtic.mil/doctrine/jel/jfq-pbs/4114.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 14-6-2012).

Voelkel, Tyson, “Counterinsurgency doctrine FM-3-24 and Operation Iraqi Freedom, A bottom-up Review”, στο Cerami, R. Joseph and Boggs, W. Jay, *The Interagency and Counterinsurgency Warfare*, December, 2004 στο <http://www.strategicstudiesinstitute.armymil./pdf.files> (ημερομηνία πρόσβασης 16-6-2012).

Wallace, L. Jehuda, *The Dogma of the Battle of Annihilation, The Theories of Clausewitz and Schlieffen and their Impact on the German Conduct of Two World Wars*, Westport, Connecticut-London, England, 1986.

Walt, Stephen, “The renaissance of Security Studies”, *International Studies Quarterly*, vol 35, no. 2, June 1991.

Warden III, A. John, *The Air Campaign, Planning for Combat*, Washington D.C., National Defense University Press Publication, 1988, electronic copy prepared by Air War College Nonresident Studies, στο <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/warden> (ημερομηνία πρόσβασης 9-5-2012).

Warden III, A. John, “The Enemy As a System”, *Airpower Journal*, vol. 9, no. 2, Spring 1995, στο [http://www.enemy.edu/business/mil/Enemy as System](http://www.enemy.edu/business/mil/Enemy%20as%20System) (ημερομηνία πρόσβασης 20-8-2012).

Webber, Mark, “The Kosovo War, A Recapitulation”, *Foreign Affairs*, vol. 85, no. 3, 2009 σελ 447-459.

Weigley, F. Russell, *The American Way of War, A History of United States Military Strategy and Policy*, Bloomington and Indianapolis, Indiana University Press, 1973.

Williams, D. Paul, *Security Studies, An Introduction*, London and New York, Routledge, Taylor and Francis Group, second edition, 2008.

Woodring, A. Richard, *Operation Iraqi Freedom II, Ambush at ShalmanPak*, Iraq, Personal Experience Paper, 2006, [http://www.cgsc.contentdm.oclc.org/cdm/search-USASMA Digital Library](http://www.cgsc.contentdm.oclc.org/cdm/search-USASMA%20Digital%20Library) (ημερομηνία πρόσβασης 16-6-2012).

Zeiler, W. Thomas, *Annihilation, A Global Military History of World War II*, Oxford, Oxford University Press, 2011.

Zafar, Saad, “Offensive Weapons or Defensive Weapons?”, *Examiner Com*, Toronto, Canada, News, August 22, 2010, στο <http://www.examiner.com/article/offensive-weapons> (ημερομηνία πρόσβασης 1-9-2012).

7th International Command and Control Research and Technology Symposium: Enabling Synchronized Operations, *Assessing the Impact of C4ISR Alternatives with the Joint Warfare System*, AT&T Government Solutions-Gayla Dodd Horn, Virginia-Vienna, 13 June, 2002, στο <http://www.dodccrp.org/events/track/c4isr/054> (ημερομηνία πρόσβασης 15-7-2012).

2nd Battalion/5th Marine Regiment, “Notes on FM-3-24 COUNTERINSURGENCY” στο [http://www.2ndbn5thmar.com/coinman/Notes%](http://www.2ndbn5thmar.com/coinman/Notes%20on%20FM-3-24%20COUNTERINSURGENCY.pdf) (ημερομηνία πρόσβασης 10-9-2012).

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ATACMS = Army Tactical Missile System

BLU= Bomb Live Unit

COIN= Counterinsurgency

CoCom= Coordinating Committee for Multilateral Export Control

CAS= Close Air Support

CENTCOM= Central Command

CBU= Cluster Bomb Unit

CAOC= Combined Air Operation Center

DoD= Department of Defense

EGBU-27= Enhanced Guided Bomb Unit

DARPA= Defense Advanced Research Program Agency

GWOT= Global War on Terror

IAEA= International Atomic Energy Agency

JSTARS= Joint Surveillance and Target Attack Radar System

JDAM= Joint Direct Attack Munition

KLA= Kosovo Liberation Army

MLRS= Multi launched Rocket System

MEF= Marine's Expeditionary Force

NATO= North Atlantic Treaty Organization

OODA= Observe, Orient, Detect, Attack

RPG= Rocket-Propelled Grenades

SACEUR= Supreme Allied Commander Europe

SAS= Special Air Service

WMD= Weapons of mass destruction.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΡΩΝ, ΕΝΝΟΙΩΝ, ΟΝΟΜΑΤΩΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΟ

A

Αεροπορική ισχύς: 55, 58,59,63, 84,105

Άμεση Προσέγγιση: 15,16, 36,53,59, 76, 98, 99, 106, 129, 131

B

Βελισάριος 23, 28

Γ, Δ

Δόγμα: 63, 69, 70, 71, 72, 89, 92, 96, 98, 100-105, 107, 131

E

Εκμηδένιση: 14-21, 23-65, 67, 68, 69, 76, 79, 84, 86, 87, 90, 98, 99, 102-109, 113,114, 115, 116, 121,123, 127, 129

Εξουθένωση: 14, 16, 22, 23, 24, 25-35, 36, 40, 41,44, 59, 65, 67, 104, 105, 107, 109, 113, 114, 115, 121,125, 129, 130, 131, 136, 137.

Επιθετικός Φιλελευθερισμός: 103

Z, H, Θ

Θουκυδίδης: 30, 34, 130, 133, 134, 135.

I, K

Κονδύλης Παναγιώτης: 116

Λ, M, N

Μέγας Αλέξανδρος: 19

Ναπολέον: 27, 28, 74.

Ο, Π

προληπτικός πόλεμος: 101, 102

Περικλής: 23, 24, 27, 28

P, Σ, T

Τακτική Νίκη: 12, 74.

Υ, Φ, X, Ψ, Ω

Υψηλή Στρατηγική: 29, 30, 31, 74, 78, 102, 126, 127.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΟ

A,B,C

Clausewitz: 15, 19, 20, 26, 29, 33, 62, 63, 67, 75, 85, 86, 114, 120, 121, 130

Clark Wesley: 46, 47, 48, 49, 51, 52, 54, 59, 60, 67

COIN: 36, 76, 89, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 104, 105, 126, 131

D, E, F

Delbrück: 14, 15, 16, 17, 21, 22, 23, 29, 76, 129, 133, 134, 135.

Encirclement Battle: 86

G, H, I, J, K, L, M, N

Luttwak, Edward: 26, 36, 44, 95, 129.

O,P, Q, R

Petraeus: 85, 89, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 104, 105, 106, 126.

RMA: 13, 71

S, T, U

Strategic Victory: 73, 74, 75.

W, X, Y, Z

Warden III, A. John: 50, 51, 52, 80.